

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Politologie

Disertační práce

Mgr. Štěpán Drahoukoupil

Od občanské k politické participaci: nestraničné politické subjekty v komunální politice v kontextu antistraničných postojů, nepolitické politiky a kartelizace politických stran

Vedoucí práce PhDr. Radek Buben, Ph.D.

2019

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V **Praze** dne **23. dubna 2019**

Štěpán Drahokoupil

Poděkování

Mé nesmírné poděkování patří primárně mému školiteli PhDr. Radku Bubnovi Ph.D. za jeho otevřený přístup, inspiraci, trpělivost a důvěru, kterou ve mně vkládal při studiu a výzkumu pro disertační práci.

Dále bych rád poděkoval mým kolegům, kolegyním z občanské společnosti, kteří pro mě byli svými osobními příběhy inspirací. Takovou inspirací pro mě byla i moje žena Sára Vidímová.

V neposlední řadě patří velký dík všem respondentům, respondentkám, bez jejichž příběhů by tato práce nemohla vzniknout.

Abstrakt

Disertační práce se věnuje tématu místních nestraničských uskupení v komunální politice v České republice. Výzkum přistupuje k tématu z několika pohledů. Text studuje vznik místních uskupení v pěti konkrétních městech, Brno, Mnichovo Hradiště, Praha 10, Prachatice a Vodňany. Jedná se konkrétně o místní uskupení Žít Brno, Žijeme pro Hradiště, koalice Vlasta, Živé Prachatice a Vodňany pro změnu. Nad rámec těchto pěti případových studií se bádání zaměřuje na postupné posilování volební podpory pro místních uskupení ve 27 statutárních městech. Celkový výzkum je zasazen do teoretického rámce fenoménu kartelové strany, antistraničských sentimentů, nepolitické politiky a proměny politické participace. Disertační práce odpovídá na otázku, jakým způsobem dochází ke vzniku místních uskupení ve vybraných městech v souvislosti s angažovaností jejich zástupců, zástupkyň ve spolcích a občanské společnosti. Bádání vychází z teze, že spolky a neformální občanské iniciativy jsou více přístupné pro angažovanost občanů, občanek ve veřejném prostoru, než politické strany. Tato angažovanost mimo politické instituce má však své limity, jež jsou následně důvodem pro rozhodnutí kandidovat do zastupitelstva města. V souvislosti s kvantitativním zkoumáním podpory místních uskupení ve statutárních městech výzkum předkládá typologii kandidátních listin, a to jako nástroj pro zkoumání malých (small-N) a středních vzorků v případě odlišování místního uskupení a politické strany. Na tuto konceptuální práci navazuje zpracování dat ve statutárních městech pro šest komunálních voleb od roku 1998 do roku 2018.

Klíčová slova: komunální politika, nestraničská uskupení, antistraničské sentimenty, kartelizace politických stran, politická participace, koalice Vlasta, Žít Brno, Vodňany pro změnu, Živé Prachatice, Žijeme pro Hradiště

Abstract

The dissertation thesis focuses on independent local lists (ILLs) in local elections in the Czech Republic. The research approaches the issue from various views. It studies formation of independent local lists in five specific towns, cities: Brno, Brno, Mnichovo Hradiště, Praha 10, Prachatice a Vodňany. It is related to ILLs: To Live Brno, We Live for Hradiště, the coalition Vlasta, Living Prachatice and the Vodňany for Change. Beside this five case studies, the research is dealing with topic of rising electoral support for ILLs in 27 statutory cities. The dissertation thesis is working with several theoretical concepts such as phenomenon of the cartel party, anti-party sentiments, non-political politics and development of political participation. The thesis is answering the question of how are the ILLs formed in relation to engagement of their representatives in civil society. According to my thesis, organization of civil society are more inclusive and open for participation than political parties. But this participation, outside political institution has its limits. These limits are reasons for forming independent local lists and pursuing political office. The paper also presents a typology of lists that allows for more in depth research and distinction between ILLs and political parties. It is best applicable for small-N samples. I use the typology to present data for six local elections from 1998 to 2018 to demonstrate the rise of the support for independent local lists in statutory cities.

Key words: local politics, independent lists, antiparty sentiments, cartel political parties, political participation, Coalition Vlasta, To Live Brno, Vodňany for Change, Living Prachatice, We Live for Hradiště

Obsah

Obsah

Úvod	8
Antistranictví	13
Kritika politických stran	13
Ústup od konvenčních způsobů politické participace	16
Strany kartelu a opuštění občanské společnosti	18
Podoby antistranictví	20
Reaktivní a kulturní antistranictví	24
Antistranictví v České republice - tradice a přítomnost	28
Antistranictví a nepolitická politika od Rakouska - Uherska po první československou republiku... ..	28
Antistranictví a spory o roli politických stran a občanské společnosti po roce 1989	31
Diskuse o role stran v kontextu kartelové strany a delegativní demokracie	35
Antistranictví v České republice	37
Politická participace	44
O vztahu občanské společnosti a politiky	44
Občanská společnost a participace	47
Kategorizace občanské společnosti a organizací v ní	47
Kategorizace a vývoj participace	53
Participace v České republice	58
Komunální politika	60
Politické strany a místní uskupení: základní dělení	61
Nestraníci a nezávislí v komunální politice	64
Politická příslušnost kandidátů, kandidátek	68
Velikost obce a úspěch nezávislých kandidátů, kandidátek	69
Typologie kandidátních listin v komunálních volbách - politické strany a místní uskupení	71
Výsledky místních uskupení v komunálních volbách	78
Živé, Oživme, Žijeme a Žít!: místní uskupení v Brně, Mnichově Hradišti, Prachaticích, Praze 10 a Vodňanech	93
Koalice Vlasta	93
Vodňany pro změnu	108
Žijeme pro Hradiště	121
Žít Brno	137
Živé Prachatice	153
Závěr	166
Místní uskupení ve statutárních městech	166

Živé, Žít, Žijeme, Oživme - místní uskupení	168
Cesta do politiky	172
Seznam literatury	178
Přílohy.....	200

Úvod

„Došlo nám, že v rámci aktivismu a satiry bychom dál mohli dělat v Brně spoustu věcí, ale už by to nešlo kvalitativně posouvat dál. Mnoha věcem bychom mohli zabránit, ale tady už šlo o víc: odstranit tohle vedení města. A ukázat, že lidé, kteří v občanském aktivismu působí dlouhodobě, mohou svá témata dělat i politicky.”¹ Takto popisoval lídr Žít Brno Matěj Hollan jejich motivaci transformovat občanskou neformální iniciativu do politického hnutí. Žít Brno uspělo ve volbách 2014 a stalo se na čtyři roky součástí vládní koalice. „Řekli jsme si, pojďme udělat klasickou komunitní platformu, která bude po vzorech jiným měst tlačit na radnici, aby fungovala a jestli se z ní vygenerují lidé, kteří budou chtít do komunální politiky, tak to je jenom dobře,”² popisuje zástupce Žijeme pro Hradiště strategii pro změnu na komunitní i politické úrovni v Mnichově Hradišti. Obě uskupení se primárně identifikují s brněnskou a mnichovohradištskou komunální politikou. Zároveň se odkazují k občanskému principu.

Úspěch nestranických kandidátních listin v komunálních volbách oproti výsledkům politických stran je dlouho známým fenoménem v České republice. Můj disertační výzkum studuje tento fenomén z hlediska několika známých konceptů jako je nepolitická politika, antistranické sentimenty, kartelizace politických stran a neo-tocquevillánský přístup ke zkoumání politické participace a vztahu k občanské společnosti.

Hlavním cílem práce je popsat cesty do politiky, které začínají v oblasti spolkové, komunitní a aktivistické a jak se tyto cesty transformují do kandidatur do komunálních zastupitelstev.

Moje první teze vychází z toho, že v důsledku kartelizace politických stran a tradice nepolitické politiky a antistranických sentimentů jsou spolky i neformální občanské iniciativy lépe přístupné pro občany, občanky, kteří se chtějí angažovat ve veřejném životě. Z občanské sféry se tato uskupení snaží ovlivňovat rozhodování politických institucí.

¹ Svobodová, Ivana: Hollan: Když prosadím dobré věci, tak klidně i v obleku, *Respekt* [on-line], 12. října 2014, Dostupné z <https://www.respekt.cz/fokus/hollan-kdyz-prosadam-dobre-veci-tak-klidne-i-v-obleku> [cit. 12. dubna 2019]

² Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

V souvislosti s konceptem kartelizace politických stran a antistranickými sentimenty vycházím z předpokladu, že pohled lidí kandidujících za místní nestranická uskupení je přínosným pohledem zvnějšku pro fungování politických stran v České republice.

Druhá teze je postavená na logických limitech spolků a neformálních iniciativách, které vycházejí z povahy reprezentativní demokracie. V určitý moment dochází k nutnosti vystoupit z občanské sféry a ke kandidatuře do komunální politiky, tedy vstupu do sféry čistě politické. Tento vstup je motivován právě limity občanské angažovanosti a ovlivňování rozhodování politických institucí zvnějšku.

Text je rozdělen na čtyři celky. První kapitola se věnuje tématu antistranictví. Představuje důvody spojené s krizí (Juan Linz), či lépe řečeno vývojem, proměnou politických stran, koncept kartelové strany (Peter Mair) a přístupy ke studiu antistranictví (Mariano Torcal, Richard Gunther, José Ramón Montero, Thomas Poguntke, Susan E. Scarrow). Její součástí je i koncept nepolitické politiky (Pavel Barša, Milan Znoj, Jiří Kunc, Miloš Havelka, Jiří Suk, Kristina Andělová) a zkoumání antistranických sentimentů v současné České republice.

Druhá kapitola se věnuje konceptu politické participace. Kapitola představuje vztah občanské společnosti a politiky, jak byl popsán Alexisem de Tocquevill, shrnuje typologie občanské společnosti a jejích organizací (Pavol Frič, Ondřej Císař) a vývoj politické participace (Pippa Norris, Robert Putnam). Její součástí je i popis trojfázového přístupu van Detha k identifikaci politické participace.

Třetí kapitola shrnuje dosavadní bádání o nestranických uskupení v komunální politice (Petr Jüptner, Stanislav Balík, Dan Ryšavý, Václav Bubeníček, Marion Reiser, Everhard Holtmann). Zároveň obsahuje kvantitativní část mého bádání o zastoupení místních uskupení ve statutárních městech a konceptuální část představující typologii kandidátních listin mezi póly místní uskupení a politická strana.

Čtvrtá kapitola představuje cesty do politiky, vznik a působení primárně místních uskupení koalice Vlasta (Praha 10), Vodňany pro změnu (Vodňany), Žijeme pro Hradiště (Mnichovo Hradiště), Žít Brno (Brno) a Živé Prachatice (Prachatice).

Metodologie výzkumu

Výzkum je postaven na rešerších a analýze dosavadní literatury, studiu dat o výsledcích voleb (Český statistický úřad) a polostrukturovaných rozhovorech s aktéry komunální politiky a občanské společnosti. Výzkum je doplněn o studium novinových článků, sociálních sítích a webových stránek jednotlivých místních uskupení.

Kvantitativní část práce vychází z dat o výsledcích místních uskupení ve statutárních městech. Tento vzorek byl vybrán z důvody dostatečné reprezentativnosti. Jako další vzorek byla zvažována krajská města, jejichž počet je však příliš nízký, pouze 14. Počet statutárních měst v době realizace výzkumu byl 27, s největším městem Prahou (1 294 513 počtem obyvatel) a nejmenším městem Třincem (35 302 obyvatel). Data v kvantitativní části textu jsou zpracována pro komunální volby v letech 1998 až 2018. Volby v roce 1990 a 1994 nebyly zařazeny z důvody teprve se tvořícího stranického systému v České republice.

Kvantitativní část práce pracuje s výsledky politických stran a místních uskupení dle zisku podílu jejich hlasů. Do výsledků se započítávají pouze ty subjekty, které dokázaly překročit pětiprocentní hranici. Tento přístup je motivován sledováním pouze relevantních subjektů a nikoli těch zcela marginálních. Oproti sledování podílu mandátů, což je druhý možný přístup pro výběr relevantních subjektů³, lze lépe sledovat podporu politických stran nebo místních uskupení ze strany veřejnosti. Příkladem může být situace v Brně po volbách v roce 2018, kdy reprezentativnost subjektů zastoupených v zastupitelstvu odpovídá hlasu necelý 60 procent obyvatel. Přístup založený na sledování podílu mandátů by toto v datech neodhalil. Kromě této odlišnosti však nepovažuji oba přístupy za významně se lišící.

Místní uskupení pro kvalitativní šetření byla vybírána podle následujících kritérií.

1. Místní uskupení uspělo v komunálních volbách v roce 2014 a získalo tedy více než 5 procent hlasů.
2. Jedná se o explicitně místní uskupení, které se svým názvem vztahuje k danému městu a neidentifikuje se jako politická strana.

³ Balík, Stanislav., Gongala, Petr, Gregor, Kamil: *Dvacet let komunálních voleb v ČR*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015

3. Místní uskupení je svým vznikem spojeno s aktivitami v rámci občanské společnosti, ať už ve formě spolku nebo neformální občanské iniciativy.

V rámci celkového výběru bylo zohledňováno i kritérium velikost města. Cílem bylo získat zástupce, zástupkyně místních uskupení ve velkých městech, ve výzkumu reprezentovaných Brnem a městskou částí Praha 10 a ve městech střední/menší velikosti, zastoupenými Mnichovými Hradištěm, Vodňany a Prachaticemi. Část rozhovorů byla realizována i mimo tato města a jsou využita pouze pro doplnění hlavních zjištění z pěti primárních měst. Protože součástí výzkumu je i téma politických stran, menší města/obce nebyla do výzkumu zařazena z důvodu absence politických stran v nich. S ohledem na propojení občanské, komunitní a politické roviny byla pro finální výběr použita databáze grantů Nadace VIA⁴, a to pro výběr místních uskupení ve středních a menších městech. Výběr velkých měst byl uskutečněn na základě rešerší místních uskupení na úrovni statutárních měst a jejich městských částí.

Do výzkumu byla zařazena místní uskupení Živé Prachatice (Prachatice), Vodňany pro změnu (Vodňany), Žijeme pro Hradiště (Mnichovo Hradiště), Žít Brno (Brno) a koalice Vlasta (Praha 10) Nad rámec těchto měst byly realizovány rozhovory se zástupci Oživme Velvary! (Velvary), Praha sobě (Praha 7) a Volba pro Teplice (Teplice). Na tomto místě bych rád uvedl, že princip výběru probíhal dle výše stanovených kritérií a podobnost v názvu, konkrétně variace na slovo žít je čistě náhodná.

Pro výběr uskupení do kvalitativní části jsem bral v potaz i moji osobu jako výzkumníka. Přestože se místní uskupení neidentifikují s konkrétním ideologickým proudem, řada z nich se svými politikami, aktivitami hlásí například k liberální demokracii, nebo naopak mívá na xenofobně orientované voliče, voličky. Sdružení Mostečané Mostu získávalo ve volbách v roce 2018 hlasy na programový bod “vesnice pro lůzu”⁵. Můj profil pracovníka Nadace OSF⁶, která

⁴ Nadace VIA: *Koho jsme podpořili* [on-line]. Dostupné z <https://www.nadacevia.cz/koho-jsme-podporili/> [cit. 10. dubna 2019].

⁵ Skoupá, Adéla, Frouzová, Kateřina: *Vesnice pro lůzu a deratizace havěti. Radikální kampaň v Mostě bude řešit policie*, *Aktuálně.cz* [on-line]. Dostupné z

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby/vesnice-pro-luzu-a-deratizace-haveti-radikalni-kampan-v-mosti/r~ac23996ab51411e8a4d90cc47ab5f122/?redirected=1555685513> [cit. 19. dubna 2019].

⁶ Redakce: *Jde skutečně o inkluzi? Ministryně školství v obklopení spřátelených neziskovek: Kdo to válí s Valachovou?*, *Blesk* [on-line], 17. března 2016. Dostupné z

se svým zaměřením jednoznačně hlásí k hodnotám otevřené společnosti a liberální demokracie, jsem musel zohlednit kvůli potřebě získat relevantní data z rozhovorů.

V rámci kvalitativního výzkumu bylo realizováno 32 polostrukturovaných rozhovorů, jejichž délka se pohybovala mezi 30 až 70 minutami. Rozhovory se uskutečnily v od ledna do března 2019. Byly realizovány s 20 muži a 12 ženami. Mezi respondenty bylo 26 zastupitelů, zastupitelek. Z nich jeden zastupitel byl zvolen čtyřikrát, dva zastupitelé třikrát, osm zastupitelů dvakrát a patnáct zastupitelů jednou.

Tabulka č. 1: respondenti, respondentky - počty období a počty zastupitelů, zastupitelek

Počet období	4	3	2	1
Počet zastupitelů, zastupitelek	1	2	8	15

Z 26 zastupitelů, zastupitelek byli tři starostové, starostky a 13 z nich má zkušenosti s radou města. Z důvody anonymizace nebudu přibližovat, zda se jednalo o funkce jako místostarosta, radní nebo náměstek. Tyto pozice ve vzorku tedy mohou, ale nemusejí být zastoupeny. S šesti respondenty, respondentkami byly realizovány rozhovory z titulu členů, členek jednotlivých spolků, nadací. Jednalo se o spolky Vodňany žijou, Pelyněk, neformální občanská iniciativa Žít Brno, Zaostřeno na Desítku, Žijeme pro Hradiště a Nadaci VIA. Šest z respondentů, respondentek byli v době realizace rozhovorů členy, členky nebo příznivci, příznivkyně politických stran. Konkrétně se jednalo o Českou pirátskou stranu, KDU-ČSL, Stranu zelených a hnutí Starostové a nezávislí. Při psaní práce jsem vycházel z principů genderově senzitivního jazyka⁷.

<https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/380866/jde-skutecne-o-inkluzi-ministryne-skolstvi-v-obklopeni-spratelenych-neziskovek-kdo-to-vali-s-valachovou.html> [cit. 19. dubna 2019].

Twitter: Status Jiřího Ovčáčka [on-line], 29. října 2018. Dostupné z <https://twitter.com/prezidentmluvci/status/1057050098272739329> [cit. 19. dubna 2019].

⁷ Valdřová, Jana, Knotková-Čapková, Blanka, Paclíková, Pavla: *Kultura genderově vyváženého vyjadřování*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [on-line]. Dostupné z http://data.idnes.cz/soubory/studium/A100125_BAR_GENDER_PRIRUCKA.PDF [cit. 19. dubna 2019].

Antistranictví

Obraz politických stran není příliš lichotivý. „Strany jsou vnímány jako příliš sledující vlastní zájem, věčně se hádající místo toho, aby usilovaly o společné dobro, neschopné vypracovat konzistentní politiky a jsou náchylné ke korupci”⁸. Popis kritiky podoby politických stran z článku Thomase Poguntkeho z roku 1996 je plně relevantní pro vnímání politických stran v České republice na konci druhé dekády 21. století.

Totožně popisoval Václav Havel nahlížení na politiku a politické strany ve svém Rudolfském projevu v roce 1997. „Převládá přesvědčení, že se v této zemi vyplácí lhát i krást, že mnozí politici i státní úředníci jsou úplatní a že politické strany - ač všechny bez rozdílu krásně mluví o svých čestných úmyslech - jsou tajně manipulovány podezřelými finančními skupinami.”⁹

Následující kapitola si klade za cíl představit klíčové přístupy, koncepty studia antistranictví, včetně české tradice nepolitické politiky. Dostaneme se tak od shrnutí kritiky politických stran (Juan Linz) k popisu ústupu masových politických stran a konvenčních způsobů participace na politice (Peter Mair) až ke studiu konceptů antistranictví (Poguntke, Scarrow, Torcal, Gunther a Ramón Montero). Druhá část kapitoly je věnována kořenům a podobě českého antistranictví, včetně nepolitické politiky (Havel, Havelka, Barša, Suk, Andělová, Linek).

Kritika politických stran

Krise politických stran či *Parteienverdrossenheit*¹⁰ je součástí politologického bádání již několik dekad. V této podkapitole budu vycházet primárně ze závěrů dvou klasiků politické vědy, Juana Linze¹¹ a Petera Maira¹².

⁸ Poguntke, Thomas: Anti-party sentiment - Conceptual thoughts and empirical evidence: Explorations into a minefield, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3, str. 319-320

⁹ Havel, Václav: Projev prezidenta republiky Václava Havla k oběma komorám Parlamentu České republiky, Dvořákova síň, Rudolfinum, 9. prosince 1997, *Knihovna Václava Havla*, [on-line]. Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019].

¹⁰ Poguntke, Thomas: Anti-party sentiment - Conceptual thoughts and empirical evidence: Explorations into a minefield, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3, str. 319

¹¹ Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002

¹² Mair, Peter: *Party System Change, Approaches and Interpretations*, Oxford: Clarendon Press, 1997

Juan Linz zmiňuje při popisu kritiky politických stran jeden paradox. Ve svobodných společnostech panuje široký konsensus na legitimitě demokracie jako formě vlády a politické strany jsou považovány za klíčové pro fungování demokracie. V rozporu s tím však existuje nízká míra důvěry a spokojenosti s politickými stranami¹³. Přestože od vydání Linzova zmíněného textu uplynula značná doba a stav a vyhlídky liberální demokracie jsou v roce 2019 horší, než byly na počátku 21. století, stále můžeme tvrdit, že Linzovy základní teze o převažující demokratické legitimitě platí¹⁴. Tento paradox vycházející z postojů občanů, občanek a jak k němu přistoupit budeme řešit v další podkapitole věnované antistranictví. Následující řádky jsou věnovány shrnutí kritiky politických stran. Juan Linz se věnuje celé šíři témat od nedůvěry v politické strany, soutěži a symbolům jednoty, rozdílů mezi vnímaným zájmem “lidí jako jsem já” a “zvláštním zájmem” až po korupci, financování politických strany a demokracii v nich. Ze studovaných témat se zaměříme na témata, která jsou spojovaná s tématem antistranictví.

Část kritiky politických stran vychází z názoru, že “všechny politické strany jsou stejné”. Podle Linze může tento názor odkazovat na negativní postoj proti politickým stranám nebo také na čistý popis konvergence jejich politik a na jejich organizační podobu a funkci. Na druhou stranu je častý argument, že “politické strany pouze rozdělují lidi”. Oba tyto názory se sice negativně staví vůči politickým stranám jako takovým, avšak jsou, či alespoň dle prosté logiky by měly být vzájemně se vylučující. I přes tento jejich rozpor Juan Linz poukazuje na fakt, že 30 procent Španělů, Španělek souhlasilo s oběma výroky. Souhlas s oběma výroky je pak vyšší mezi nevoliči, nevoličkami a těmi, kdo vhodili prázdné lístky, 49 procent, respektive 50 procent¹⁵.

¹³ Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002, str. 291

¹⁴ Trendy týkající se stavu demokracie sledují například organizace Freedom House nebo časopis The Economist. Její poslední zprávy jsou dostupné níže.

Freedom House: Democracy in Retreat, *The Freedom House* [on-line]. Dostupné z <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019/democracy-in-retreat> [cit. 19. dubna 2019],

The Economist: Democracy Index 2018: Me too? Political participation, protest and democracy, *The Economist* [on-line]. Dostupné z https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Democracy2018 [cit. 19. dubna 2019].

¹⁵ Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002, str. 299

K dalším negativním pohledům na politické strany patří názor, podle něhož se „nezajímají o problémy lidí, jako jsem já“. Tím se podle Linze myslí, že „*témata dotýkající se lidí přímo v jejich volebních obvodech jsou ignorována při vytváření politik*“¹⁶. Tento názor vychází z předpokladu, že by politické strany měly hájit zájmy konkrétních skupin, ale nečiní tak. Zde se podle Linze dostáváme k otázce rozlišování termínu „zvláštní zájem“ (*special interest*) a „zájem lidí jako jsem já“. Pokud se totiž téma, problém týká skupiny, z níž je dotazovaný, je zvláštní zájem vnímán jako „náš zájem“ či „zájem lidí jako jsem já“. „*Pokud se ten stejný typ problémů týká zájmu jiných, je pejorativně nahlížen jako ‚zvláštní zájem‘*“¹⁷. U širších témat může být „zvláštní zájem“ vnímán jako společenský pokrok. Jde převážně o témata postavená na ideologickém, hodnotovém základě nebo témata vnímaná jako zájem většiny¹⁸.

S politickými stranami je často spojována korupce v podobě osobního obohacování nebo nelegitimního upřednostňování konkrétních zájmů. Juan Linz upozorňuje na fakt, že politické strany jsou zodpovědné za široký výběr lidí na volené i jmenované pozice od radních v obcích až po předsedu vládu. V důsledku toho „*jsou strany zodpovědné za jejich výběr a jejich následné jednání. Tedy obraz zkorumpovaných strana a politiků je téměř nevyhnutelný. Je částečně ukotvený v samotné realitě*“¹⁹. Receptem podle Linze by bylo omezení vlivu na příslušné instituce.

¹⁶ Tamtéž, 301

¹⁷ Tamtéž, 301

¹⁸ Modelovým příkladem tohoto rozdílu vnímání témat jako většinových nebo menšinových je aktuálně téma lidských práv. Velmi jasně to řekl Jan Chvojka, ministr pro lidská práva a rovné příležitosti po nástupu do své funkce. „*Chtěl bych, možná více než můj předchůdce, dát najevo, že nepomáháme jenom menšinám a že zapomínáme na práva ostatních, že zapomínáme na problémy většiny*“. Mezi agentu ministra pro lidská práva a rovné příležitosti mimo jiné patřilo téma rovných příležitostí žen tvořících většinu v české společnosti, avšak toto téma nebylo z pohledu ministra Chvojky vnímáno jako zájem většiny.

Šulcová, Helena, Přinosilová, Jana: Priority nového ministra Jana Chvojky: Kvalitní zákony a pomoc nejen menšinám, *Radiožurnál* [on-line], 6. prosince 2016. Dostupné z <https://radiozurnal.rozhlas.cz/priority-noveho-ministra-jana-chvojky-kvalitni-zakony-a-pomoc-nejen-mensinam-6202662>, [cit. 17. ledna 2019]

¹⁹ Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002, str. 303

Ústup od konvenčních způsobů politické participace

Krise politických stran je spojena s jejich ústupem od občanské společnosti²⁰. Velmi jasně to popisuje Peter Mair hned na začátku své knihy *Ruling the Void: the Hollowing of Western Democracy*, když ji otevírá slovy „*věk demokracie stran skončil*“²¹. Ústup politických stran a konvenčních způsobů zapojování občanů, občanek do politiky se nejčastěji popisuje na základě několika indikátorů: snižování politické participace na volbách, tedy nižší volební účast; větší volební volatilita voličů; snižující se stranická identifikace a loajalita; a snižující se členské základny politických stran.

V případě snižující se účasti při volbách byl tento trend popisován od šedesátých let dvacátého století, ale až do konce let osmdesátých se omezoval jen na některé země a statisticky byl tedy tento pokles nevýznamný²². Zlomem se stala až devadesátá léta, kdy v západních demokraciích došlo k poklesu z průměru 81,7 procent v osmdesátých letech na 77,6 procent v poslední dekádě dvacátého století až po 75,8 v prvním desetiletí století jednadvacátého²³. Robert Putnam ve své práci upozorňuje na rozdíly ve volební účasti v prezidentských volbách v USA z roku 1960, kdy mezi kandidáty Johnem F. Kennedym a Richardem M. Nixonem rozhodlo 62,8 procenta občanů, občanek, kdežto v roce 1996 se k volebním urnám dostavilo 48,9 procent, které rozhodly o vítězství Billa Clintona²⁴.

Vedle práce s průměrem se Petr Mair inspiroval indikátory ukazující klimatickou změnu a vypíchl vždy tři nejnižší volební účasti v patnácti dlouho trvajících demokraciích. Podle těchto

²⁰ Peter Mair používá termínu občanská společnost, který je však odlišný od pojmů, které používá například Václav Havel. U Maira bychom mohli termín občanská společnost nahradit termínem elektorát či společnost obecně. V této práci se budu v kontextu kartelové strany držet Mairova slovníku. Zde chci poukázat na odlišnosti v tomto pojmu od toho, jak ho používají jiní autoři zmiňovaní v textu.

²¹ Mair, Peter: *Ruling the Void, the Hollowing the Western Democracy*, Londýn, New York: Verso, 2013, str. 1. Mairova interpretace situace politických stran se posunula. Ve své knize z roku 1997 se právě vymezuje vůči termínu ústupu nebo selhání stran s vysvětlením, že politické strany sice oslabily z hlediska členství nebo loajality, naopak ale získaly státní zdroje. Mair, 1997, str. 118 - 119.

²² Tamtéž, str. 22

²³ Tamtéž, str. 24

²⁴ Putnam D., Robert: *Bowling Alone, The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster, 2000, str. 32

výsledků se téměř čtyři pětiny nejnižších volebních účastí vyskytly po roce 1990²⁵. Více viz níže.

Druhým sledovaným indikátorem je volební volatilita. Ta se pohybovala v průměru od 7,9 procent v padesátých letech, po 6,9 procent v letech šedesátých a 8,9 procent v letech sedmdesátých a osmdesátých. V poslední dekádě dvacátého století můžeme dle Maira pozorovat opět skok, konkrétně na 12,6 procent. Při vypíchnutí tří nejvyšších volebních volatilit se nám ukazuje, že období po roce 1990 je zodpovědné za 60 procent z nich.

U stranické loajality můžeme sledovat, že „v jedenácti z třinácti zemí, včetně zemí mimo Evropskou unii a pro něž jsou relevantní data - a s výjimkami jako je Belgie a Dánsko - procento voličů identifikující se stranami pokleslo”²⁶. Pokles pak zaznamenala i čísla ukazující počty členů, členek politických stran. Zlom opět můžeme identifikovat ve dvou desetiletých od začátku osmdesátých do konce devadesátých let. Mair cituje data ukazující pokles v absolutních číslech a také v poměru k počtu voličů, voliček v období 1980 až 2009. Velká Británie v této době přišla o 1 118 274 členů, členek politických stran, což odpovídalo 2,82 procentu elektorátu a 66,05 procent členů, členek. Norsko přišlo o 284 603 členek, členů politických stran. Toto číslo ale odpovídá 10,2 procentu elektorátu a 61,75 procent členů, členek. Nejvyšší pokles vůči elektorátu zaznamenalo Rakousko, a to o 11,21 procent, celkově se jednalo o 422 661 lidí a 28,61 procent členstva. Jediný nárůst vůči elektorátu zaznamenalo Řecko a Španělsko, 3,4, respektive 3,16 procent. Celkově se poklesy podílů vůči elektorátu pohybovaly mezi dvěma procenty v Německu a 11,21 procenty v již zmíněném Rakousku. Podíl z celkového počtu členů, členek politických stran byl nejnižší v Německu, 27,2 procent a nejvyšší ve Velké Británii, 66,05 procent²⁷.

Peter Mair poukazuje na to, že ústup, stažení není pouze jednostranný z pozice občanů, občanek, ale ten samý pohyb činí politické elity. Strany se uzavírají ve vládních institucích.²⁸

²⁵ Mair, Peter: *Ruling the Void, the Hollowing the Western Democracy*, Londýn, New York: Verso, 2013, str. 27 - 28

²⁶ Tamtéž, str. 36

²⁷ Tamtéž, str. 41

²⁸ Tamtéž, str. 76

„Současný elektorát se méně zapojuje do účasti na volbách a stává se naopak častěji divákem“²⁹.

Strany kartelu a opuštění občanské společnosti

Ústup politických stran je v Mairově pohledu důsledkem jak strukturálních změn ve společnosti, tak důsledkem jednání samotných politických stran, které přetvářejí politickou realitu. Masové politické strany se staly “obětí” vlastního úspěchu a daly vzniknout novému typu - catch-all strany, který dále pomohl vzniknout typu strany kartelu³⁰.

Jak již napovídá samotný název, politické strany vytvářejí kartel stran, které mají přístup k moci. Na té se pak na určitým způsobem podílejí všechny strany a jejich cílem je zachovat status quo a omezit vstup dalších hráčů do něj. Tato spolupráce však nevylučuje vyostřené a drahé předvolební kampaně, právě naopak. Strany se již plně odtrhávají od společnosti a stávají de facto součástí a agentem státu. S tím jsou spojeny také jejich příjmy, značně závislé na státu, nikoliv již na masové členské základně.

Členstvo kartelové strany je malé, ale stále plní určitou legitimizující funkci. Avšak na různých úrovních existuje stav stratarchie, tedy autonomie centra a místních poboček strany. V kádrové politice nehraje členstvo již hegemonní úlohu a na rozhodování politické strany mají vliv odborníci a zájmové skupiny. Na závěr je nutné dodat, že tento koncept staví Mair jako koncept ideálního typu a v realitě tak můžeme sledovat jeho projevy, nikoliv kompletní naplnění všech jeho atributů³¹.

Pokud se podíváme na politické strany optikou jejich funkcí, tedy integrace, artikulace a agregace zájmů ve společnosti, které můžeme shrnout pod pojmem funkce reprezentace, tak Mair konstatuje, že pro tyto funkce jsou strany čím dál méně potřebné³². Naopak si politické strany ponechávají hegemonní roli ve funkcích procedurálních, jakými jsou práce v parlamentu,

²⁹ Dalton J., Russell, Wattenberg P., Martin: *Parties Without Partisans, Political Change in Advanced Industrial Democracies*, New York: Oxford University Press, 2000, str. 58

³⁰ Mair, Peter: *Party System Change, Approaches and Interpretations*, Oxford: Clarendon Press, 1997

³¹ Mair, Peter: *Party System Change, Approaches and Interpretations*, Oxford: Clarendon Press, 1997, str. 109 - 119

³² Mair, Peter: *Ruling the Void, the Hollowing the Western Democracy*, Londýn, New York, Verso, 2013, str. 93

státních institucích nebo rekrutování politických kandidátů, kandidátek³³. Totožně to vidí Dalton a Wattenger, podle nichž celá řada „skupin hájící zvláštní zájmy a lobbisté zaměřené na jedno téma převzali funkci stran v artikulaci zájmů“³⁴.

Z hlediska „umístění“ politické strany mezi státem a občany, občankami, shrnuje Mair situace následovně. „Poslední dekády dvacátého století jsme mohli sledovat postupný, ale nezadržitelný ústup stran ze sféry občanské společnosti směrem k vládě a státu. Tyto dva procesy nás vedly k situaci, v níž strany jsou více odtržené od voličů, které mají reprezentovat, zatímco jsou více spojené s dalšími protagonisty, s nimiž mají soutěžit.“³⁵ Tento ústup je podle Maira jedním ze zdrojů obecné nedůvěry v politické strany a politické instituce.

Vytvoření kartelu má vliv také na podobu opozice. Ta je podle Maira čím dál více tvořena nekonvenčními politickými stranami, sociálními hnutími, pouliční politikou, lidovými protesty nebo bojkoty³⁶. Kartelový typ strany si tak jako jeho předchůdci logicky vytváří své „vyzyvatele“ kvůli nedostatečné schopnosti plnit onu reprezentativní funkci. Mezi tyto „vyzyvatele“ Mair na konci devadesátých let řadí jak radikální pravicové strany, tak progresivní levicová hnutí. Aktuálně bychom za reprezentanty těchto vyzyvatelů mohli označit Podemos ve Španělsku, Syrizu v Řecku či levicový obrat britské Labor v podobě zvolení Jeremy Corbyna nebo skoro úspěšnou kandidaturu demokratického socialisty Bernieho Sanderse či mladé členky Sněmovny reprezentantů Alexandry Ocasio-Cortez v USA. Na druhé straně pak můžeme vidět postup Marine Le Pen do druhého kola francouzských prezidentských voleb v roce 2017, vstup AfD do Německého Bundestagu nebo zvolení Donalda Trumpa prezidentem USA a vystoupení Velké Británie z Evropské unie.

Z hlediska studia fenoménu kartelizace politických stran je myslím české prostředí ještě badatelsky nedostatečně vytěženo³⁷. K pracím, které aplikují koncept kartelové strany v České

³³ Tamtéž, str. 97

³⁴ Dalton J., Russell, Wattenberg P., Martin: *Parties Without Partisans, Political Change in Advanced Industrial Democracies*, New York: Oxford University Press, 2000, str. 29

³⁵ Mair, Peter: *Ruling the Void, the Hollowing the Western Democracy*, Londýn, New York, Verso, 2013, str. 82 - 83

³⁶ Tamtéž, str. 88

³⁷ K tématu např. Jarmara, Tomáš: Aplikace teorie strany kartelu na vývoj politických stran v České republice. *Politologická revue*, Vol. 8 (2002), No. 1, Linek, Lukáš: Co ne/dělat s teorií kartelové strany?, *Politologická revue*, Vol. 8. (2002), No. 2

republiky, patří studie Martina Poláška, Viléma Novotného a Michela Perottina a kol. o ČSSD a KSČM³⁸. Autoři této studie docházejí k jasnému závěru o sociální demokracii jako politické straně, v níž můžeme vidět organizační změny spojované právě s kartelovou stranou. „V případě ČSSD můžeme tedy v prvním desetiletí nového století v organizační oblasti hovořit o naplnění typologických znaků kartelové strany, nebo o zjevné tendenci k jejich naplnění. Tyto znaky, nebo tyto tendence je možné doložit především pro léta 2006 - 2010, ale řada z nich měla svůj základ už v některých rysech vývoje v první polovině prvního desetiletí nového století (např. centralizace rozhodování, marginalizace členstva, proměna finančního zázemí apod.).“³⁹ Oproti tomu druhá ze studovaných levicových stran vykazuje nadále spíše znaky typů masové strany.

Podoby antistranictví

Studium antistranictví není důležité pouze z akademického hlediska kvůli objasnění protichůdných negativních názorů občanů, občanek na politické strany, jak jsem je popsal výše. „Existují totiž předpoklady, že posilování antistranických postojů je spojeno s oslabováním podpory pro demokratický režim nebo je spojováno s anti-systémovým jednáním.“⁴⁰ Ve chvíli kdy antistranická rétorika se stala běžnou součástí politické rétoriky v mnoha demokraciích⁴¹, je otázka pochopení antistranictví spojena s velkým tématem politických věd, a to zkoumání udržitelnosti demokracie jako takové. Pro zkoumání antistranictví jsou zcela zásadní dva texty, první Thomase Poguntkeho a Susan E. Scarrow⁴², druhý od Mariana Torcal, Richarda Gunthera a José Ramón Montera⁴³.

³⁸ Polášek, M., Novotný, V., Perottino, M. a kol.: *Mezi masovou a kartelovou stranou, Možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000 - 2010*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2012

³⁹ Tamtéž, str. 109

⁴⁰ Torcal, Mariano, Gunter, Richard, Montero Ramón, José: Anti-Party Sentiments in Southern Europe In: Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002, str. 259

⁴¹ Poguntke, Thomas, Scarrow E. Susan: The politics of anti-party sentiment, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3

⁴² Tamtéž

⁴³ Torcal, Mariano, Gunter, Richard, Montero Ramón, José: Anti-Party Sentiments in Southern Europe In: Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002

Thomas Poguntke a Susan E. Scarrow definují antistranictví jako „*odcizení se od stran či dokonce jejich odmítnutí*“⁴⁴. Série článků v *European Journal of Political Research* z roku 1996 a konkrétně články od Poguntkeho a Scarrow se následně staly trvalou součástí dalších děl zkoumajících antistranictví. Jejich přístup je založen na oddělení zkoumání antistranictví u elit a mas na straně jedné a rozdělení antistranictví na dva typy. Podle prvního dochází k „*odmítnutí politických stran jako takových*“⁴⁵. Takové „*odmítnutí napadá princip potřebnosti politických stran pro demokratický režim*“⁴⁶. Druhý typ je postaven na kritice „*stávajících politických stran. Tato kritika uznává potřebnost politických stran pro demokracii, ale zaměřuje se na jejich chování.*“⁴⁷ Kombinaci těchto charakteristik najdete v tabulce č. 1.

Tabulka č. 2⁴⁸:

aktér	odmítnutí stávajících politických stran	odmítnutí politických stran jako takových
elity	instrumentální odmítání strany	obecné odmítání strany
masy	specifické odmítání strany	obecné odmítání strany

Poguntke poukazuje na fakt, že „*literatura ke krizi politických stran je převážně zaměřena na organizační úpadek a rozvolňující se sociální vazby stran. Koncept antistranického sentimentu je však užší. Přestože vychází z faktorů, jako jsou probíhající sociální změny a reálný výkon politických stran, které podporují růst antistranického sentimentu (Poguntke, Scarrow, 1996), zaměřují se hlavně na normativní dimenzi “krizi stran”*“⁴⁹. Přičemž za klíčové považuje studium interakce elit a mas ohledně politických stran, jejich role, funkce a výkonu. Stejným směrem

⁴⁴ Poguntke, Thomas, Scarrow E. Susan: The politics of anti-party sentiment, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3, citováno z Linek, Lukáš: Dimenze antistranických postojů české veřejnosti. Naše společnost, roč. 1 (2003), č. 3-4, str. 13 – 18, str. 13.

⁴⁵ Tamtéž, str. 13

⁴⁶ Tamtéž, str. 13

⁴⁷ Tamtéž, str. 13

⁴⁸ Poguntke, Thomas: Anti-party sentiment - Conceptual thoughts and empirical evidence: Explorations into a minefield, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3, str. 324

⁴⁹ Tamtéž, str. 323

míří Juan Linz, když vyjadřuje rezervovanost ohledně stavu bádání antistranictví a považuje za klíčové zkoumat jaké funkce a podobu mají strany mít z hlediska pohledu lidí a jak to souvisí s nízkou důvěrou a nespokojeností vůči nim⁵⁰.

Poguntke ve svém článku ani v článku se Scarrow neoperacionalizuje jednotlivé kategorie a jejich popis je poměrně volný. Nejedná se však o opomenutí, ale o záměr autora. Podle něj je „*extrémně složité operacionalizovat toto teoreticky elegantní rozdělení v reálném světě politiky. Radikální pozice mohou být pouze instrumentální a umírněná stanoviska mohou pouze maskovat obecné odmítání stranické politiky či dokonce demokracie. Přestože ve většině případů bude nemožné rozdělit empiricky mezi specifickým a obecným antistranickým sentimentem, konceptuální rozdělení je nicméně důležité pro vyhodnocování empirických dat.*”⁵¹

V případě politické elity stojí jistě za zmínku varování před antistranickou rétorikou, pokud je používána instrumentálně. Takto stavěná argumentace je vystavěna na útocích proti zavedeným politickým stranám a je vedena cílem prosazení nové strany. I když tento typ antistranické rétoriky může čerpat z potenciálu mas, které jsou zaměřené proti politickým stranám, ve svém důsledku se nepotýkáme s kritikou politických stran jako takových, ale pouze s kritikou stran zavedených. Ukázkovým příkladem z České republiky je hnutí ANO 2011. Předseda hnutí Andrej Babiš používá při kritice zavedených politických stran pojem “tradiční politické strany”⁵². Avšak politické působení aktuálního předsedy vlády je postaveno nikoliv na budování nového modelu politické strany, nemluvě o budování jiné podoby demokracie, ale na vytvoření nového politického subjektu, který narušil dominanci zavedených politických stran, jež do roku 2013 ovládaly politickou scénu v České republice.

⁵⁰ Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002, str. 291

⁵¹ Poguntke, Thomas: Anti-party sentiment - Conceptual thoughts and empirical evidence: Explorations into a minefield, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3, str. 324

⁵² *Jsmé hnutí ANO. Nelžeme, nekrademe a pracujeme pro vás, ANO 2011* [on-line]. Dostupné z

<https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/par-slov-o-ano/> [cit. 21. dubna 2019]

Tabulka č. 3: Podíly mandátů sněmovních politických stran: zavedené a nové politické strany⁵³

volby	1998	2002	2006	2010	2013	2017
výsledek: ČSSD, ODS, KDU- ČSL, KSČM	90,5	100 ⁵⁴	97	67,5	56,5	32,5
výsledek ostatní	9,5	0	3	32,5	43,5	67,5
ostatní politické strany	US	-	SZ	TOP 09, VV	TOP 09, ANO 2011, Úsvit přímé demokraci e	ANO 2011, Piráti, SPD, TOP 09, STAN

Poguntke a Scarrow představují schéma, do něhož začleňují postoje elity, mas, volební jednání, změnu institucionálních pravidel a také národní specifika, konkrétně zkušenost s vládnutím stran a politickou kulturu. Ve vztahu k východní Evropě poznamenávají, že zkušenost s vládou jedné strany v druhé půlce dvacátého století může být důvodem pro původ antistranických sentimentů v tomto regionu⁵⁵.

⁵³ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 19. dubna 2019]

⁵⁴ Unie svobody kandidovala v koalici s KDU-ČSL.

⁵⁵ Poguntke, Thomas, Scarrow E. Susan: The politics of anti-party sentiment, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3, str. 260

Reaktivní a kulturní antistranictví

S obdobou klasifikaci antistranictví jako Thomas Poguntke a Scarrow přišli Mariano Torcal, Richard Gunther a José Ramón Montero. Jejich reaktivní a kulturní antistranictví se v principu překrývají s kategoriemi “odmítnutí stávajících politických stran” a “odmítnutí politických stran jako takových”. Výhodou kategorií reaktivní a kulturní antistranictví je jejich jasnější definice a také aplikace na čtyři země v jižní Evropě, Španělsko, Portugalsko, Itálie a Řecko. Když Juan Linz uzavírá knihu, jejíž součástí je i kapitola od Torcala, Gunthera a Montera, a vyjadřuje svoji rezervovanost ohledně stavu bádání fenoménu antistranictví a jeho porozumění, explicitně zmiňuje jejich kapitolu jako příklad takto potřebného studia⁵⁶. Sami autoři pak souhlasí s Linzem ohledně nedostatečného studia fenoménu antistranictví.

Reaktivní a kulturní antistranictví mají podle jejich autorů „*různé původy, postojevé a behaviorální vztahy a různě se s časem vyvíjejí*”⁵⁷. Reaktivní antistranictví⁵⁸ vychází z kritického postoje občanů, občanek a z jejich nespokojenosti s prací, výkonem stranických elit a institucí. Tato nespokojenost je vytvářena rozporem mezi sliby a politickou rétorikou, jež zvyšují očekávání, na straně jedné a tím jak jsou výsledky politických stran vnímány ze strany lidí. Podle autorů je to do jisté míry logický důsledek přílišné slibování ze strany politiků, političek. Samozřejmě že neodpovědné jednání, zneužívání státních zdrojů, korupce a klientelismus jsou také součástí obrazu, který o sobě politické strany vytvářejí. Reaktivní antistranictví je tedy kombinací nelegitimního chování politických elit a jejich selhání při řešení společenských problémů. Mohli bychom tedy říct, že do jisté míry je reaktivní antistranictví spojené s naprosto běžnou demokratickou politikou postavenou na soutěži politických stran, hnutí a odpovědnosti, kterou mají vůči občanů, občankám. Poguntke, Torcal a spol. popisují tento jev jako projev politického realismu než apriori negativních postojů proti politickým stranám.

⁵⁶ Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002, 291

⁵⁷ Torcal, Mariano, Gunter, Richard, Montero Ramón, José: Anti-Party Sentiments in Southern Europe In: Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002, str. 260

⁵⁸ Tamtéž, str. 260

Oproti tomu kulturní antistranictví „je zakořeněno v historických tradicích a hodnotách politické kultury a je tak nezávislé na krátkodobých změnách v politických podmínkách zemi”⁵⁹. Mezi faktory přispívající ke kulturnímu antistranictví autoři zařazují dlouhou zkušenost s diktaturou a pseudodemokraciemi, historie politických nepokojů a diskontinuit, manipulace s volbami po delší dobu a negativní politickou socializaci. Při vysvětlování těchto faktorů se autoři neuchylují k vysvětlení založené na “hlasování dle emocí”, protože podle nich jsou antistranické postoje projevem racionální reakce na historickou zkušenost.

Podle zkušenosti jižní Evropy z autoritářskými režimy jsou antistranické postoje výsledkem „propagandy, vykreslování stran a politiků jako sebestředných a oslabujících, rozdělujících národa, jenž by měl být jednotný”⁶⁰. Vedle politické rétoriky autoritářských režimů, vlastní žité zkušenosti hraje roli také formální vzdělávání. Oproti reaktivnímu antistranictví je antistranictví kulturní trvalejší a stabilnější dlouhodobě v čase.

Torcal, Gunther a Montero nám oproti Poguntkemu a Scarrow poskytují již jasný seznam indikátorů spojených s antistranictvím a názory občanů, občanek. Jedná se celkem o šest výroků⁶¹.

- strany se navzájem kritizují, ale ve skutečnosti jsou všechny stejné
- politické strany pouze rozdělují lidi
- bez stran nemůže být demokracie
- strany jsou potřebné pro hájení zájmů různých skupin a sociálních tříd
- díky stranám mohou lidé participovat na politickém životě
- strany jsou zbytečné

První dva indikátory o tom, že “politické strany jsou ve skutečnosti všechny stejné” a “pouze rozdělují lidi” jsou spojeny s kulturním antistranictvím. Indikátory podle nichž jsou politické strany důležité pro demokracii, hájení zájmů různých skupin a politické participaci vycházejí z reaktivního antistranictví. Poslední indikátor o zbytečnosti politických stran autoři spíše spojují s kulturním antistranictvím, ale zmiňují i spojení s antistranictvím reaktivním.

⁵⁹ Tamtéž, str. 261

⁶⁰ Tamtéž, str. 262

⁶¹ Tamtéž, str. 263

Z výsledků šetření o postojích vůči politickým stranám ve Španělsku, Portugalsku, Itálii a Řecku v 80. a 90. letech 20. století vychází negativní obraz. „40 až 60 procent respondentů ve většině šetření souhlasí s tvrzením, že ‚všechny strany jsou stejné‘, a že „pouze rozdělují lidi“⁶². Je tedy patrné, že kulturní antistranictví je v těchto zemích rezonuje u široké části obyvatel. Reaktivní antistranictví avšak není o nic méně přítomné a s tvrzeními o potřebnosti politických stran pro demokracii, hájení zájmů společenských skupin a pro politickou participaci souhlasí 50 až 80 procent respondentů⁶³.

Z těchto dat činí autoři poměrně jasný záměr, a to že „postoje lidí vůči politickým stranám jsou vysoce ambivalentní, až protichůdné“⁶⁴. O rozporu Španělů, Španělek při odpovědích na otázku „strany rozdělují lidi“ a „strany jsou všechny stejné“ jsem se již zmiňoval výše při citování Juana Linze.

Při zkoumání původ obou typů antistranictví se autoři zaměřili na vývoj těchto postojů v čase. Postoje spojené s kulturním antistranictvím se ukázaly jako dlouhodobě stabilní a přítomné ve společnosti. Přičemž „se zdá, že nejsilnější vliv na tyto postoje je spojen s primární socializací respondentů. Ti respondenti, kteří byli socializováni dříve, mají zároveň nejvíce negativní postoje proti stranám“⁶⁵. Zkušenost s fungováním demokratickým režimů v jižní Evropě se tak neprojevila jako důležitá pro změnu takovýchto postojů. Oproti tomu postoje spojené s reaktivním antistranictvím podléhají častým výkyvům a neexistuje v nich stejně silný efekt věkové kohorty jako u kulturního antistranictví. Avšak v rozporu s kulturní dimenzí to jsou právě starší generace, které se vyslovují na podporu indikátorů reaktivního antistranictví. Celkový závěr zní, že reaktivní antistranické sentimenty jsou spíše spojeny s obecnou politickou nespokojeností vycházející s aktuálním hodnocením vlády a politických stran.

Posledním tématem, kterému se zde v souvislosti s reaktivním a kulturním antistranictvím budeme věnovat, je zájem občanů, občanek o politiku. Toto téma nejenže doplňuje obraz toho,

⁶² Tamtéž, str. 265

⁶³ Tamtéž, str. 266

⁶⁴ Tamtéž, str. 264

⁶⁵ Tamtéž, str. 270

jak vypadá vzorek lidí, kteří zastává jeden či druhý typ antistranických postojů, ale má také důležité dopady na teoretickou debatu o občanech, občankách a jejich zapojování do politiky.

Kulturní antistranictví rezonuje u skupin s nižším zájmem o politiku obecně a u nichž můžeme sledovat širší syndrom nespokojenosti s politickou situací a pasivitu. Tato skupina se neidentifikuje s žádnou ze stran, podporuje anti-systémové strany a nezapojuje se v rámci konvenčních i nekonvenčních způsobů participace, protestu.

Vedle již představené proměnné věku sledují autoři spojení se vzděláním. *„Respondenti s nízkým vzděláním mají větší tendence zastávat kulturní antistranické postoje: plných 49 procent těch, kteří projevují kulturní antistranické názory dokončilo pouze základní školu, či ani tu”*⁶⁶. Podle dalšího šetření citovaného autory se 59 procent respondentů s kulturními antistranickými postoji nikdy nebavilo během svého dětství o politice v rámci rodiny.

V kontextu vzdělání si autoři položili otázku, nakolik je aspekt věku ovlivněn faktem, že starší generace měly omezenější přístup ke vzdělání. Při srovnání věkových skupiny a jejich vzdělání dospěli k závěru, podle něhož hrálo důležitější roli vzdělání. *„Dědictví předchozího režimu /myšleno Frankova, pozn. ŠD/ v souvislosti s antistranickými postoji se zdá být více výsledkem faktu, že španělský vzdělávací systém byl značně nerozvinutý až do 70. let 20. století, čím přispěl k nerozvinutí sociální kapitálu u mnoha španělských občanů”*⁶⁷.

Pro teoretickou diskusi jsou ale důležitější výsledky dat ze zemí jižní Evropy pro skupinu reaktivního antistranictví. Podle těchto dat neexistuje žádný vztah mezi reaktivním antistranictvím a zájmem o politiku. Tyto výsledky jsou v rozporu s tvrzeními, podle nichž nízká míra důvěry v instituce a snižující se identifikace s politickými stranami je charakteristická pro ten typ voličů, kteří jsou dobře informovaní a zajímají se o politiku⁶⁸.

⁶⁶ Tamtéž, str. 277

⁶⁷ Tamtéž, str. 278

⁶⁸ Tamtéž, str. 273

Oproti kulturnímu antistranictví není reaktivní antistranictví spojeno jak se socializací, vzděláním nebo s politickou informovaností, ale je odvozeno od spokojenosti s výsledky práce vlády a politickou situací⁶⁹.

Antistranictví v České republice - tradice a přítomnost

Antistranictví má v České republice dlouhou tradici sahající až do Rakouska - Uherska. Když si připomene faktory z pera Torcala a spol. přispívající ke kulturnímu antistranictví, tedy dlouhá zkušenost s diktaturou nebo pseudodemokracií, historie politických nepokojů a diskontinuit, lehce si za nimi vybavíme významné události a zlomy v české historii. K "českým" faktorům přispívajícím k antistranictví bychom mohli zařadit silnou intelektuální tradici spojenou s nepolitickou politikou a kritikou fungování politických stran (Masaryk, Beneš, Havel a disent). S ohledem na prezidentské funkce prezidentů Masaryka, Beneše a Havla se v české politice stal spor mezi hlavou státu na jedné straně a parlamentem, respektive vládou na straně druhé trvalým zdrojem diskuse o roli stranictví. V neposlední řadě je české antistranictví ovlivněno čtyřmi dekadami vlády jedné "všemocné Strany"⁷⁰, proti níž nešlo realizovat opoziční stranickou politiku. Výše vyjmenované faktory jsou pak logicky propojeny a vzájemně provázány.

Antistranictví a nepolitická politika od Rakouska - Uherska po první československou republiku

Kořeny nepolitické politiky můžeme vystopovat až do 19. století ke Karlu Havlíčku Borovskému a Masarykově České otázce jako manifestu nepolitické politiky⁷¹. Havelka popisuje tři zdroje nepolitické politiky. „*Především to byla specifická ‚neúplnost‘ české společnosti (přesněji řečeno: její stratifikační ‚nevyváženost‘), jež byla dlouho zřetelná zejména ve srovnání s tehdy politicky i kulturně ‚konkurující‘ společností německou. Souvisela se zvláštnostmi českého národního vzestupu a vůbec se složitostí procesu transformace předmoderního středoevropského měšťanstva v moderní společenskou třídu, přičemž důležitou roli hrály také odlišnosti středoevropské industrializace.*”⁷²

⁶⁹ Tamtéž, str. 288

⁷⁰ Pojem „všemocné Strany“ si vypůjčuji od Jiřího Kunce. Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 164

⁷¹ Havelka, Miloš: Nepolitická politika: kontexty a tradice, *Sociologický časopis*, roč. 34 (1998), č. 4, str. 461

⁷² Tamtéž, str. 459

Jako druhý zdroj jmenuje „překvapivý úspěch národního obrození a jedinečný ekonomický vzestup v XIX. století na jeho konci vedl k tomu, že se česká politika dostala před problém odůvodnění nového poměru mezi sebepotvrzující se českou národní společností a tehdejší státem. Na rozdíl od jiných se česká společnost v průběhu XIX. století neemancipovala tak silně od státu (což bylo jedním z obecných předpokladů pro vytvoření občanské společnosti), ale emancipovala se takřkajíc proti státu, který pro české politické vědomí ztělesňoval výlučně německo-rakouskou, případně německo-maďarskou politickou vůli.“⁷³

Třetím zdrojem je podle Havelky „vyplnění hodnotového vakua po ‚hodnotoborném‘ boji rukopisném a zároveň i ‚pozitivní‘ alternativou k politickému liberalismu a jeho centrálním pojmům se měla v českém případě stát obecně jeho formulace náboženského smyslu českých dějin; a na každodenní rovině odlišné pojetí politické práce, přesněji řečeno: zalidňování nižších pater politiky.“⁷⁴

Z pohledu sociologie je podle Havelky „apolitická politika“ a „drobná práce“ modernizační program pro specifickou socializaci Čechů. „Masarykovi se v programu ‚drobné práce‘ nejednalo jen o integraci co největšího počtu individuí do národního celku, nýbrž, jak naznačují shora uvedené charakteristiky, především o zvyšování všeobecného vzdělání, o vnitřní kultivaci lidí, o výuku a akceptování schopností a dovedností moderního života, o návyk občanské odpovědnosti atp.“⁷⁵

V období první československé republiky můžeme podle Jiřího Kuncce najít několik momentů střetu stranictví a antistranictví. Mezi ně patřil spor o vlastnictví poslaneckého mandátu, zda patří poslanci či straně. Spor byl vyřešen ve prospěch politické strany, přestože Československo až do roku 1990 (!) nemělo ve svém právní řadu politickou stranu definovanou a zmínky o ní se omezovaly pouze trestní právo související s rozpuštěním politické strany a vedoucí úlohu Komunistické strany Československa⁷⁶. Druhé téma je spojeno s hodnocením institutu pětky,

⁷³ Tamtéž, str. 460

⁷⁴ Tamtéž, str. 461

⁷⁵ Tamtéž, str. 461

⁷⁶ Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 177

na níž část českých autorů hledí jako na ukázkou „partajničeni“, kdežto Arend Lijphart, autor konceptu konsociační demokracie je naopak považuje za inspiraci pro svůj pojem⁷⁷.

V tradici Steina Rokkana popisuje Jiří Kunc spor mezi Hradem a politickými stranami jako spor mezi „národo- a státotvorným projektem“, který „narazil na segmentovanou společnost s odlišnou strukturací politické scény“⁷⁸. Dále Kunc poukazuje na fakt, že „parlament není respektován jako reprezentant všeobecné vůle“⁷⁹ a dochází ke střetům o to, kdo definuje smysl státního celku. S tím je podle něj spojena také Masarykova a Benešova podpora úřednickým vládám a myšlenky na omezení počtu stran. „T.G.Masaryk pak vycházel ze své teorie boje ‚reakční‘, v podstatě katolické ‚theokracie‘ a ‚moderní‘, v zásadě protestantské demokracie. Soudil, že demokratické státy, jmenovitě USA a Británie, dospěly k modernímu systému dvou politických stran a individualismus tam nalézají vyžití v působení plejády církví a sekt, zatímco v zemích katolických a polokatolických (v Německu) pomohl stát církvi zachovat jednotu, ale zato se individualismus a subjektivismus projevuje a vybíjí ve stranické politice, což je krajně nezdravé.“⁸⁰

Co se týká tradice úřednických vlád, či vlád odborníků, navázala samostatná Česká republika na tradici z období 1918 až 1938. „Vedle silné role prezidenta, jenž mívá často jinou představu o složení vládního kabinetu než parlamentní většina, jsou dalšími důležitými faktory ekonomická krize, v nichž politické strany nemusejí být ochotny vytvořit politické vlády, jež by byly nuceny činit velmi nepopulární opatření, dále pak krize legitimacy politických stran způsobená korupčními a jinými skandály či nekompetentností, jež vedou k podrytí důvěry občanů v politické strany, a konečně parlamentní fragmentace, resp. neschopnost parlamentních stran vytvořit stabilní akceschopnou vládu. Důležitým kontextuálním faktorem je též slabost politických stran obecně, a to ve smyslu jejich organizace, vnitřní disciplíny i programových postojů.“⁸¹

⁷⁷ Tamtéž, str. 177

⁷⁸ Tamtéž, str. 176

⁷⁹ Tamtéž, str. 175

⁸⁰ Klimek, Antonín: Počátky parlamentní činnosti v Československu, *Parlamentní zpravodaj*, č. 9, 1997, str. 451, citováno z Kunc, Jiří: *Stranické systémy v rekonstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 175

⁸¹ Brunclík, Miloš: Co jsou úřednické kabinety a za jakých okolností vznikají? Česká republika v mezinárodním srovnání, *Acta Politologica*, Vol. 6 (2014), No. 1, str. 15

Nízká míra důvěry v zastupitelské instituce měla za následek jejich snadnou dekonstrukci po roce 1938, včetně omezování počtu politických stran. „*Druhá republika s veškerou katolickou revanší vůči masarykismu (Rataj 1997) a obdobný postup Slovenského štátu při účtování s dvacetiletou československou minulostí, posléze pak lidově demokratického Československa vůči předválečné i okupační minulosti vykazuje stejnou vývojovou logiku. Zdá se, že je tom tak, kdekoliv konkrétní politický režim (a stranictví či antistranictví osobností) a důraz na efektivnost politického projektu převládne nad politickým systémem*”⁸²

Antistranictví a spory o roli politických stran a občanské společnosti po roce 1989

Situace po roce 1989 nebyla pro politické strany jako takové příznivá. „*Protirežimní disent byl postaven před problém ryzí konstrukce takřka z ničeho. A znovu zdůrazněme, že z prostředí nejen Straně, ale stranám nepřátelského.*”⁸³ Bylo tedy logické, že přísně hierarchická, nedemokratická struktura vlády jedné strany s její vedoucí rolí nedala možnost vzniknout jakékoliv stranické opozici a při hroucení se hlavním protivníkem Strany stalo antihierarchické a antistranické Hnutí, tedy Občanské fórum (OF) odkazující se k tradici disentu⁸⁴. Vymezení se OF vůči stranictví je velmi dobře vyjádřeno v jeho sloganu “strany jsou pro straníky, Občanské fórum pro všechny”.

Je do jisté míry paradoxem dějin, že právě v atmosféře silného odporu proti disciplinovaným, hierarchickým stranám vznikl v Československu první zákon, který je definoval⁸⁵. Tento zákon i jeho nástupce⁸⁶ obsahují vedle pojmu politická strana i pojem hnutí. Jeho zařazení můžeme vnímat jako dopad tehdy silně rezonujícího antistranictví. V praxi však mezi těmito dvěma pojmy není konstruován žádný rozdíl. Odlišení od stran „*vede v souvislosti s dobovou antistranickou atmosférou k další úvaze o tom, že ve formách sdružení jsou pouze nehierarchická hnutí považována za perspektivní, zatímco strany naopak pokládány za organizační podobu, které nepatří budoucnost*”.⁸⁷ S ohledem na historický vývoj a proměnu

⁸² Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 176

⁸³ Tamtéž, str. 164

⁸⁴ Tamtéž, str. 164

⁸⁵ Zákon č. 15/1990 Sb. *Zákon o politických stranách*, tzv. malý zákon.

⁸⁶ Zákon č. 424/1991 Sb. *Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích*

⁸⁷ Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 194

struktury politických stran, např. směrem k zavádění primárních voleb se zpětně viděno nejedná o nerelevantní úvahu.

Diskuse o roli politických stran byla a je silně ovlivněna diskusemi o roli občanské společnosti, které jdou až k otázce politického charakteru disentu⁸⁸, a je spojena s pojmem nepolitická politika a jménem prezidenta Václava Havla. Avšak v této práci bych rád tuto diskusi dal do kontextu historické proměny politických stran, které se proměňují od masových politických stran ke stranám kartelu.

Václav Havel jako československý prezident navázal na “tradiční” první československé republiky v tom, že ve sporech mezi Hradem a Parlamentem, respektive politickými stranami můžeme sledovat diskusi o roli politických stran a po roce 1989 spojenou také s rolí občanské společnosti⁸⁹.

Václav Havel se opakovaně vyjadřoval proti „*hypertrofované roli politických stran, proti tomu, aby stát patřil stranám*”⁹⁰. Jeho skeptický pohled na fungování politických stran se projevil například jeho podporou většinovému volebnímu systému, který však nebyl OF nakonec podpořen.⁹¹ Podle jeho jednoho vyjádření by osobnosti „*měly hrát stále významnější úlohu a*

⁸⁸ Jiří Kunc k tomu shrnuje diskusi mezi Otáhalem a Přečanem. “*Otáhal poukazuje na izolovanost úzké skupiny intelektuálů a omezené vývojové možnosti takové formy disentu, jaké přinesla Charta, a to znamená soustředění výlučně na ochranu lidských práv a upozorňování na to, kde režim neplní své vlastní mezinárodní závazky. Logicky pak Otáhal hledá vývojové možnosti v aktivitách na první pohled výrazně političtějších a zaměřuje se na vznik a působení Demokratické iniciativy. Naproti tomu Přečan hledá možnosti disentu v dobovém kontextu, zdůrazňuje, že v obraně lidských práv a v aktivitách Charty 77 nešlo o akci izolovaných intelektuálů, nýbrž vyjádření zájmů celé společnosti, a z toho hlediska šlo ty o politikum prvního řádu.*” Tamtéž, str. 186

⁸⁹ Nástupci prezidenta Havla, Václav Klaus a Miloš Zeman do jisté míry pokračují ve vytváření konfliktu mezi Hradem a parlamentem, politickými stranami. Přestože oba nástupci jsou “otci zakladateli, respektive obnoviteli” politických stran v České republice, oba z nich se od ODS a ČSSD po odchodu z funkce předsedů distancovali a opakovaně se pokoušeli, pokoušejí tyto strany oslabovat. Také oba pokračují tradici, kdy se snaží do jisté míry vystupovat nadstranicky. „*Jako prezident České republiky jsem povinen být nadstranický, jako občan Miloš Zeman si přeji vítězství sociální demokracie v příštích volbách.*” Václav Klaus se na klubu ČSSD na toto téma také vyjádřil jasně. “*Nabízím v roli prezidenta zcela férový, nadstranický přístup, který jsem zastával celých předcházejících pět let.*” Komentoval nadstranickost prezidenta na sjezdu ČSSD Miloš Zeman.

Novinky.cz: Nepřijel jsem vás rozložit, nabízím vám svoje přátelství, řekl Zeman ČSSD, www.novinky.cz, [on-line], 15. března 2013. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/296162-neprijel-jsem-vas-rozlozit-nabizim-vam-svoje-pratelstvi-rekl-zeman-cssd.html>, [cit. 19. dubna]

Klaus, Václav, K vystoupení prezidenta republiky v poslaneckém klubu ČSSD, 6. února 2008, www.klaus.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.klaus.cz/clanky/217> [cit. 19. dubna].

⁹⁰ Havel, Václav: Ztráta Paměti, *Lidové noviny* [on-line], 13. září 1994. Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

⁹¹ Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 190

*politické strany stále méně důležitou. Politické strany by měly pouze hrát roli jakýchsi klubů, kde se politické osobnosti rodí, prezentují se, ale neměly by se přímo podílet na moci, proto že to vede k jakési anonymizaci moci (...) člověk musí být osvobozen od manipulace všech megastruktur*⁹².

Na druhou stranu Havel označil parlamentní demokracii „za to ,nejlepší, co dnes na světě je‘, avšak s podstatným dodatkem, že to neznamena, že je bez velkých chyb a provinění. Potřebuje podle něj zpětnou kritickou vazbu jako sůl a občas by měla projít i očištnou bouří.“ Proto „jí neuškodí, když jí něco trochu otřese, když občas zavane jiný vítr. Kdy se jejím poklidným podnebím občas přežene nějaká menší bouře, trochu svěžího vzduchu, když jí zkrátka něco donutí, aby se o sobě zamyslela.“⁹³

Přestože je často Havel s pojmem nepolitická politika spojován, nejednalo se o stěžejní koncept jeho myšlení. Sám Havel k tomu dodává, že pojem „užil asi dvakrát, vždy v uvozovkách, před patnácti i více lety, když jsem se pokoušel různými napůl metaforickými výrazy vysvětlit smysl disidentského úsilí jako úsilí, které nevstupuje a nemůže vstupovat bezprostředně do politiky jako do sféry výkonu moci (v tomto smyslu je tedy ,nepolitické‘), ale jehož morální étos a důsledně občanský rozměr přesto má - díky specifické totalitních poměrů - svůj nepochybný politický efekt.“⁹⁴ S Havelkou tak můžeme říct, že rámování názorů Havla a diskuse o nepolitické politice postavená na rozlišení mezi moralistní pozicí “postdemokracie”, občanských hnutí a pragmatickým bojem o moc tradičních politických stran je neporozuměním jeho pohledu na politiku⁹⁵.

Svět politických stran byl pro Havla světem technologie moci a manipulace, světem makropolitiky⁹⁶ odcizeným od potřeb a zájmů občanů. Proti němu stojí svět mikropolitiky odrážející autentickou pluralitu a pestrost života. V tomto pohledu není stranictví a parlamentní

⁹² Inforum, 1989, č. 4, citováno z Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstruaci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 191 - 192

⁹³ Suk, Jiří, Andělová, Kristina (eds.): *Jednoho dne se v našem zelináři cosi vzbouří, eseje o Moci bezmocných*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2016, str. 274

⁹⁴ Havel, Václav: *Ztráta Paměti, Lidové noviny* [on-line], 13. září 1994. Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

⁹⁵ Havelka, Miloš: *Nepolitická politika: kontexty a tradice, Sociologický časopis*, roč. 34 (1998), č. 4, str. 463

⁹⁶ Barša, Pavel: *Cesty k emancipaci*, Praha: Academia, 2015

politika něco, co by mělo být nahrazeno občanskými hnutími nebo nepolitickou politikou, ale tyto dvě složky by měly fungovat komplementárně.

V svém projevu v Minneapolis to Havel vyjádřil následně. „*Občanská společnost v tom smyslu, jak tu o ní mluvím, je naopak jediným vskutku pevným fundamentem demokratického politického systému, protože politické strany a základní instituce demokratického státu fungují dobře jen tehdy, čerpají-li trvale svou životní sílu z rozvinutého a pluralitního občanského prostředí, které je obklopuje, inspirují-li se jím a jsou-li zároveň vystaveny jeho kvalifikované kritice. Nejde přece o to vyřazovat parlament, vládu či strany z veřejného života či je obcházet, ale dosáhnout naopak toho, aby pracovaly co nejlépe jakožto subjekty, které demokratický systém završují. Bez životadárného zázemí pestře strukturované občanské společnosti politické strany i vrcholné politické instituce státu chřadnou, ztrácejí elán, novou krev i nápady, aby se posléze proměňovaly v nezajímavé a do sebe uzavřené hloučky politických profesionálů, kteří si téměř vystačí sami.*”⁹⁷

Pavel Barša ve své brilantní analýze Havla popisuje jasně, co přínosného si můžeme z Havlova přístupu vzít a co zavrhnout. „*Je třeba převzít tezi o primátu toho, co pochází zespodu, před tím, co pochází svrchu, konkrétních vztahů mezi lidmi před abstraktivními vztahu společenského celku*” Oproti tomu „*je třeba zavrhnout jeho interpretaci této teze s pomocí heideggerovského ‚žargonu authenticity‘ (T.W.Adorno) - tedy mýtu o narušení identity člověka moderní civilizací a jejím obnovení, jež má spočívat v novém zakořenění v přirozeném světě.*”⁹⁸

Důležitý je i Baršův komentář k podobě občanské společnosti a možnosti jednotlivce vrátit se ke své autenticitě. Podle Barši Havlovo pojetí mu „*znemožňovalo vzít vážně radikální vztahovost a pluralitu lidského bytí, s nimiž je spjatá i jinakost, se kterou se člověk setkává v občanských asociacích hodných toho jména. Vstupem do nich nenastoluje člověk svou sebetotožnost, ale naopak přerušuje návrat k sobě vykročením směrem k cizímu a neidentickému.*”⁹⁹

⁹⁷ Havel, Václav: Projev prezidenta republiky Václava Havla na sympóziu "Myšlenky Václava

Havla a koncept občanské společnosti," Macalester College, Minneapolis/St.Paul, USA, 26. dubna 1999, *Knihovna Václava Havla*, [on-line]. Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

⁹⁸ Barša, Pavel: *Cesty k emancipaci*, Praha: Academia, 2015, str. 207

⁹⁹ Tamtéž, str. 207

Diskuse o role stran v kontextu kartelové strany a delegativní demokracie

Když se budeme držet doporučení Pavla Barši a u Havla odhlédneme od žargonu autenticity, můžeme v Havlově analýze sledovat popis historického posunu politických stran a jasný návod pro občanskou společnost jakou roli má hrát ve vyprázdněném prostoru po masových politických stranách. Politické strany podle Havla vidí společnost svrchu, z vnějšku, z úrovně markopolitiky. Naopak občanské organizace zůstávají v kontaktu s občany, občankami a s jejich potřebami¹⁰⁰. Zde bych se nerad dostal do situace, kdy bych byl přistižen, že tvrdím, že Václav Havel na základě své zkušenosti z jednostranického režimu sovětského typu dospěl ke stejnému závěru o vývoji politických stran, jako političtí vědci stavějící své argumenty na základě podrobného zkoumání vývoje stran v demokratických státech. Je logické, že Havlova východiska a perspektiva jsou zcela jiné. Pokud však zúžíme náš pohled na Havlův pohled na roli politických stran v postindustriální společnosti od 70. let dvacátého století, nemůžeme si nevšimnout podobného popisu ve vztahu politických stran a občanské společnosti, jak ho předkládá Mair.

V návaznosti na “podobnost” Maira a Havla si dovolím ještě jeden krátký exkurz do komparativní politologie v kontextu diskuse o nepolitické politice a stranictví. “Obhájci” parlamentarismu a role politických stran nedostatečně reflektují, že pluralitní stranictví, jak bylo obnoveno v 90. letech v Československu a České republice již nebylo stranictvím masových politických stran, které reprezentují různé segmenty ve společnosti, jsou s nimi v kontaktu, a kde funguje vertikální odpovědnost v rámci stran. Z hlediska počtu členů, členek stran a jejich ukotvenosti ve společnosti se jednalo již o jiný typ strany, blíží se konceptům catch-all nebo kartelové strany. Strany tak již nemohly být jediným, kdo plní funkci artikulace zájmů občanů, občanek. Tento posun si řada obhájců politických stran nedokázala uvědomit a nadále trvali na politických stranách jako jediných legitimních zástupcích zájmů lidí. Nejvýraznějším oponentem Václava Havla v pojetí demokracie a politických stran byl Václav Klaus. *„Klaus měl jasnou vizi neoliberální ekonomiky spojenou se silným autoritářským státem, který chrání mechanismy volného trhu. Chápal “společnost svobodných občanů” v neoliberálním kontextu “tržního hospodářství bez přívlastků”, jak ho nazýval. Zároveň se sám deklaroval jako obhájcem základních liberální hodnot svobodného trhu a více-stranického*

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 186

*systemu. V těchto neoliberálních argumentech nebylo místa pro občanskou společnost nad rámec soukromých organizací*¹⁰¹

Představa o stranictví postaveném sice na svobodné soutěži politických stran, které je však odtržené od skupin občanské společnosti a nemělo by být ničím omezené, nápadně připomíná koncept “delegativní demokracie” Guillermo O’Donnella. Ten je založen na předpokladu, že *„kdokoliv vyhraje prezidentské volby, má nárok na vládnutí dle své vůle a je omezen pouze existujícími mocenskými vztahy a ústavně zajištěnými limity o omezení kandidovat*”¹⁰². O’Donnellův model je postaven na zkušenosti Latinské Ameriky a fungování rady zvolených prezidentů, proto ve svém citátu explicitně zmiňuje prezidenty jako zástupce exekutivy. Tito prezidenti tak ignorují odpor z kongresu, politických stran, zájmových skupin nebo davů v ulicích¹⁰³.

Základní logika o legitimitě postavené na volbách a hlasech se však podobná argumentu známém v českém prostředí: “pokud mandát od voličů nemáte mít právo se vyjadřovat k politickým otázkám”. O’Donnell staví delegativní demokracii do kontrastu (nikoliv však jako protipól) proti reprezentativní demokracii a hlavní rozdíl vidí v tom, že reprezentativní demokracie uznává horizontální rozdělení mocí, kdežto delegativní nikoliv. V českém kontextu bychom mohli delegativní demokracii vymezit jako spory mezi exekutivou a legislativou, ale také ve vztahu k občanské společnosti, která podle delegativních demokratů nemá zasahovat do politiky. V reakci na komentář novináře Českého rozhlasu to Ladislav Jakl, ředitel sekretariátu prezidenta republiky Václava Klause podává následovně: *„Já jsem totiž přesvědčen, že svobodné nezávislé organizace a iniciativy mají mít ve společnosti místo libovolné, jaké si zaslouží. Ale pokud si některé z nich začnou hrát na prostředníka mezi občanem a jeho státem, pak ohrožují demokratické právo občana. Občan nepotřebuje překladatele z češtiny do češtiny, nepotřebuje struktury, které si budou monopolizovat kontakt mezi občanem a jeho státem. Občan má právo svůj stát řídit přímo. Přímou a nezprostředkovaně volit své reprezentanty,*

¹⁰¹ Znoj, Milan: Václav Havel, His Idea of Civil Society, and the Czech Liberal Tradition, In: Kopeček, Michal, Wciślik, Piotr: *Thinking through transition: liberal democracy, authoritarian pasts, and intellectual history in East Central Europe after 1989*, New York: Central European University Press, 2015, str. 134

¹⁰² O’Donnell, Guillermo: Delegative Democracy, *Journal of Democracy*, Vol. 5 (1994), No. 1, str. 59

¹⁰³ Tamtéž, str. 61

přímo je kontrolovat, přímo ovlivňovat.”¹⁰⁴ Samozřejmě, že téma delegativní demokracie a rétoriky a praxe představitelů politických stran by si zasloužila obsáhlejší studii než jeden citát.

Antistranictví v České republice

Při zkoumání aktuálních postojů obyvatel České republiky vůči politickým stranám budu vycházet z dat, která dlouhodobě sbírá Centrum výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd České republiky (dále jen CVVM). Ze zkoumaných dat můžeme vidět, jak hodnotí občané, občanky České republiky politické strany, tak i důvěru vůči jednotlivým institucím veřejného života a konkrétních lidí. Jedním z důvodů proč jsou data v kontextu zkoumání antistranictví přínosná je ten, že CVVM získává odpovědi na otázky, které se kryjí s otázkami začleněnými do zkoumání antistranických postojů badatelů Torcala, Gunthera a Montera¹⁰⁵.

Podle odpovědí na hodnocení celkové politické situace bychom si mohli vykreslit velmi negativní obrázek o české politice. Spokojenost s politickou situací vyjádřilo v letech 2017 a 2018 pouze 13 až 22 procent obyvatel¹⁰⁶. Naopak podíl nespokojených se drží mezi 40 až 57 procenty. Odpověď ani spokojen, ani nespokojen trvale vyjadřuje přibližná třetina lidí, konkrétně mezi 27 až 36 procenty.

*Šetření ukázalo, že „lidé nespokojení s politickou situací v ČR hodnotí politické strany mnohem kritičtěji než ti, kteří s ní jsou spokojeni. Tedy nespokojení častěji souhlasili s negativními výroky a častěji nesouhlasili s pozitivními výroky o politických stranách. Hodnocení výroků o politických stranách je též v závislosti na volební účasti, když nevoliči častěji souhlasí s negativními výroky a častěji nesouhlasí s pozitivními výroky o politických stranách.”*¹⁰⁷

¹⁰⁴ Jakl, Ladislav: Dopis komentátorovi Českého rozhlasu Jiřímu Ješovi, www.klaus.cz, [on-line] 24. června 2005. Dostupné z <https://www.klaus.cz/clanky/1315> [cit. 19. dubna 2019]

¹⁰⁵ K tématu antistranických postojů v ČR např. Linek, Lukáš: Dimenze antistranických postojů české veřejnosti. Naše společnost, roč. 1 (2003), č. 3-4, str. 13 – 18

¹⁰⁶ Červenka, Jan: Důvěra ústavním institucím v prosinci 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 21. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/instituce-a-politici/4793-duvera-ustavnim-institucim-v-prosinci-2018> [cit. 21. dubna 2018]

¹⁰⁷ Krajňák, Tomáš: Postoje obyvatel České republiky k politickým stranám – listopad 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 12. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/4769-postoje-obyvatel-ceske-republiky-k-politickym-stranam-listopad-2018> [cit. 21. dubna 2018]

Ze stejného šetření vyplývá, že obecním zastupitelstvům a starostům trvale věří přes 60 procent obyvatel. Nedůvěru pak trvale vyjadřuje přibližně jedna třetina lidí. I přes jednu z nejvyšších úrovní důvěry v rámci veřejných institucí, například důvěra Poslanecké sněmovně se pohybuje na polovině důvěry obecních zastupitelstev (mezi 23 a 33 procenty), se ale komunálních voleb neúčastní více jak polovina občanů a občanek. Ve sledovaném období volební účast nikdy nepřesáhla hranici 50 procent. Více viz tabulka č. 4.

Tabulka 4: volební účast v komunálních volbách¹⁰⁸

rok	1998	2002	2006	2010	2014	2018
volební účast v %	45	45,51	46,38	48,5	44,46	47,34

Když připomenu otázky zařazené do šetření Torcala, Gunthera a Montera, tak se jedná o následující:

- strany se navzájem kritizují, ale ve skutečnosti jsou všechny stejné
- politické strany pouze rozdělují lidi
- bez stran nemůže být demokracie
- strany jsou potřebné pro hájení zájmů různých skupin a sociálních tříd
- díky stranám mohou lidé participovat na politickém životě
- strany jsou zbytečné

Na pět z šesti těchto otázek můžeme najít odpovědi právě v datech CVVM. Přestože 74 procent respondentů, respondentek souhlasí s tvrzení, že politické strany rozdělují veřejnost, hned druhá otázka s nejvíce kladnými odpověďmi se týká hájení zájmů různých skupin a sociálních tříd, konkrétně s souhlasí 70 procent respondentů, respondentek. Více než dvě třetiny respondentů - 68 procent - souhlasí s tím, že politické strany umožňují účastnit se lidem politické činnosti a téměř dvě třetiny- 63 procent - považují politické strany za důležité pro demokracii. Souhlasí s tezí, že bez politických stran by nemohla být demokracie. Stejný podíl lidí, tedy 63 procent

¹⁰⁸ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 8. února 2019]

souhlasí s tvrzením, že politické strany jsou všechny stejné. Více viz tabulka č. 5. Oproti datům, která se týkají nespokojeností s politickou situací, nám čísla o postojům vůči politickým stranám ukazují obrázek spíše smíšený.

Přestože data neumožňují zkoumání toho, jak se jednotlivé postoje kryjí u individuálních lidí, i z těchto dat je možné zopakovat tvrzení ze zkoumání postojů občanů, občanek států jižní Evropy, že postoje obyvatel vůči politickým stranám v České republice jsou ambivalentní až protichůdné. Na jednu stranu můžeme sledovat podporu aspektům kulturního antistranictví, na stranu druhou ve společnosti silně rezonují i postoje spojované se stranictvím reaktivním.

Podle Torcala, Gunthera a Montera by měly existovat rozdíly ve stabilitě a výkyvech postojů reaktivně antistranických a antistranicky kulturními. Když se podíváme na na minimální a maximálně hodnoty pěti výše uvedených otázek v období mezi lety 2005 a 2018, zjistíme, že postoje, podle nichž politické strany rozdělují veřejnost, se pohybovaly mezi 63 až 74 procent, tedy rozdíl 11 procentních bodů a postoje, na základě kterých lidé strany hodnotí jako všechny stejné, dosahovaly hodnot 63 až 76 procent, tedy rozdíl 13 procent procentních bodů. Tyto postoje by podle výše citovaných autorů měly být více stabilní čase než odpovědi na zbývající tři otázky spojené s reaktivním antistranictvím a výkyvy závisujícími na aktuální politické situaci a kauzách.

Tabulka č. 5: postoje obyvatel vůči politickým stranám¹⁰⁹

	rozhodně souhlasí	spíše souhlasí	spíše nesouhlasí	rozhodně nesouhlasí	neví
Politické strany rozdělují veřejnost.	27	47	17	3	6
Politické strany jsou potřebné proto, že umožňují hájit zájmy různých skupin a sociálních tříd.	19	51	18	5	7
Politické strany se zajímají o to, co si myslí lidé jako já, pouze v době voleb.	29	39	23	4	5
Politické strany poskytují lidem možnost zúčastnit se politické činnosti.	16	52	20	6	6
Politické strany jsou zkorumpované.	25	41	21	3	10
Politické strany se zajímají především o výhody a zájmy svých členů.	22	44	22	4	8
Politické strany kritizují jedna druhou, ve skutečnosti jsou ale všechny stejné.	26	37	26	7	4
Bez politických stran by nemohla být demokracie.	24	39	18	8	11

¹⁰⁹ Krajňák, Tomáš: Postoje obyvatel České republiky k politickým stranám – listopad 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 12. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/4769-postoje-obyvatel-ceske-republiky-k-politickym-stranam-listopad-2018> [cit. 21. dubna 2018]

Vstupem do politické strany lze něco změnit či ovlivnit.	11	41	30	9	9
Žádná z existujících politických stran nereprezentuje zájmy a názory občanů, jako jsem já.	12	28	39	14	7

To že jsou politické strany potřebné pro hájení zájmů různých skupin a sociálních tříd si v rozmezí let myslelo od 49 do 70 procent respondentů, tedy rozdíl 21 procentních bodů. S postojem, podle něhož politické strany umožňují lidem podílet se na politice, souhlasil od 42 do 68 procent, tedy rozdíl je 26 procentních bodů. Poslední postoj, který vnímá politické strany jako potřebné pro demokracii, podporovalo 45 až 63 procent lidí, tedy rozdíl 18 procentních bodů. Ze zkoumání výkyvů odpovědí mezi pěti zkoumanými otázkami tedy vyplývá, že otázky spojené s kulturním antistranictvím vykazují vyšší míru výkyvů, než otázky ukazující reaktivní antistranictví. Například při srovnání rozdílů mezi postojem „všechny strany jsou stejné” a “politické strany umožňují lidem podílet se na politice” se jedná až o dvojnásobný rozdíl, 13 a 26 procentních bodů. Přehled výsledky viz tabulka č. 6.

Tabulka č. 6¹¹⁰: rozpětí postojů lidí vůči politickým stranám

	minimum 2005 - 2018	maximum 2005 - 2018	rozdíl
Politické strany rozdělují veřejnost.	63	74	11
Politické strany jsou potřebné proto, že umožňují hájit zájmy různých skupin a sociálních tříd.	49	70	21
Politické strany poskytují lidem možnost zúčastnit se politické činnosti.	42	68	26
Politické strany kritizují jedna druhou, ve skutečnosti jsou ale všechny stejné.	63	76	13
Bez politických stran by nemohla být demokracie.	45	63	18

CVVM dlouhodobě sleduje také identifikaci voličů vůči politickým stranám a jejich programu¹¹¹. V září 2016 se 14 procent voličů označilo za přesvědčené příznivce některé z politických stran a 48 procent respondentů, respondentek odpovědělo, že s preferovanou stranou většinou souhlasí. Oproti tomu 22 procent má vůči preferované straně v mnohém jiný názor a 15 procent respondentů vadí preferované strana nejméně, přestože se jim nelíbí žádná strana. Když opět použijeme metody nejvyšší a nejnižší hodnoty v odpovědích a zmíněné otázky, tak počet příznivců nějaké politické strany se mezi voliči pohyboval mezi 10 a 22 procenty. Voličů, kteří většinou s preferovanou stranou souhlasí, bylo od 29 do 50 procent. Menšinový souhlas s preferovanou politickou stranou deklarovalo od 17 do 27 procent respondentů, respondentek. A velikost skupiny lidí, jímž preferovaná politická strana pouze nejméně vadila, se pohybovala od 11 do 30 procent. Tato data jsou v rozmezí let 1995 až 2016. Je důležité připomenout, že se

¹¹⁰ Tamtéž, výpočet autora.

¹¹¹ Červenka, Jan: Voliči a strany - září 2016, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 7. listopadu 2016, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/2100-volici-a-strany-zari-2016> [cit. 21. dubna 2018]

jedná o podíly voličů, nikoli všech občanů. Data ukazují počty lidí, kteří nevyloučili účast ve volbách.

Úroveň souhlasu s preferovanou politickou stranou se pohybuje kolem hranice 50 procent voličů, voliček. Počet členů, členek strany je oproti tomuto číslu daleko menší¹¹². Podle šetření CVVM deklaruje členství v politické straně v posledních deseti letech mezi dvěma a třemi procenty respondentů, respondentek, přičemž o členství uvažovalo mezi pěti a osmi procenty lidí. Naopak devět z deseti lidí od vstupu do politické strany neuvažovalo. Data zachycují odpovědi v každém roce od roku 2014 do 2018.

V souvislosti s politickými stranami je častým tématem problém korupce. Ve srovnání s jinými institucemi jsou politické strany vnímány jako nejvíce zkorumpované. Podle 71 procent respondentů, respondentek jsou politické strany vysoce nebo “spíše” vysoce zkorumpované. Jedná se o součet odpovědí čtyři a pět na škále jedna až pět při vnímání korupce¹¹³. Úplatky a korupce je vnímá také jako nejefektivnější způsob jak ovlivňovat rozhodování politiků, političek¹¹⁴.

¹¹² Čadová, Naděžda: Názory veřejnosti na důvody vstupu do politické strany – listopad 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 14. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/4775-nazory-verejnosti-na-duvody-vstupu-do-politicke-strany-listopad-2018>, [cit. 21. dubna 2018]

¹¹³ Pilecká, Jarmila: Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí – březen 2017, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 7. dubna 2017, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/4266-nazor-na-rozsirenost-a-miru-korupce-u-verejnych-cinitelu-a-instituci-brezen-2017> [cit. 21. dubna 2018]

¹¹⁴ Pilecká, Jarmila: Vliv na politické rozhodování – březen 2017, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 22. května 2017, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/demokracie-obcanska-spolecnost/4323-vliv-na-politicke-rozhodovani-brezen-2017> [cit. 21. dubna 2018]

Politická participace

O vztahu občanské společnosti a politiky

Ze samotného názvu a tématu práce je zřejmé, že se odkazuje k neotocquevillské tradici zkoumání občanské společnosti a politiky. Občanské organizace, spolky jsou Tocquevillem vnímány jako „školy demokracie” a svém díle *Demokracie v Americe*¹¹⁵ popisuje jejich pozitivní přínos pro demokratickou politiku.

Tocqueville ve svém díle píše o pestrosti spolkového života a občanské společnosti. Podle něj se Američané nejen sdružují do komerčních a průmyslových asociací, ale také do náboženských, vážných či zbytečných, od velmi obecných po specializované. V rámci těchto asociací, spolků organizují semináře, staví hospody, kostely, školy, nemocnice nebo věznice. Tento přístup ke správě věcí veřejných srovnává Tocqueville s jeho domovskou Francií nebo Anglií. „*Tam kde za novou iniciativou ve Francii najdete vládu, v Anglii lorda, můžete počítat s tím, že ve Spojených státech za ní najdete spolek.*”¹¹⁶

Zapojení do spolků má podle Tocquevilla edukační efekt. V nich „*se ve velké počtu setkávají, hovoří spolu, naslouchají si a společně se podněcují k akcím všeho druhu. A potom přenášejí do občanského života postoje a názory, které tam získali, a používají jich tisícovým způsobem.*”¹¹⁷ Angažovanost ve spolcích, občanské společnosti viděl Tocqueville jako klíčovou pro překonávání vlastního individualismu a atomizaci společnosti, které spojoval s nebezpečím despotismu. Díky spolkům se totiž lidé naučí „*jakými způsoby se navzájem poklidně a metodicky domluvit na společném cíli. Naučí se ustoupit ze svých přání a podřídí jejich individuální úsilí pod společný cíl.*”¹¹⁸ Takto nabyté znalosti, tedy jako pracovat ve spolcích, jsou podle Tocquevilla „*matkou všeho vědění*” a jsou naprosto nezbytné pro fungování v demokratických zemích¹¹⁹.

¹¹⁵ de Tocqueville, Alexis: *Democracy in America and Two Essays on America*, London: Penguin Books, 2003

¹¹⁶ Tamtéž, str. 596

¹¹⁷ Tamtéž, citováno z Frič, Pavol: *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: SLON, 2016 str. 19

¹¹⁸ Tamtéž, str. 606

¹¹⁹ Tamtéž, str. 600

Zkušenosti z toho jak společně pracovat ve spolcích se transformují do politické roviny. „*Občanské spolky tak dláždí cestu pro politické asociace. Politické asociace na druhou stranu rozvíjejí a zlepšují určitým zvláštním způsobem spolky občanské.*”¹²⁰ Podle Tocquevilla je tak existuje silná závislost mezi politickými asociacemi, dnes bychom tedy řekli politickými stranami a organizacemi občanské společnosti, pod něž dnes můžeme zařadit jak dobrovolnické spolky nebo neziskové organizace.

Živá a aktivní občanská společnost je zcela klíčová pro demokracii kvůli překonávání egoismu, individualismu, opět dnes bychom mluvili například o atomizaci, roztržitém společenství. „*Despotismus, který je podezřívavý ze své vlastní podstaty, nahlíží na rozdělení lidí jako na nejlepší garanci svého vlastního přetrvávání a snaží se tak činit vše, aby lidé byli osamoceni.*”¹²¹ Norma „dobrého občana” podle despotismu je spojena s nečinností a uzavřením se do sebe. Komunistický režim v Československu to myslím dobře vyjádřil heslem „klid na práci”.

Na Alexis de Tocquevilla navázali dnes již klasici jakými jsou Gabriel Almond, Sidney Verba, Robert Putnam či Pippa Norris. Almond a Verba svým empirickým studiem potvrdili Tocquevillovi hypotézu a vztahu spolků a politické participace. „*Organizační členství, i v případě, když je zjevně nepolitické, zvyšuje pravděpodobnost, že jednotlivec bude mít pocit schopnosti participovat na politice a bude skutečně participovat na politické diskusi*”¹²². Almond a Verba v souladu s Tocquevillem přisuzují občanským organizacím důležitou funkci překonávání izolovanosti jednotlivce a posilují jeho schopnosti orientovat se ve veřejných záležitostech. „*Jestliže je občan členem dobrovolné organizace, je vtahován do širšího sociálního světa, ale je méně kontrolován politickým systémem a je na něm méně závislý.*”¹²³

I když tato elegantní argumentace o vztahu občanské angažovanosti, politiky a demokracie má své kritiky, kritičky¹²⁴, příklady jako Ku Klux Klan nebo islamofobní hnutí v České republice

¹²⁰ Tamtéž, str. 604

¹²¹ Tamtéž, str. 591

¹²² Almond, Gabriel A., Verba, Sidney: *The Civil Culture, Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Newbury Park: Sage Publications, 1989, citováno z Frič, Pavol: *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: SLON, 2016, str. 21

¹²³ Tamtéž, citováno z Frič, Pavol: *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: SLON, 2016, str. 22

¹²⁴ Pro jejich shrnutí viz Frič, Pavol: *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: SLON, 2016, str. 22 - 26

neruší základní argument o pozitivním vztahu výše tří zmíněných kategorií¹²⁵. To potvrzují autoři Tom Van der Meer a Erik Van Ingen.¹²⁶ Podle nich lze potvrdit silný a pozitivní efekt občanské participace a politického jednání. Tento efekt je podle Van Meera a Van Ingena o něco silnější v případě konvenčních typů politické participace než nekonvenčních, ale rozdíl je relativně malý¹²⁷.

Jejich data také ukazují efekty na různé typy organizací, konkrétně na volnočasové (*leisure*), zájmové (*interest*) a aktivistické (*activist*). Přestože u třech typů organizací je pozitivní efekt na politickou participaci jejich členů, členek, existují rozdílné vlivy z hlediska konvenční a nekonvenční participace či síly tohoto vlivu. U aktivistických organizací je efekt silnější než u dvou ostatních. V případě zájmových organizací je efekt silnější u konvenční politické participace, kdežto u aktivistických je silnější efekt u nekonvenční participace. U posledního typu - volnočasové - se efekt z hlediska těchto dvou typů neliší¹²⁸.

Vedle Gabriela Almonda a Sidneyho Verby patří ke klasikům zkoumání vztahu občanské společnosti a politiky Robert Putnam se svými dvěma díly *Making Democracy Work* a *Bowling Alone*. Podle Putnamovy studie založené na italské regionální politice má sociální kapitál významné politické dopady na kvalitu demokracie. Jeho teorie je postavená na dvou krocích, tedy že občanská společnost ovlivňuje sociální kapitál a jeho úroveň má následně dopad na politické jednání¹²⁹. Z Putnamova bádání italské politiky vyplývá, že husté a silné sítě v rámci občanské společnosti podporují dobré vládnutí. Logika jeho argumentu spočívá v tom, že zapojení do občanské společnosti podporuje spolupráci, sdílenou odpovědnost a stejně tak artikulaci a agregaci zájmů lidí. Díky vysoké míře sociálního kapitálu jsou v demokraciích politici více odpovědní občanům, občankám. Jedním z důvodů je právě aktivita občanů a tím druhým je samotné přesvědčení zvolených politiků, političek, že je občané, občanky budou k odpovědnosti hnát.

¹²⁵ Norris, Pippa: *Democratic Phoenix, Reinventing Political Activism*, New York: Cambridge University Press, 2002, str. 143

¹²⁶ Van der Meer, Tom, Van Ingen, Erik: Schools of democracy? Disentangling the relationship between civic participation and political action in 17 European countries, *European Journal of Political Research*, Vol. 48 (2009), No. 2

¹²⁷ Tamtéž, str. 288

¹²⁸ Tamtéž, str. 292

¹²⁹ Norris, Pippa: *Democratic Phoenix, Reinventing Political Activism*, New York: Cambridge University Press, 2002, str. 139

V Putnamově druhém díle *Bowling Alone*¹³⁰ věnovaném tentokrát americké politice vykresluje poněkud chmurný obraz, v němž dochází k oslabování sociálního kapitálu v období po druhé světové válce. V důsledku individualizace a privatizace volnočasových aktivit dochází k oslabování kolektivních volnočasových aktivit a tedy z ústupu lidí z veřejného života. Takový ústup má dopad na sociální kapitál, politickou participaci a demokracii. Putnam totiž vychází z předpokladu, že „*zdraví naší veřejných institucí závisí alespoň částečně na široké participaci v soukromých dobrovolnických spolcích - v těch sítích občanského zapojení související se sociálním kapitálem.*”¹³¹

Občanská společnost a participace

Pokud se bavíme o přechodech od občanské k politické participaci, je důležité se nejdříve podívat, jak jsou tyto pojmy vnímány v současném bádání o občanské společnosti a politice. Podoby občanské a politické participace prochází za poslední desetiletí proměnami, na které logicky reaguje i badatelská komunita. Není asi příliš překvapivé, že některé typy organizací či některé typy jednání se nejrůznějšími způsoby překrývají a na jejich kategorizaci neexistuje shoda.

Kategorizace občanské společnosti a organizací v ní

„Vesmír” občanských organizací, občanské společnosti či občanského sektoru se skládá z velmi různých organizací, od Fotbalové asociace ČR (FA ČR) až po malé dobrovolnické spolky o několika málo členech, členkách. Konkrétně podle Úřadu vlády České republiky existovalo na začátku roku 2016 přes 120 854 nestátních neziskových organizací¹³². Samotný termín nestátní nezisková organizace, či zkráceně řečeno “neziskovka” se za několik posledních let stal terčem

¹³⁰ Putnam, Robert D.: *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*, New York: Simon and Schuster, 2000

¹³¹ Tamtéž, str. 336

¹³² Konkrétně se jedná o “85 308 spolků a 25 085 pobočných spolků; 2 672 obecně prospěšných společností; 397 ústavů, 517 nadací; 1 558 nadačních fondů, 252 školských právnických osob zřízených NNO, 938 zájmových sdružení právnických osob a 4 127 církevních právnických osob.” Data jsou k 1. lednu 2016.

Vláda: Rozbor financování nestátních neziskových organizací z veřejných rozpočtů v roce 2016, www.vlada.cz. Dostupné z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/dokumenty/rozbor-financovani-nestatnich-neziskovych-organizaci-168259/> [cit. 1. února 2019]

útoků řady lidí z politických stran a hnutí, včetně hlavy státu, podle něhož se jedná o „*pijavice na státní rozpočtu*”¹³³. Kritika se časem posunula od převážně politiků, političek z řad krajní pravice do většího mainstreamu politického diskurzu. Jak bylo zmíněno výše, podle určitých kritérií je do občanské společnosti, neziskových organizací zařazována jak „nezisková korporace” FA ČR, tak i malý spolek¹³⁴.

Jak tedy definovat a přistoupit ke studiu občanské společnosti? Pavol Frič ve své studii překládá stručnou definici, podle níže „*občanskou společnost tedy tvoří občané, kteří se dobrovolně podílejí na spravování věcí veřejných. Mohou tak činit mnoha způsoby a jedním z nich je angažovanost v občanských organizacích. Občanské organizace jsou formálně ustavené, soukromé organizace občanů, kteří se v nich sdružují na principech vzájemné důvěry a solidarity a dobrovolně se angažují v otevřeném nastolování a řešení otázek veřejného života.*”¹³⁵

Frič ve své studii následuje přístup, podle něhož základní dělení občanských organizací můžeme rozdělit na organizace servisní a advokační, a to za použití dvou kritérií: 1. funkční zaměření a 2. sledovaného zájmu občanské organizace¹³⁶. Podle funkce poskytuje servisní organizace služby klientům, kdežto druhá se věnuje boji za práva či obhajobě zájmů konkrétní skupiny či společnosti jako celku. Z hlediska sledovaného zájmu Frič rozděluje organizace na organizace sledující „vzájemně prospěšný” zájem a zájem „obecně prospěšný”. Tyto kategorie pak Frič považuje za ideální typy. K rozdělení těchto organizací viz tabulka č. 7.

¹³³ Jakicová, Markéta (2018): Neziskové organizace získaly 58 miliard: kolik jim přispěl stát a kdo čerpal nejvíce, *Aktuálně.cz*, [on-line]. 5. listopadu 2018. Dostupné z

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/neziskove-organizace-ziskaly-58-miliard-kolik-jim-prispel-st/r~959bc916ddea1e8b1a40cc47ab5f122/>, [cit. 1. února 2019]

¹³⁴ Zmatení nad tím, co si představit pod pojmem nezisková organizace dobře předvedl premiér Andrej Babiš, který nejdříve vyhlásil rozsáhlé škrty v dotacích pro nestátních neziskové organizace, ale následně odmítl snížit výdaje na sport nebo sociální výdaje. Jeho úvaha o škrtech a následná ne-realizace nápadu dobře ukazuje nízkou znalost o této oblasti, která se jistě neomezuje pouze na předsedu vlády.

Prchal, Lukáš, Ťopek, Martin: Tři miliardy neziskovkám škrtat nebudeme, couvají po kritice Babiš a Schillerová, *Ihned.cz*, [on-line]. 14. srpna 2018. Dostupné z

<https://archiv.ihned.cz/c1-66216100-tri-miliardy-neziskovkam-skrtat-nebudeme-couvaji-po-kritice-babis-a-schillerova-je-to-lez-a-nesmysl-rekl-o-puvodnim-vyroku-sve-ministryne-premier>. [cit. 1. února 2019]

¹³⁵ Frič, Pavol (2016): *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: SLON, 2016, str. 13

¹³⁶ Tamtéž, str. 15

Tabulka č. 7: kategorizace organizací občanské společnosti¹³⁷

Funkce/Sledovaný zájem	Vzájemně prospěšný	Obecně prospěšný
servisní	1. Tradiční zájmové organizace <ul style="list-style-type: none"> - sport, - rekreace, - komunitní rozvoj, - zájmové spolky. 	2. Nové servisní organizace <ul style="list-style-type: none"> - sociální a zdravotní péče, - vzdělávání, - humanitární pomoc, charita.
advokační	3. Tradiční advokační organizace <ul style="list-style-type: none"> - odbory, - zaměstnanecké svazy, - profesní organizace, - politické strany. 	4. Nové advokační organizace <ul style="list-style-type: none"> - ochrana životního prostředí a práv zvířat, - ochrana lidských práv, - ochrana občanských práv (práv spotřebitelů, minorit,..).

Pro účely této práce je důležité nad rámec výše uvedené typologie zmínit ještě přístup zaměřený na podrobnější zkoumání advokačních organizací. Zde budu čerpat z práce Ondřeje Císaře o politickém aktivismu¹³⁸. Císař představuje čtyři kategorie aktivismu na základě kritérií transakční kapacity a mobilizační kapacity. Jednotlivé typy jsou zaznamenány v tabulce č. 8.

¹³⁷ Frič, Pavol (2016): *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: SLON, 2016

¹³⁸ Císař, Ondřej: *Politický aktivismus v České republice, Sociální hnutí a občanské společnost v období transformace a evropeizace*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008

Tabulka č. 8¹³⁹

	mobilizační kapacita		
transakční kapacita		vysoká	nízká
	vysoká	starý participační aktivismus	nový transakční aktivismus
	nízká	epizodická masová mobilizace	nový radikální aktivismus; občanská sebeorganizace

Starý participační aktivismus zaujímá v typologii místo, které kombinuje vysokou míru jak transakční, tak i mobilizační kapacity. Příkladem takové organizace jsou odbory, které dokáží v rámci své mobilizaci zapojit velké množství lidí. Zároveň četnost jimi realizovaných akcí je nižší. Nový transakční aktivismus má stejně jako starý participační vysokou míru transakční kapacity, ale již nízkou míru schopnosti mobilizovat. Tu však kompenzuje vysokým počtem protestních organizovaných událostí. „*I když se často uchylují k nenásilným demonstracím a peticím, uplatňují také ‚kulturní‘ strategie, jako jsou performance, výstavy a festivaly.*”¹⁴⁰ Do této kategorie bychom mohli zařadit většinu profesionálních neziskových organizací, které se věnují lidským právům či ekologickým tématům.

Mezi typy s nízkou mírou transakční kapacity patří “nový” radikální aktivismus a občanská sebeorganizace. “Nový” radikální aktivismus vykazuje jak nízkou kapacitu transakční, tak i mobilizační a do jeho repertoáru jednání patří i násilné přímé akce a jeho cílem nejsou převážně státní instituce, ale veřejné mínění, mezinárodní instituce nebo instituce jiných států. Občanská sebeorganizace pak dokáže mobilizovat velké množství lidí, ale jde jednotlivě o spíše malé akce. Jedná se o nejvíce decentralizovaný typ aktivismu a v „*repertoáru jednání převládají petice, následované nenásilnými demonstracemi*”¹⁴¹.

¹³⁹ Tamtéž, str. 32

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 38

¹⁴¹ Tamtéž, str. 39

Další typologie, kterou bych zde rád uvedl, je postavena na kritériích typů vztahů (formalizovaných, neformálních) a vztahu cíle a jednání (vnější jednání, dosahován jednáním), jejímž autorem je Pavel Barša. Oproti Fričově typologii nám lépe odlišuje organizace profesionalizované a uskupení vznikajícím zespoda a stavějící na neformálních vztazích. Zároveň se Baršův přístup neomezuje pouze na oblast občanské společnosti, ale zahrnuje i svět politických stran. Podle Baršovy typologie lze politické strany, stejně tak jako některé nestátní neziskové organizace zařadit do jedné kategorie. *“Zatímco hlavního cíle občanských hnutí - tj. aktualizace vztahů lidské rovnosti - je dosahováno jednáním, jímž jsou ustavována, cíle ostatních sociálních hnutí jsou jejich jednání vnější podobně, jako je tomu u politických stran. Jinak řečeno: Umístění smyslu jednání do něj samotného (tj. prostoupením cílů a prostředků) se občanská hnutí liší nejen od stran, ale také od hnutí, jež používají politickou mobilizaci jako nástroj k potvrzování identit či naplňování zájmů, které existují před politikou a nezávisle na ni.”*¹⁴² Barša poukazuje na realitu fungování řady nestátních neziskových organizací, které byt mohly vzniknout zespoda, jejich aktuální logika práce se neliší od fungování jakýchkoliv profesionálních - státních či soukromých - organizací. K tomuto si dovoluji jeden osobní příklad jako ukázkou výše popsané podobnosti mezi neziskovou či jinou profesionální organizací. Tím příkladem byla argumentace jednoho z kandidujících do správní rady Amnesty International, který před členskou základnu předstoupil s programem správy neziskové organizace “jako firmy”. Tuto argumentaci předložil v době, kdy Andrej Babiš ještě nebyl součástí české politické scény.

Spíše než aktivisty jsou podle Barši zaměstnanci části neziskových organizací lobbisty za lidská práva a oproti označení hnutí je možné o tomto sektoru mluvit jako o “lidskoprávním průmyslu”¹⁴³. Takové označení bude asi u řady lidí pracujících v občanském sektoru vyvolávat negativní reakci, protože může evokovat přístup, který se neliší od jiného typu práce, jejímž smyslem není směřovat k veřejnému zájmu. Podobně tomu může být i u negativního vnímání slova lobbista. Základní dělení mezi dobrovolníky, aktivisty a profesionálními zaměstnanci neziskových organizací je ale platné.

¹⁴² Barša, Pavel: *Cesty k emancipaci*, Praha: Academia, 2015, str. 219

¹⁴³ Tamtéž, str. 221 - 222

Tabulka č. 9¹⁴⁴

formální rysy		vztah cíle a jednání cíl je	
		vnější jednání	dosahován jednáním
	formalizované vztahy	hierarchické organizace, politické strany, profesionální NGOs	-
	neformální vztahy	hnutí za uznání a přerozdělení, populistická hnutí	občanská hnutí

Rozlišení mezi profesionálními advokačními organizacemi a organizacemi členskými popisuje také Theda Skocpol následovně. „*Miliony obyčejných mužů a žen se mohly v klasické občanské Americe setkávat jeden s druhým, účastnit se skupin po boku s více privilegovanými a uplatňovat svůj vliv v komunitě i na národní úrovni...V poslední době byla tato stará občanská Amerika obežita a odstrčena na kraj skupinou profesionály dominujícími advokačními skupinami a neziskovými institucemi, které jsou jen zřídka postaveny na členské základně. idea sdíleného občanství a možnosti demokratického vlivu byla kompromitována*”¹⁴⁵.

Mezi důvody profesionalizace neziskových organizací je možné uvést vnější tlak prostředí, podle něhož pouze organizace s profesionály mohou získávat přístup k veřejným institucím a ovlivňovat tak vytvářením politik. Nebo také interní faktor „*formování komunity profesionálů a její vnitřní samoregulace*”¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 220

¹⁴⁵ Skocpol, Theda: *Advocates without Members: The Recent Transformation of American Civil Life*, in Skocpol, Theda and Fiorina, Morris (eds.): *Civic Engagement in American Democracy*, Brookings Institution Press, 2004, citace v Putnam, Robert D.: *Bowling Alone, The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster, 2000, str. 344

¹⁴⁶ Frič, Pavol: *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: SLON, 2016, str. 117

Kategorizace a vývoj participace

Dříve než se dostaneme ke konkrétním aktivitám, které bychom mohli označit jako politickou participaci, je důležité zmínit několik základních kritérií participace. Kateřina Vráblíková předkládá čtyři konkrétní kritéria, jež by se měla těšit všeobecného přijetí v politologické badatelské obci¹⁴⁷. Za prvé, „za politickou participaci se většinou považuje uskutečnění určité politické aktivity, tj. pozorovatelné chování“¹⁴⁸. Takové chování dává Vráblíková do protikladu k pouhému postoji, který však nenajde své vyústění v konkrétním jednání. Za druhé musí být politická participace dobrovolná. Jedná se o pojistku proti aktivitám v nedemokratických režimech, avšak zákonem stanovená volební účast za nedobrovolnou považována není. Za třetí, „za politickou participaci se označují aktivity typicky vykonávané řadovými občany, a ne politické činnosti spjaté s profesionální politikou nebo kvazi-profesionálním aktivismem lídrů sociálních hnutí, delegátů občanské společnosti nebo členů městského zastupitelstva“¹⁴⁹. Z tohoto důvodu je kandidatura ve volbách vyčleněna z politické participace. Důležitým kritériem je dostupnost pro řadové občany. Čtvrtým a posledním kritériem je cíl ovlivnit politiku, tedy prosadit určité politické požadavky. Vráblíkové odlišuje v rámci tohoto kritéria například nošení volební placky, jako politické participace od sledování zpráv o politice v médiích.

Verba, Nie a Kim definovali politickou participaci jako „zákonné aktivity občanů, které jsou víceméně zaměřeny na ovlivňování výběru vládních pozic a/nebo jednání, které činí“¹⁵⁰. Tato definice se zaměřuje na stát jako na cíl participace a nejtradičnějším způsobem takové participace je účast občanů, občanek ve volbách. Putnam ve svém klasickém díle zaměřuje na aktivity jako volební účast, účast na politickém setkání, práci pro politickou stranu nebo kandidaturu do politického úřadu¹⁵¹.

¹⁴⁷ Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: *Občanství a politická participace v České republice*, Praha: SLON, 2017, str. 126

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 126

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 126

¹⁵⁰ Norris, Pippa: *Democratic Phoenix, Reinventing Political Activism*, New York: Cambridge University Press, 2002, str. 193

¹⁵¹ Robert D.: *Bowling Alone, The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster, 2000, kapitola 2

Sidney Verba a Norman H. Nie vycházejí ve svém textu o politické participaci ve Spojených státech Amerických ze čtyř typů politické participace¹⁵². Za prvé se jedná o model volební participace, tedy hlasování ve volbách. Za druhé jde o aktivity spojené s volební kampaní, kdy má občan, občanka možnost posílit svůj hlas tím, že se snaží ovlivňovat volební chování další lidí. K tomuto typu patří práce pro stranu, darování financí na kampaň nebo účast na volebním setkání. Tyto první typy jsou spojeny s volbami a jejich načasování, stejně jako témata jsou určována kandidáty, kandidátkami. Oproti tomu další typy participace vycházejí z přímé iniciativy občanů, občanek. Třetím typem je individuální kontaktování politiků, vlády, nazvané občanem iniciované kontakty. Poslední typ vychází stejně jako typ třetí z iniciativy občanů, avšak tentokrát se jedná o kooperativní akci více lidí. Čtvrtý typ zahrnuje „*občanskou aktivitu skupiny lidí nebo organizace směřovanou na řešení sociálního nebo politického problému*“¹⁵³. Verba a Nie dávají jako příklad čtvrtého typu problémy týkající se komunity a iniciativu občanů, která právě reaguje na potřebu řešení problému. Na základě faktorové analýzy docházejí k redefinici těchto kategorií na následující čtyři typy: účast na kampani, hlasování, jednání v komunitě a personalizované kontakty. Ke třetímu typu participace, tedy jednání v komunitě patří vytvoření skupiny zaměřené na lokální problém, aktivní účast v takové skupině nebo kontaktování lokálního lídra.

Další zástupkyní směru, který nadále rozšiřuje koncept politické participace je Pippa Norris¹⁵⁴. Ta konstatuje, že „*starší definice politické participace, postavené na občanských aktivitách, které sledují ovlivňování vlády a vytváření politik v rámci národního státu jsou dnes příliš omezené, protože vylučují příliš mnoho, co je dnes považováno za „politické*“¹⁵⁵. Norris poukazuje na rozvolňování hranic mezi tím, co je považováno za sociální a co za politické. Stejně tak vyvíjí vnímání toho, co je vnímáno za soukromé a co veřejné a za příklad dává feministickou literaturu¹⁵⁶. Navrhované rozšíření politické participace, které obsahuje jak přímý

¹⁵² Verba, Sidney, Nie, Norman H.: *Participation in America, Political Democracy and Social Equality*, Chicago: The University of Chicago Press, 1972

¹⁵³ Tamtéž, str. 46 - 47

¹⁵⁴ Norris, Pippa: *Democratic Phoenix, Reinventing Political Activism*, New York: Cambridge University Press, 2002

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 192 - 193

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 192

způsob ovlivňování politických rozhodování, tak nepřímý dopad na občanskou společnost se potýká s námitkou na metodologické možnosti operacionalizace a empirické měření¹⁵⁷.

Jak se přistoupit k tématu politické participace v době, kdy pod participací můžeme rozumět jak používání aplikace pro bojkot potravin od firem předsedy vlády¹⁵⁸, nekupování kebabu¹⁵⁹, „lajkování“ statusů na Facebooku, flashmob či konvenční hlasování ve volbách? Nedávný přístup o rozšíření taxonomie politické participace představili Yannis Theocharis a Jan W. van Deth.¹⁶⁰ Ti navrhli pět kategorií politické participace: 1) účast ve volbách, 2) institucionalizovaná participace, 3) digitální participace, 4) protestní, 5) dobrovolnická a 6) konzumní¹⁶¹. K jednotlivým kategoriím 2) až 6) patří aktivity zachycené v tabulce č. 10.

¹⁵⁷ Theocharis, Yannis, Van Deth, Jan W.: The continuous expansion of citizen participation: a new taxonomy, *European Political Science Review*, Vol 10. (2018), No. 1

¹⁵⁸ Sedlák, Jan: Aplikace Bez Andreje má novou verzi a dostala se na první příčku v App Store, www.lupa.cz [on-line], 9. srpna 2018. Dostupné z <https://www.lupa.cz/aktuality/aplikace-bez-andreje-ma-novou-verzi-a-dostala-se-na-prvni-pricku-v-app-store/>, [cit. 9. února 2019]

¹⁵⁹ Trachtová, Zdeňka: Každý koupený kebab je další krok k burkám, tvrdí Okamura na Facebooku, www.idnes.cz, 3. ledna 2015, Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-na-facebooku-broji-proti-islam.A150103_130900_domaci_zt [cit. 9. února 2019]

¹⁶⁰ Theocharis, Yannis, Van Deth, Jan W.: The continuous expansion of citizen participation: a new taxonomy, *European Political Science Review*, Vol 10. (2018), No. 1

¹⁶¹ Tamtéž

Tabulka č. 10: typy participace

Institucionalizována participace	práce pro stranu nebo kandidáta
	darování peněz politické organizaci
	účast na politickém setkání
	kontaktování politika nebo úředníka
digitální participace ¹⁶²	komentování na sociálních sítích o politice nebo sociálních otázkách
	napsání nebo sdílení politických odkazů na sociálních médiích
	podporování dalších lidí, aby byli aktivní prostřednictvím sociálních médií
protestní	podepsání petice
	práce pro politicky aktivní skupinu
	účast na demonstraci
	další (otevřená odpověď)
dobrovolnictví	dobrovolnictví v charitativní organizaci
	dobrovolnictví v rámci komunitního projektu
konzumní participace	nakupování produktů na základě politických / etických důvodů
	bojkot produktů na základě politických / etických důvodů
	darování peněz charitativní organizaci

¹⁶² V angličtině “digitally networked participation” neboli DNP

Po rozšíření konceptu politické participace na oblasti, které dříve nebyly politickou vědou za politickou participaci označeny, narážíme na otázku, jak například rozlišit nepolitický nákup jednoho měsíce doučování v rámci „skutečného dárku“¹⁶³ od Člověka v tísní od finanční podpory kampaně Jsme fér za zrovnoprávnění manželství pro gaye a lesby s jednoznačným politickým cílem¹⁶⁴. Výše zmíněná Kateřina Vráblíková zmiňuje ve své kapitole trojfázový přístup navržený van Dethem¹⁶⁵. První otázkou důležitou pro označení aktivity jako politické je „odehrává se daná aktivita v rámci tradičních politických institucí nebo státu“¹⁶⁶? V této první fázi tak projdou aktivity jako kontaktování zvolených politiků nebo účast ve volbách. Avšak aktivita se musí vždy odehrávat v rámci veřejné instituce, to vylučuje aktivity mířené například na soukromé firmy nebo i demonstrace. Pokud je však na první otázku odpovězeno negativně, přistupuje se k otázce druhé. „Je aktivita jasně zaměřená na ovlivnění politiků nebo řešení společenských problémů?“¹⁶⁷ Pokud si podle Vráblíkové si můžeme na oba dva příklady, které jsou uvedeny výše, odpovědět kladně, tak je můžeme za politickou aktivitu označit. Jako nejasnou ale předkládá další konkrétní otázku, a to různý přístup k vegetariánství. Jedná se v případě rozhodnutí nejíst maso o aktivitu politickou či ne?

Logicky zde nastupuje otázka třetí, „je aktivita chápána tak, že jejím cílem je ovlivnit politiku nebo se takto odehrává v politickém kontextu, který tyto cíle vyjadřuje?“¹⁶⁸ Pokud je tedy rozhodnutí stát se vegetariánem/kou motivováno protestem proti násilí na zvířatech či jako nutné opatření pro zajištění udržitelného života na planetě Zemi, jedná se o politické jednání¹⁶⁹. Nad rámec osobní charakteristiky konkrétního jednání je důležitý i celkový kontext, v němž se takové jednání odehrává a jak je tedy interpretováno okolím. Vráblíková podtrhuje, že zásadním momentem je právě pořadí zvolených otázek. Některé aktivity je možné označit za politické sami o sobě a bez ohledu na to, jak jsou samotnými aktéry interpretovány. „Nemůže se tak stát,

¹⁶³ Skutečný dárek, <https://www.skutecnydarek.cz/>, [cit. 9. února 2019]

¹⁶⁴ Jsme fér - daruj, <https://www.jsmefer.cz/daruj>, [cit. 9. února 2019]

¹⁶⁵ van Deth, Jan W.: A conceptual map of political participation, *Acta Politica*, Vol. 49 (2014), No. 3

¹⁶⁶ Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: *Občanství a politická participace v České republice*, Praha: SLON, 2017, str. 128

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 128

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 128

¹⁶⁹ *Greenpeace: Less is more*, www.greenpeace.org. 5. března 2018. Dostupné z <https://www.greenpeace.org/international/publication/15093/less-is-more/>, [cit. 9. února 2019]

že bychom například účast v komunálních volbách, kterou někteří voliči nepovažují za politicky motivovanou aktivitu, přestali chápat jako politickou participaci.”¹⁷⁰ Politickou participaci tak Vráblíková definuje jako „dobrovolnou aktivitu řadových občanů, která se odehrává v kontextu státních institucí, je zaměřená na ovlivnění politiků či řešení společenských problémů anebo je chápána jako způsob, kterým se určité politické cíle a požadavky vyjadřují”¹⁷¹.

Vraťme se na závěr k tématu antipolitiky, nepolitické politice a diskusi o možnostech politiky a jejímu zrušení v jednostranickém systému sovětského typu v Československu. „Všechno je přece u nás ‚krypto-politické‘ – od zdražení vína, přes rockový koncert, protest proti úřední svévoli, pouť na Velehrad až po poslední nejapný hospodský vtip – a nic z toho vlastně není ‚čistě‘ politické nebo politikou jako takovou.”¹⁷² Dnešní optikou rozšířeného konceptu politické participace bychom mohli vidět jisté podobnosti mezi účastí na rockovém koncertu Plastic People of the Universe v Československu 70. let 20. století a například nošením růžové pletené čepice v USA po zvolení Donalda Trumpa prezidentem USA¹⁷³. Třífázový postup van Detha je možné aplikovat například na diskusi o disentu a jeho politické povaze. Dobře se tento rozpor demonstruje na rozdílném pohledu o politické roli Charty 77, či konkrétně na obsahu písemného závazku Václava Havla, který měl dle režimu zajistit Havlovo stažení z politiky v roce 1977¹⁷⁴.

Participace v České republice

Jak vypadá politická participace v České republice? V této práci budu pracovat s daty z Mezinárodního programu sociálního výzkumu (ISSP) z roku 2014, která jsou publikovaná v kapitole od Kateřiny Vráblíkové¹⁷⁵ a pokrývají odpovědi z roku 2013. Není příliš velkým překvapením, že hlasování ve volbách, tedy nejtradičnější způsob politické participace, je

¹⁷⁰ Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: Občanství a politická participace v České republice, Praha: SLON, 2017, str. 129

¹⁷¹ Tamtéž, str. 129

¹⁷² Havel, Václav: Odpověď mladým křesťanům, *Knihovna Václava Havla*, [on-line]. Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

¹⁷³ Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: Občanství a politická participace v České republice, Praha: SLON, 2017, str. 128 - 129

¹⁷⁴ Suk, Jiří, Andělová, Kristina (eds.): Jednoho dne se v našem zelináři cosi vzbouří, eseje o Moci bezmocných, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2016, kapitola 3, str. 84 - 104

¹⁷⁵ Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: Občanství a politická participace v České republice, Praha: SLON, 2017- kapitola č. 7

zároveň tím nejčastějším a dosahuje téměř 60 procent¹⁷⁶. Toto číslo odpovídá údajům o volební účasti při hlasování do Poslanecké sněmovny a hlavy státu. V roce 2017 byla volební účast ve volbách do Poslanecké sněmovny necelých 61 procent, v prvním kole prezidenta dorazilo k volebním urnám téměř 62 procent, v kole druhém volební účast narostla na 66,6 procent¹⁷⁷. Na opačném konci můžeme najít volby tzv. druhého řádu. O zástupcích, zástupkyních České republiky v Evropském parlamentu přišlo v roce 2014 rozhodnout pouze 18,2 procent voličů, voliček. Nízká účast často doprovází druhá kola voleb do Senátu Parlamentu České republiky¹⁷⁸.

Druhá nejčastější politická aktivita je veřejné setkání v obci. Více než třetina lidí, konkrétně 37 procent deklarovalo, že zúčastnilo akcí spojené s životem jejich obce. „*Obecně se vyšší míra tohoto aktivismu, která je patrná i mimo Českou republiku, vysvětluje poukazem na to, že lokální problémy a témata, jako jen např. otázka výstavby obchvatu města, jsou lidem bližší, nejsou nutně ideologicky politizovaná či vyhraněná a mají pro jejich každodenní život důležitější význam a mohou je snáze ovlivnit než otázky ‚velké politiky‘, jako je třeba reforma důchodového systému*“¹⁷⁹. Pomyslnou bronzovou příčku obsadila aktivita podpisu petice, s téměř jednou čtvrtinou lidí. K politickému konzumerismu se přihlásilo 16 procent lidí. Na sociálních sítích komentovala nebo sdílela příspěvky přibližně jedna desetina lidí. Sedm procent občanů, občanek přímo kontaktovalo politiky a tři procenta se účastnilo demonstrací nebo násilné politické události. Pouze dvě procenta se přihlásila k aktivitě v rámci politické strany. „*Z hlediska vývoje v čase se zdá, že se úroveň volebního i nevolebního politického aktivismu v České republice v posledních 15 letech příliš nezměnila*“¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 130

¹⁷⁷ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 21. dubna 2019]

¹⁷⁸ Tamtéž

¹⁷⁹ Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: *Občanství a politická participace v České republice*, Praha: SLON, 2017, str. 130 - 131

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 141

Komunální politika

Při zkoumání komunální politiky je možné navazovat na bohatou tradici české politologie. V publikaci věnované dvaceti letům studia komunální politiky v České republice shrnují Stanislav Balík, Petr Gongala a Kamil Gregor oblasti zájmu tohoto studia. Těmi jsou aspekty volebního systému; přímá volba starostů, starostek; existence malých obcí a sídel; zprostředkování zájmů mezi různými úrovněmi vládnutí či výzkum na mikroúrovni¹⁸¹. Studium nestranických kandidátek a místních uskupení bylo sice vždy součástí politologického bádání, ale pohybovalo se vždy spíše na jeho okraji¹⁸². Tento fakt je možné si vysvětlit relativní novostí samotného fenoménu úspěchu místních uskupení, který můžeme sledovat silněji až po volbách 2010, přestože obecně se jedná o dlouhodobější trend. Například hnutí Pro! Ústí nebo Volba Pro! Teplice jsme poprvé kandidovali až ve volbách 2014.

Česká politická věda není v tomto ohledu v jiné situaci oproti mezinárodnímu srovnání. K tématu nezávislých kandidátních listin v zásadě vyšla jedna komparativní studie srovnávající situaci v Evropě¹⁸³. Dále je pak možné čerpat z řady odborných článků¹⁸⁴. Mezi ty relativně nedávné patří texty věnující se antistranictví a komunální politice v Německu¹⁸⁵, úspěchu nezávislých kandidátních listin v Polsku¹⁸⁶ nebo zvolení Ady Colau starostkou Barcelony, a to na kandidátní listině platformy Barcelona en Comú.

Následující kapitola navazuje na předchozí zkoumání nezávislých kandidátních listin a místních uskupení v komunální politice. Základní výzkumnou otázkou je, zda trend ústupu

¹⁸¹ Balík, Stanislav, Gongala, Petr, Gregor, Kamil: *Dvacet let komunálních voleb v ČR*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, str. 6

¹⁸² Ke studiu nestranických kandidátních listin např. Ryšavý, Dan, Šaradín, Pavel: Straníci, bezpartijní a nezávislí zastupitelé na českých radnicích, *Sociologický časopis*, Vol 46 (2010), No. 5; Jüptner, Petr: Local Lists in the Czech Republic in: Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008

¹⁸³ Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008

¹⁸⁴ Boogers, Marcel, Voerman, Gerrit: Independent Local Political Parties in the Netherlands, *Local Government Studies*, Vol. 36 (2010), No. 1; Aars, Jacob, Ringkjøb, Hans-Erik: Party Politicisation Reversed? Non-partisan Alternatives in Norwegian Local Politics, *Scandinavian Political Studies*, Vol. 28 (2005), No. 2

¹⁸⁵ Angenendt, Michael: Anti-Partyism in German Independent Local Lists: Empirical Insights from a Membership Study, *German Politics*, Vol. 27 (2018), No. 3

¹⁸⁶ Gendźwiłł, Adam: Independent Mayors and Local Lists in Large Polish Cities: Towards a Non-partisan Model of Local Government?, *Local Government Studies*, Vol. 38 (2012), No. 4

politických stran z komunální politiky nadále pokračuje i po volbách v roce 2018. Tento trend bude zkoumán na vzorku statutárních měst¹⁸⁷. Kapitola dále předkládá nový přístup ke zkoumání místních uskupení a jejich odlišení od politických stran v případě malých (small-N) a středně velkých vzorků.

Politické strany a místní uskupení: základní dělení

Hned na začátku samotné kapitoly by se dalo namítnout, že zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích¹⁸⁸, ani zákon o volbách do zastupitelstev obcí¹⁸⁹ nezná dělení mezi politické strany a místní uskupení. Do komunálních voleb mohou v České republice kandidovat „*politické strany a politická hnutí, jejichž činnost nebyla pozastavena, a jejich koalice, nezávislí kandidáti, sdružení nezávislých kandidátů nebo sdružení politických stran nebo politických hnutí a nezávislých kandidátů.*”¹⁹⁰ Dále je důležité připomenout, že přestože řada politických uskupení odmítá označení politická strana a preferuje pojem hnutí, z hlediska zákona neexistuje mezi oběma pojmy právní rozdíl¹⁹¹. Z pohledu zákonů tedy není rozdíl mezi sněmovní politickou stranou ODS nebo ČSSD a lokálně fungujícími Hradeckým demokratickým klubem a Žít Brno. Jediné dělení se tak vede mezi politickými stranami/hnutími a sdruženími nezávislých kandidátů a nezávislými kandidáty.

Na problém zařazení lokálních politických stran poukazují Čmejrek, Bubeníček a Čopík, když poznamenávají, že tyto strany se „*snaží působit na území celé republiky, ale ve většině případů jde o subjekty lokálního či regionálního charakteru*”¹⁹². Nejedná se o politické strany, které by se odkazovaly ke konkrétnímu městu, obci, avšak svým charakterem se jedná o politická uskupení s velmi limitovaným působením. K tématu autoři dále dodávají, že „*pokud jde o registrované politické strany či hnutí lokálního charakteru, jejich vznik může reflektovat*

¹⁸⁷ Zákon č. 128/2000 Sb. *Zákon o obcích (obecní zřízení)*. Podle §4 jsou statutárními městy: Kladno, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Liberec, Jablonec nad Nisou, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Brno, Zlín, Olomouc, Přerov, Chomutov, Děčín, Frýdek-Místek, Ostrava, Opava, Havířov, Most, Teplice, Karviná, Mladá Boleslav, Prostějov a Třinec.

¹⁸⁸ Zákon č. 424/1991 Sb. *Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích*

¹⁸⁹ Zákon č. 491/2001 Sb. *Zákon o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů*

¹⁹⁰ Zákon č. 491/2001 Sb. *Zákon o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů*, §20, odst. 1

¹⁹¹ Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*. Praha: SLON, 2000, str. 197

¹⁹² Bubeníček, Václav, Čmejrek, Jaroslav, Čopík, Jan: *Demokracie v lokálním politickém prostoru: Specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010, str. 72

potřebu artikulovat potřeby a zájmy dané komunity v pozici k velkým, celostátně působícím stranám, může však být motivován i hledisky spíše taktického charakteru, a v takovém případě nemusí být v praxi podstatný rozdíl mezi registrovanou lokální politickou stranou a sdružením nezávislých kandidátů.”¹⁹³ Pro účely naší kategorizace tak budou tyto marginální strany považovány za uskupení místní.

Typologií nezávislých kandidátních listin či nezávislých politických koalic představil Petr Jüptner v kapitole věnované České republice v komparativní studii zmíněné na začátku této kapitoly. Jüptnerova typologie je postavena na dělení, zda je místní uskupení institucionalizované či ne. Více viz tabulka č. 11.

Tabulka č. 11: Typologie nezávislých lokálních kandidátních listin v České republice¹⁹⁴

neinstitutionalizované kandidátní listiny	(jednotlivci) nezávislí kandidáti
	sdružení nezávislých kandidátů
institucionalizované kandidátní listiny	lokální obecní strany
	všeobecné obecní strany
	regionální strany

O nezávislých kandidátech (jednotlivcích) a sdružení nezávislých kandidátů mluví přímo zákon. Oproti tomu institucionalizované kandidátní listiny jsou z pohledu zákona politickými stranami, přestože mají lokální charakter a ve svém fungování se nemusí příliš lišit od sdružení nezávislých kandidátů. Lokální obecní strany vznikají pro účely kandidování v jednom městě, obci a jejich název většinou obsahuje jméno města, obce. Jako příklady Jüptner uvádí Nezávislé sdružení občanů Blanska, Tábor 2002 nebo Semiláci. Rozhodnutí zda kandidovat jako sdružení nezávislých kandidátů nebo jako politická strana, byť jen lokální pro jedno město, je ovlivněno zákonem, který po novelizaci z roku 1994 zvýšil počet podpisů pro možnost kandidovat jako sdružení nezávislých kandidátů. Konkrétně se jedná o 7 procent z celkového počtu voličů.

¹⁹³ Tamtéž, str. 68

¹⁹⁴ Jüptner, Petr: Local Lists in the Czech Republic in: Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008, str. 28

Tento podíl se ve velkých městech rovná i desítkám tisíc podpisů. Oproti tomu je jednodušší založit politickou stranu, která vyžaduje pro registraci 1 000 podpisů¹⁹⁵.

Všeobecné obecní strany kandidují ve více městech, obcích. Příkladem takového typu je Sdružení nezávislých kandidátů, kteří se později spojili s Evropskými demokraty a vytvořili politickou stranu SNK ED. Třetím institucionalizovaným typem je regionální strana omezující se na určitý region. Mezi uvedené příklady patří Demokratická regionální strana, Volba pro město nebo Hnutí za harmonicky rozvoj obcí a měst¹⁹⁶.

V návaznosti na Jüptnera a další badatele, badatelky, kteří přispěli do komparativní studie o nezávislých kandidátních listinách, přišla Marion Reiser s následující definicí nezávislých kandidátních listin. První definiční znakem je odlišení nezávislých kandidátních listin od politických stran na základě zákona, tedy čistě legalistická definice. Druhý znak staví na nominální kritériu, a to zda se uskupení ve svém názvu odkazuje k obci, městu a vymezuje se tím proti politickým stranám. V obou případech je ústředním referenčním bodem politická strana a vymezení se proti ní. Nad rámec těchto dvou znaků předkládá Reiser další dvě charakteristiky. Za prvé se jedná o míru nezávislosti na politických stranách v personálních, programových a organizačních oblastech a za druhé o míru lokalizace a geografického pokrytí. Oproti jasnému vymezení u legalistické a nominální charakteristiky je u druhých dvou znaků dáván důraz na míru. Reiser poukazuje na fakt, že „oproti nominální a legální definice, tato klasifikace vyžaduje detailnější a kvalitativní, hloubkovou analýzu pro rozpoznání hraničních případů.“¹⁹⁷

Cílem práce je sledovat trendy v podpoře stran působících na celostátní úrovni a většinou zastoupených v Poslanecké sněmovně České republiky¹⁹⁸ a místních uskupeních, ať už v

¹⁹⁵ Zákon č. 424/1991 Sb. *Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích*

¹⁹⁶ Jüptner, Petr: Local Lists in the Czech Republic in: Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008, str. 29 - 30

¹⁹⁷ Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008, str. 287

¹⁹⁸ V literatuře se můžeme setkat s označením parlamentní politická strana. Toto označení odkazuje na strany zastoupené v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky, ale nebere v potaz, že samotné označení „parlamentní“ by logicky muselo vzít v potaz i všechny strany zastoupené v horní komoře Parlamentu České republiky, tedy Senátu. V této práci tak na místo označení parlamentní politická strana používám označení politické strany zastoupení v Poslanecké sněmovně. Pojem parlamentní politická strana nalezneme například v následujících textech: Ryšavý, Dan: Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních

podobě lokálních politických stran nebo sdružení nezávislých kandidátů. Základní dělení, které bude ještě později více rozpracováno, je tedy následující.

Politickou stranou se rozumí politické uskupení, které je dle zákona o politických stranách a hnutích politickou stranou nebo hnutím. Zároveň je, či bylo toto uskupení zastoupeno na úrovni Poslanecké sněmovny nebo na jiných úrovních (Senát, Evropský parlament). Poslední charakteristikou je celostátní apel, působení a ambice takového uskupení. Podle této definice se tedy dostáváme od politických stran, jakými jsou TOP 09 nebo ODS až po menší subjekty jako Strana zelených či Strana svobodných občanů. S ohledem na celostátní působení a úspěch SNK ED ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004¹⁹⁹, bude toto uskupení řazeno k politickým stranám.

Za místní uskupení je považována jak politická strana/hnutí, tak i sdružení nezávislých kandidátů. Místní uskupení je ukotveno čistě lokálně, regionálně a jejich úspěch na jiných úrovních, např. v Senátu neruší jeho místní charakter²⁰⁰. K místním uskupením se řadí i politické strany s limitovaným působením po celé České republice. Když využijeme Jüptnerovu typologii, tak lokální obecní strany i regionální strany spadají do této kategorie. Naopak všeobecné obecní strany budou pro účely dalšího zkoumání zařazeny do stejné kategorie jako celostátní politické strany.

Detailnější typologie bude postavena na zkoumání kandidátních listin politických stran/hnutí a sdružení nezávislých kandidátů na vzorku statutárních měst. Dříve než se k ní dostaneme, podívejme se na dosavadní zkoumání fenoménu nezávislých kandidátů.

Nestraníci a nezávislí v komunální politice

politických elit, *Sociologický časopis*, roč. 42 (2006), č. 5, Bubeníček, Václav, Čmejrek, Jaroslav, Čopík, Jan: *Demokracie v lokálním politickém prostoru: Specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010

¹⁹⁹ Český statistický úřad: Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.06. – 12.06.2004, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z <https://volby.cz/pls/ep2004/ep11?xjazyk=CZ> [cit. 21. dubna 2019]

²⁰⁰ Řada z místní uskupení podporuje kandidátní listiny do Evropského parlamentu v roce 2019.

Kopecký, Josef: Hnutí STAN jde do eurovoleb se Zelenými a regionálními sdruženími, www.idnes.cz, 29. ledna 2019. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/stan-zeleni-eurovolby-spolecna-kandidatka.A190129_150517_domaci_kop [cit. 17. února 2019]

Kromě počátku bádání o komunální politice v 90. letech 20. století můžeme sledovat konsensus výzkumníků, výzkumnic při zkoumání fenoménu nestranictví a nezávislých²⁰¹. Od 90. let bylo tedy jasné, že politické strany nedokáží dostatečně proniknout na úroveň obcí, kde jednoznačně dominují nezávislí kandidáti a jejich sdružení.

Pokud se podíváme na volby v roce 2018, získala tato sdružení podporu od 15, 25 procent voličů a voliček a jejich zisk překonal druhé ANO 2011 se 14, 87 procenty hlasů. Počet hlasů však nedostatečně ukazuje převahu nezávislých kandidátů, kandidátek v obcích. Tím klíčovým sledovaným číslem je podíl získaných mandátů. Místní sdružení nezávislých kandidátů dokázaly 15, 25 procent hlasů transformovat do 56, 55 procent ze všech mandátů. Hnutí ANO 2011 svých 14, 87 procent transformovalo do 2, 69 procent mandátů.

Tabulka č. 12: Podíly mandátů pro sdružení nezávislých kandidátů - místní sdružení celkem a nezávislé kandidáty²⁰²

volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
SNK - celkem	41,41	41,87	47,18	49,62	53,02	56,55
nezávislý kandidát	13,16	11,53	11,04	10,4	10,1	10,8
součet	54,57	53,4	58,22	60,02	63,12	66,63

Volby v roce 2018 tak byly jen pokračováním dlouholetého trendu, kdy můžeme vidět postupný nárůst zisku sdružení nezávislých kandidátů. Tato uskupení navýšila svůj zisk mandátů z mírné poloviny až na dvě třetiny ze všech mandátů v obcích a městech v České republice. Zisk nezávislých kandidátů se konstantně pohybuje mezi deseti a dvanácti procenty, kromě voleb v roce 1998.

²⁰¹ Dan Ryšavý ve svém článku popisuje, že „výzkumníci proto také očekávali, že se v průběhu dalšího vývoje nepolitický charakter lokální politiky pravděpodobně oslabí“ a politické strany v něm začnou hrát významnější roli. Ryšavý, Dan: Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit, *Sociologický časopis*, roč. 42 (2006), č. 5

²⁰² Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 8. února 2019]

Zcela opačný trend můžeme logicky sledovat u výsledků politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně, viz tabulka 13. Po volbách v roce 1998 získali kandidáti, kandidátky zvolení na kandidátních listinách sněmovních politických stran více než třetinu mandátů, konkrétně 37,44 procent. Ve volbách v roce 2018 se toto číslo snížilo na jednu pětinu, konkrétně 20,51 procent mandátů. Je tedy zřejmé, že pokles mandátů pro strany jako ODS nebo ČSSD nebyly nové strany/hnutí jako ANO 2011 nebo TOP 09 schopné kompenzovat a celkový podíl pro sněmovní politické strany tedy klesá.

Tabulka č. 13: Podíl mandátů v komunálních volbách pro politické strany zastoupené v Poslanecké sněmovně²⁰³

	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	6,77	7,43	6,92	7,33	6,04	3,03
ODS	9,05	9,1	11,2	8,18	3,55	3,69
KDU-ČSL	11,37	9,59	8,07		6,1	5,23
KSČM	9,14	9,08	6,81	5,09	4,03	2,31
US-DEU	1,11	0,72				
SZ			0,65			
TOP 09				2,42	1,16	0,31
VV				0,47		
Úsvit					0,08	
ANO 2011					2,56	2,69
SPD						0,25
Piráti						0,44
STAN				1,99		2,56
SOUČET	37,44	35,92	33,65	25,48	23,52	20,51

V tabulce č. 13 jsou zaznamenány pouze zisky pro konkrétní sněmovní politické strany, nikoli zisky pro koalice, v nichž tyto strany byly součástí a získaly mandáty. Podíl hlasů pro sněmovní

²⁰³ Tamtéž

politické strany by tak byl vyšší, pokud bychom započítali i mandáty získané v koalicích. K tématu koalic vytvořil iRozhlas.cz a Radiožurnál datovou analýzu, která ukazuje podíly kandidujících za jednotlivé strany v koalicích²⁰⁴. Zcela nejvíce kandidátek, kandidátů v koalicích ze sněmovních politických stran měla v komunálních volbách TOP 09, celkem 58 procent, následuje STAN s 38,5 procenty kandidátů, kandidátek a KDU-ČSL s 15,2 procenty. Všechny sněmovní politické strany zaznamenaly nárůst podílů svých kandidátů a kandidátek v koalicích, kromě České pirátské strany. U Pirátů tento podíl oproti předchozím volbám významně pokles z 31, 2 procent na 14, 6 procenta. Tento pokles se dá vysvětlit úspěchem Pirátů ve Sněmovních volbách v roce 2017 a nárůst jejich preferencí oproti komunálních volbám 2014 a tím i větším sebevědomím kandidovat samostatně. Jejich předpoklad se ukázal více než opodstatněný. Jejich výsledek v podílu hlasů narostl z 1,33 procent na 7, 47 procent hlasů a podíl mandátů vzrostl z 0,03 na 0,44 procent.

Jaké jsou faktory, které přispívají k nárůstu nezávislých kandidátních listin? Marcel Boogers a Gerrit Voerman předkládají celkem čtyři důvody²⁰⁵. Za prvé se jedná o zaměření na místní témata. Oproti místním uskupením musejí místní buňky, organizace politických stran reflektovat celostátní politiku a ideologii strany. Nezávislé kandidátní listiny jsou tak více responsivní z hlediska potřeb komunity. Druhým důvodem je malá relevance celostátních témat a soupeření mezi vládou opozicí. Komunální politika je spojována s pragmatismem a selským rozumem. Třetím faktorem je nespokojenost s politickou situací, kdy zástupci politické strany v obci jsou konfrontováni s výkony svých spolustraníků na vyšších úrovních vládnutí. Nezávislé kandidátní listiny jsou pak ukázkou protestu proti celostátní politice. Posledním faktorem je nezávislost na celostátních politických trendech. Nezávislé kandidátní listiny tak nejsou odpovědné za schválená opatření na vyšších úrovních²⁰⁶. Všechny čtyři faktory jsou postavené na odlišnosti celostátní a místní politiky a můžeme vidět, že se do jisté míry překrývají.

²⁰⁴ Boček, Jan, Cibulka, Jan, Jelen, Tomáš. (2018): Analýza kandidátek: Pravostředové strany v obcích stále častěji kandidují v koalicích. Nejčastěji kolem TOP 09, *iRozhlas.cz* [on-line], 27. září 2018. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/volby/obecni-volby-2018-politika-kandidatky-koalice-top-09-ano_1809270600_jab [cit. 13. ledna 2019]

²⁰⁵ Boogers, Marcel, Voerman, Gerrit: Independent Local Political Parties in the Netherlands, *Local Government Studies*, Vol. 36 (2010), No. 1

²⁰⁶ Tamtéž

Politická příslušnost kandidátů, kandidátek

Dominance nezávislých kandidátů, kandidátek na komunální úrovni je o to více zřetelnější, pokud se podíváme na kritérium politické příslušnosti kandidátů a zvolených zastupitelů, zastupitelek. Zastupitelé, zastupitelky bez členství v jakékoliv politické straně tvoří po volbách v roce 2018 téměř 90 procent, konkrétně 89, 96 procent. U městských částí a městských obvodů je tento podíl přibližně poloviční, 44, 44 procenta. Opět můžeme sledovat jasný trend v podílu zvolených zastupitelů, zastupitelek v posledních šesti komunálních volbách. Od 78, 72 procent v roce 1998, až po téměř devadesát procent ve volbách posledních. Více viz tabulka č. 14.

Tabulka č. 14: Podíl mandátů pro zastupitele a zastupitelky bez politické příslušnosti²⁰⁷

	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Zastupitelstva obcí, městysů a měst	78,72	83,44	84,51	86,15	88,3	89,96
Zastupitelstvo městské části nebo městského obvodu	33,76	37,18	31,12	34,89	44,31	44,44

Je tedy zřejmé, že „parlamentní strany se na komunální úrovni - zvláště v menších městech a v neměstských obcích - při sestavování kandidátních listin neobejdou bez nezávislých“²⁰⁸

Podle Čmejreka a spol. je jedním z důvodů, vedle slabých členských základů, fakt, že se strany snaží „vylepšit si image, neboť v lokálním politickém prostoru jsou oceňovány více osobnosti než politické ideje a programy. Může však jít o taktický kalkul předjímací povolební koaliční jednání“²⁰⁹

Avšak i pro nezávislé kandidáty mohou být politické strany, ať už zastoupené v Poslanecké sněmovně nebo ne, zajímavé pro spolupráci. „Nezávislým osobnostem bez politické příslušnosti kandidatura pod hlavičkou registrované politické strany umožňuje vyhnout se nutnosti získávat

²⁰⁷ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 9. února 2019]

²⁰⁸ Bubeníček, Václav, Čmejrek, Jaroslav, Čopík, Jan: *Demokracie v lokálním politickém prostoru: Specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010 str. 70

²⁰⁹ Tamtéž, str. 70

pod petici podpisy voličů podporujících jejich kandidaturu. V menších obcích se často setkáváme s kandidátními listinami parlamentních stran složenými pouze z nezávislých.”²¹⁰

Ke stejnému závěru dochází také Ryšavý. *“Často se však stává, že na kandidátní listině zaštitěné jménem politické strany převažují bezpartijní kandidáti. Snaha angažovat oblíbené nestraničky, kteří přinesou hlasy, se tu mísí s neschopností politických stran obsadit kandidátky svými členy.”²¹¹*

Velikost obce a úspěch nezávislých kandidátů, kandidátek

Ve vztahu k velikosti obce existuje jasný trend, který bychom mohli označit za „zákon” ve společenských vědách²¹², podle něhož čím menší obce, tím větší šance zastoupení místních uskupení.

Z dat je jasné, že v malých obcích se politické strany nikdy neuchytily. Po volbách v roce 2014 tvořily podíly mandátů „nestraničských” subjektů v obcích do 300 obyvatel více než 90 procent. I tak dokázaly „nestraničské subjekty” navýšit svůj podíl z 90,2 v roce 1998 na 94,6 procent v roce 2014 v obcích do 150 obyvatel, tedy o 4, 4 procenta a v obcích mezi 151 až 300 obyvateli z 80, 1 procent na 90,9 procent, tedy o 10, 8 procent mezi volbami 1998 a 2014.

²¹⁰ Tamtéž, str. 71

²¹¹ Ryšavý, Dan: Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit, *Sociologický časopis*, roč. 42 (2006), č. 5

²¹² K tématu zákonů ve společenských vědách viz Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství, *Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: SLON, 2001, str. 42 - 44

Tabulka č. 15: Podíly mandátů získaných „nestranickými“ subjekty ve volebních obvodech podle počtu voličů (v %) ²¹³

Počet voličů	do 150	151 až 300	301 až 500	501 až 1000	1 001 až 2000	2 001 až 5000	5 001 až 15000	15 001 až 50000	50 001 až 150 000	150 001 až 1 000 000
1994	89,3	76,3	63,8	50,8	37,1	26,0	24,5	22,0	15,3	21,8
1998	90,2	80,1	68,2	54,5	39,9	27,2	25,0	15,5	9,4	6,1
2002	91,2	82,1	71,3	59,3	45,2	33,1	26,8	18,5	15,6	11,1
2006	92,2	85,8	75,8	64,0	50,9	35,4	29,0	16,8	10,0	5,0
2010	94,0	88,9	81,0	70,5	57,5	40,8	29,5	18,1	15,8	5,8
2014	94,6	90,9	85,8	77,4	68,0	53,4	38,7	23,1	22,1	13,1

Situace, kdy jsou politické strany v takto malých obcích úspěšné, je poměrně vzácná. Takovými příklady mohou být obce Dolní Krupá (249 obyvatel k 1. 1. 2018) ²¹⁴ a Bílá Hlína (108 obyvatel k 1. 1. 2018) ²¹⁵ na Mladoboleslavsku. I přes malou velikost vítězí v obou obcích od voleb v roce 2010 kandidátní listiny České strany sociálně demokratické. Ve volbách 2014 a 2018 pak v obou obcích byla představena celkem jedna kandidátní listina, a to právě ČSSD. Když se krátce ještě vrátíme k tématu politické příslušnosti kandidátů, kandidátek na kandidátních listinách politických stran můžeme v obou těchto obcích najít fenomén popsany výše, tedy důležitost nestraníků na kandidátních listinách politických stran. Ve volbách 2018 najdeme na

²¹³ Balík, Stanislav., Gongala, Petr, Gregor, Kamil: *Dvacet let komunálních voleb v ČR*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015

²¹⁴ Český statistický úřad: Počet obyvatel obcí k 1. lednu 2018, www.czso.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-see2a5tx8j> [cit. 21. dubna 2019]

²¹⁵ Tamtéž

kandidátní listina ČSSD v Bílé Hlíně pouze jednu členku sociální demokracie z celkově sedmi kandidujících, v Dolní Krupé jsou pak na kandidátní listině Sdružení ČSSD, NK pouze dva členové sociální demokracie z devíti kandidujících.

Společně s pravidlem „čím menší obce, tím menší šance pro politickou stranu“ můžeme v datech sledovat další trend, a to pozvolné posilování nestraničských subjektů a jejich postupné pronikání i do větších obcí a měst. „Vidíme, že ‚nestrany‘ postupně proměnily své postavení ve většině velikostních skupin; v největších se z nich stává stále zřetelnější součást místní politické scény. Politickým stranám tak v zásadě zůstává poslední ‚bašta‘ - města nad 50 000 obyvatel, resp. spíš až nad 150 000 obyvatel.“²¹⁶

V rámci postupného posilování, ale můžeme identifikovat větší skok mezi volbami 2010 a 2014. Stanislav Balík, Petr Gongala a Kamil Gregor k tomu dodávají, že „zatímco u menších obcí (do 1 000 voličů) můžeme pozorovat kontinuální vývoj opouštění politických stran,...., u větších obcí....volby 2014 skutečně představují kvalitativní posun - skokové zvýšení“²¹⁷

I po volbách v roce 2018 je tedy možné plně potvrdit trend z předchozích let, tedy že, „politické stran jsou na ústupu, celou dobu vyklízejí pozice ve prospěch nezávislých (či přinejmenším neparlamentních) uskupení.“²¹⁸

Typologie kandidátních listin v komunálních volbách - politické strany a místní uskupení

Doposud pro nás bylo klíčové pro sledování fenoménu dominance nezávislých kandidátů a jejich sdružení se zaměřovat na úspěchy těchto subjektů, tedy pouze na výsledky „sdružení nezávislých kandidátů“ a „nezávislé kandidáty“ na straně jedné a politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně na straně druhé. Mezi oběma těmito póly ale existuje řada politických uskupení, které nemůžeme zařadit ani do jedné či druhé kategorie, pokud chceme reflektovat jejich skutečnou povahu. Součet mandátů těchto dvou skupin ve volbách

²¹⁶ Balík, Stanislav, Gongala, Petr, Gregor, Kamil: *Dvacet let komunálních voleb v ČR*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015

²¹⁷ Tamtéž, str. 141

²¹⁸ Tamtéž, str. 139

2018 dává dohromady 87, 14 procent mandátů (66, 63 procent za sdružení nezávislých kandidátů, nezávislé kandidáty a 20, 51 procent za sněmovní politické strany).

Následující část si dává za cíl navrhnout možný přístup, jak sledovat fenomén ústupu politických stran z komunální úrovně v České republice. Jak bylo řečeno výše, města nad 50 000 obyvatel po delší dobu odolávala tomuto fenoménu. Z tohoto důvodu se zaměříme na vzorek statutárních měst, z nichž nejmenší Třinec má přibližně 35 000 obyvatel a největší Praha téměř 1 300 000 obyvatel²¹⁹. Mým předpokladem je, že právě v největších městech České republiky můžeme sledovat postup nebo naopak ústupu studovaného fenoménu.

Z hlediska studia politických stran a sdružení nezávislých kandidátů budu do vzorku zahrnovat pouze ty subjekty, které v jednotlivých volbách od roku 1998 do roku 2018 získaly alespoň 5 procent hlasů. Komunální volby v letech 1990 a 1994 nejsou do vzorku začleněny z důvodu, že v první polovině devadesátých let docházelo teprve k formování stranického systému České republiky a jeho podoba se více ustálila po volbách 1998.

Při zkoumání úspěchu místních uskupení je klíčové studovat kandidátní listiny a jejich složení z hlediska politických stran, jejich koalic, sdružení nezávislých kandidátů a kombinací obou principů. Pokud se podíváme například na volby do zastupitelstva hlavního města Prahy, najdeme mezi kandidátními listinami politické strany a hnutí jakými jsou Občanská demokratická strana nebo ANO 2011. Na straně druhé zde máme příklad občanské kandidátky, sdružení nezávislých kandidátů Praha sobě, tedy kandidátní listiny místního uskupení, které se vymezuje proti politickým stranám a má čistě lokální rozsah. Mezi těmito dvěma typy najdeme koalici politických stran TOP 09 a Starostové (STAN) ve spolupráci s KDU-ČSL, LES a Demokraty Jana Kasla nazvanou “Spojené síly pro Prahu”. Přestože uskupení “Spojené síly pro Prahu” se svým názvem explicitně odkazuje k pražské úrovni, jedná se o koalici politických stran a její charakter neodpovídá místnímu uskupení.

Dalším příkladem nám budiž Jihlava a uskupení Žijeme Jihlavou a Fórum Jihlava. I když ze samotných názvů bychom mohli usuzovat, že se jedná o obě místní uskupení, Žijeme Jihlavou

²¹⁹ Český statistický úřad: Počet obyvatel obcí k 1. lednu 2018, www.czso.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-see2a5tx8j> [cit. 21. dubna 2019]

je koalicí TOP 09, České pirátské strany a Zelených²²⁰. Třetím příkladem, kdy může být místní název zavádějící, si vezměme z Jablonce nad Nisou. Zde v komunálních volbách 2018 kandidovalo uskupení Společně pro Jablonec, v němž vedle KDU-ČSL ještě figurují Změna pro Jablonec a nezávislí. Těchto několik příkladů ukazuje, že mezi dvěma jasnými typy politické strany a místního uskupení existuje šedý prostor, kde není na první pohled jasné, zda se potýkáme s místním uskupením nebo “maskovanou” koalicí politických stran.

Na základě studia volebních výsledků ve statutárních městech České republiky v komunálních volbách 1998, 2002, 2006, 2010, 2014 a 2018 nyní předložím typologii kandidátních listin, která věřím, že přispěje k lepšímu rozlišení těchto dvou základních principů - politických stran a místních uskupení. Základní proměnnou tedy je kombinace výše zmíněných principů a dominance jednoho či druhého. Následně představím také konkrétní rozdělení jednotlivých kandidátních listin do navržené typologie.

Za prvé se jedná o kandidátní listiny politických stran a jejich koalic, které jsou nebo v minulosti byly zastoupeny na parlamentní úrovni v Poslanecké sněmovně, či mají celostátní zastoupení. Klasickým případem jsou politické strany jako Česká strana sociálně demokratická, Komunistická strana Čech a Moravy, ANO 2011, Občanská demokratická strana nebo Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová. Mezi tento typ kandidátní listiny budu zařazovat i Stranu zelených (či Zelení), která byla zastoupena jedno volební období v Poslanecké sněmovně a přestože od roku 2010 nemá poslance, poslankyně, udržuje si celostátní charakter strany. K němu také přispívají jejich zástupci, zástupkyně v Senátu. Ve stejné pozici z hlediska naší typologie je i strana Svobodných občanů a SNK ED. Příkladem koalice politických stran je Trojkoalice Zelených, KDU-ČSL a STAN v Praze ve volbách 2014. Jak bylo řečeno výše, do této kategorie nepatří marginální politické strany jako Strana pro otevřenou společnost, COEXISTENTIA či Unie pro zdraví a sport.

Druhým typem kandidátní listiny jsou koalice politických stran a místních uskupení, případně nestraníků. K příkladům patří ANO 2011 a Volba pro Mladou Boleslav (volby 2014 a 2018), O co jim jde! a KDU-ČSL, Zelení a Piráti v Karlových Varech (volby 2014), Koalice ODS a

²²⁰ Žijeme Jihlavou za lokální hnutí považuje například povolební analýza týdeníku Ekonom.

Klimeš, David: Prostor pro velké strany se zmenšuje, lokální hnutí dobývají i velká města, *Ekonom*, 1. listopadu 2018, str. 28 - 30; Žijeme Jihlavou, www.zijemehlavou.cz [on-line]. Dostupné z <http://www.zijemehlavou.cz/cs/>, [cit. 16. ledna 2019].

Pro sport a zdraví v Děčíně (volby 2014) nebo ČSSD a nezaníci pro Pardubice (Pardubice, 2018). V této koalici hraje explicitní roli politická strana a považovat tento typ za místní uskupení by bylo přílišné natahování konceptu. Avšak můžeme zde plně sledovat trend, kdy politické strany považují za důležité se spojit s místním uskupením. Navíc tyto koalice a poměr politické strany a místního uskupení se může v čase proměňovat. Příkladem jsou změny v opavských koalicích mezi volbami 2014 a 2018. Ve volbách 2014 představila Strana zelených kandidátku Zelená pro Opavu, v níž byl větší důraz dán na politickou stranu. O čtyři roky již staví na první místo nezávislé kandidáty. Opačný vývoj můžeme vidět u kandidátní listiny Opavané - nezávislí občané a Piráti z roku 2014, která se proměnila na kandidátní listinu Piráti a Opavané ve volbách 2018. Tedy došlo k posunu od principu místního uskupení na politickou stranu.

Třetím typem kandidátní listiny jsou přejmenované koalice politických stran, které se explicitně odkazují k místním názvům. Mezi příklady můžeme zařadit Spojené síly pro Prahy (TOP 09 a Starostové (STAN) ve spolupráci s KDU-ČSL, LES a Demokraty Jana Kasla, volby 2018), Koalice pro Pardubice (TOP 09, KDU-ČSL a nezávislí, volby 2018), Kladeňáci (STAN, TOP 09, KDU-ČSL a nezávislí, volby 2018), Karvinská koalice (ODS, KDU-ČSL, TOP 09, Soukromníci, COEXISTENTIA, volby 2018), Koalice pro Hradec (KDU-ČSL a nezávislí, volby 2014 a 2018), Na rovinu (Prostějov, TOP 09, Česká pirátská strana, Zelení, STAN, volby 2018) nebo Zelená pro Opavu (Zelení a nezaníci, volby 2014).

Tato kategorie je pravděpodobně nejvíce matoucí, protože může být při zkoumání názvů kandidátních listin snadno zaměněna za místní uskupení. V těchto uskupení mohou někdy figurovat nezávislí, avšak jejich zastoupení je nadále příliš marginální než abychom mohli tato uskupení označit za lokální.

Kandidátní listiny místních uskupení a politických stran jsou čtvrtým typem naší kategorizace. V této kategorii máme již dominantní místní příslušnost a ve volební prezentaci jsou sice politické strany zastoupeny, ale jako minoritní partneři. Příklady jsou Pro! Ústí (spolupráce občanů, Zelených a Pirátů, Ústí nad Labem, 2014 a 2018), Zelená pro Opavu (sdružení nezávislých kandidátů a členů Strany zelených, Opava, 2018), Žít Brno s podporou Pirátů (Brno, 2014), Krásná Jihlava - Nezávislí občané Jihlavy, Jihlavská aliance a Strana svobodných občanů (Jihlava, 2010), Volba Pro! Teplice (nezávislí kandidáti, Strana zelených, KDU-ČSL,

TOP 09, Teplice, 2014 a 2018) nebo Společně pro Jablonec (Změna pro Jablonec, KDU-ČSL a nezávislí, Jablonec nad Nisou, 2018).

Posledním typem jsou místní uskupení, tedy politické strany, které působí pouze regionálně či lokálně a sdružení nezávislých kandidátů. Jak již bylo řečeno výše, zařazujeme sem i politické strany/hnutí, které se svým názvem neodkazují ke konkrétnímu městu, obci, ale de facto je jejich působení omezené. Příklady jsou Změna pro Liberec (Liberec, 2010, 2014 a 2018), Praha sobě (Praha, 2018), COEXISTENTIA (Třinec, 2006 a 2010) a Unie pro sport a zdraví (Ústí nad Labem, 2018).

Jako každá typologie má i tato příklady, které jsou obtížnější zařaditelné. Základní kritérium pro rozlišení místního uskupení a politické strany, tedy zda strana, uskupení působí lokálně nebo celostátně naráží u některých na řadu otazníků. Některé z lokálních uskupení překračují horizont komunální politiky. Naopak některá regionální uskupení dokáží získat v počtu mandátů totožný výsledek jako politické strany zastoupené v Poslanecké sněmovně²²¹.

V našem vzorku statutárních měst a voleb mezi lety 1998 až 2018 jsem se musel vyrovnat s několika politickými stranami a místními uskupeními, abych je mohl zařadit k jednomu či druhému typu. Sdružení nezávislých kandidátů - Evropští demokraté dokázali v komunálních volbách 2002 získat 3 096 zastupitelů, zastupitelek. Tento počet a rozsah zcela překračuje rámec místního uskupení. Pro srovnání ČSSD získala ve stejném roce 4 664 zastupitelů, zastupitelek, Unie svobody - Demokratická unie pouhých 451. Obě byly v té době zastoupeny v Poslanecké sněmovně. SNK ED dokázali uspět i případě senátních voleb nebo voleb do Evropského parlamentu. Kvůli rozsahu výsledků není SNK ED považováno jako místní uskupení, ale jako politická strana. Ve stejné pozici je hnutí Starostové a nezávislí. Naopak Starostové za Liberecký kraj jsou kvůli svému jasnému regionálnímu ukotvení již považováni za místní uskupení.

²²¹ Přestože Hnutí nezávislých za harmonický rozvoj obcí a měst není součástí zkoumaného vzorku statutárních měst, je dobrým příkladem místního uskupení, které svými volebními zisky dokáže v počtu zastupitelů a zastupitelek konkurovat sněmovním politickým stranám. Ve volbách v roce 2018 získalo toto hnutí 140 mandátů. Pro srovnání Česká pirátská strana získala bez koalic 167 mandátů a Svoboda a přímá demokracie - Tomio Okamura 128, opět bez dalších koalic.

Český statistický úřad: Volby do zastupitelstev obcí, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z <https://www.volby.cz/pls/kv2018/kv22115?xjazyk=CZ&xid=0&xv=10&xdz=8&xnumnuts=0&xvyber=1> [cit. 12. ledna 2019]

Avšak zastoupení na dalších úrovních než jen komunální neznamena automatické zařazení do kategorie politická strana. Místní uskupení mají řadu senátorů a senátorek. Jsou, byli jimi Soňa Paukrťová za Stranu pro otevřenou společnost (obvod č. 35, Jablonec nad Nisou, 2006 - 2016), předchozí volební období byla senátorka Paukrťová zvolena za Unii svobody, Jiří Šesták za STAN a Hnutí Občané pro Budějovice (obvod č. 14, České Budějovice, 2012 - 2018), Václav Chaloupek za Občané a patrioti (obvod č. 7, Plzeň - město, 2016 - 2022), Leopold Sulovský za Ostravak (obvod č. 71, Ostrava - město, 2012 - 2024) nebo Jiří Vosecký za Starostové za Liberecký kraj (obvod č. 36, Česká Lípa, 2014 - 2020), Alena Dernerová za Severočeši.cz (obvod č. 4, Most, 2010 - 2016) a Jaroslav Doubrava za Severočeši.cz (obvod č. 31, Ústí nad Labem, 2010 - 2022)²²².

Tabulka č. 16: typologie kandidátních listin v komunálních volbách - politické strany / místní uskupení

Název kategorie	Popis	Příklady
1) politická strana/hnutí a jejich koalice	politická strana/hnutí, která je zastoupena v Poslanecké sněmovně nebo působí celostátně	ODS, ČSSD, Trojkoalice - Zelení, STAN, KDU-ČSL (Praha, 2014), Zelení, Piráti, Svobodní
2) Koalice politických stran/hnutí s místním uskupením	politická strana/hnutí, která je zastoupena v Poslanecké sněmovně nebo působí celostátně vytvořená koalice s místním uskupením či nezávislými	ANO 2011 a Volba pro Mladou Boleslav (Mladá Boleslav, 2014 a 2018), Koalice ODS a Pro sport a zdraví (Děčín, 2014)
3) Koalice politických stran/hnutí s místním názvem	koalice politických stran/hnutí, které jsou	Karvinská koalice (Karviná, 2018), Spojené síly pro Prahy

²²² Senát Parlamentu ČR, www.senat.cz [on-line]. Dostupné z https://www.senat.cz/senatori/index.php?lng=cz&ke_dni=21.4.2019&O=12&par_2=2 [cit. 12. ledna 2019]

	zastoupeny v Poslanecké sněmovně nebo působí celostátně název koalice explicitně odkazuje k místní příslušnosti nezávislí mohou být minoritními členy koalice	(TOP 09 a Starostové (STAN) ve spolupráci s KDU-ČSL, LES a Demokraty Jana Kasla, volby 2018), Koalice pro Pardubice (TOP 09, KDU-ČSL a nezávislí, volby 2018), Kladeňáci (STAN, TOP 09, KDU-ČSL a nezávislí, volby 2018)
4) Místní uskupení ve spolupráci s politickou stranou/hnutím	koalice místního uskupení, nezávislých s politickou stranou/hnutím zastoupenou v Poslanecké sněmovně, působící celostátně politická strana/hnutí je minoritním partnerem	Pro! Ústí (Ústí nad Labem, 2014 a 2018), Žít Brno s podporou Pirátů (Brno, 2014)
5) Místní uskupení - lokální politická strana/hnutí, sdružení nezávislých kandidátů	sdružení nezávislých kandidátů, politická strana/hnutí, která působí lokálně, regionálně	Praha sobě (Praha, 2018), Změna Liberec (Liberec, 2010, 2014 a 2018), COEXISTENTIA (Třinec, 2006, 2010)

Právě předložená typologie plně vychází z definice místních uskupení představené Marion Reiser. Nad rámec čistě legalistického a nominální definice, podle nichž můžeme definovat jasné póly, v našem případě typy 1) politické strany a jejich koalice a 5) místní uskupení - lokální politická strana či sdružení nezávislých kandidátů, je navrhována škála typů 2) až 4), která zohledňuje míru nezávislosti na politických stranách a míru lokalizace a geografického působení. Podle těchto druhých kritérií je SNK ED označeno jako politická strana, a to kvůli svému celostátnímu působení. Naopak Strana soukromníků ČR je přes svůj celostátní apel kvůli svému geografickému působení označena jako místní uskupení. Stejně jako pro citovanou

definici je pro účely tohoto textu brána politická strana jako hlavní referenční bod našeho zkoumání.

Výsledky místních uskupení v komunálních volbách

Pro náš účel sledování fenoménu místních uskupení ve statutárních městech České republiky rozdělíme výše představenou typologii následovně. Politické strany a jejich koalice, koalice politických stran a místních uskupení a koalice politických stran s místním názvem jsou kategorie, které považuji v dichotomii politické stran a místní uskupení za příklady první kategorie, tedy politických stran. Oproti tomu kategorie místní uskupení ve spolupráci s politickou stranou/hnutím a samotné místní uskupení jsou v předložené dichotomii zástupci kategorie místních uskupení. Rozhodujícím kritériem je tedy dominance jednoho ze dvou principů (politická strana, místní uskupení) v koalici.

V návaznosti na předchozí budeme pracovat se dvěma hypotézami. Za prvé, trend posilování místních uskupení pokračuje i po komunálních volbách v roce 2018 a místní uskupení získávají větší podíl hlasů občanů, občanek ve statutárních městech České republik a roste celkový počet místních uskupení. Druhá hypotéza se týká vztahu velikosti města a úspěchu místních uskupení. Podle ní budou místní uskupení získávat větší podporu se snižujícím se počtem obyvatel měst.

Jaké jsou tedy celkové výsledky místních uskupení ve statutárních městech? Výsledky jsou zaznamenány v tabulce č. 17. Od voleb v roce 1998, kdy místní uskupení celkem získala 6,7 procent hlasů, se jejich výsledek dostal na větší pětinu hlasů, konkrétně 22,98 procent ve volbách v roce 2018. Přestože celkový trend je vzrůstající, můžeme v něm vidět dva větší skoky. První skok nastal mezi lety 1998 a 2002, a to o 6,38 procent. Druhý skok můžeme sledovat mezi lety 2006 a 2010, konkrétně o 6,65 procent. Kromě menšího poklesu v roce 2006 došlo ve všech letech k nárůstu podílu hlasů pro místní uskupení. Konkrétní rozdělení místních uskupení viz tabulka č. 22 níže.

Tabulka č. 17: Podíl hlasů pro místní uskupení ve statutárních městech ČR²²³.

	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Průměr	6,70	13,08	11,78	18,43	20,40	22,98

Společně s růstem podílů hlasů se zvyšuje i celkový počet místních uskupení, která dokáží překročit hranici 5 procent hlasů. Jak můžeme vidět v tabulce 17, jejich počet se za posledních dvacet let více než zdvojnásobil, konkrétně z čísla 20 v komunálních volbách 1998 na číslo 45 v komunálních volbách 2018.

Tabulka č. 18: Počet místních uskupení ve statutárních městech ČR²²⁴

	1998	2002	2006	2010	2014	2018
počet místních uskupení	20	32	29	37	41	45

Při zkoumání vztahu velikosti obce a úspěchu místních uskupení jsem rozdělil statutární města do tří kategorií, nad 100 000 obyvatel (6 měst), 50 000 až 99 999 obyvatel (12 měst) a pod 50 000 obyvatel (9 měst). V tabulkách 19 až 21 můžeme vidět výsledky v jednotlivých městech za všechna místní uskupení. Následně je z těchto výsledků spočítán i průměr za jednotlivá města i za celou kategorii dle velikosti města. Podrobná čísla za jednotlivá města jsou uvedena v příloze této práce.

V kategorii nad 100 000 obyvatel je průměrný volební výsledek místních uskupení 11,22 procent. Toto číslo je ale do jisté míry pokřiveno výsledkem města Liberec, který je dlouhodobě „baštou“ místních uskupení a jeho průměrný výsledek je 35,81 procent. Výsledek Liberce je druhým nejvyšším průměrem ze všech statutárních měst. Liberecká místní uskupení jsou silnou konkurencí pro politické strany. Ve sledovaných volbách jejich zisk hlasů nikdy neklesl pod 20 procent, nejnižší výsledek zaznamenaly v roce 1998, kdy získaly 21, procent. Ve volbách 2002 a 2006 se jejich výsledek pohyboval kolem 30 procent a v letech 2010 a 2014 již přesáhl 40 procent. V posledních volbách pak místní uskupení díky úspěchu Starostů za Liberecký kraj a

²²³ Do vzorku byla zařazena pouze ta místní uskupení, která získala více než 5 procent hlasů.

²²⁴ Vlastní dataset na základě údajů od České statistického úřadu.

jejich 32,1 procenty získala dohromady 50,63 procent hlasů oproti 29,74 procent hlasů politických stran.

Ostatní města v této kategorii se pohybují mezi průměrem 3 až 8 procent hlasů. U největších měst Prahy, Brna a Ostravy se do zastupitelstev nedokázalo dostat více jak jedno místní uskupení najednou. V Brně šlo o Žít Brno s podporou Pirátů a Brno2006 - tým. J.Zlatošky, v Praze se jedná o Prahu sobě a Demokraté Jana Kasla a v Ostravě pak hnutí Ostravak a Sdružení nezávislých.

Tabulka č. 19: Podíly hlasů místních uskupení ve statutárních městech s počtem obyvatel nad 100 000.

Města nad 100 000 obyvatel	1998	2002	2006	2010	2014	2018	průměr
Brno	0,00	0,00	8,90	0,00	11,88	0,00	3,46
Liberec	21,7	28,38	30,58	41,53	42,03	50,63	35,81
Olomouc	0	11,37	5,8	0	6,83	18,03	7,01
Ostrava	0	5,62	0	15,97	13,75	11,49	7,81
Plzeň	7,19	9,34	15,54	5,04	7,31	0	7,40
Praha	0	18,37	0	0	0	16,56	5,82
průměr	4,82	12,18	10,14	10,42	13,63	16,12	11,22

U střední kategorie měst, tedy 50 000 až 99 999 obyvatel je celkový průměrný výsledek 15,00 procent hlasů pro místní uskupení. Od tohoto průměru se značně odlišuje Karviná, s pouhými 3,41 procenty hlasů, což je nejnižší průměr ze všech statutárních měst. Od voleb 1998 uspělo v Karvině pouze jedno místní uskupení, a to sdružení Naše Karvinsko ve volbách 2002, 2006 a 2010. Jeho výsledky se postupně snižovaly z 8,12 procent na 6,67 procent a 5,67 procent. V Karvině oproti trendu zůstává velmi silná Česká strana sociálně demokratická, která v posledních volbách dokonce posílila na 44,15 procent z 33,8 procent v roce 2014.

Na opačném konci najdeme město Most s průměrem 34,29 procent hlasů. V Mostě hrají místní uskupení dominantní roli od voleb roce 2006, kdy vyhrálo Sdružení Mostečané Mostu s 33,86 procent, které následující volby navýšilo svůj zisk na 50,71 procent. Ve volbách 2014 Sdružení

Mostečané Mostu ztratilo přes 30 procent hlasů (zisk 18,77 procent) a bylo nahrazeno jako vítěz voleb dalším místním uskupením Severočesí Most s 32,69 procenty. Mostu dominují místní uskupení i po posledních komunálních volbách s vítězem ProMOST, do jisté míry nástupcem uskupení Severočesí Most²²⁵. Druhý nejúspěšnější subjekt zůstává Sdružení Mostečané Mostu a politické strany se tak dělí o spodní příčky ve volební soutěži.

Tabulka č. 20: Podíly hlasů místních uskupení ve statutárních městech s počtem obyvatel mezi 50 000 a 99 999 obyvateli.

Města 50 000 - 99 999 obyvatel	1998	2002	2006	2010	2014	2018	průměr
České Budějovice	0	0	0	26,27	14,17	16,44	9,48
Frýdek-Místek	7,85	11,14	5,48	5,77	10,95	18,7	9,98
Havířov	8,71	15,39	5,97	13,17	6,05	8,49	9,63
Hradec Králové	22,42	25,6	15,99	29,2	31,23	22,5	24,49
Jihlava	17,34	0	11,31	8,54	9,46	18	10,78
Karviná	0	8,12	6,67	5,67	0	0	3,41
Kladno	0	0	0	18,06	23,67	34,23	12,66
Most	6,42	17,97	33,86	50,71	51,46	45,29	34,29
Opava	0	0	5,39	28,21	22,14	20,33	12,68
Pardubice	9,82	15,31	19,23	30,43	21,92	15,11	18,64
Ústí nad Labem	0	12,74	13,78	18,04	23,68	41,64	18,31
Zlín	11,62	22,52	16,58	21,36	0	22,01	15,68
průměr	7,02	10,73	11,19	21,29	17,89	21,90	15,00

V kategorii nejmenších měst, tedy pod 50 000 obyvatel je průměr 19,20 procent hlasů. Mezi města s nízkým zastoupením místních uskupení zde patří Mladá Boleslav s 8,61 procenty a Prostějov s 9,69 procenty. V Mladé Boleslavi si dokázaly politické strany udržet svoje postavení,

²²⁵ Vokurka, Martin: Severočesí Most přestanou existovat. Kvůli volbám přecházejí k jiné značce, Mostecký deník [on-line], 29. června 2018. Dostupné z https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/severocesni-most-pretanou-existovat-kvuli-volbam-prechazeji-k-jine-znacce-20180629.html [cit. 12. ledna 2019]

ale zároveň dokázaly navázat spolupráci s místním uskupením Volba pro Mladou Boleslav, konkrétně jde o vytvořenou koalici ANO 2011 a Volba pro Mladou Boleslav. Místní uskupení Volba pro Mladou Boleslav dokázala ve volbách 2006 a 2010 získat 6 až 8 procent hlasů. Vytvořením koalice s ANO 2011 se nám tak výsledky této koalice přesunuly do kategorie politických stran a v posledních dvou volbách tak Mladá Boleslav podle naší typologie nemá jediné místní uskupení. V případě Prostějova sice místní uskupení Změna pro Prostějov a Pévččku získávají více než pětinu hlasů za poslední dvě komunální volby, ale nulové výsledky místních uskupení ve volbách 2006 a 2010 tlačí celkový průměr města dolů.

Na druhém konci kategorie nejmenších statutárních měst najdeme Třinec s průměrem 44,02 procent. Ve volbách 2014 a 2018 je za tento výsledek významně zodpovědné sdružení Osobnosti pro Třinec s výsledky přesahujícími 40 procent (42,43, respektive 47,08). Dvakrát se třineckým místním uskupením podařilo získat více jak polovinu hlasů, avšak v roce 2006 se na tomto výsledku podílela čtyři uskupení, kdežto v roce 2018 pouze dvě. Dvakrát pak místní uskupení získala téměř většinu, když skončila těsně pod hranicí 50 procent, 49,87 v roce 2002 a 49,23 v roce 2014. Avšak místní uskupení dokázala politické strany předstihnout ve čtyřech ze šesti studovaných voleb.

Tabulka č. 21: Podíly hlasů místních uskupení ve statutárních městech s počtem obyvatel pod 50 000.

Města pod 50 000 obyvatel	1998	2002	2006	2010	2014	2018	průměr
Děčín	5,28	15,05	9,88	24,24	18,69	36,26	18,23
Chomutov	5,78	6,5	0	35,52	40,63	40,12	21,43
Jablonec nad Nisou	8,6	13,68	34,42	24,7	27,4	26,9	22,62
Karlovy Vary	5,87	0	8,27	35,58	39,07	26,98	19,30
Mladá Boleslav	5,33	25,5	13,26	7,54	0	0	8,61
Prostějov	9,68	5,69	0	0	21,44	21,35	9,69
Přerov	5,92	18,84	6,06	14,2	32,01	22,27	16,55
Teplice	0	16,28	0	0	25,77	32,19	12,37
Třinec	21,3	49,87	51,11	37,76	49,23	54,84	44,02
průměr	7,53	16,82	13,67	19,95	28,25	28,99	19,20

Přestože můžeme ve zvolených kategoriích dle velikosti statutárních města sledovat nejružnější odchylky, celková čísla ukazují, že hypotéza o nepřímé úměře mezi podílem hlasů pro místní uskupení a velikostí měst je platná. Tedy čím menší je statutární město, tím větší podíl hlasů v něm získávají místní uskupení. V kategorii největších měst nad 100 000 obyvatel je průměr zisku pro místní uskupení 11,22 procent, v kategorii středních měst mezi 99 999 a 50 000 obyvatel je tento výsledek 15,00 procent a v kategorii nejmenších měst pod 50 000 je průměr 19,20 procent. Celková čísla symbolicky doplňuje fakt, že nejmenší statutární město Třinec má zároveň nejvyšší průměr zisku hlasů pro místní uskupení.

Mezi odchylky do tohoto pravidla patří například město Liberec z kategorie největších měst a druhým nejvyšším průměrem v zisku hlasů pro místní uskupení (35,81 procent) nebo Karviná z kategorie středních měst a nejnižším průměrem (3,41 procent).

Tabulka č. 22²²⁶: politické strany a místní uskupení ve statutárních městech (volby 1998 - 2018)

Město	politická strana a místní uskupení	koalice politických stran s místním názvem	koalice místního uskupení a politické strany	místní uskupení
České Budějovice	Zelení a otevřená společnost (2006)	Spol.pro Bud.-Lidovci a TOP 09 (2018), STAN a Čisté Budějovice (2018)		Občané pro Budějovice (2010, 2014, 2018)
Brno			Žít Brno - s podporou Pirátů (2014)	BRNO2006-tým J.Zlatušky (2006)
Děčín	Koalice ODS a hnutí Pro sport a zdraví (2014)			Občanská koalice-Polit.klub (1998), Sdružení nezávislých (2002), Volba pro město (2006, 2010, 2014), Severočeši.cz (2010), Náš Děčín (2018), Změna pro Děčín (2018), Volba pro Děčín (2018)
Frydek-Místek	Sdruž.ODS,KDU-ČSL a Obč.pro FM (2006)			Nezávislí (1998, 2006, 2010), Sdružení nezávislých (2002), Naše město F-M

²²⁶ Samotná kategorie politických stran a jejich koalic byla vyřazena, neboť je do jisté míry sebe-vysvětlující a není třeba popisovat politické strany na úrovni jednotlivých statutárních měst. Více k definici politických stran výše, upřesnit. K politickým stranám řadíme ČSSD, ODS, KDU-ČSL, KSČM, US-DEU, US, SZ, Svobodní, Česká pirátská strana, SNK ED, SPD Tomio Okamura, Úsvit přímé demokracie, TOP 09, Věci veřejné, ANO 2011, ODA, Starostové a nezávislí. Odkazy na webové stránky jednotlivých uskupení jsou uvedeny v seznamu literatury.

				(2014, 2018)
Havířov		Společně pro Havířov (2018)		Hnutí pro Havířov (1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018), Strana zdravého rozumu (2002), Nezávislí (2010)
Hradec Králové		Koalice pro Hradec (2014, 2018)	Změna pro Hradec a SZ,s Piráty (2014), Změna pro Hradec a Zelení (2018)	Volba pro město (1998, 2002, 2006, 2010), Sdružení SOS, NK (2002), Hradecký demokratický klub (2006, 2014, 2018), Sdružení ALTERNATIVA, NK (2010), Změna pro Hradec (2010)
Chomutov	Koalice Str.zel. a Sdr.nezáv. (2002)		PRO Chomutov (2010, 2014, 2018)	Nezávislí (1998), Unie pro sport a zdraví (2002), NESPOKOJENÍ OBČANÉ! (2010), Severočeši.cz (2010), Nový Sever (2014, 2018)
Jablonec nad Nisou	Sdruž. US-DU a jablonec.osobn (2002)		Společně pro Jablonec (2018)	Demokratická regionální strana (1998, 2002), Sdružení nezávislých (2002), Domov nad Nisou

				(2006, 2010, 2014), Strana pro otevřenou společnost (2006), Nová budoucnost pro Jablonec (2014, 2018), Změna pro Jablonec (2014), Starostové pro Liberecký kraj (2018),
Jihlava		Žijeme Jihlavou (2018)	Sdružení ČSNS, ODA, NK (1998), Krásná Jihlava NOJ - Jihlavská aliance - Svobodní (2010)	Sdružení VPM, NK (1998), Nezávislí občané Jihlavy Fórum Jihlava (2014, 2018)
Karlovy Vary	Karlovarská koal.- KDU-ČSL, VPM (2006), OCJJ, KDU-ČSL, Piráti, SZ (2014)			Volba pro město (1998), Karlovarská občanská iniciativa (2006, 2010, 2014, 2018), Sdružení ALTERNATIVA, NK (2010), Hnutí O co jim jde?! (2010), Alternativa (2014), Karlovaráci (2014, 2018)
Karviná		Karvinská koalice (2018)		Sdružení naše Karvinsko (2002, 2006, 2010)
Kladno		Kladeňáci (2018)		Volba pro Kladno (2010, 2014, 2018)

Liberec	Sdružení KSČM, NK (1998), SNK ED a nezávislí společně (2006)		Demokratická regionální strana (1998, 2002), Unie pro sport a zdraví (1998, 2002, 2006, 2010), Sdružení OS, NK (1998), Nezávislí (2002), SOS pro Liberec (2006), Změna pro Liberec (2010, 2014, 2018), Liberec občanům (2010), Starostové pro Liberecký kraj (2014, 2018), Strana pro otevřenou společnost (2002), Liberec otevřený lidem - LOL! (2018)
Mladá Boleslav	ANO 2011 a Volba pro Mladou Boleslav (2014, 2018)		Živnostenská strana (1998), Sdružení nezávislých (2002), Nezávislí (2002), Volba pro Mladou Boleslav (2006, 2010), ZVON (2006)
Most			Nezáv.sduž.sport.m ěsta Mostu (1998), Sdružení pro sport a zdraví (2002), SOS (2002), Sdružení Mostečané Mostu

				(2006, 2010, 2014, 2018), Severočeši Most (2014), ProMOST (2018),
Olomouc	Sdružení SZ, OS, NK (1998), Strana zelených a Šance pro OI (2002),	Občané pro Olomouc (2014)		Nezávislí (2002), OLOMOUC 21-SOS a nez.ob.inic. (2002), Stružení NV, NK (2006), Pro Olomouc (2014, 2018), spOLEčně (2018)
Opava	Koalice KAN, DEU, US (1998), Zelená pro Opavu (2014), Piráti & Opavané (2018)		Opavané-NEZÁV., OBČANÉ, PIRÁTI (2010), Zelená pro Opavu + SZ a NK (2018),	Chcete změnu?Volte mladé! (2006), SOS pro Opavu (2010), SNK Starostové a občané Opavy (2010), Změna pro Opavu (2014, 2018), Občané městských částí Opavy (2018)
Ostrava				Sdružení nezávislých (2002), Ostravak (2010, 2014, 2018)
Pardubice	ČSSD a nestran. pro Pardubice (2018)	Koal.pro Pard.,KDU-ČSL+Nestran (2006, 2014), Zelená pro Pardubice (2006), Koalice pro Pardubice (2018)	Sdružení pro Pard. - SNK ED,NK (2014), Pardubáci společně (2018)	Sdružení pro Pardubice (2006, 2010, 2018), Pardubáci (2010), PARDUBÁCI,Sdruž ení ČSR, NK (2014), PATRIOTI PARDUBIC,

				PATRIOTI,NK (2014), Pardubáci společně (2018)
Plzeň	KDU-ČSL- PRAVÁ VOLBA PRO PLZEŇ (2018)			Pravá volba pro Plzeň (1998, 2002, 2006, 2010), Plzeňská aliance (2006), Občané patrioti (2014)
Praha	Koalice SNK, SZ, SOS (2002),	Spojené síly pro Prahu - koalice STAN, TOP 09 a dalších (2018)		Sdružení ED, NK (2002), Praha sobě (2018)
Prostějov	TOP 09 a nezávislí Prostějovan (2014), ODS a nez.osob.města PV (2018)	Narovinu! (2018)		Sdružení OS, NK (1998), Prostějov 21 (2002), Změna pro Prostějov (2014, 2018), Pévěčko (2014, 2018),
Přerov			Společně pro Přerov (2018)	Sdružení ČSNS, NK (1998), NEZÁVISLÍ (2002, 2014), Přerovská koalice (2002, 2006), Společně pro Přerov (2010, 2014), Za pros.Přerova a jeho míst.č.(2014, 2018)
Teplice		Moje Teplice - TOP 09 (2014)	Volba Pro! Teplice (2014, 2018)	Sdružení nezávislých (2002), Demokratická regionální strana

				(2002), Pro sport a zdraví - Teplice (2014, 2018)
Třinec				Sdruž.nezáv.kand.-míst.celkem (1998, 2002), Nezávislí (2002, 2006), Coexistentia (2006), Osob.pro Třinec,sdr.nez.kan. (2006, 2010, 2014, 2018), Třinecká volba 2006 (2006), Třinecká volba 2010 (2010), Sdruž.COEXISTENTIA a nez.kand. (2010), Soužití - Wspólnota (2014)
Ústí nad Labem			Pro! Ústí (2014, 2018)	Str.Zdraví Sportu Prosperity (2002, 2006, 2010), Ústecké fórum občanů (2014, 2018), Severočeši.cz (2010), Vaše Ústí (2018), Pro zdraví a sport (2018)
Zlín	KDU-ČSL a Z21-společnost pro ZL (2014)		Soukromníci Svobodní Nezávislí - ROZHÝBEJME.ZL	Zlínské hnutí nezávislých (1998, 2002, 2006, 2010), Nezávislí (2002),

			ÍN (2018)	Volba pro Zlín (2006), M.O.R.-za Morál.Očistu Radnice (2010), Zlín 21 (2018)
--	--	--	-----------	--

Vedle prokázání zvyšujícího se podílu místních uskupení na koláči volebních výsledků prostřednictvím průměrů v jednotlivých městech se můžeme nechat inspirovat přístupem známým ze studování globálního oteplování, a kterého využil Peter Mair při popisu snižující se volební účasti a zvyšující se volební volatility. „*Indikátory změny volební účasti jsou podobné těm o klimatické změně: sledované posuny se nemusí nutně objevovat ve velkých skocích nebo hranicích a nejsou vždy lineární.*”²²⁷ Mair se tak zaměřil na krajní hodnoty, vrcholné v případě volatility a nejnižší v případě volební účasti a na četnost jejich výskytu v určitém období prokazuje svůj argument o určitém trendu. V každé zemi tak sledoval tři nejnižší, respektive nejvyšší hodnoty volební účasti a volební volatility. Podle této metody byla poslední dekáda dvacátého století zodpovědná za 40 procent nejnižších volebních účastí a první dekáda století jednadvacátého za 37,8 procent nejnižších hodnot volební účasti. U volební volatility se jednalo o 33,3 procent nejvyšší volební volatility mezi lety 1990 až 1999 a 26,7 procent v letech 2000 až 2009.

Pojďme tuto metodu aplikovat na výsledky místních uskupení ve sledovaných volbách. Oproti Mairovi jsem sledoval pouze dva nejvyšší výsledky pro všechna místní uskupení v jednotlivých statutárních městech, a to s ohledem na menší rozsah voleb. Tedy dvě studované dekády v České republice oproti šesti dekádám v evropských státech studovaných Mairem. Přehled výsledků je v tabulce 23.

²²⁷ Mair, Peter: *Ruling the Void, the Hollowing the Western Democracy*, Londýn, New York: Verso, 2013, str. 26

Tabulka č. 23: Nejvyšší výsledky místních uskupení

rok	počet	podíl
1998	1	1,85%
2002	8	14,81%
2006	6	11,11%
2010	9	16,67%
2014	16	29,63%
2018	14	25,93%
celkem	54	

Od roku 1998 můžeme vidět jasný vývoj směrem k vyšším ziskům pro místní uskupení. První sledované volby v roce 1998 zaznamenaly pouze jeden nejvyšší výsledek, konkrétně jde o výsledek součtu dvou místních uskupení v Jihlavě. Roky 2002 až 2010 se na trendu podílejí mezi 11 až téměř 17 procenty. Jednoznačný nárůst je viditelný po volbách v roce 2014, konkrétně se jedná o 29,63 procent a tento trend vydržel s menším snížením i v roce 2018. Poslední komunální volby jsou zodpovědné za více než jednu čtvrtinu nejvyšších výsledků pro místní uskupení v České republice. Poslední dvě komunální volby reprezentují více jak 55 procent ze všech nejvyšších výsledků. V sedmi z dvaceti sedmi statutárních městech můžeme vidět nejvyšší výsledky právě ve dvou po sobě jdoucích volbách v letech 2014 a 2018. Jedná se o města Chomutov, Kladno, Liberec, Prostějov, Přerov, Teplice a Ústí nad Labem. Místní uskupení jako Pro! Ústí, Volba Pro! Teplice nebo Pro Chomutov v nich dokázala obhájit svoje volební výsledky.

Živé, Oživme, Žijeme a Žít!: místní uskupení v Brně, Mnichově Hradišti, Prachaticích, Praze 10 a Vodňanech

Následující část vychází ze zkoumání pěti místních uskupení, jejichž vznik a další působení je spojeno s angažovaností v občanské společnosti. Struktura jednotlivých kapitol je podobná, ale přizpůsobuje se odlišnostem místních uskupení. V kapitolách je popsáno působení místních uskupení, spolků občanské společnosti, politická situace ve městě, vztah k politickým stranám, zkušenosti s působením v zastupitelstvu, případně ve vedení města a generační dimenze. U místních uskupení koalice Vlasta a Vodňany pro změnu jsou podrobněji rozpracovaná data o zapojení členů, členek politických stran na jejich kandidátních listinách. Jednotlivé kapitoly jsou řazeny abecedicky.

Koalice Vlasta

Koalice Vlasta vznikla jako spojení politických stran a nestraníků, vzešlých z občanských iniciativ na Praze 10. Její podhoubí tvoří spolky jako Zaostřeno na Desítku, Koalice Trojmezí a neformální iniciativa Společně pro Desítku. Složení politických stran se ve volbách 2014 a 2018 proměnilo, přičemž stálou součástí je KDU-ČSL, která také formálně zaštiťuje podání volební kandidátní listiny. Samotný název je spojen se sídlištěm na Praze 10 a názvem budovy radnice.

V roce 2014 získala koalice Vlasta přes 17 procent hlasů a obsadila pomyslnou stříbrnou příčku. Svě první období plnila koalice Vlasta opoziční roli. Následující volby získala 20,33 procent a stala se vítězkou komunální voleb. Společně s bývalým partnerem v rámci koalice, Českou pirátskou stranou, získala téměř 40 procent hlasů a staly se základem nové vládní koalice na Praze 10. Lídryně kandidátní listiny a od roku 2016 senátorka Renata Chmelová byla po volbách 2018 zvolena starostkou.

Politické strany a místní uskupení na Praze 10

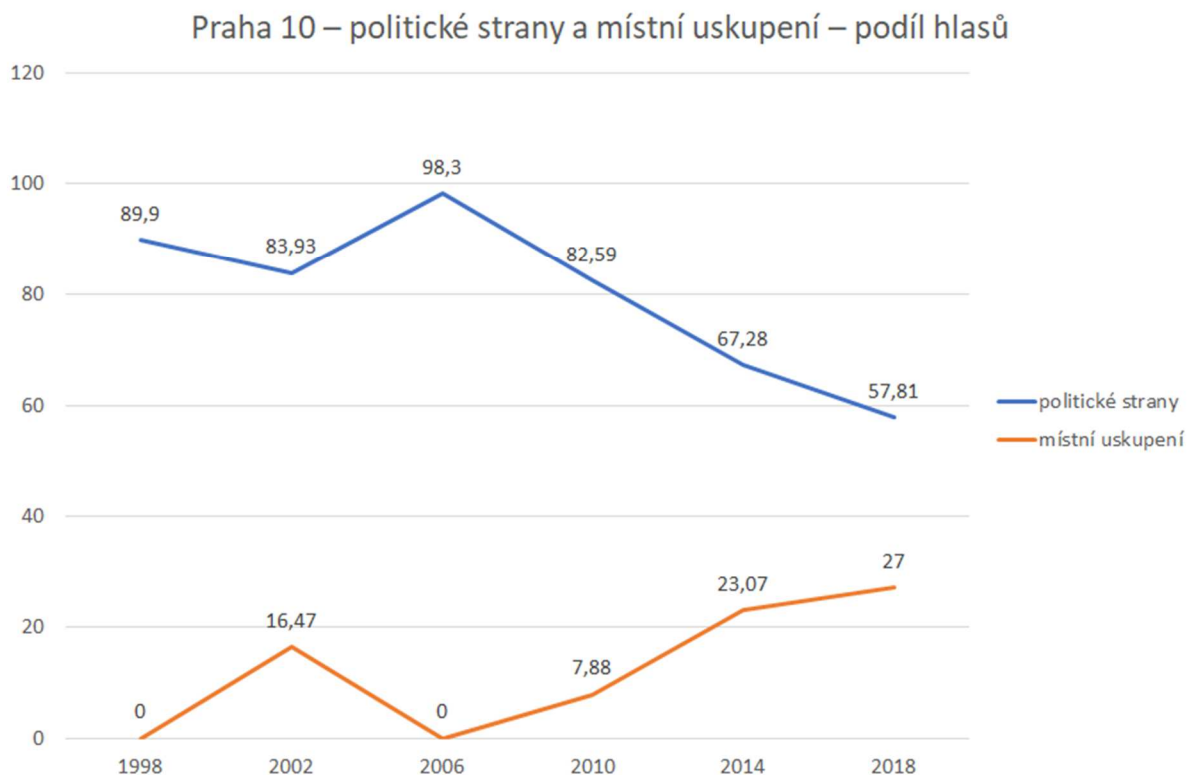
Samotná městská část Praha 10 patří z hlediska počtu obyvatel mezi jedno z největších měst v České republice. Svoji velikostí se rovná městům jako je Liberec nebo Olomouc. Této velikosti města odpovídá i přetrvávající převaha politických stran nad místními uskupení. Avšak od roku 2006 můžeme vidět trvalý pokles podpory pro politické strany a naopak trvalý vzestup voličské

podpory pro místní uskupení. Ve volbách 1998 až 2006 jasně dominovala politice na Praze 10 Občanská demokratická strana, jejíž nejlepší výsledek v roce 2006 dosáhl na 54,85 procent hlasů. V tento rok dosáhly politické strany svého nejlepšího výsledku, kdy zvolené subjekty reprezentovaly 98,3 procenta voličů, a žádné z místních uskupení nepřekročilo hranici pěti procent. Od těchto voleb je možné sledovat trvalý pokles podpory pro politické strany, a to v řádech více než 10 procent každé volby. Oproti roku 2006 ztratily v roce 2018 politické strany více než 40 procent hlasů, když získaly 57,81 procent. Podpora místních uskupení postupně narostla až na 27 procent v posledních komunálních volbách. Největší podíl na tom má koalice Vlasta, která oslovila přes pětinu voličů v roce 2018 a zároveň se stala vítězem těchto voleb.

K místním uskupením na Praze 10 ve sledovaném období patří subjekty jako Demokraté Jana Kasla, Nezávislí pro Prahu 10 - Hnutí pro lepší desítku a Starostové pro Prahu - Zelená pro desítku, založené politiky, političkami, kteří vystoupili ze stran jako ODS nebo ČSSD. Demokraté Jana Kasla se ve svém jménu hlásí k bývalému pražskému primátorovi za ODS. Nezávislí pro Prahu 10 - Hnutí pro lepší desítku je projekt bývalého starosty Prahy 10 Bohumila Zoufalíka a Starostové pro Prahu - Zelená pro desítku je spojena se jmény bývalé senátorky a radní na Praze 10 Ivany Cabrnocové za Stranu zelených a bývalého starosty Prahy 10 Vladimíra Nováka (ČSSD).

V roce 2010 uspělo samostatně a v roce 2018 jako součást koalice Vlasta politické hnutí Desítku pro domácí, které svoji povahou kombinuje místní hnutí s uskupením zaměřeným na jedno téma, a to sport. Desítku pro domácí vznikla jako uskupení fanoušků dvou vršovických fotbalových klubů Bohemians Praha 1905 a Slavie za účelem záchrany fotbalového stadionu Ďolíček. Koalice Vlasta vznikla jako uskupení nestraníků a několika politických stran a poprvé kandidovala v roce 2014, kdy získala 17,77 procent a druhé místo za ANO 2011 s 19,04 procenty.

Graf č. 1²²⁸

Tabulka č. 24:²²⁹ politické strany a místní uskupení - Praha 10

Politické strany	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	6,21	6,12				
ČSSD	19,76	19,22	17,01	18,83	10,54	
KSČM	9,89	11,55	8,52	7,15	5,9	
ODS	37,31	38,46	54,85	25,12	8,13	14,22
US-DEU	16,73	8,58				
Strana zelených			10,47	7,17	6,3	
Koalice SNK ED, KDU-ČSL			7,45			

²²⁸ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 8. dubna 2019] a vlastní výpočet autora.

²²⁹ Tamtéž

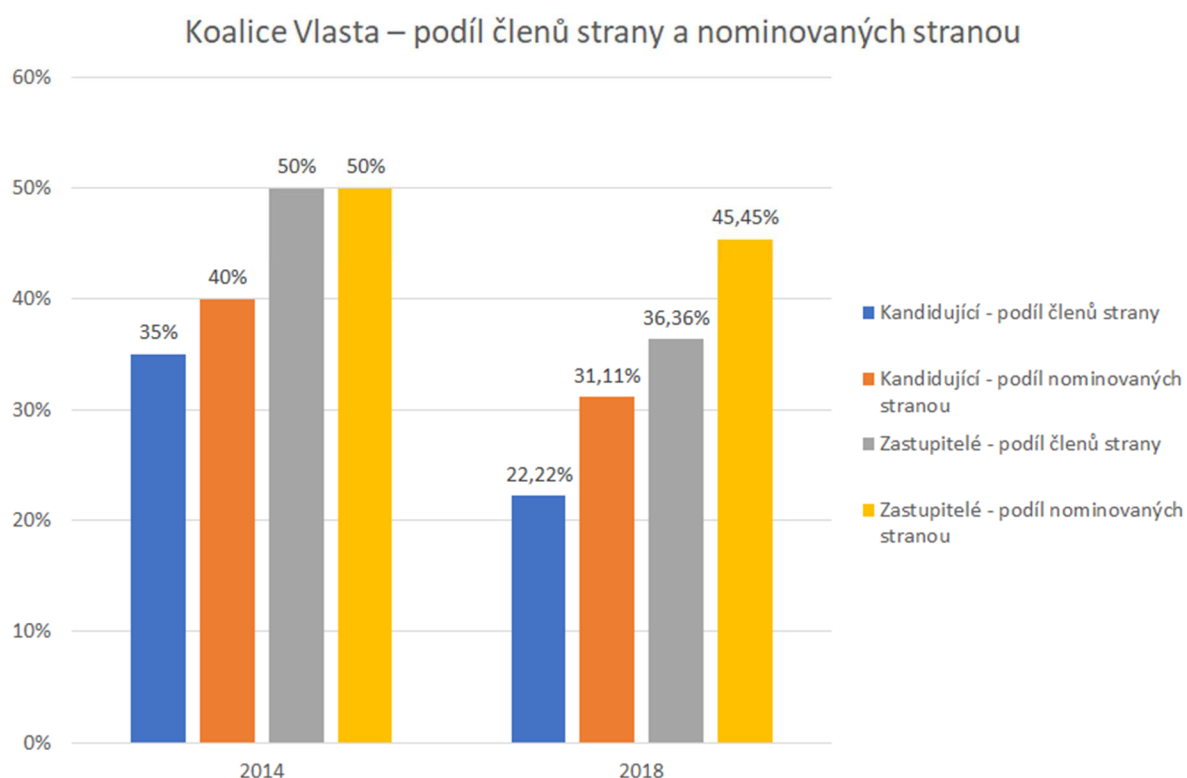
TOP 09				24,32	17,37	
ANO 2011					19,04	13,37
Spoj.síly pro P10-TOP09 a nez.						12,38
Česká pirátská strana						17,84
součet	89,9	83,93	98,3	82,59	67,28	57,81
Místní uskupení	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Demokraté Jana Kasla		16,47				
Desítka pro domácí				7,88		
VLASTA					17,77	20,33
NEZ.PRO P10-HNUTÍ PRO LEPŠÍ 10					5,3	
Starost. pro P.- Zelená pro 10						6,67
Součet	0	16,47	0	7,88	23,07	27

Ne/straníci na kandidátní listině koalice Vlasta

Jak je patrné z názvu místního uskupení koalice Vlasta, jedná se spojení několika subjektů. Vedle nestraníků je možné v Koalici najít několik politických stran i místní uskupení. Ve volbách 2014 byly součástí koalice vedle nestraníků i KDU-ČSL, Liberální ekologická strana a Česká pirátská strana. O čtyři roky později bylo složení koalice nestraníci, KDU-ČSL, STAN a Desítka pro domácí. Česká pirátská strana kandidovala samostatně. Z tohoto pohledu není překvapivé, že podíl členů, členek strany mezi kandidujícími i mezi zastupiteli, zastupitelkami je poměrně významný. Zde připomínám základní princip dělení na politické strany a místní uskupení, kdy strana LES a Desítka pro domácí, přestože se jedná o formální politické strany, hnutí, jsou v této práci považovány za místní uskupení. Podíl členů, členek strany mezi

kandidujícími dosáhl 35 procent v roce 2014 a 22,22 procent v roce 2018. Podíly nominovaných za politickou stranu byly mezi kandidujícími vyšší než podíly členů, členek stran v obou volbách. Šlo o 40 procent v roce 2014 a 31,11 procent v roce 2018. Politické strany byly v roce 2014 a 2018 úspěšnější při transformaci kandidujících na zastupitele, zastupitelky. Ve volbách 2014 byla polovina zastupitelů, zastupitelek členy, členkami politických stran. Tento podíl se plně kryje s nominovanými. Ve volbách 2018 dokázaly politické strany získat z 22,22 procent členů, členek na kandidátní listině 36,36 procent zastupitelů, zastupitelek. Podíl zastupitelů, zastupitelek nominovaných za politickou stranu pak vzrostl na 45,45 procent. Více viz graf č. 2.

Graf č. 2:²³⁰ podíly členů stran a nominovaných stranou - koalice Vlasta

Nestraničká povaha koalice Vlasta, respektive její občanská část a čistě lokální charakter je naprosto klíčový pro zapojení jednotlivých respondentů, respondentek. Na komunální úrovni je podle nich snazší se více identifikovat s konkrétním subjektem, který řeší místní záležitosti. Dále byla zmiňována autonomie v rámci místa, aniž by docházelo k zásahu do rozhodování

²³⁰ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 8. dubna 2019] a vlastní výpočet autora.

shora, konkrétně z jiných úrovní vládnutí jako je krajská, celostátní. *“Stranická struktura vám něco diktuje shora”*²³¹, popsala vliv shora jedna z respondentek. Tyto stranické struktury pak mohou mít i jiné zájmy než pouze lokální. *“Seshora vám do toho nikdo nevstupuje,”*²³² souhlasí s tezí o lokální autonomii další respondent. *“Když jste v komunálu, tak je to snadné, protože tam se dohodnou vždy ti místní,”*²³³ dodává.

Zapojení aktérů z vyšších úrovní bylo zmiňováno v případě kandidatury Renaty Chmelové do Senátu. Oproti zástupcům místního uskupení a politických stran na Praze 10 do tohoto rozhodnutí vstupují další aktéři v podobě vyšších orgánů v politických stranách, čímž se zvyšuje počet aktérů, kteří musejí dosáhnout shody. Vstupovaly do toho takové otázky, jako například do jakého klubu v případě úspěchu Renata Chmelová vstoupí. V souvislosti s politickými stranami v rámci koalice Vlasta byla na druhou stranu oceňována zkušenosti členů, členek stran s politickými procesy, zapojováním lidí a vyjednáváním.

Občanská společnost

Za občanské předchůdce koalice Vlasta je možné označit spolky Zaostřeno na Desítku²³⁴, Trojmezi²³⁵ a neformální iniciativa Společně pro Desítku²³⁶.

Zaostřeno na Desítku je typickou watchdogovou organizací zaměřující se na dění na Praze 10. Jejich vlastní označení “hlídací pes Prahy 10” se explicitně odkazuje k roli watchdogu. Podle účelu ve stanovách spolku²³⁷ se Zaostřeno na Desítku věnuje ochraně přírody a krajiny, sledování veřejného dění, poskytováním informací o veřejném dění převážně občanům městské části Praha 10 nebo zvyšování zájmu občanů o veřejné dění a ochranu přírody a krajiny. Seznam

²³¹ Rozhovor č. 7, Koalice Vlasta

²³² Rozhovor č. 2, Koalice Vlasta

²³³ Tamtéž

²³⁴ *Zaostřeno na Desítku* [on-line]. Dostupné na <http://www.zaostrenona10.cz/> [cit. 7. dubna 2019].

²³⁵ *Trojmezi: o nás* [on-line]. Dostupné z <http://trojmezi.info/o-nas/> [cit. 7. dubna 2019].

²³⁶ *Společně pro Desítku: o nás* [on-line]. Dostupné z <http://www.prahadeset.cz/o-nas/> [cit. 7. dubna 2019].

²³⁷ *Zaostřeno na Desítku: Stanovy* [on-line]. Dostupné z http://www.zaostrenona10.cz/wp-content/uploads/2015/03/ZAO10_STANOVY_zs.pdf [cit. 7. dubna 2019].

kauz, kterými se spolek zabývá, je dlouhý a dostupný na jejich webové stránce²³⁸. Mezi ně patřila kauza předraženého horského hotelu, jež vlastní právě městská část Praha 10. V kauze došlo na podání trestního oznámení ze strany Nadačního fondu proti korupci a dalších lidí²³⁹.

Společně pro Desítku je neformální uskupení spolků a lidí na Praze 10. Definuje se jako nezávislá iniciativa, která chce přispět k *“většímu zapojení občanů do dění na Desítce a ve výsledku k lepšímu životu ve Strašnicích, Malešicích, Vršovicích, Záběhlicích, části Vinohrad a malém kousku Žižkova a Michle.”*²⁴⁰

Klíčovou kauzou na Praze 10 z hlediska mobilizace občanů, občanek byla snaha o vyhlášení referenda o nové radnici. *“Řešili jsme rekonstrukci radnice, respektive novou radnici za miliardu. A to bylo něco, co nás v podstatě úplně zvednulo ze židlí,”*²⁴¹ popsala Renata Chmelová tuto kauzu a její vliv na mobilizaci občanů, občanek. Zcela totožná kauza spojená s referendem a předraženou radnicí stála u vzniku jiného místního uskupení Praha sobě na Praze 7. Iniciativa Společně pro Desítku s tehdy opoziční TOP 09 iniciovala petici Stop miliardové radnici²⁴². Petice byla podpořena přibližně 10 000 občany, občankami na Praze 10. Tehdejší vedení radnice v čele se starostou Zoufalíkem přišlo s taktikou vyhlášení více referend v blízké době za sebou. Občané tak mohli formálně rozhodnout nejen o tématu nové radnice, ale také o stadionu Ďolíček nebo o výstavbě parkovacího domu²⁴³. Tento postup byl kritizován ze strany iniciátorů referenda. *“Odcházející politici na Praze 10 vymýšlejí, jak zhatit podané referendum s podpisy téměř deseti tisíc voličů a na poslední chvíli ještě protlačit stavbu radnice za miliardu,”* komentovala takový postup Renata Chmelová. Podle opozičního zastupitele Radka

²³⁸ *Zaostřeno na Desítku: mapa kauz* [on-line]. Dostupné z <http://www.zaostrenona10.cz/mapa-kauz/> [cit. 7. dubna 2019].

²³⁹ ČTK: Předražený hotel Prahy 10: protikorupční fond podal trestní oznámení, *E15* [on-line], 2. prosince 2015. Dostupné z <https://www.e15.cz/domaci/predrazeny-hotel-prahy-10-protikorupcni-fond-podal-trestni-oznameni-1251594> [cit. 7. dubna 2019].

²⁴⁰ *Společně pro Desítku: o nás* [on-line]. Dostupné z <http://www.prahadeset.cz/o-nas/> [cit. 7. dubna 2019].

²⁴¹ Společně pro Desítku: Naše ženy v politice - spolupráce dolní a horní komory Parlamentu, *Youtube* [on-line]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=c70heVPSt84&fbclid=IwAR0bvAmz3fLAi1ImZtJ3IK5nvETeO4US0Efruvshd3A5lizny0PVRtvNiQU> [cit. 7. dubna 2019].

²⁴² *Stop miliardové radnici* [on-line]. Dostupné z <http://www.referendumpraha10.cz/> [cit. 7. dubna 2019].

²⁴³ Štefanová, Veronika: Obyvatelé Prahy 10 budou hlasovat v několika referendech, třeba o stavbě radnice, *iRozhlas* [on-line], 22. srpna 2014. Dostupné z <https://www.irozhlas.cz/node/5944787> [cit. 7. dubna 2019].

Lojda se jednalo o matení občanů²⁴⁴. Termín hlasování o radnici byl spojen s druhým kolem doplňovacích voleb do Senátu. Doplňovací volby do Senátu a obzvláště druhá kola mívají velmi malou volební účast. Radnice tak využila několik zákonných možností, jak legálně obstruovat hlasování, vyhlášením několika referend a stanovení jejich dat na termíny, u nichž se dala očekávat nízká volební účast. Dle očekávání nedosáhla volební účast 35 procent a referendum tedy nebylo pro městskou část závazné²⁴⁵.

Spolek Trojmezí je spojen se stejnojmennou lokalitou na pomezí Prahy 10, 11 a 15. V souvislosti se zamýšlenou zástavbou této lokality došlo k vyhlášení „Petici Za zelené Trojmezí“, která tuto zástavbu odmítala. Během 11 dní fyzicky petici podepsalo 16 tisíc občanů, občanek. V návaznosti na petici vznikla Koalice Trojmezí sdružující osm občanských sdružení²⁴⁶. V rámci její kampaně byla připravena urbanistická studie, informační kampaň “Pražské Trojmezí - zeleň nebo beton?” a v souvislosti s komunálními volbami byly uspořádány tři předvolební debaty.

Výsledek své kampaně hodnotí spolek Trojmezí ve své výroční zpráva následovně. *“Politici napříč celého spektra na základě tlaku veřejnosti před volbami slíbili, že v pražském Trojmezí zůstane zeleň a že bude dále rozvíjena ve prospěch Pražanů jako plocha pro přírodu, oddych, relaxaci a sport. Po volbách se tento slib objevil i v programovém prohlášení Rady hl. m. Prahy.”*²⁴⁷

V rámci institucionalizované občanské společnosti je nutné zmínit i samotný spolek Koalice Vlasta. Koalice Vlasta není formálně politickou stranou, ani hnutím, ale spolkem, který je samosprávnou, dobrovolnou, nepolitickou a neziskovou organizací²⁴⁸. K jeho poslání patří

²⁴⁴ Pokorný, Marek: Zmatek na Praze 10. Radnice plánuje hned tři referenda, *Aktuálně.cz* [on-line], 22. srpna 2014. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/fraska-na-praze-10-radnice-planuje-tri-referenda/r~25b843f629d811e48e74002590604f2e/> [cit. 7. dubna 2019].

²⁴⁵ *Stop miliardové radnici: výsledky referenda* [on-line]. Dostupné z <http://www.referendumpraha10.cz/ke-stazeni/> [cit. 7. dubna 2019].

²⁴⁶ *Trojmezí: Výroční zpráva 2010* [on-line]. Dostupné z http://trojmezi.info/wp-content/uploads/2018/05/os_trojmezi_vyrocní_zprava_2010.pdf [cit. 7. dubna 2019].

²⁴⁷ Tamtéž

²⁴⁸ Koalice Vlasta: Stanovy, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 8. dubna 2019]

podpora uskupení Vlasta - Koalice občanů Prahy 10, KDU-ČSL a LES²⁴⁹. Dále mezi poslání patří podpora environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty, podpora péče o životní prostředí a podpora kulturního života obce.

Z výzkumu vyplývá, že na počátku zapojení do veřejného života stál zájem o své okolí a zájem o věci veřejné. Renata Chmelová popisuje počátek svého zájmu na veřejné diskusi v roce 2019 následovně. *“Já jsem si vždy myslela, že se stačí zajímat o své okolí, vždy mě záleželo na tom, že tady vychovávám své děti, tak aby nějakým způsobem se tady dobře měly.”*²⁵⁰ Další z respondentů popisuje své počátky velmi obdobně. *“Já jsem chodil po Slatinách a přišlo mi líto, že to tam takhle vypadá”*²⁵¹. Následně pokračuje tím, že *“zároveň se mi úplně nepozdávají záměry, které s tím město má.”*²⁵² Další z respondentek zdůrazňuje roli potomků s tím, že *“děti mě aktivizovaly.”*²⁵³ S propojením role matky a aktivního zapojení do veřejného dění souhlasí i další respondentka. Podle ní se *“z jakékoliv ženy, která porodí dítě, se stává aktivistka.”*²⁵⁴ Od roku 2016 spolupracuje s Koalicí Vlasta také Desítka pro domácí, kde je jasný faktor zapojení do sportu.

V rámci cest respondentů, respondentek do politiky byl klíčový přístup radnice. Ten byl na Praze 10 popisován jako značně nevstřícný a arogantní. Původní představa o možném konstruktivním přístupu narazila na zeď odmítnutí. V takové atmosféře je možné hrát roli hlídacího psa, avšak z pozice občanské společnosti je velmi obtížné vyjednávat s odmítavou radnicí. *“Jedna věc je štěkat a říkat co je špatně, ale nás spíše baví ty pozitivní věci, spíše navrhopat, co bychom chtěli pozitivního,”*²⁵⁵ popisuje jedna z respondentek snahu jít za rámec práce watchdogu. Taková snaha brzy dospěla k názoru, že *“zvenku se nedalo vůbec nic.”*²⁵⁶ Její

²⁴⁹ Tamtéž

²⁵⁰ Společně pro Desítku: Naše ženy v politice - spolupráce dolní a horní komory Parlamentu, *Youtube* [on-line]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=c70heVPSt84&fbclid=IwAR0bvAmz3fLAi1ImZtJ3IK5nvETeO4US0Efruvshd3A5lizny0PVRtvNiQU> [cit. 7. dubna 2019].

²⁵¹ Rozhovor č. 2, Koalice Vlasta

²⁵² Tamtéž

²⁵³ Rozhovor č. 4, Koalice Vlasta

²⁵⁴ Rozhovor č. 7, Koalice Vlasta

²⁵⁵ Rozhovor č. 4, Koalice Vlasta

²⁵⁶ Rozhovor č. 3, Koalice Vlasta

kolegyně přístup radnice popsala jako facku do tváře a veškerá spolupráce tedy nakonec byla jen na oko. Z jednání radnice bylo jasné, *“že si stejně budou dělat, co budou chtít.”*²⁵⁷ *“Došlo to do závěru, že se to nedá ovlivnit jinak, než do politiky kandidovat,”*²⁵⁸ popisuje jeden z respondentů takové rozhodnutí. *“Zvenku se nedalo vůbec nic,”*²⁵⁹ souhlasí s potřebou kandidovat další respondentka. *“Nepolitická politika, to vůbec nejde,”*²⁶⁰ jasně hodnotí limity angažování se mimo politické instituce v situaci na Praze 10 před rokem 2014.

Vstup koalice Vlasta do komunální politiky souvisí s utlumením aktivit spolku Zaostřeno na Desítku. Ten je dnes de facto nečinný. Z něho se rekrutovali kandidáti a kandidátky pro dvě uskupení, České pirátské strany na Praze 10 a koalice Vlasta.

Popis politické situace

Při popisu politické situace a fungování politických stran na Praze 10 respondenti, respondentky opakovaně citovali charakteristiku městské části jako *“zátoky sviní”*, která odkazuje na korupční kauzy. Z výzkumu vyplývá, že na Praze 10 dlouhodobě fungovala spolupráce politických stran, respektive několika klíčových aktérů napříč názorovým politickým spektrem. *“Byla zvyklost zapojit do rozhodování co nejvíce stran, všechny je tam zaháčekovat, pak vznikaly formální i neformální koalice od komunistů po ODS”*²⁶¹ Je *“těžké rozeznat kdo je koalice a kdo opozice,”*²⁶² souhlasí s tímto hodnocením další respondentka. Proti takovému spojení politických subjektů, klíčových aktérů de facto neexistovala politická opozice. *“Reálně jsem neviděla, že by tady opozice byla,”*²⁶³ hodnotí tehdejší situaci zástupkyně koalice Vlasta. Princip systému široké spolupráce politických stran a místních uskupení byl potvrzen v roce 2016, kdy TOP 09 nahradila ve vládní koalici ANO 2011.

²⁵⁷ Rozhovor č. 6, Koalice Vlasta

²⁵⁸ Rozhovor č. 2, Koalice Vlasta

²⁵⁹ Rozhovor č. 3, Koalice Vlasta

²⁶⁰ Tamtéž

²⁶¹ Rozhovor č. 1, Koalice Vlasta

²⁶² Rozhovor č. 5, Koalice Vlasta

²⁶³ Rozhovor č. 4, Koalice Vlasta

Výsledky mého výzkumu odpovídají studii na Praze 10 z pera Petra Jüptnera²⁶⁴. Ten hodnotí politický systém jako *“spíše nesoutěživý, postavený na významných individuálních aktérech, s převažujícími širokými koalicemi a bez alternace.”*²⁶⁵ Popisované mocenské centrum vytváří nestranická místní uskupení. Ve volbách v roce 2018 se tento princip zhmotnil nově v uskupení Starostové pro Prahu - Zelená pro 10, v němž kandidovala emeritní senátorka a radní Ivana Cabrnachová a bývalý starosta za ČSSD Vladimír Novák. Místní uskupení Nezávislí pro Prahu 10 - hnutí pro lepší 10 kandidovalo ve volbách 2018 také, ale získalo méně než tři procenta hlasů. Systém podle Jüptnera *“vykazuje snahu zapojit i nové aktéry a dělit se s nimi o politickou zodpovědnost a portfolio, případně jim poskytnout výhodu.”*²⁶⁶

*“Dost se tady točí ti stejní lidé, akorát jen převléknou dres”*²⁶⁷, vidí Jüptnerem popisovanou situaci stejně jeden z respondentů. K výše zmíněným kandidátům, kteří změnili dres, můžeme přidat Jindřicha Nepevného, který vystřídal TOP 09 (2010), ANO 2011 (2014) a Starostové pro Prahu - Zelená pro 10 (2018). Tato situace byla narušena až příchodem koalice Vlasta po roce 2014. Fakt o klíčové roli individuálních aktérů potvrzuje i změna dresu v případě Jany Komrskové, původně zastupitelky za Stranu zelených, následně nezávislá a v roce 2018 jednička na kandidátní listině České pirátské strany.

Vedle široké spolupráce politických aktérů byla situace spojována s arogantním a nepřátelským přístupem předchozích vedení radnice vůči zástupcům, zástupkyním občanské společnosti a následně politické opozici. O krocích vedení radnice starosty Zoufalíka v souvislosti s vyhlášením referenda o nové budově radnice jsem již psal výše. Jedna z respondentek popisovala zkušenost s jednáním zastupitelstva následovně. *“ODS, která vládla, si nahnala sprátelené jedince, kteří obsadili sál, a pak se řeklo, že sál má nějakou kapacitu a z hygienických důvodů tam nemůže být více lidí.”*²⁶⁸ Takzvaní “boxeři” měli za cíl znepříjemnit participaci občanů na jednání zastupitelstva. Tato praxe znepříjemňování života občanské a následně i politické opozici pokračovala i po roce 2014. Podle respondentů, respondentek využívalo

²⁶⁴ Říchová, Blanka: *Analýza politiky a političtí aktéři, Možnosti a limity aplikace teorií v příkladech*, Praha: SLON, 2015, kapitola č. 5

²⁶⁵ Tamtéž, str. 209

²⁶⁶ Tamtéž, str. 207

²⁶⁷ Rozhovor č. 1, Koalice Vlasta

²⁶⁸ Rozhovor č. 3, Koalice Vlasta

vedení radnice veškeré nástroje pro ztížení role opozičních zastupitelů, a to do takové míry, že po dva roky neměli zastupitelé, zastupitelky možnost získat prostory pro setkávání. “*Využít nadoraz co můžu zakázat,*”²⁶⁹ mluví o tehdejší situaci jedna ze zástupkyň koalice Vlasta. Situace se z hlediska prostoru vyřešila po roce 2016, kdy byla Renata Chmelová zvolena senátorkou a získala možnost zřízení senátorské kanceláře.

Po komunálních volbách v roce 2014 sice koalice Vlasta začala hrát roli reálné opozice. Avšak možnosti opozice v takto soutěživém systému charakterizovala jedna z respondentek tak, že “*opozice nemůže nic.*”²⁷⁰ Respondenti, respondentky zmiňovali značně nerovné pole soutěže způsobené nerovností zdrojů. Jako opoziční zastupitelé, zastupitelky „*nemáte kancelář, nemáte asistenty, nemáte de facto žádné peníze*“²⁷¹. Přestože se mírně zlepšil přístup k informacím, tak „*opoziční zastupitel nemá skoro o nic víc informací, než aktivní občan.*“²⁷² Rozdíl oproti občanovi je v možnosti vystoupení na zastupitelstvu.

Vlasta na radnici

V době realizace výzkumu byla koalice Vlasta ve vedení radnice pouze několik málo měsíců. Co je naprosto klíčové, je kompletní obměna vedení radnice. Nové vedení tvoří koalice Vlasta, Česká pirátská strana a obměněná buňka ODS²⁷³. V souvislosti s realizací programu zmiňovali respondenti finanční omezení nebo zdlouhavost procesů. “*Přišli jsme do vyjedeného krámu*”²⁷⁴, popsal finanční situaci zástupce koalice Vlasta. Starostka Renata Chmelová popisuje dědictví minulých radnici tak, že “*v tuto chvíli máme závazky na podepsané investiční záměry ve výši 700 mil. korun.*”²⁷⁵

²⁶⁹ Tamtéž

²⁷⁰ Tamtéž

²⁷¹ Rozhovor č. 6, Koalice Vlasta

²⁷² Tamtéž

²⁷³ Nachtmann, Filip: Konec bémovské éry. ODS zrušila buňky na Praze 10 a 11, *Echo24.cz* [on-line], 8. prosince 2014. Dostupné z <https://echo24.cz/a/iWVXY/konec-bemovske-ery-ods-zrusila-bunky-v-praze-10-a-11> [cit. 8. dubna 2019].

²⁷⁴ Rozhovor č. 1, Koalice Vlasta

²⁷⁵ Společně pro Desítku: Naše ženy v politice - spolupráce dolní a horní komory Parlamentu, *Youtube* [on-line]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=c70heVPSt84&fbclid=IwAR0bvAmz3fLAI1ImZtJ3IK5nvETeO4US0Efruvhd3A5lizny0PVRtvNiQU> [cit. 7. dubna 2019].

Významná změna nastala v přístupu vedení radnice vůči opozici a občanům, občankám. “V roce 2012 tady slovo *participace* vůbec nikdo neznal,”²⁷⁶ popisuje jedna ze zastupitelek za Koalici Vlastu situaci před sedmi lety na Praze 10 z hlediska participace. Otevřený přístup se projevil na zlepšení diskuse a zapojování občanů ve výborech zastupitelstva, samotné kluby koalice Vlasta a České pirátské strany organizují otevřené kluby zastupitelů, zastupitelek²⁷⁷. Oproti předchozí praxi došlo k novému způsobu obsazování komisi, do nichž jsou zvaní také nestraničtí experti. Samotná komunikace a otevřenost instituce je pro respondenty, respondentky velkým tématem. „*Nechceme, aby se nám stalo to, co se stává, že ztratíte kontakt, uzavřete se,*“²⁷⁸ mluví o riziku uzavření se v instituci jedna ze zastupitelek. S tím “*že se tady po volbách nezavřeme na čtyři roky,*”²⁷⁹ souhlasí i její kolega. Jedním ze způsobů, jak vystupují Piráti i koalice Vlasta z politických institucí, je například zapojení do akce Uklidme Česko.

Jako příklad nedostatečné komunikace předchozích vedení a zdlouhavosti procesů je možné uvést revitalizaci prostranství u obchodního centra Cíl. V roce 2014 došlo k participativnímu setkání. Samotná revitalizace začala až na začátku roku 2019²⁸⁰. Celý proces byl vnímán jako “black box”, kdy veškeré procesní kroky od stavebního povolení po výběr dodavatele až po reálný začátek prací byly zcela neviditelné.

Generační dimenze

Téma generační dimenze nebylo respondenty, respondentkami téměř zmiňováno. Jedna z respondentek popsala občanskou část koalice Vlasta jako mladší střední generaci. V roce 2014 byl průměrný věk kandidujících za koalici vlasta 46,5 let. Průměrně starší kandidátní listiny měly ANO 2011 (49,1 let), ODS (47,75 let), ČSSD (51,08 let) a KSČM (60,88). Naopak mladší

²⁷⁶ Rozhovor č. 3, Koalice Vlasta

²⁷⁷ Facebook: Otevřené jednání klubu zastupitelů koalice vlasta [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/875548202795508/> [cit. 8. dubna 2019].

²⁷⁸ Rozhovor č. 5, Koalice Vlasta

²⁷⁹ Rozhovor č. 1, Koalice Vlasta

²⁸⁰ Chmelová, Renata: Skvělá zpráva pro Zahradní Město: Revitalizace prostranství u OC Cíl je konečně tady! *Blog Renaty Chmelové* [on-line]. Dostupné z

http://renatachmelova.cz/blog/2019/03/13/skvela-zprava-pro-zahradni-mesto-revitalizace-prostranstvi-u-oc-cil-je-konecne-tady/?fbclid=IwAR0mg9kP2gD8M894BJFH9_a9mrx8RABCIMskpboqkUmaPya02P4xaNM3MVK [cit. 8. dubna 2019].

průměrný věk všech kandidujících měly SZ (42,65 let), TOP 09 (41,03) a Nezávislí pro Prahu 10 (39,9 let). Pokud ale srovnáme věk prvních pěti na kandidátní listině, poklesne průměrný věk koalice Vlasta na 37 let a stane se tak nejmladší, následovaná Stranou zelených s 37,4 roky. Prvních pět kandidujících u TOP 09 a Nezávislých pro Prahu 10 je o více než pět let starších než je průměr jejich kandidátní listiny.

Data o věku kandidátů, kandidátek ukazují, že koalice Vlasta na Praze 10 nebyla ve volbách 2014 věkově vzdálená od dalších subjektů. Zároveň ukazují, že prvních pět lidí na kandidátní listině je věkově poměrně homogenních, a to mezi 31 až 43 lety.

Tabulka č. 25 - část 1²⁸¹: věková struktura kandidujících - Praha 10 - 2014

Praha 10 - 2014								
	Vlasta		ODS		ANO 2011		SZ	
	1	43	1	38	1	51	1	40
	2	38	2	65	2	56	2	40
	3	37	3	65	3	63	3	32
	4	31	4	57	4	62	4	36
	5	36	5	37	5	50	5	39
průměrný věk	46,5	37	47,75	52,4	49,1	56,4	42,65	37,4

²⁸¹ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 8. dubna 2019] a vlastní výpočet autora.

Tabulka č. 25 - část 2: věková struktura kandidujících - Praha 10 - 2014

ČSSD		KSČM		TOP 09		Nez. pro P10	
1	56	1	69	1	53	1	46
2	31	2	62	2	61	2	36
3	58	3	69	3	34	3	48
4	63	4	36	4	41	4	48
5	40	5	51	5	43	5	49
51,08	49,6	60,88	57,4	41,03	46,4	39,9	45,4

Vodňany pro změnu

Místní uskupení Vodňany pro změnu je nejstarším nestranickým subjektem zařazeným do výzkumu. Poprvé kandidovalo ve volbách v roce 2010 a dokázalo získat mandáty i v následujících dvou volbách. Zástupci, zástupkyně Vodňan pro změnu si vyzkoušeli různé role. Hned po prvních volbách se dostali do vedení města, včetně obsazení místa starosty, své druhé období plnili opoziční roli a po volbách v roce 2018 se vrátili do vedení města, avšak v pozici minoritního koaličního partnera.

S místním uskupením je spojen spolek Vodňany žijou a později založený spolek Vodňany pro změnu. Přestože se jedná o nestranické uskupení, ve volbách 2010 a 2014 kandidovalo ve spolupráci s KDU-ČSL, která zároveň zaštitila kandidátní listinu. To umožnilo kandidaturu bez nutnosti sběru podpisů, jež byl nutný po oddělení lidovců v posledních komunálních volbách.

Politické strany a místní uskupení

Vodňany jsou nejmenším městem, v němž byl realizován výzkum místních uskupení. Velikost města a dlouhodobě silné zastoupení nestranických uskupení odpovídá obecnému vztahu, podle něhož se nestranickým uskupením daří více se snižujícím se počtem obyvatel. Z hlediska vztahu politických stran a místních uskupení je možné rozdělit sledované období 1998 až 2018 na dvě jasné poloviny. Od komunálních voleb v roce 1998 až do voleb v roce 2006 získávaly politické strany větší podíl hlasů oproti místním uskupením. Podíl politických stran se pohyboval mezi necelými 50 procenty v roce 2006 až po 60 procent ve volbách 2002. Mezi těmito třemi volbami docházelo k pozvolnému posilování místních uskupení z 37,87 procent na 40,61 procent hlasů. Na tomto výsledku se významně podílelo místní uskupení Město a venkov²⁸² bývalého starosty Václava Heřmana. To získávalo pravidelně vždy více než 20 procent hlasů od voleb v roce 2002.

Zásadní zlom nastal mezi volbami v roce 2006 a 2010, v nichž místní uskupení posílila na dvě třetiny hlasů a politické strany získaly hlasy méně než jedné třetiny voličů, voliček. Tento skok o 26,26 procent byl způsoben jednak oslabením ODS o osm procent, které bylo možné sledovat

²⁸² Názvy tohoto uskupení se každé volby drobně měnily. Protože se de facto jedná o totožný subjekt, je v tomto textu používán pouze název Město a venkov.

v celé České republice, ale hlavně rozhodnutím KDU-ČSL spolupodílet se na vytvoření primárně nestranické kandidátní listiny Vodňany pro změnu. KDU-ČSL získávala mezi volbami 1998 až 2006 podporu od 12 do téměř 18 procent. Vytvoření nestranické kandidátní listiny se vyplatilo, protože nové uskupení Vodňany pro změnu vyhrálo volby 2010 s 25,93 procenty hlasů a její lídr Viktor Blaščák se stal starostou. Připomeňme, že KDU-ČSL neuspěla ve sněmovních volbách v roce 2010 a poprvé od roku 1990 nebyla zastoupena v dolní komoře parlamentu. V samotných Vodňanech klesla její voličská podpora ve sněmovních volbách ze 7,75 procent v roce 2006 na 4,00 procenta o čtyři roky později.

Ve volbách 2014 a 2018 si potom místní uskupení dokázala udržet velmi solidní náskok a jednoznačně dominují vodňanské politice. V posledních volbách v roce 2018 je možné sledovat menší pokles podílů hlasů pro místní uskupení. Tento pokles je způsoben tím, že KDU-ČSL se po dvou volbách v letech 2010 a 2014 rozhodla vytvořit samostatnou kandidátní listinu. Ta oslovila 11,39 procent voličů, což zhruba odpovídá podpoře lidovců do roku 2006. Shrnutí výsledků viz tabulka č. 26 a graf č. 3.

Po volbách v roce 2018 došlo k opětovné změně ve vedení Vodňan. *“Kandidátka pana Heřmana utrpěla Pyrrhovo, Heřmanovo vítězství,”*²⁸³ přirovnal respondent vítězství kandidátní listiny Město a venkov k vítězství římského vojevůdce. Václav Heřman se svoji kandidátní listinou dokázal zvítězit, ale nedokázal sestavit většinu v zastupitelstvu. Ta byla vytvořena dvěma nestranickými uskupeními Vodňany 2022, Vodňany pro změnu a KDU-ČSL, ODS²⁸⁴.

Samotné politické strany *“nejsou moc vidět mimo volby.”*²⁸⁵ Jejich zkoumání prostřednictvím názorů zástupců místního uskupení tedy naráží na nízkou přítomnost stran ve městech o velikosti Vodňan. V kontextu voleb 2018 je zajímavé poukázat na fakt, že dva zástupci ODS, kteří se dostali do zastupitelstva, získali mandáty na základě preferenčních hlasů. Nynější zastupitelka a radní Květoslava Louženská byla vynesena hlasy ze 17 místa.

²⁸³ Rozhovor č. 4, Vodňany pro změnu

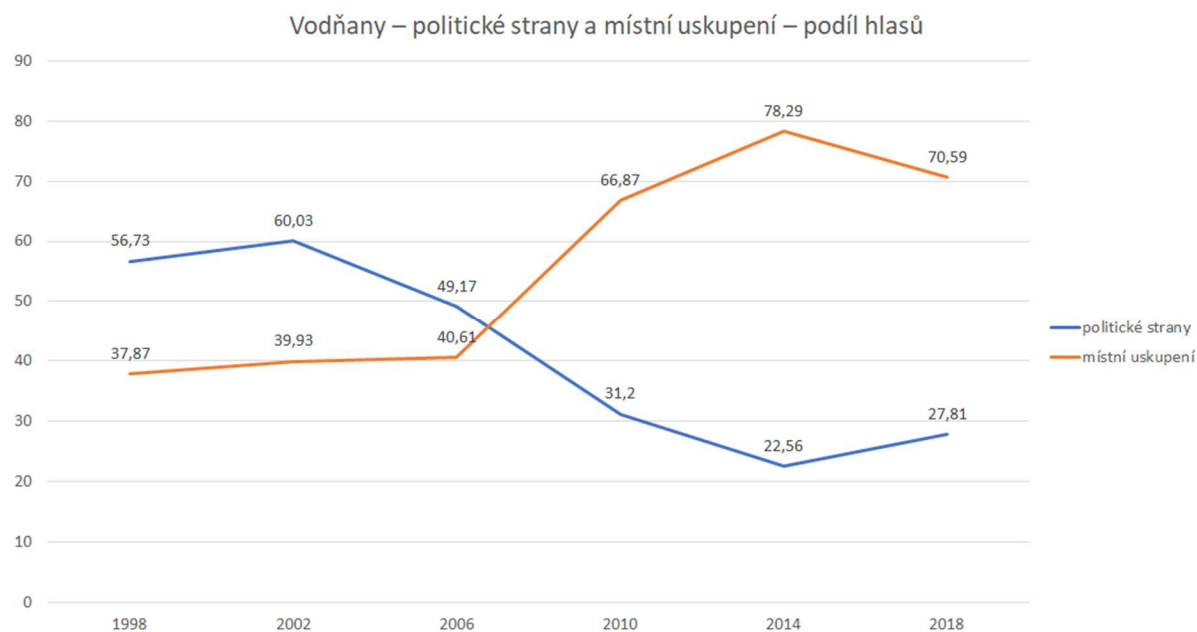
²⁸⁴ Krejčová, Jana: Strídání křesel ve Vodňanech. Vítěz voleb koalici nesestavil, *JcTed.cz* [on-line], 5. listopadu 2018. Dostupné z <https://www.jcted.cz/stridani-kresel-ve-vodnanech-vitez-voleb-koalici-nesestavil/> [cit. 30. března]

²⁸⁵ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu

Tabulka č. 26: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení

Vodňany	1998	2002	2006	2010	2014	2018
politické strany	56,73	60,03	49,17	31,2	22,56	27,81
místní uskupení	37,87	39,93	40,61	66,87	78,29	70,59

Graf č. 3: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení

Občanská společnost

Místní uskupení Vodňany pro změnu je spojeno s dvěma spolky občanské společnosti. Se stejně nazvaným spolkem Vodňany pro změnu a se spolkem Vodňany žijou. Starším s těchto spolků je druhý jmenovaný, který také předcházela kandidatuře místního uskupení Vodňany pro změnu v komunálních volbách a je spojen se stejnojmenný festivalem z let 2010 a 2011.

Podle stanov spolku Vodňany žijou je jeho účelem *“dlouhodobý rozvoj kulturního života, občanské společnosti a zdravého životního prostředí ve městě Vodňany a blízkém okolí.”*²⁸⁶

Mezi činnosti spolku patří zejména pravidelné pořádání kulturních a vzdělávacích akcí

²⁸⁶ Vodňany žijou: Stanovy, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 30. března 2019]

a sledování aktivit vodňanské samosprávy a hledání smysluplných cest udržitelného rozvoje ve všech jeho aspektech (životní prostředí, kultura, vzdělávání, zaměstnanost, investice, aj.). V účelu a v aktivitách je tedy možné rozlišit jednoznačné dvojí směřování, tedy mezi komunitně kulturní činnost a aktivity zaměřené na politické instituce.

Jak již napovídá samotný název spolku, cílem spolku je “oživení” Vodňan. Potřeba oživení města vychází z jednoznačného hodnocení společenské situace ve Vodňanech před rokem 2010 a vstupem spolku do vodňanského života. Pojmy jak stagnace, ospalý ráz, potřeba město rozhybat se s železnou pravidelností opakovaly v rozhovorech se všemi respondenty, respondentkami. Podle jednoho z nich bylo stavění šapita pro první festival Vodňany žijou v roce 2010 “*předzvěst něčeho, že by se ve zdánlivě mrtvých Vodňanech mohlo něco dít*”²⁸⁷. Ve výroční zprávě spolku z roku 2010 píše Pavel Janšta o jasném cíli oživení města. “*Vodňany mám rád a chci v nich žít. Nechci však vyjíždět za kulturou a společenský děním do okolí, byl bych rád, aby to žilo u nás.*”²⁸⁸

Další z respondentů zpětně reflektuje, že zvolený název nemusel odpovídat hodnocení situace ve městě z pohledu některých lidí a naopak mohl svou snahou oživit město, které podle těchto lidí žije, provokovat. Tomu ještě nahrálo fakt, že do oživování Vodňany se nepustili jen jeho obyvatelé, ale participovali na něm i lidé mimo ně. Vymezení mířilo převážně vůči lidem z Prahy. O přínosu spolupráce s lidmi z dalších měst mluvil Pavel Janšta pro časopis Respekt. “*Odmítáme působit dojmem povýšeného misionáře – pražského intelektuála, který přišel spasit maloměsto a zanevře postupně na maloměšťáky, kteří jeho kulturu nechápou. Je nutné vědět, co místní chtějí. Ale kdybychom na druhou stranu všechno dělali jenom s Vodňanskými, brzy bychom své nápady vyčerpali. Jak říká Platon ve svém dialogu Politikos, důležité je neustálé vzájemné provazování, aby vznikla dobrá síť, utkaná dobrým tkalcem.*”²⁸⁹ Zde se pak ve své čistotě objevuje princip klasického rokkanovského společenského dělení centrum vs. periferie²⁹⁰.

²⁸⁷ Rozhovor č. 3, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

²⁸⁸ Vodňany žijou: Výroční zpráva 2010, www.vodnanyzijou.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyzijou.cz/zet/File/vz-vyrocka-2010.pdf> [cit. 30. března 2019]

²⁸⁹ Matúšková, Štěpánka: Rozhybat lidi, *Respekt* [on-line], 26. června 2011. Dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/26/rozhybat-lidi> [cit. 28. března 2019]

²⁹⁰ Viz Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

Rozsáhlý výčet aktivit spolku Vodňany žijou jen za rok 2010 obsahuje *“projekt pocitové mapy města, čtyřtýdenní multižánrový festival, čtrnáctidenní workshop architektury, seminář fotografie a několik vzdělávacích akcí a happeningů”*²⁹¹. Aktuální vlajkovou lodí spolku je pořádání pravidelné akce Pecha Kucha pocházející z Japonska. Jde o formát prezentace, kdy *“každý mluvčí si připraví pro svůj výstup 20 obrázků a každý z nich může komentovat na ploše 20 vteřin; 6 minut a 40 vteřin ho tak dělí od nástupu jeho následovníka.”*²⁹² Vstup členů spolku Vodňany pro změnu na radnici v roce 2010 měl dopad na utlumení jeho práce a odchod do opozice v roce 2014 byl zase spojen s větším oživením jeho práce.

Jak je patrné ze stanov spolku, vedle kulturně komunitní práce je účelem spolku i *“sledování aktivit vodňanské samosprávy”*. Tento účel se zhmotnil v konkrétní kauze výstavby pískovny. O celé kauze neměli lidé podle člena sdružení Lukáše Krause *“dostatek informací a nevěřili, že by vůbec mohli otevření pískovny ovlivnit.”*²⁹³ Vodňany pro změnu na tuto situaci reagovali spuštěním informační kampaně. *“Základním cílem informační kampaně o kauze pískovna v místní části Vodňan-Čavyni byla snaha o úplné informování obyvatel města Vodňany o kontroverzní těžbě šterkopísku a povzbuzení diskuse nad možnými řešeními.”*²⁹⁴ V září 2010 zorganizovali zástupci, zástupkyně spolku k této kauze happening.

Z této kombinace aktivit, ukotvených jak v účelech spolku, tak i reálnými kroky, je možné vysledovat jasný princip dvojkolejně strategie pro ožívování města. *“Jedna kolej je kulturně společenská a druhá politická,”*²⁹⁵ popisuje člen spolku Vodňany žijou tuto strategii. Jindy tuto strategii připodobňuje k dvojité šroubovice DNA. Potřebu obou kolejí pro proměnu vodňanské politiky a života popisuje jeho další kolega. *“Některé kroky, aby se staly, tak musejí být podpořeny shora, komunálními politiky.”*²⁹⁶

²⁹¹ Vodňany žijou: Výroční zpráva 2010, www.vodnanyzijou.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyzijou.cz/zet/File/vz-vyrocka-2010.pdf> [cit. 30. března 2019]

²⁹² Pecha Kucha [on-line]. Dostupné z <http://www.pechakucha.cz/> [cit. 30. března 2019]

²⁹³ <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/26/rozhybat-lidi> 28. března

²⁹⁴ Vodňany žijou: Výroční zpráva 2010, www.vodnanyzijou.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyzijou.cz/zet/File/vz-vyrocka-2010.pdf> [cit. 30. března 2019]

²⁹⁵ Rozhovor č. 4, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

²⁹⁶ Rozhovor č. 5, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

U dvoukolejné strategie se musejí její tvůrci vypořádat jak s vnitřním odlišování politické a komunitně kulturní koleje, tak s vnější kritikou. „*Je potřeba si vždy velmi dobře uvědomovat, na které koleji člověk stojí,*”²⁹⁷ popisuje zástupce Vodňany pro změnu mentální a osobní rovinu této strategie. Druhá věc se týká pohledu zvnějšku. „*Lidé nás vnímají, že jsme jedno a totéž,*”²⁹⁸ mluví o složitosti komunikace a odlišení pro obyvatele Vodňan. „*Protože festival byl Vodňany žijou, tak dnes spoustu lidí kandidátku Vodňany pro změnu nebere, že existuje, že to je vlastně kandidátka Vodňany žijou. Značku Vodňany žijou mají lidé pořád zažitou, že jsme to my, kteří do komunálního života vstoupili.*”²⁹⁹ Takto shrnuje vztah festivalu, spolku a místního uskupení další zástupce Vodňan pro změnu. Překrývání se konkrétních lidí a obou rovin je vystaveno kritice, podle níž je spolková činnost jen účelovým krokem pro získání politických bodů.

První spolek Vodňany žijou byl doplněn druhým s názvem Vodňany pro změnu, tedy s totožným názvem jaký má místní uskupení. Účelem spolku Vodňany pro změnu je „*účast na veřejném životě ve Vodňanech.*”³⁰⁰ Vedle účasti ve veřejném životě jejich stanovy zmiňují ještě aktivitu vydávání informačního periodika, které nese název Úlovky z vodňanského rybníčku³⁰¹.

V případě obou spolků můžeme mluvit o lidech, kteří jsou více aktivní ve společenském, spolkovém životě. „*Lidi, co tam jsou, tak se většinou zaobírají městem, jsou aktivní, úplně nezávisle a dělají věci bezplatně,*” charakterizuje své kolegy, kolegyně jeden z respondentů.³⁰²

Klíčovým spolkem na cestě do politiky se stali místní skauti. K dalším spolkům pak patří dobrovolní hasiči nebo myslivci. Vedle samotných aktivit spojovalo respondenty, respondentky také pozitivní hodnocení atmosféry ve spolcích. „*Všichni jsou mi pokrevně blízcí,*” mluví o dalších členech spolku Vodňany pro změnu jeden z respondentů³⁰³.

²⁹⁷ Rozhovor č. 4, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

²⁹⁸ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

²⁹⁹ Rozhovor č. 5, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

³⁰⁰ Vodňany žijou: Stanovy, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 30. března 2019]

³⁰¹ *Vodňany žijou: úlovky* [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyprozmenu.cz/ulovky> [cit. 31. března 2019]

³⁰² Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

³⁰³ Tamtéž

Vodňany pro změnu v zastupitelstvu a vedení radnice

S prvním obdobím ve vedení radnice byla spojena velká energie a snaha o oživení Vodňan. „*Ta radnice to neuvěřitelně hrnula, lidi tady prakticky spali,*³⁰⁴” mluví o tehdejší situaci jeden ze zástupců Vodňany pro změnu. Jedním z kroků bylo zřízení nového odboru investic. Vedení radnice po roce 2010 se jednoznačně odlišovalo ve způsobu vedení města z hlediska otevřenosti a strategického plánování ve městě. Dřívější situace byla popisována jako zatuhlá a totálně uzavřená. Z hlediska strategického rozvoje označil jeden z respondentů předchozí vedení za chodníčkovou radnici. Tím je myšleno, že se město věnuje zcela základní a nezbytné správě, avšak bez větší vize ohledně rozvoje.

Co se týká otevřenosti a zapojování občanů, tak dobrým příkladem může sloužit přístup ke schvalování pískovny před rokem 2010 a přístup k potenciální výstavbě závodu na zpracování dřeva. Oproti dřívější praxi bylo vyvoláno referendum, v němž se více než 60 procent obyvatel postavilo proti této výstavbě³⁰⁵. Přestože účast nedosáhla 35 procent, potřebných pro závaznost, zastupitelstvo následně respektovalo jeho výsledky a výstavbu závodu odmítlo. Referendum bylo navázáno na volby do Evropského parlamentu v roce 2014. Toto spojení znamenalo nadprůměrnou účast v evropských volbách. Ve Vodňanech si přišlo zvolit zástupce do Evropského parlamentu 27,29 procent lidí, což je téměř o deset procent více než byl průměr za ČR (18,2 procenta). Po návratu staronového vedení na radnici však nedošlo k úplnému otočení směru z hlediska zapojování občanů, občanek. Radnice *“byla nucena určitým způsobem pokračovat, takže už se to vlastně nikdy úplně nezavřelo.”*³⁰⁶ Takto hodnotí dopad prvního období Vodňany pro změnu na celkové zapojování lidí do rozhodování ve Vodňanech jeden ze členů spolku.

Uzavřenost vedení před rokem 2010 se netýkala pouze zapojování občanů, občanek, ale také atmosféry a diskuse na zastupitelstvu. Podle respondentů, respondentek se debata nepřipouštěla

³⁰⁴ Tamtéž

³⁰⁵ ČTK: Referendum o dřevozpracující firmě ve Vodňanech není závazné, *Aktuálně.cz* [on-line] 24. května 2014. Dostupné z

<https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihocesky/referendum-o-drevozpracujici-firme-ve-vodnanech-neni-zavazne/r~c100b756e35d11e3ab3c002590604f2e/> [cit. 30. března 2019]

³⁰⁶ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

a základní princip je možné popsat jako „*čím méně debaty, tím lépe*“³⁰⁷. Samotné politické prostředí v posledních deseti letech bylo respondenty, respondentkami popisováno jako značně zneprátené. „*Ve Vodňanech je ten příkop strašný.*“³⁰⁸ Tuto metaforu vyhloubené příkopu používali i další zástupci, zástupkyně obou spolků. Samotné rozdělení je pak vnímáno jako negativní, brzdící potenciální rozvoj města.

Z hlediska prosazování programu byly tematizovány dvě oblasti, potřeba kompromisu a limit procesů v samosprávě. „*Kdybyste šel do detailu, tak uděláte polovinu věci, nebo ani ne*“, komentuje jeden z respondentů složitost procesů a nebezpečí jejich velmi striktního dodržování. Druhým tématem bylo nutnost zohledňovat řadu pohledů. „*Mraky lidí, mraky názorů a je potřeba to nakonec nějak vymyslet.*“³⁰⁹ V určitý moment je nutné „*udělat kompromis, nějak to říznout a jít.*“³¹⁰

Vodňany pro změnu a KDU-ČSL

Propojení Vodňany pro změnu s KDU-ČSL je možné sledovat na zastoupení členů, členek této politické strany na kandidátní listině a zastoupení kandidujících navržených KDU-ČSL. Při prvních volbách v roce 2010 tvořili členové, členky KDU-ČSL méně než jednu pětinu na kandidátní listině, ale podíl nominovaných touto stranou překročil polovinu, konkrétně se jednalo o 57,14 procenta. Následující volby v roce 2014 oba podíly klesly. Podíl členů, členek na necelých 15 procent a podíl nominovaných za politickou stranu na 42,86 procenta.

Když srovnáme tato čísla s čísly zvolených zastupitelů, zastupitelek, zjistíme, že spojenectví s nestraničným subjektem se lidovcům vyplatilo. Ve volbách 2010 dokázali z necelé pětiny členů, členek na kandidátní listině získat 3 z 6 mandátů, tedy 50 procent. Podíl nominovaných narostl z 57,14 procent v případě kandidujících na 83,33 procent u zvolených zastupitelů, zastupitelek. Ve volbách 2014 sice klesl podíl členů strany mezi zastupiteli na 25 procent, avšak stále se jednalo o větší podíl, než byl mezi kandidujícími. Z hlediska nominovaných byli všichni čtyři zvolení zastupitelé navrženi KDU-ČSL. Ve volbách 2018 již KDU-ČSL kandidovala

³⁰⁷ Rozhovor č. 4, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

³⁰⁸ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

³⁰⁹ Tamtéž

³¹⁰ Tamtéž

samostatně a žádný člen, členka jiné politické strany se na kandidátní listině neobjevil, ani nebyl nominován. Více viz tabulka č. 27 a graf č. 4.

Tabulka č. 27 - část 1³¹¹: počty a podíly členů strany a nominovaných stranou - Vodňany pro změnu

Vodňany pro změny			
kandidující			
	2010	2014	2018
celkový počet kandidujících celkem	21	21	21
počet členů stran	4	3	0
podíl členů politické strany	19,05%	14,29%	0,00%
počet nominovaných za politickou stranu	12	9	0
podíl nominovaných za politickou stranu	57,14%	42,86%	0,00%

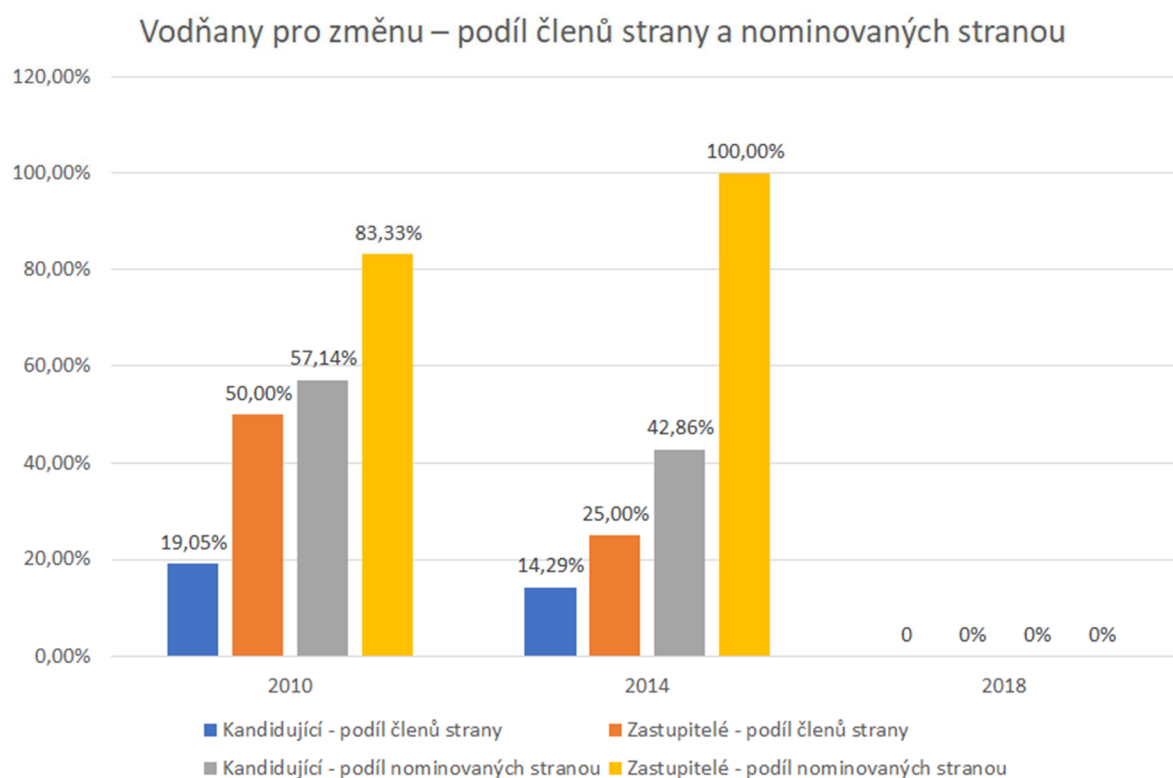
Tabulka č. 27 - část 2

Vodňany pro změnu			
zvolení zastupitelé, zastupitelky			
	2010	2014	2018
celkový počet zvolených zastupitelů	6	4	4
počet členů stran	3	1	0
podíl členů politické strany	50,00%	25,00%	0,00%

³¹¹ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 30. března 2019] a vlastní výpočet autora.

počet nominovaných za politickou stranu	5	4	0
podíl nominovaných za politickou stranu	83,33%	100,00%	0,00%

Graf č. 4³¹²: podíl členů strany a nominovaných stranou - Vodňany pro změnu

Generační dimenze

Spolek Vodňany pro změnu se jednoznačně identifikuje jako „*parta mladých lidí z Vodňan, Budějovic, Prahy, Varnsdorfu a dalších českých měst a více*.”³¹³ V závěru jejich první výroční zprávy je možné se dočíst o inspiraci jejich práce pro další mladé lidi. „*Vystavěli jsme*

³¹² Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 30. března 2019] a vlastní výpočet autora.

³¹³ *Vodňany žijou: co nejsme* [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyzijou.cz/co-ne-jsme> [cit. 26. března 2019]

*důvěryhodnou značku, jejíž náplň už inspirovala k činnosti mladé lidi z dalších českých měst.*³¹⁴ Popis týkající lidí z dalších měst mimo Vodňany odpovídá původnímu složení z roku 2010. Z výzkumu vyplývá, že spolek si nadále udržuje apel mezi mladou generací, avšak dnešní aktivní jádro tvoří primárně lidé z Vodňan. Identifikace jako spolek mladých lidí je zcela jednoznačná a explicitní. Generační dimenze se promítla i do věkového složení místního uskupení a z rozhovorů je zřejmé, že je to pro Vodňany pro změnu tématem.

Jedním z cílů bylo „*aby přišla nová generace.*“³¹⁵ Jeden ze zástupců Vodňany pro změnu nadále pokračuje a popisuje jasné generační vymezení se. „*Naši rodiče, a to není problém jenom Vodňan, nechtějí tu vládu pustit.*“³¹⁶ Respondent se také podivuje nad tím, že „*místo, aby chodili na ryby a šli do důchodu, tak z nějakého nepochopitelného důvodu to mají jako svoje království nebo dítě.*“³¹⁷ Cílem však není generační obměna, ale větší reprezentativnost z hlediska věkových skupin. „*Ať tam nějací jsou, to neříkám, že bych to chtěl vše dělat na mladých.*“³¹⁸

Generační rozdíl oproti ostatním politickým stranám a místním uskupením dokládají data z voleb, kdy Vodňany pro změnu vstoupili do komunální politiky, tedy v roce 2010. Vodňany pro změnu bylo jediné uskupení, jejichž kandidáti v průměru nepřekročili věk 40 let. Celkový průměrný věk celé kandidátní listiny byl 39,1 let a na prvních místech 39,6 let. Do roku 2010 vládnoucí Město a venkov byla v průměru celé kandidátní listiny i u prvních pěti o více než deset let starší. Tento rozdíl nemusel být tak zřejmý, pokud bychom se podívali na stejný věk bývalého starosty Heřmana (62 let), který kandidoval z druhého místa a jedničky Vodňany pro změnu Viktora Blaščíka. Při pohledu na věkovou strukturu prvních pěti kandidujících u všech kandidujících subjektů v roce 2010 najdeme pouze tři kandidující pod 30 let a dva z nich právě za Vodňany pro změnu. Více viz tabulka č. 28, část 1 a část 2

³¹⁴ Vodňany žijou: Výroční zpráva 2010, www.vodnanyzijou.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyzijou.cz/zet/File/vz-vyrocka-2010.pdf> [cit. 30. března 2019]

³¹⁵ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

³¹⁶ Tamtéž

³¹⁷ Tamtéž

³¹⁸ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

V rámci kandidátní listiny Vodňany pro změnu z roku 2010 je možné vidět zastoupení různých generací, což je možné vidět i na prvních pěti příčkách kandidátní listiny. „*Já jsem ale už při sestavování koalice věděl, že jeden z nás musí být mladý. Pavel je chrličem nápadů.*“³¹⁹ Takto popsal Viktor Blaščák vědomé zapojování různých generací na kandidátní listinu. Se zastoupením různých věkových skupin souvisela i rovina zkušenosti lidí s komunální politikou, kdy starší generace přinášela praktické zkušenosti o jejím fungování, kdežto mladší generace byla spojena s energií a nápady.

Tabulka č. 28 - část 1:³²⁰ věková struktura kandidujících - Vodňany - 2010

Vodňany - 2010								
	Vodňany pro změnu		ODS		KSČM		ČSSD	
	pořadí	věk						
	1	62	1	53	1	57	1	35
	2	26	2	59	2	52	2	27
	3	41	3	56	3	57	3	47
	4	46	4	43	4	64	4	59
	5	23	5	63	5	60	5	46
	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst
průměrný věk	39,1	39,6	52,62	54,8	57,29	58	46,24	42,8

³¹⁹ Matúšková, Štěpánka: Rozhybat lidi, *Respekt* [on-line], 26. června 2011. Dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/26/rozhybat-lidi> [cit. 30. března 2019]

³²⁰ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 30. března 2019] a vlastní výpočet autora.

Tabulka č. 28 - část 2: věková struktura kandidujících - Vodňany - 2010

Vodňansko- nepol.sdr. a Tradice		Vodňany- město krále Jana L.		Str.venkova- spoj.občan.síly	
1	61	1	58	1	50
2	58	2	56	2	62
3	56	3	42	3	47
4	55	4	46	4	39
5	67	5	35	5	62
celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst
51,81	59,4	48,14	47,4	50,52	52

Žijeme pro Hradiště

Žijeme pro Hradiště je název sdružení nezávislých kandidátů a zároveň stejnojmenného spolku, které působí v Mnichově Hradišti od roku 2014³²¹. O explicitním propojení obou těchto uskupení dobře vypovídá nejen jejich společný název, ale také jejich společná webová stránka, která ukazuje jasné rozcestí mezi spolkem a sdružením nezávislých kandidátů. Viz obrázek č. 1. SNK Žijeme pro Hradiště poprvé kandidovalo v komunálních volbách v roce 2014, kdy získalo i pro vlastní kandidáty, kandidátky překvapivých 32,48 procent hlasů a hned napoprve se tak jeho lídr Ondřej Lochman stal starostou Mnichova Hradiště. V následujících volbách v roce 2018 dokázalo Žijeme pro Hradiště téměř zdvojnásobit svoji voličskou podporu a získalo více než 60 procent hlasů a pokračuje ve vedení radnice.

Obrázek č. 1

Politické strany a místní uskupení v Mnichově Hradišti od roku 1998 do 2018

Politické strany si dokázaly v Mnichově Hradišti udržet silné postavení až do posledních voleb v roce 2018. Podle dříve představeného přístupu získávaly politické strany mezi lety 1998 až

³²¹ Spolek Žijeme pro Hradiště byl zapsán do spolkového rejstříku 27. června 2014.

Spolkový rejstřík [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 22. dubna 2019]

2010 často nad 90 procent všech hlasů³²². Více viz tabulka č. 29. Za výsledkem více jak jedné třetiny hlasů ve volbách v roce 2002 stálo sdružení nezávislých kandidátů. To se následující volby transformovalo do SNK ED a v roce 2010 můžeme najít jejich kandidáty na čelním místech kandidátní listiny sdružení TOP 09 a nezávislých. Velký skok v podpoře politických stran nastal mezi volbami v roce 2010 a 2014, kdy podíl hlasů pro ně klesl z 99,97 procent na 53,78 procent. Politické strany sice získaly většinu hlasů, ale 41,56 procent voličů dalo hlas dvěma nestraničným uskupením, Žijeme pro Hradiště (32,48 procent) a sdružení nezávislých kandidátů Mnichovo Hradiště (9,08 procent). Následující volby pak sdružení nezávislých kandidátů Žijeme pro Hradiště zvítězilo s 60,7 procenty a nechalo své soupeře v podobě ODS, ANO 2011 a volební kandidátní listiny ČSSD a SZ daleko za sebou s výsledky mezi 11 až 16 procenty.

Tabulka č. 29: podíl hlasů pro politické strany a místní uskupení se ziskem více než 5 procent hlasů³²³

	1998	2002	2006	2010	2014	2018
politické strany	91,5	78,08	100,31	99,97	53,78	39,28
místní uskupení	0	34,81	0	0	41,56	60,7

Po překvapivém vítězství Žijeme pro Hradiště v roce 2014 se jednička této kandidátní listiny Ondřej Lochman stal starostou města. Vystřídal zástupce ODS Arnošta Vajzra, který v roce 2010 vytvořil středo-pravicovou koalici, přestože volby s téměř 40 procenty vyhrála ČSSD a samotná ODS ztratila oproti volbám z roku 2006 téměř 20 procent hlasů. V Mnichově Hradišti

³²² Součet zisku pro politické strany v roce 2006 dokonce překročil 100 procent. Tato chyba vznikla v důsledku přepočtu hlasů pro KSČM, jejíž podíl se po přepočtení navýšil z 6,66 na 8,51 procent.

Český statistický úřad: Volby do zastupitelstev obcí - Mnichovo Hradiště, *Volby.cz*, [on-line]. Dostupné z https://www.volby.cz/pls/kv2006/kv1111?xjazyk=CZ&xid=0&xdz=2&xnumnuts=2107&xobec=536326&xobec_naz=mnichovo+hradi%20%EC&xstat=0&xvyber=0 [cit. 22. dubna 2019]

³²³ Podrobné rozdělení hlasů mezi jednotlivé kandidující subjekty viz příloha tabulka č. XY.

se tak opakoval scénář známý sociálním demokratům z voleb do Poslanecké sněmovny z května stejného roku³²⁴. Starosta Arnošt Vajzr již ve volbách v roce 2014 nekandidoval³²⁵.

Spolek Žijeme pro Hradiště

Spolek Žijeme pro Hradiště byl založen v roce 2014 a rozpětí jeho cílů a aktivit je velmi široké. Podle stanov je jeho účelem “*naplňování společného zájmu, kterým je sdružování na podporu komunitně-kulturního života města Mnichovo Hradiště, podpora zapojování občanů do veřejného dění a samosprávy a zastřešení pro proaktivní občany Mnichovohradištska za účelem společného prezentování názorů*”³²⁶. Mezi jeho základní cíle patří podpora komunitně-kulturního života, posílení občanského dohledu a kontroly nad hospodařením města nebo rozvoj a podpora participace ve společnosti. Stanovený účel a základní cíle pak spolek realizuje prostřednictvím aktivit, jako jsou organizování výstav, kulturních a společenských akcí, organizování seminářů, exkurzí a sportovních akcí, organizování kampaní a peticí, účast ve správních a jiných řízeních a vytváření podmínek pro aktivní, hodnotné a smysluplné trávení volného času obyvatel³²⁷.

Z výčtu účelu, cílů a aktivit spolku je zřejmé, že idea spolku stojí nejen na občanském, kulturním a komunitním rozměru, ale spolek cílí také na watchdog roli vůči městu a podporu zapojování občanů, občanek do jeho fungování. Tedy aktivity spolku cílí jak vně, tak přímo na politické instituce v Mnichově Hradišti. Spolek tuto dvojkolejnost jasně prezentuje i na svých webových stránkách, kde mezi jednotlivé oblasti jako je oblast komunitní, kulturní, oblast dobrovolnictví a sportu zařazuje oblast samosprávy, konkrétně kandidování do komunálních voleb a práce v komisích a výborech města³²⁸. Oblast týkající se samosprávy je mezi jednotlivé

³²⁴ Svačina, Pavel: ODS v Hradišti vyšachovala vítěze voleb a má starostu, *Boleslavský deník* [on-line], 9. listopadu 2010. Dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/ods-a-mensi-strany-v-hradisti-vysachovaly-cssd.html [cit. 22. dubna 2019]

³²⁵ Kuldová, Petra: Překvapení: starosta Hradiště do letošních voleb nezasáhne!, *Boleslavský deník* [on-line], 8. srpna 2014. Dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/prekvapeni-starosta-hradiste-do-letosnich-voleb-nezasahne.html [cit. 22. dubna 2019]

³²⁶ Žijeme pro Hradiště: Stanovy spolku, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z www.spolkovyrejstrik.cz [cit. 22. dubna 2019]

³²⁷ Tamtéž

³²⁸ Žijeme pro Hradiště: O nás, [on-line]. Dostupné z http://www.zijemeprohradiste.cz/?page_id=28 [cit. 23. února 2019]

další oblasti zařazena přirozeně jako jedna z mnoha. Mnou popisovaná dvojkolejnost je tak již jen analytické rozdělení pro účely této práce.

Co se týká aktuálních aktivit, tak na rok 2019 spolek Žijeme pro Hradiště chystá následující akce: Vítání jara, Dětský sportovní den, Sousedská slavnost, Zvesela pro Hradiště, Svatomartinský průvod, Balónky pro Ježíška a Živý betlém³²⁹. Tento výčet se z hlediska typu příliš neliší od jeho aktivit z počátku jeho působení: Bleší trhy, oprava podloubí na Masarykově náměstí, Piano pro Hradiště, historické procházky a přednášky, turistické výlety do Českého ráje, profil na Facebooku Fandíme Hradišti a fotosoutěž³³⁰. Spolek se tak ve své činnosti zaměřuje jednoznačně na aktivity, které můžeme jasně označit za komunitně-kulturní. To že mezi aktivitami spolku nenajdeme činnosti, které by odpovídaly watchdog práci či práci na zapojování lidí do práce města můžeme jednoduše vysvětlit tím, že od roku 2014 a tedy záhy po počátku jeho fungování má stejnojmenné sdružení nezávislých kandidátů významné zastoupení v zastupitelstvu města Mnichovo Hradiště. V roce 2014 se jednalo o osm zastupitelů, zastupitelek a po volbách 2018 pak 15, v obou případech z počtu 23 členů, členek zastupitelstva. Podle vyjádření seniorního člena spolku má spolek aktuálně přibližně 50 členů, členek³³¹.

Zájem o politiku a institucionalizované, neinstitucionalizované typy participace

Z rozhovorů jasně vyplynulo, že respondenti, respondentky spolku a sdružení nezávislých kandidátů Žijeme pro Hradiště se rekrutují z lidí, kteří sledují, zajímají se o politiku a věci veřejné ve městě, v České republice i za jejími hranicemi. Poznámky jako ČT24 tu běží každý večer, pravidelně se účastním voleb, proevropská orientace stran je pro mě důležitá či dotaz, zda jsem četl knihu Opuštěná společnost od Erika Taberyho byly běžnou součástí rozhovorů. U respondentů, respondentek silně rezonovala příslušnost k místu, kde žijí, a to nezávisle na tom, zda z Mnichova Hradiště pocházejí, nebo se do něj přistěhovali. Jeden z respondentů svoji motivaci pro zapojení popsal, tak *“že bych tomu městu mohl něco dát, když už tady žiji a jsem tady spokojený.”*³³²

³²⁹ Žijeme pro Hradiště: Co plánujeme na 2019, [on-line]. Dostupné z http://www.zijemeprohradiste.cz/?page_id=4788 [cit. 23. února 2019]

³³⁰ Žijeme pro Hradiště: Žádost o grant z regionálního fondu rozvoje, *Nadace VIA*, 15. dubna 2015

³³¹ Rozhovor č. 2, Žijeme pro Hradiště

³³² Tamtéž

Nad rámec toho se ale každý z respondentů, respondentek před vznikem spolku a SNK Žijeme pro Hradiště občansky angažoval. Jejich angažovanost můžeme analyticky rozdělit na neinstitucionalizovanou a institucionalizovanou. V jejím rozdělení nebudu zohledňovat, zda se jednalo o angažovanost, v níž se obraceli na veřejné instituce, nebo zda působili zcela mimo ně. Tato angažovanost byla jak jednorázová, tak i opakovaná.

Mezi neinstitucionalizovanou angažovanost můžeme zařadit aktivity jako vystoupení na zastupitelstvu městě Mnichovo Hradiště, kontaktování vedení radnice s písemným dotazem, pomoc zvířatům v podobě zazimování ježků nebo záchrana psů formou adopce (například prostřednictvím iniciativy Chrti v nouzi³³³) nebo darování financí neziskovým organizacím. *“Tehdy jsem se vlastně poprvé veřejně projevila na zasedání zastupitelstva”*³³⁴, popsala své vystoupení na zastupitelstvu jedna ze zastupitelek Žijeme pro Hradiště ještě v roli občanky.

K institucionalizované podobě angažovanosti bychom mohli zařadit angažovanost v komunitně-kulturních aktivitách spolku Veselá vesnice³³⁵ mezi jejíž projekty patří Živá paměť ve(selská)³³⁶ nebo pořádání masopustu³³⁷. Dále sem můžeme zařadit zapojení do sportovních spolků jako je Sokol.

Potřeba oživení města, momenty naštvání a “fajn lidí”

Při zkoumání motivace, proč u respondentů, respondentek došlo k intenzivnějšímu zájmu, tedy například oslovení starosty, vystoupení na zastupitelstvu, hraje klíčovou roli konkrétní problém, na který narazili. Mezi příklady jsou velmi konkrétní problémy, s nimiž se respondenti, respondentky potýkali ve svém běžném životě, jako je přílišná nákladní doprava v bezprostřední blízkosti domu. *„Někdy 2012, 2013 jsem psal starostovi Arnoštovi, že mi jezdí nákladňáky kolem, že mě zase vzbudily v šest ráno, že mi cinkají skleničky a jestli mi s tím může*

³³³ Chrti v nouzi [on-line]. Dostupné z <http://www.chrtivnouzi.cz/>, [cit. 28. února 2019]

³³⁴ Rozhovor č. 4, Žijeme pro Hradiště.

³³⁵ Veselá vesnice [on-line]. Dostupné z <http://veselavesnice.cz/> [cit. 28. února 2019]

³³⁶ Živá paměť Veselská [on-line]. Dostupné z <http://www.zivapamet-vesela.cz/>, [cit. 28. února 2019]

³³⁷ Redakce: Masopustní veselí se uskutečnilo i ve Veselé, *Boleslavský deník* [on-line], 14. února 2013. Dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/masopustni-veseli-se-uskutecnilo-i-ve-vesele-20130214.html [cit. 28. února 2019]

*nějak pomoc. A on mi odpověděl velmi formálně, že dle toho a toho zákona to nejde. Tím mě dost naštvál”.*³³⁸

Dalším takovým příkladem byl nesouhlas jedné z dnešních zastupitelek s tím, jak zastupitelstvo projednávalo rekonstrukci bývalého areálu letního kina, kde mělo mimo jiné vzniknout i dětské hřiště.³³⁹ „Přišla mi hrozná škoda to neudělat, když bydlím ve čtvrti, kde takových rodin s dětmi je spousta a zdálo se mi to smysluplné.” Zastupitelstvo nakonec navrhovaný projekt nepodpořilo.

Vedle negativní motivace formou naštvání, nesouhlasu se také objevuje pozitivní prvek. Po zhlédnutí adaptace videa na píseň Happy od Pharrell Williams³⁴⁰ si jeden ze současných zastupitelů řekl „to jsou prostě fajn lidi.”³⁴¹ Stejný dojem ze zakládání spolku měla i další zastupitelka. „Bylo to dvacet lidí, kolem třicítiky věkově a vyzařovalo z nich hrozné nadšení.”³⁴² Zde je možné sledovat i zdůraznění věkového aspektu, k němuž se ještě vrátím.

Zcela všemi rozhovory postupoval popis nedostatečného kulturně-spoločenského života. „Měla jsem pocit, že se tu hezky žije, protože tu je hezky, dobře, ale že se tady vlastně neděje nic zajímavého. Ne že by se nic nedělo, např. udělali kanalizaci, něco se postavilo, ale bylo to plynutí, které nebylo výrazné.”³⁴³

Další zastupitelka k tomu dodává, „tohle město mělo takovou pověst toho, jak se tady nic neděje.”³⁴⁴ Oživení města se nakonec dostalo přímo do názvu nového uskupení a jeho vize. „Ta vize byla, zlepšit, oživit život ve městě, dostat lidi do města, do ulic, aby se zase začali setkávat ve veřejných prostorech, což tady nebylo zvykem. Tady se vlastně takové akce jako je sousedská

³³⁸ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

³³⁹ Kuldová, Petra: Areál bývalého letního kina má smůlu, návrh potřetí neprošel, *Boleslavský deník* [on-line], 27. června 2016, dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/arel-bvalho-letnho-kina-m-smlu-nvrh-potet-neproel.html [cit. 28. února 2019]

³⁴⁰ *Žijeme pro Hradiště*: Pharrell Williams -- HAPPY (We are from MNICHOVO HRADIŠTĚ, Czech Republic) [on-line], <https://www.youtube.com/watch?v=4x8tOtYig8Q> [cit. 28. února 2019]

³⁴¹ Rozhovor č. 2, Žijeme pro Hradiště

³⁴² Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁴³ Tamtéž

³⁴⁴ Rozhovor č. 4, Žijeme pro Hradiště

slavnost, všechny ty průvody, pochody nedělaly. Takových akcí bylo strašně málo, kde by se fakt lidé mohli potkat na ulici, něco si dát a povídat si, jen tak.”³⁴⁵

Dvoukolejná strategie při ožívání města a její kritika

Obecný zájem o politiku, vůle oživit město a/nebo moment naštvání vedly k tomu, že se respondenti, respondentky rozhodli více vstoupit do veřejného života Mnichově Hradišti. Ke konkrétní angažovanosti ve spolku a/nebo SNK Žijeme pro Hradiště je vedla buď vlastní iniciativa, nebo byli osloveni a se zapojením souhlasili. *„Řekli jsme si, pojd’me udělat klasickou komunitní platformu, která bude po vzorech jiným měst tlačit na radnici, aby fungovala a jestli se z ní vygenerují lidé, kteří budou chtít do komunální politiky, tak to je jenom dobře.”³⁴⁶* Vedle takto definovaného cíle zaměřeného na město bylo i cílem, *„že vytvoříme spolek, a že vlastně budeme mít nejdřív občanskou iniciativu ve smyslu pomáhat se zasadit o to, aby tady vznikaly věci pro veřejnost, aby se tady něco dělo.”³⁴⁷* Další ze zastupitelů situaci okolo založení SNK a spolku popisuje následovně. *„Ujasnili jsme si, že ten spolek zůstane a bude dělat blešáky, koncerty u piana, řadu dalších aktivit a z něj se vyčlení skupina lidí, kteří zkusí jít do komunálních voleb, aby se vlastně ideály občanské pospolitosti snažili prosadit v komunální politice”³⁴⁸*

Při popisu stagnace a nedostatečného společenského života ve městě je důležité poukázat na to, z jaké sociální skupiny respondenti, respondentky jsou, tedy lidé mezi 30 až 55 lety, většinou s mladšími či staršími dětmi. *„Lidi kolem toho věku 30 až 40 vyhledávali nějakou společnost a jak fungovat. Co tomu městu dát aniž by museli fungovat v politice.”³⁴⁹*

Při ožívání Mnichova Hradiště byla zvolena dvoukolejná strategie, která mířila jak na komunitně-kulturní aspekt života ve městě, tak i na změnu v zastupitelstvu, tedy v explicitně politické rovině. Dvoukolejná strategie má na základě zkušeností Žijeme pro Hradiště několik výhod. Zaprvé, nepolitické, komunitně-kulturní aktivity Žijeme pro Hradiště umožňují zapojení

³⁴⁵ Tamtéž

³⁴⁶ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

³⁴⁷ Rozhovor č. 4, Žijeme pro Hradiště

³⁴⁸ Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁴⁹ Rozhovor č. 4, Žijeme pro Hradiště

lidem, kteří o vstup do politiky neuvažují. Dokáží zapojit lidi, kteří řeknou „já si vezmu zodpovědnost za bleší trhy, kde se s holkami potkáme, probereme šatník, potkáme se, napečeme, bude nás to bavit, ale fakt nechceme jít do politiky”.³⁵⁰ Díky komunitně-kulturní koleji tak spolek získává možnost zapojovat lidi, kteří by přímo o kandidaturu do zastupitelstva neměli zájem. S tím je spojena i heterogenita spolku. Podle jednoho z respondentů tam „potkáte partu nesourodých lidí, které byste nikdy netipoval, že budou spolu”³⁵¹. Heterogenitu si udržuje i sdružení nezávislých kandidátů. Například od prvního do dvanáctého místa byla kandidátní listina do voleb v roce 2018 obsazena podle principu zipu mezi muži a ženami. Celkově za něj kandidovalo 9 žen a 14 mužů³⁵². Vyvážení genderového aspektu je spojeno s širším přemýšlením o reprezentativnosti celé kandidátní listiny z hlediska skupiny, dle věku nebo i profese. Cíle bylo „abychom nebyli strana třicátníků, strana šedesátníků, strana holek, kluků, strana dělníků nebo strana intelektuálů a snažili jsme se, aby ta skladba byla pestrá a trošku kopírovala skladbu města, v uvozovkách.”³⁵³

Zadruhé tato strategie umožňuje udržet si nezávislost na politice a tedy možnost angažovat se mimo zastupitelstvo a vedení radnice, ale zároveň se podílet na veřejném životě ve městě. „Kdyby to vyšlo, tak bychom se účastnili místního dění a kdyby to nevyšlo, tak budeme působit dál jako okrašlovací spolek.”³⁵⁴

Třetí výhodou je nestraničný a lokální charakter. „Myslím, že na kandidátce máme z 23 lidí třeba 20, kteří by se nikdy nenechali napsat na kandidátku strany, která má nějaké vrcholové angažmá.”³⁵⁵ Rozhovory s dalšími respondenty, respondentkami, z nichž jedna odmítla explicitní nabídku kandidatury za politickou stranu, potvrzují tuto tezi. Jasným rozhodnutím bylo nespojit se v komunálních volbách 2018 s hnutím STAN a nevyužít jeho značky a právnícké subjektivity.

³⁵⁰ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

³⁵¹ Tamtéž

³⁵² Žijeme pro Hradiště: Naši kandidáti [on-line], dostupné z <https://www.zijemeprohradiste2018.cz/kandidati> [cit. 28. února 2019]

³⁵³ Rozhovor č. 4, Žijeme pro Hradiště

³⁵⁴ Rozhovor č. 5, Žijeme pro Hradiště

³⁵⁵ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

Když odhlédneme od strategie dvojkolejnosti, tak je s kandidováním v podobě sdružení nezávislých kandidátů spojena nevýhoda ve formě nutnosti sběru podpisů. Konkrétně se jedná o sedm procent a v případě Mnichova Hradiště ve volbách v roce 2018 toto číslo odpovídalo o necelým 500 podpisů. Přestože sběr podpisů pod petici vyžaduje větší množství aktivity, než u registrovaných politických stran a hnutí, respondenti, respondentky dávají na miskách její pozitivní stranu. Tou je oslovení lidí. Sběr podpisů může fungovat jako dobrý způsob informování o tom, že budete usilovat o místa v zastupitelstvu.

Dvoukolejná strategie, posílená navíc totožným názvem spolku a sdružení nezávislých kandidátů otevírá možnost kritiky z hlediska překrývání se komunitně-kulturní a politické roviny participace. Ze strany dalších politických subjektů čelí zastupitelé, zastupitelky komentářům typu *„jste kandidáti, nebo jste spolek. Udělejte si v tom jasno.“*³⁵⁶ V rámci kritiky zaznívá, že se jedná o volební agitaci. V souvislosti s tím, že aktivity spolku Žijeme pro Hradiště začaly v roce 2014, tedy v roce voleb, kdy sdružení kandidovalo, tak *„ze začátku jsme byli nařčeni z toho, že to je jenom kampaň.“*³⁵⁷ *„Snažili jsme se to vyvrátit tím, že jsme rozhodně v aktivitě nepolevili, a že jsme nadále byli aktivní víceméně stejně.“*³⁵⁸ Z rozhovorů s respondenty, respondentkami jasně vyplývá, že angažovanost v politické a komunitně-kulturní rovině vnímají jako zcela přirozené. *„My tu vnitřní potřebu toho oddělení nemáme a naopak to vnímáme jako velmi provázané.“*³⁵⁹ *„My jsme jako spolek přirozeně fungovali dál a mě to přišlo jako přirozené a vůbec jsem nechápala, proč by to mělo být jinak, že já jsem v zastupitelstvu a zároveň jdu třeba prodávat na blešáky“.*³⁶⁰ Přes tuto logickou a přirozenou dvojkolejnost jsou v organizačně-praktické úrovni obě roviny odděleny. Tedy například na schůzích spolku není zařazována agenda týkající se zastupitelstva a radnice, přestože v rámci běžného setkávání a individuálních rozhovorů se toto téma objevuje. *„Je tam právě takový rozpor spolku a politiky a my jsme do toho politiku nikdy moc tahat nechtěli, i když to nejde úplně oddělit. Pokud se ty dvě jmenují prostě stejně, tak tam prostě bude vždy nějaká spojitost,“*³⁶¹ popisuje jeden ze zastupitelů jak snahu o oddělení obou rovin, tak zároveň její spojitost, které se nejde vyhnout.

³⁵⁶ Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁵⁷ Rozhovor č. 4, Žijeme pro Hradiště

³⁵⁸ Tamtéž

³⁵⁹ Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁶⁰ Tamtéž

³⁶¹ Rozhovor č. 5, Žijeme pro Hradiště

Jako zcela konkrétní případy uvedu dva momenty, jež se staly předmětem sporu s dalšími politickými subjekty. První příklad se týká městského zpravodaje, Kamelotu³⁶², v němž je informování o bleších trzích a dalších komunitně-kulturních aktivitách pod hlavičkou spolku Žijeme pro Hradiště vnímáno jako informování o spolkové, občanské činnosti a může do něho být taková zpráva zařazena bezplatně. Avšak oslavy připomenutí založení ČSSD, spojené s kulturním programem jsou vnímány jako politická propagace a jejich otištění vyžaduje dle pravidel zpoplatnění. V tomto ohledu jsou politické strany znevýhodněny, protože každá aktivita, byť by mohla být i komunitně-kulturní je vnímána primárně jako politická. Naopak dvojkolejnost spolku a sdružení nezávislých kandidátů umožňuje bezplatnou informovanost o komunitně-kulturní koleji.

Druhým příkladem je sběr podpisů pro sdružení, aby mu byla umožněna kandidatura. Tento sběr proběhl mimo jiné i v rámci akce dětský den spolku Žijeme pro Hradiště. „*Přijde mi normální, když tu akci děláme, pro lidi, přijdou tam rodiny s dětmi, proč by tam někdo nemohl podepsat, že chceme na podzim kandidovat v komunálních volbách? Že je s tím srozuměn, ne že nás chce volit, ale že nám to chce umožnit*“³⁶³. V tomto příkladu se jasně ukazuje, že úroveň komunální politiky není chápána jako politika, ale je více vnímána jako občanská angažovanost. Z pohledu politické strany je naopak laťka vnímání politiky položena níže.

Cesta starosty Ondřeje Lochmana

Hlavní tvář sdružení Žijeme pro Hradiště je současný starosta Ondřej Lochman. Z jeho veřejných prezentací je možné sledovat do jisté míry modelový typ cesty do politiky, který je předmětem této práce. Jeho cesta vedla přes angažování se v spolkách Veselá vesnice a Liberecká občanská společnost, vedení české pobočky Mezinárodní ceny vévody z Edinburgu až k Žijeme pro Hradiště. Jeho prezentace z května 2018 nese název „Od aktivisty ke starostovi“³⁶⁴ a je z ní tedy zřejmé, že se jako starosta hlásí ke své předchozí angažovanosti v

³⁶² Oficiální web města Mnichovo Hradiště: Kamelot [on-line], dostupné z <http://www.mnhradiste.cz/radnice/komunikace-s-obcany/zpravodaj-mesta> [cit. 1. března 2019]

³⁶³ Rozhovor č. 2, Žijeme pro Hradiště

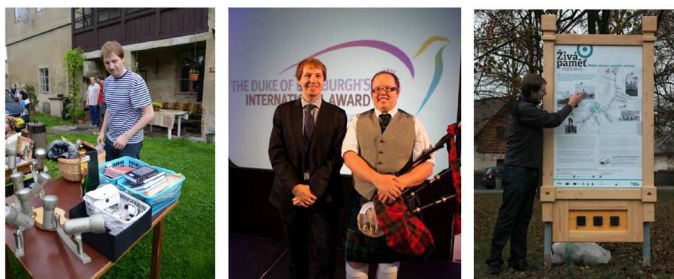
³⁶⁴ Lochman, Ondřej: Od aktivisty ke starostovi, *Starostové starostům* [on-line], dostupné z <http://www.starostovestarostum.cz/storage/talk/1-2000/39-file-Ondrej-Lochman-Projednavani-tvorby-strategickeho-planu-s-verejnosti.pdf>, [cit. 28. února 2019]

občanské společnosti. Jasně to také demonstrují dva snímky z prezentace, viz obrázky č. 2 a č. 3. Cesta Ondřeje Lochmana ale neskončila na úrovni místního uskupení Žijeme pro Hradiště a je spojena s hnutím Starostové a nezávislí. Za ně kandidoval jako bezpartijní z osmého místa ve volbách do Poslanecké sněmovny ve Středočeském kraji v roce 2017³⁶⁵ a na středočeském sněmu v únoru 2019 byl zvolen místopředsdou STAN Středočeského kraje³⁶⁶.

Obrázek č. 2³⁶⁷

Z neziskovky

Obrázek č. 3³⁶⁸

Do samosprávy

Vnější pohled na politické strany

Komunitně-kulturní aktivity a kontakt s občanskou společností jsou v kontrastu s tím, jak jsou respondenty, respondentkami vnímány aktivity politických stran v Mnichově Hradišti. V rozhovorech se jasně opakovalo tvrzení, že politické strany fungují pouze v rámci volebních cyklů a nikoli kontinuálně. Výjimku přisuzovali aktivitám ČSSD a její spolupráci s Masarykovou demokratickou akademií³⁶⁹.

³⁶⁵ Hnutí STAN získalo v tomto kraji dva mandáty.

³⁶⁶ Facebook: status Ondřeje Lochmana, 14. února 2019, dostupné z <https://www.facebook.com/ondrejlochmanstarosta/posts/2314961182051742> [cit. 28. února 2019]

³⁶⁷ Lochman, Ondřej: Od aktivisty ke starostovi, *Starostové starostům* [on-line], dostupné z <http://www.starostovestarostum.cz/storage/talk/1-2000/39-file-Ondrej-Lochman-Projednávání-tvorby-strategického-planu-s-verejnosti.pdf>, [cit. 28. února 2019]

³⁶⁸ Tamtéž

³⁶⁹ ČSSDSZ Mnichovo Hradiště: události, [on-line], dostupné z https://www.facebook.com/pg/cssdmh/events/?ref=page_internal [cit. 1. března 2019]

ČSSDSZ Mnichovo Hradiště: MDA - Přednáška Karla Maiera "Udržitelná města" [on-line], dostupné z <https://1url.cz/LM10m>, [1. března 2019]

„ANO tady postaví kandidátku způsobem, že to vedou čtyři lidi. Ti se během čtyř let setkávají a pak si doplní kandidátku, zkusí volby, nevyjde to a ty lidi se už neuvidí. ODS to má podobně. Ta se možná viděla dvakrát před volbami a jednou po volbách dohromady. Jinak to jsou tři lidi.“³⁷⁰ Podobně popisuje svoje vnímání práce politických stran i jedna ze zastupitelek. „Ono je o nich slyšet vždy před volbami a pak tři a půl roku nic.“³⁷¹ Jeden ze zastupitelů s vlastní předchozí zkušenosti s kandidováním za politickou stranu svoji angažovanost hodnotil následovně. „Tam jsme se sešli před volbami dvakrát třikrát. Řekli jsme si, jak bychom měli působit, nějakou volební kampaň, ale pak během roku už nás nikdo nesvolal. Už se to nescházelo. Nějaká kontinuita už nebyla.“³⁷² Neaktivita politických stran, ale může být vnímaná jako určitá norma jejich fungování. „Možná že se to od politické strany nečeká,“³⁷³ popsala svůj pohled na neaktivitu politických stran mimo volební cykly jedna ze zastupitelek. Tento pohled pak plně odpovídá normě o představě fungování politických stran dle teorie kartelové strany. Kontrast mezi kontinuální prací spolku a sledováním volebních cyklů politických stran popsal jeden ze zastupitelů. „To je jediný co oni dělají. Oni si prostě na náměstí udělají akci, třeba 14 dní před volbami. Zahraje tam dechovka, lidi dostanou párek a volební program. My toto neděláme. Nám to nepříjde důstojné. My prostě děláme čtyři roky pořád něco a máme pocit, že to stačí.“³⁷⁴

Při studiu politických stran na komunální úrovni, obzvláště v menších městech je nutné zohledňovat malou členskou základnu stran a vyšší roli, která je přisuzována konkrétním lidem než značkám stran. „Ve městech naší velikosti, pokud vyrostě něco zespoda, tak politické strany nemají reálnou šanci uspět v komunálních volbách, pokud nezmění svoje pohledy. Oni argumentují, že ‚my máme lepší program než vy, my tomu rozumíme více než vy‘, ale lidi tady ve městě nezajímají žádné politické programy. Je zajímavá to, že se tady něco mění, že se na úřadě vyměnilo pár úředníků, a že to tam najednou funguje mnohem lépe. Že ten úřad je otevřený, že tu jsou kulturní akce, že tu je plovárna, že tu je za kostelem krásně uklizená zahrada, že tu je

³⁷⁰ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

³⁷¹ Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁷² Rozhovor č. 5, Žijeme pro Hradiště

³⁷³ Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁷⁴ Rozhovor č. 2, Žijeme pro Hradiště

stodola, v které je jednou za měsíc kulturní akce. To ty lidi vidí. A ne precizní program.”³⁷⁵ Politické strany jsou vnímány tak, že fungují v “top-down” logice, oproti “bottom-up” logice nestraničských místních uskupení.

S politickými stranami a předchozí politickou reprezentací v zastupitelstvu je také spojován více uzavřený a neparticipativní způsob rozhodování. *„Ti předchozí politici to tady vedli tím starým způsobem ,my rozhodujeme a vy nám do toho moc nekecejte‘, zvolili jste nás a tím to končí”*³⁷⁶ Úspěch Žijeme Hradiště v druhých volbách a zisk více než 60 procent je dávám do kontextu se změnou přístupu města a větší otevřeností. *„Výsledek odrazil to, že lidé si všimli, že i když jsme byli zvoleni, že jsme nespadli to kategorie ,a teď už si dělám všechno po svém a vy nám do toho nekecejte.‘ Ale vlastně celou dobu si myslím se vedení města snažilo aktivně zapojovat občany.”*³⁷⁷ Jako konkrétní příklad jsou uvedeny předchozí neúspěšné pokusy o revitalizaci náměstí³⁷⁸. Nový participativní přístup popisuje starosta Ondřej Lochman ve své prezentaci³⁷⁹.

Pohled z druhé strany, aneb je to komplikované

Moment nespokojenosti, snaha o změnu ve městě byly klíčové pro zapojení současných zastupitelů, zastupitele, s nimiž byly realizovány rozhovory. Součástí šetření bylo i hodnocení limitů, jež se týkají rozhodování na komunální úrovni.

*„Tenkrát pro mě bylo prioritní ovlivnit nákladáky, které jsem dodneška mimochodem vůbec nezměnil, naopak jich přibývá a částečně za to svým podpisem nesu vinu, protože často nemám na výběr,”*³⁸⁰ hodnotí zpětně snahu dosáhnout změn jeden ze zastupitelů. Při pohledu z druhé

³⁷⁵ Tamtéž

³⁷⁶ Rozhovor č. 4, Žijeme pro Hradiště

³⁷⁷ Tamtéž

³⁷⁸ Porazil, Daniel: Revitalizace náměstí v Mnichově Hradišti se blíží, *Boleslavský deník* [on-line], 26. února 2018, dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/hradiste-revitalizace-namesti-se-blizi-20180223.html [cit. 22. dubna 2019].

³⁷⁹ Lochman, Ondřej: Od aktivisty ke starostovi, *Starostové starostům* [on-line], dostupné z <http://www.starostovestarostum.cz/storage/talk/1-2000/39-file-Ondrej-Lochman-Projednavani-tvorby-strategickeho-planu-s-verejnosti.pdf>, [cit. 1. března 2019].

1. března 2019

³⁸⁰ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

strany je možné identifikovat několik limitů, kterým zvolení zastupitelé, zastupitelky při prosazování svých cílů a při rozhodování čelí.

Prvním omezením jsou předchozí závazky a historie. „Přecenila jsem možnosti, jak rozhodovat. Zjistila jsem, že to není tak jednoduché a jak moc to je provázané s minulostí. Jak máme svázané ruce ve spoustě věcech, co jsem si myslela, že budeme moc měnit hned a nešlo to.”³⁸¹ Takto popisuje jedna za zastupitelek snahu o změnu v územních plánu. Stejně to vidí její kolega. „Nikdo tady nechce průmyslovou halu, ale je to tak v územním plánu a mezi třemi halami je prostor, kde bude čtvrtá”.³⁸² A dodává k tomu, “tam prostě nemůže vzniknout višňový sad.”³⁸³

Druhý typ omezení souvisí s rozdělením pravomocí v rámci institucí v České republice a také procesních postupů, například v případě dotací. Již výše zmíněné omezení nákladní dopravy naráží na rozhodování dalších úřadů. „Protože když chcete zastavit nákladňáky na krajské silnici, tak tu nespravujete. Chcete tam dát značky, nepovolí vám to silniční dopravní úřad. Nesouhlasí s tím třeba dopravní inspektorát a vy to tam prostě neprotlačíte.”³⁸⁴ S limity rozhodování komunálních politiků je také spojeno nedostatečné rozlišování výkonu samosprávy a státní správy ze strany občanů, občanek a vnímaná odpovědnost radnice za záležitosti spadající pod státní správu.

Třetím limitem při prosazování programu je nutnost najít konsensus s dalšími aktéry, a to například i včetně starosty, který musí respektovat většinové rozhodnutí rady. „Hodně dělat kompromisy, hodně to nahlížet z pohledu ostatních.”³⁸⁵

Čtvrtý limit souvisí s omezením času nebo i dostupnosti nabídek ze strany dodavatelů. „Nemůžete nechat město bez svozu odpadu,”³⁸⁶ popisuje jeden respondentů situace, do nichž se zástupce města dostává.

³⁸¹ Rozhovor č. 6, Žijeme pro Hradiště

³⁸² Rozhovor č. 2, Žijeme pro Hradiště

³⁸³ Tamtéž

³⁸⁴ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

³⁸⁵ Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁸⁶ Rozhovor č. 1, Žijeme pro Hradiště

S výše pojmenovanými limity rozhodování souvisí komplikovanost situací, do nichž se zastupitelé, zastupitelky dostávají. Kombinace výše zmíněných aspektů přispívá k tomu, že „rozhodování není o tom, jestli zvolíte dobré a špatné řešení, ale jestli zvolíte špatné nebo horší.”³⁸⁷ K povaze typů rozhodnutí ještě dodává. „Rozhodnutí, které bude win-win, to už tady skoro není.”³⁸⁸ Kvůli této komplikované povaze rozhodování je pak jako klíčová vnímaná komunikace. „Všechno může udělat dobře, ale jakmile to neumí prodat, tak jakoby to nebylo”³⁸⁹, hodnotí roli komunikace zástupce Žijeme pro Hradiště.

Generační dimenze

Na obrázku č. 3 výše můžeme vidět, jak sedmdesátiletý odcházející starosta Arnošt Vajzr předává funkci o téměř čtyři dekády mladšímu Ondřeji Lochmanovi. Tento obrázek ukazuje skutečně generační výměnu na pozici starosty Mnichova Hradiště a zachycuje generační dimenzi, která byla pravidelně respondenty, respondentkami zdůrazňována. Hodnocení vedení před rokem 2014 bylo takové, že „věkově tam byli lidé spíše starší, což nemusí být problém.”³⁹⁰ Věk byl také dáván do souvislosti s popisovanou stagnací. „Prostě to bylo pořád stejné. Lidé, kteří na radnici byli, tak byli ještě starší než já.”³⁹¹ Při vytváření kandidátní listiny byl zřejmý věk lidí, kteří se rozhodli iniciovat Žijeme pro Hradiště. Jedna ze zastupitelek popisuje následovně situaci, kdy byla oslovena, aby se zapojila. Skupina iniciátorů za ní přišla s tím, že „my bychom chtěli zkusit dělat něco pro město, chtěli bychom postavit kandidátku do voleb a my jsme všichni moc mladí a potřebovali bychom tam někoho staršího.”³⁹² Z jejího pohledu „bylo by hrozně fajn, kdyby se tato generace dostala do komunální politiky.”³⁹³

Přes zdůraznění generační dimenze nebyl mezi kandidáty, kandidátkami Žijeme pro Hradiště a dalších politických subjektů ve volbách v roce 2014 příliš vysoký rozdíl. Ondřej Lochman byl sice nejmladší lídrem ve srovnání s ostatními, ale kandidátní listiny ČSSD, TOP 09 a SNK

³⁸⁷ Rozhovor č. 5, Žijeme pro Hradiště

³⁸⁸ Tamtéž

³⁸⁹ Tamtéž

³⁹⁰ Rozhovor č. 6, Žijeme pro Hradiště

³⁹¹ Rozhovor č. 3, Žijeme pro Hradiště

³⁹² Tamtéž

³⁹³ Tamtéž

Mnichovo Hradiště také obsadily první místa lidmi do 40 let. Věkový průměr Žijeme pro Hradiště byl také nejnižší, a to jak pro celou kandidátní listinu, tak i pro prvních pět míst. Nejvyšší průměr vykazovala ODS s 47,52 lety pro celou listinu a 47,4 lety pro prvních pět míst. Oproti volbám 2010 klesl věkový průměr celé kandidátní listiny ODS o téměř pět let³⁹⁴. Důraz na generační dimenzi tak může být dán převážně rozdílem oproti předchozímu vedení radnice před rokem 2014.

Tabulka č. 30³⁹⁵: věková struktura kandidujících - Mnichovo Hradiště - 2014

	Žijeme pro Hradiště		SNK MH		ODS		ČSSD		TOP 09		ANO 2011	
	pořadí	věk	pořadí	věk	pořadí	věk	pořadí	věk	pořadí	věk	pořadí	věk
	1	33	1	36	1	52	1	37	1	39	1	55
	2	49	2	57	2	58	2	53	2	34	2	50
	3	31	3	40	3	40	3	47	3	40	3	30
	4	46	4	53	4	39	4	64	4	58	4	45
	5	41	5	35	5	48	5	24	5	33	5	35
	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst	celá listina	prvních pět míst
průměr	41,74	40	44,83	44,2	47,52	47,4	46,09	45	42,78	40,8	43,48	43

³⁹⁴ Český statistický úřad: Volby do zastupitelstva obcí - Mnichovo Hradiště, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z <https://volby.cz/pls/kv2010/kv22112?xjazyk=CZ&xid=0&xv=2&xdz=2&xnumnuts=2107&xobec=536326&xstrana=53> [cit. 22. dubna 2019]

³⁹⁵ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 28. února 2019]

Žít Brno

Žít Brno se stalo jedním z nejviditelnějších místních uskupení v komunálních volbách 2014 v celé České republice. Původně recesistická iniciativa vymezující se vůči vedení Brna a primátorovi Onderkovi dokázala získat téměř 12 procent hlasů ve volbách do brněnského magistrátu, kam kandidovala s podporou České pirátské strany, a v městské části Brno - střed dokonce vyhrála volby s více než 17 procenty hlasů a získala post starosty. Následující volby v roce 2018 klesla podpora Žít Brno na úrovni brněnského magistrátu pod pět procent. Česká pirátská strana tentokrát již kandidovala samostatně s výsledkem 8,73 procent. V městské části Brno - střed sice podpora Žít Brno klesla, ale stále se jim podařilo získat téměř jednu desetinu hlasujících.

Studium brněnského politického hnutí Žít Brno se odlišuje od bádání místních uskupení v menších městech, která jsou předmětem mého výzkumu. Díky velikosti města, z brněnské perspektivy největšího v České republice, protože Praha je krajem, se na Žít Brno stahovala logicky větší pozornost médií a zdroje pro následující kapitolu tak jsou více rozloženy mezi rozhovory s respondenty, respondentkami a veřejně dostupné články, rozhovory se zástupci Žít Brno v médiích. Na tomto místě bych rád uvedl, že právě úspěch Žít Brno ve volbách 2014 se stal jedním z motivů pro výběr tématu mé disertační práce.

Politické strany a místní uskupení v Brně

Jak bylo již řečeno dříve, politické strany získávají větší množství hlasů voličů, voliček se zvětšující se velikostí města. S ohledem na to, že Brno je druhým (či prvním) největším městem v České republice, není tedy příliš překvapivé, že si zde politické strany udržují jasně dominantní postavení po celou zkoumanou dobu, tedy od roku 1998 až do voleb v roce 2018. Výsledky politických stran na úrovni brněnského zastupitelstva kopírují výsledky celostátních voleb. Mezi lety 1998 až 2010 můžeme sledovat jasnou dominanci dvou velkých politických stran ČSSD a ODS, které dokázaly společně oslovit pravidelně více než polovinu voličů, voliček. V roce 2010 ve volbách uspěla TOP 09 s 14,15 procenty, aby následně klesla na 6,57 procent o čtyři roky později a zcela vypadla ze zastupitelstva v posledních volbách v roce 2018. Stejně tak kopírovala brněnská politika vzestup hnutí ANO 2011, kdy toto hnutí získalo podporu téměř 20 procent hlasujících ve volbách 2014 a 23,02 procent v roce 2018.

Stálou částí politické života v Brně je KDU-ČSL a až do voleb v roce 2018 to byla Komunistická strana Čech a Moravy. Mezi volbami 2002 až 2014 byla v zastupitelstvu reprezentována i Strana zelených. Ve volbách 2018 překročily pětiprocentní hranici také Česká pirátská strana a extrémně pravicová SPD Tomio Okamury.

V období let 1998 až 2018 dokázaly do brněnského zastupitelstva proniknout pouze dvě místní uskupení, a to Brno 2006 - tým Jiřího Zlatušky a Žít Brno v roce 2014. Brno 2006 - tým Jiřího Zlatušky získalo 8,9 procent ve volbách v roce 2006 a Žít Brno s podporou Pirátů 11,88 procent.

Z tabulky č. 31 jasně vyplývá, že politické strany, zvolené do zastupitelstva, dokázaly oslovit pravidelně více než 80 procent voličů, voliček. Ve volbách v roce 2014 bylo v zastupitelstvu zastoupeno devět z deseti občanů, občanek, kteří se dostavili k volebním urnám. Jedna desetina lidí podpořila strany a uskupení, která se do zastupitelstva nedostala. Oproti tomu v roce 2018 je v zastupitelstvu reprezentováno méně než 60 procent voličů, voliček. Řada politických strana a místních uskupení totiž nedokázala překročit pětiprocentní hranici a skončila relativně těsně pod ní. Mezi nimi jsou Zelení (4,52 procent), KSČM (4,13 procent), TOP 09 (3,41 procent), Žít Brno (4,16 procent) a Starostové a nezávislí (4,27 procent). Tyto strany, z nichž většina představuje liberální část politického spektra, představují přes 20 procent hlasů.

Tabulka č. 31³⁹⁶

Brno	1998	2002	2006	2010	2014	2018
politické strany	84,36	82,01	86,56	88,72	77,69	58,10
místní uskupení	0,00	0,00	8,90	0,00	11,88	0,00

Co se týká bývalého spojení Žít Brno a České pirátské strany, tak v součtu obě tato uskupení dokázala získat podporu ve volbách 2018 od 12,89 procent hlasujících. To je zhruba o procento více, než byl jejich výsledek v předchozích volbách. Je však jasné, že tento prostý součet pokulhává s ohledem na pravděpodobně odlišné chování voličů, voliček ve chvíli, kdyby jejich volební spolupráce pokračovala.

³⁹⁶ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 9. března 2019] a vlastní výpočet autora.

Občanská společnost: Brnění

Za nejviditelnějšího předchůdce politického hnutí Žít Brno můžeme označit spolek (dříve občanské sdružení) Brnění a již zmíněnou stejnojmennou recesistickou iniciativu Žít Brno.

Občanské sdružení Brnění vzniklo v roce 2010 „v reakci na městskou kauzu – záměr výstavby podzemních garáží pod Zelným trhem.“³⁹⁷ Cílem této iniciativy bylo „zamezit vzniku podzemních garáží pod nejstarším a současně posledním zachovalým historickým náměstím v centru Brna.“³⁹⁸ Na úspěšném zastavení výstavby podzemních garáží pod Zelným trhem spolupracovalo Brnění se sdružením 4AM - Fórum pro architekturu a média. Jedna z členek Žít Brno popisuje tuto iniciativu tak, „že se dělal bugr na radnici, že do toho byli vtaženi nejen klasičtí aktivisté, ale byli zaktivizováni architekti, kunsthistorici, prostě velká část veřejnosti.“³⁹⁹

K dalším kauzám, kterým se Brnění věnovalo, patří Jižní centrum⁴⁰⁰ nebo regulace hazardu⁴⁰¹. Brněnské zastupitelstvo schválilo regulaci hazardu v lednu 2014⁴⁰². I přes toto schválení se téma hazardu stalo jedním z bodů volebního programu politického hnutí. Podle něho „*tvrdý hazard nemá ve městě místo. Ničí jednotlivce, rodiny i celé komunity, zvyšuje kriminalitu a hyzdí ulice. Videoloterní terminály i nelegální formy hazardu z města vyženeme. Na regulaci hazardu pracujeme dlouho, celorepublikově a víme, že se hazardu zbavit lze.*“⁴⁰³

Podle svých stanov se sdružení věnuje rozvoji občanské společnosti, demokracie a právního státu a podpoře a prosazováním aktivní účasti lidí na správě věcí veřejných, včetně prosazování principů transparentnosti. K cílům také patří prosazování principu partnerství v neziskovém

³⁹⁷ *Brnění: o nás* [on-line], dostupné z <http://www.osbrneni.cz/o-nas>, [cit. 9. března 2019]

³⁹⁸ *Nechceme podzemní garáže na Zelném trhu* [on-line], dostupné z <https://nesouhlasim.webnode.cz/>, [cit. 9. března 2019]

³⁹⁹ Rozhovor č. 3, Žít Brno

⁴⁰⁰ *Brnění: Jižní centrum* [on-line]. Dostupné z <http://www.osbrneni.cz/jizni-centrum>, [cit. 9. března 2019]

⁴⁰¹ *Brnění: regulace hazardu* [on-line]. Dostupné z <http://www.osbrneni.cz/regulace-hazardu>, [cit. 9. března 2019]

⁴⁰² Redakce: Potvrzeno. Třiatvacet městských částí Brna má úplný zákaz heren, www.idnes.cz [on-line], 21. ledna 2014. Dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/schvaleny-totalni-zakaz-hazardu.A140121_125742_brno-zpravy_daj, [cit. 9. března 2019]

⁴⁰³ *Žít Brno: program* [on-line]. Dostupné z <http://2014.zitbrno.cz/program/zit-brno-2014/> [cit. 9. března 2019]

sektoru a mezi nevládními neziskovými organizacemi, veřejnou správou a komerčním sektorem. Z hlediska samotných témat obsahují cíle sdružení ochranu a rozvoj veřejných prostor, ochranu přírody, krajiny a kulturních památek, stejně jako šíření environmentálních hodnot prostřednictvím vzdělávání, výchovy a osvěty⁴⁰⁴.

Od založení do roku 2014 byl předsedou Brnění Matěj Hollan. Ten *“těsně před složením slibu do brněnského zastupitelstva v listopadu 2014”*⁴⁰⁵ odstoupil ze své funkce. Samotný spolek ve své výroční zprávě z roku 2014 předpovídá konec svých aktivit. *“Zdá se, že Brnění již nebude třeba.”*⁴⁰⁶

K širokému repertoáru aktivit Brnění patřilo například vytvoření mapy hazardu a konzultace v této oblasti, podávání žádostí o veřejný přístup k informacím související s kauzami, kterými se sdružení věnovalo, podávání ústavních stížností, pořádání kulturních akcí jako jsou výstavy, happeningy nebo komentované prohlídky, organizace besed a veřejných diskusí, publikace expertních stanovisek. Jedná se o pestrou paletu aktivit, jejíž výčet zde rozhodně není zcela vyčerpávající⁴⁰⁷.

Z hlediska povahy práce můžeme sdružení Brnění v rámci typologie organizací občanské společnosti označit jako “novou advokační organizaci” či za “nový transakční aktivismus”.

Občanská společnost: recesistická iniciativa Žít Brno

Recesistická iniciativa Žít Brno byla podle jednoho ze zakládajících členů *“velká souhra mnoha náhod”*⁴⁰⁸ K první patřilo to, *“že si zrovna Brno vymyslelo absurdní slogan, druhá náhoda byla, že si nezaregistrovali doménu”*⁴⁰⁹. Doména a slogan souvisely s tehdy nově vznikající identitou města. Tu si zaregistroval Michal Kašpárek, brněnský novinář. *„Koupil jsem ji jen tak, z*

⁴⁰⁴ *Brnění: o nás* [on-line]. Dostupné z <http://www.osbrneni.cz/o-nas>, [cit. 9. března 2019]

⁴⁰⁵ *Brnění: o nás - lidé* [on-line]. Dostupné z <http://www.osbrneni.cz/o-nas/lide> [cit. 9. března 2019]

⁴⁰⁶ *Brnění: výroční zpráva 2014* [on-line]. Dostupné z <http://www.osbrneni.cz/o-nas/vyrocní-zpravy> [cit. 9. března 2019]

⁴⁰⁷ Tamtéž

⁴⁰⁸ Rozhovor č. 1, Žít Brno

⁴⁰⁹ Tamtéž

rozmaru. Měl jsem v plánu ji radnici zdarma přenechat, pokud se ozve“,⁴¹⁰ popisoval Michal Kašpárek týdeníku Respekt svůj nákup domény Zitbrno.cz. „Slogan se stále nikde neobjevoval a vypadalo to na další zbytečný výdaj radnice. Oslovil jsem proto pár kreativních známých, které radnice už taky dlouho štve, zda mi ho pomůžou oživit,“ dodával Kašpárek pro Respekt. Spontánní začátky recesistické iniciativy vycházejí jednoznačně i z rozhovorů. „Přijď na pivo, Kašpík má doménu Žít Brno“⁴¹¹, mluví o začátku svého zapojení jeden z respondentů.

Recesistická iniciativa sice mířila na vedení brněnského magistrátu, ale dle slov jednoho ze zakladatelů, zakladatelek to byla *“absolutně nepolitická věc. Jenom legrace z Onderky a z tehdejšího vedení, které bylo výrazně mimo.”*⁴¹² Naštvaní na tehdejšího “nejlepšího” primátora potvrzuje i další respondentka. *“Nás hrozně štvál Onderka jako symbol toho, co se tady dělo.”*⁴¹³ Vymezení vůči velké koalici a primátorovi si Žít Brno explicitně vytklo i do svého popisu na webových stránkách. *“Vznikli jsme v roce 2011 kvůli jediné věci – dělat si srandu z politiky brněnského magistrátu vedeného ‚velkou koalicí‘ ČSSD a ODS v čele s primátorem Romanem Onderkou.”*⁴¹⁴ Tehdejší primátor Roman Onderka byl do velké míry ideálním terčem. Jeho fascinace číslem 11 a numerologií⁴¹⁵ nebo přejmenování Leoše Janáčka na Miloše během jeho veřejného projevu⁴¹⁶ jsou jen jedny z mnoha ukázek, které se přímo nabízely pro recesistickou reakci. Přejmenování města na Krno nebo fiktivní rozhovory s představiteli města byly jedny z počinů této iniciativy⁴¹⁷. Tato grassroots iniciativa byla schopna přitáhnout značně heterogenní skupinu lidí. *“Byl to totální mix lidí a nebylo to vůbec tažené politicky na začátku, což mi vyhovovalo.”*⁴¹⁸

⁴¹⁰ Kavanová, Lucie: Žijí Brno naplno, *Respekt* [on-line], 8. února 2014, dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/44/ziji-brno-naplno> [cit. 9. března 2019]

⁴¹¹ Rozhovor č. 5, Žít Brno

⁴¹² Rozhovor č. 1, Žít Brno

⁴¹³ Rozhovor č. 3, Žít Brno

⁴¹⁴ *Žít Brno* [on-line], dostupné z <http://2014.zitbrno.cz/hnuti/> [cit. 9. března 2019]

⁴¹⁵ Taušová, Zuzana: Primátor Onderka vyznává magii jedenáctky, ovlivňuje to i dění v Brně, www.idnes.cz [on-line], 17. října 2011. Dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/brno-ridi-jedenactky.A111017_1669129_brno-zpravy_dmk [cit. 9. března 2019]

⁴¹⁶ Hollan, Matěj: Nejlepší Janáček [on-line], *Ihned.cz*, 3. listopadu 2016. Dostupné z <https://ekonom.ihned.cz/c1-65498890-matej-hollan-nejlepsi-janacek> [cit. 9. března 2019]

⁴¹⁷ Kavanová, Lucie: Žijí Brno naplno, *Respekt* [on-line], 8. února 2014. Dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/44/ziji-brno-naplno> [cit. 9. března 2019]

⁴¹⁸ Rozhovor č. 1, Žít Brno

Politické hnutí Žít Brno

Klíčovým momentem pro přerod v politické hnutí se stalo vypnutí facebookové stránky Žít Brno na podnět vedení Brna. *“Rozhodli jsme se v únoru, když nám primátor Roman Onderka nahlásil a nechal zrušit facebookovou stránku.”*⁴¹⁹ Popsal Matěj Hollan pro Respekt vliv zrušení facebookové stránky na rozhodnutí kandidovat⁴²⁰. Na tomto klíčovém podnětu pro transformaci do politického hnutí se shodují všichni respondenti, respondentky v rámci výzkumu.

Podobně spontánně jako vznik recesistické iniciativy i její transformace na politické hnutí vypadal vznik kandidátní listiny v městské části Brno - střed. Ta byla iniciována na sociální síti Facebook Svatoplukem Bartíkem a jeho statusem. *“Pokud by někdo chtěl podpořit nezávislou kandidátku Žít Brno-střed, s cílem nahradit 'demokrata' Mgr. Libor Štáštka, starosta MČ Brno-střed & his boys, hlaste se mi. Chci na Brně-střed zavést civilizované evropské móresy při správě věcí veřejných: zodpovědné nakládání s rozpočtem, veřejným prostorem (pro začátek udělat pořádek před nádražím), zavést participaci občanů na změnách.”*⁴²¹

Rozhodnutí transformovat recesistickou iniciativu Žít Brno do místního uskupení mělo zásadní dopad na složení lidí pod touto značkou. *“Když se bavíme o Žít Brno před volbami a Žít Brno po volbách, tak se bavíme z velké části o úplně jiných lidech,”*⁴²² popisuje tuto proměnu jeden z respondentů. *“Podobně jako let do vesmíru, v jistou fázi se všichni odloupnou a už letí jen zbytek,”*⁴²³ přirovnává další respondent proměnu v politické hnutí.

K důvodům proč nevystoupit z občanské sféry do sféry politické patřil možný střet zájmů v případě novinářů nebo očekávaná odlišná povaha práce mezi občanským aktivismem a prací v

⁴¹⁹ Svobodová, Ivana: Hollan: Když prosadím dobré věci, tak klidně i v obleku, *Respekt* [on-line], 12. října 2014. Dostupné z <https://www.respekt.cz/fokus/hollan-kdyz-prosadim-dobre-veci-tak-klidne-i-v-obleku> [cit. 9. března 2019]

⁴²⁰ Redakce: Žít Brno jde do voleb. "Magistrát vyřešil váhání za nás," říkají aktivisté, *Lidovky.cz* [on-line], 11. února 2014. Dostupné z https://www.lidovky.cz/domov/zit-brno-jde-do-voleb-magistrat-vyresil-vahani-za-nas-rikaji-aktiviste.A140211_094754_ln_domov_mc [cit. 9. března 2019]

⁴²¹ Tamtéž

⁴²² Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴²³ Rozhovor č. 1, Žít Brno

rámci politického subjektu. Proměna velké části lidí angažovaných pod značkou Žít Brno dokazuje prvotní nepolitičnost a absenci politických ambicí. *“Nikdy neřekli, že budou kandidovat, oni si jenom zůstali na svém,”*⁴²⁴ komentuje jeden ze zastupitelů za Žít Brno jejich přístup. *“Mnoho lidí na kandidátce byli lokální aktivisté, kteří řešili politické věci, akorát ne z pozice politiků,”*⁴²⁵ popisuje nové složení Žít Brno další zastupitel.

Pro část aktivistů v Žít Brno se ale nejednalo o významný milník nebo předěl v jejich angažovanosti. Naopak, tuto proměnu popisují jako přirozenou a logickou. *“Pro mě to bylo přirozené, já tam nevidím nějaký zásadní předěl nebo změnu.”*⁴²⁶ K tomu ještě dodává. *“O něco usiluješ v aktivistické pozici a máš nějaké mechanismy a páky jak toho docílit a kandidatura je jednou z nich.”*⁴²⁷ Jeho kolega to vidí velmi podobně. Podle něj nastala situace, kdy *“občanský aktivismus už není kam posouvat, dostoupilo to svého vrcholu. Tady ta generace nebo širší skupina lidí má vlastně nějaké know how, furt vykládá, jak by se něco dalo dělat lépe, tak jediné co jde dělat, je to zkoušet”*⁴²⁸

Po transformaci z recesistické iniciativy vzniklo politické hnutí, které je registrované jako formální subjekt. Jedná se o *“brněnské liberální politické hnutí”*⁴²⁹, které se explicitně vztahuje k místní úrovni. To ho však nelimituje v tom pokoušet se o určitý přesah nad komunální úroveň. Tento charakter komentoval Matěj Hollan následovně. *“Dá se uvažovat o kandidatuře v senátních volbách, jelikož Senát stojí na osobnostech a je v podstatě jedno, za koho kandidují. Ale na jinou úroveň by tento projekt podle mě neměl aspirovat. Což ale neznamená, že nemůže někdo z nás jít do vysoké politiky v nějakém stávajícím uskupení a svou osobou nějaké hodnoty zaštiťovat. Ale jako politické hnutí si nemyslím, že by Žít Brno mělo expandovat.”*⁴³⁰ Ve volbách do Senátu se v roce 2016 Žít Brno spojilo se Stranou zelených a TOP 09 a jejich kandidátka Barbora Antonová získala 12,82 procent a v prvním kole obsadila čtvrté místo. Ve stejném roce se Žít Brno zapojilo i do krajské politiky, a to na kandidátní listině TOP 09 s podporou starostů

⁴²⁴ Rozhovor č. 5, Žít Brno

⁴²⁵ Rozhovor č. 2, Žít Brno

⁴²⁶ Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴²⁷ Tamtéž

⁴²⁸ Rozhovor č. 2, Žít Brno

⁴²⁹ Žít Brno [on-line]. Dostupné z <http://2014.zitbrno.cz/hnuti/>. [cit. 9. března 2019]

⁴³⁰ <http://neolivni.cz/zit-brno-slunickova-strana-na-vysokou-politiku-destaci-rika-matej-hollan/>

a "Žít Brno", která obdržela 6,67 procent hlasů a čtyři mandáty. Za Žít Brno byl na této kandidátce zvolen Michal Doležel⁴³¹.

Pohled na politické strany a brněnskou politiku

Když zde vzpomenu Anthony Downse⁴³² a jeho přístup založený na ekonomické teorii a soutěži o politické hlasy, velká koalice ČSSD a ODS v Brně a vznik Žít Brno je ukázkovým příkladem, jak si velké koalice samy vytvářejí své protivníky. *"Když ti ve velkém městě vládne velká, hlavní levicová s hlavní pravicovou stranou, tak to je přesně ten způsob, jedna z položek receptu jak vyrobit Babiše a vyrobit jiné populisty, extremisty,"*⁴³³ mluví o negativních stránkách velkých koalic zástupce Žít Brno. *"Tady byla možnost udělat politicky přirozenější koalici a přesto se na magistrátu i na Středu domluvili ODS s ČSSD, vzali to jako politický byznys."*⁴³⁴

Podle zástupců, zástupkyň Žít Brno došlo k zabetonování situace a totální stagnaci ve městě. Otevřenost a komunikace vůči občanské společnosti byla velmi nízká a její zástupci byli vnímáni jako nepřátelé, nikoli partneři do diskuse. Styl vládnutí za velké koalice popisuje zástupkyně Žít Brno jako *"my tady něco děláme, vy držte hubu a hlavně nám do toho nekecejte."*⁴³⁵ Dodává, že *"místo toho, aby město sloužilo jako servisní organizace pro občany, tak to bylo takové podivné samoděržavý."*⁴³⁶ Její kolega popisuje nevýhody tohoto odmítavého a konfrontačního přístupu. *"Kdyby tam byla jiná reprezentace, která by si nás posadila ke stolu a byla ochotna s námi jednat, tak třeba ani nemám potřebu jít do politiky."*⁴³⁷

Přes tento přístup velké koalice ČSSD a ODS nevznikla na půdě zastupitelstva hlasitá opozice. *"Já si myslím, že skutečná opozice nebyli ti lidé, kteří seděli v zastupitelstvu, ale spíš občanská společnost."*⁴³⁸ S tím, že opozici vytvářela více občanská společnost, souhlasí i jeho kolegyně

⁴³¹ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line]. Dostupné z www.volby.cz, [cit. 9. března 2019]

⁴³² Podrobněji např. v Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstruaci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

⁴³³ Rozhovor č. 5, Žít Brno

⁴³⁴ Tamtéž

⁴³⁵ Rozhovor č. 3, Žít Brno

⁴³⁶ Tamtéž

⁴³⁷ Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴³⁸ Tamtéž

*“Tady vlastně opozice moc nebyla. Tedy nepamatuji si, že by se tady někdo opozičně intenzivně vymezoval a vlastně opozici dělal občanský sektor.”*⁴³⁹*“Trošička reálná opozice byli Zelení, ale ne úplně,”*⁴⁴⁰ dává částečnou roli opozice Zeleným další zástupce Žít Brno. Důvody proč strany, které byly formálně v opozici, ale nebyly opozicí reálnou, popisuje zástupitel za Žít Brno následovně. *“V opozici byli lidovci, ale to je vždy budoucí koalice, takže v mezích zákona ten pokrok, a komunisté, kterým se dával typicky kontrolní výbor.”*⁴⁴¹ Na úrovni Brna tak můžeme vidět fenomén popisovaný jako kartelizace politických stran.

Podle zástupce Žít Brno se tato logika mimo-zastupitelské, občanské opozice přelila i do období, kdy byli ve vedení města oni. *“Ono to bylo koneckonců i ve volebním období, když jsme tam byli my. Ta skutečná opozice, která byla hlasitá, tak to nebyla ODSka, socani, kteří tam seděli, ale to bylo Brno Plus, Slušní lidé. V uvozovkách občanská společnost z jiných pozic, která ve skutečnosti byla slyšet.”*⁴⁴² Výše zmíněné nestranické uskupení se nedostaly ve volbách 2018 do zastupitelstva. Jejich volební výsledky byly následující: Brno Plus, 2,65 procent a Slušní lidé a Soukromníci, 2,72 procent.

Pohled z druhé strany

*“Mnoha věcem bychom mohli zabránit, ale tady už šlo o víc: odstranit tohle vedení města. A ukázat, že lidé, kteří v občanském aktivismu působí dlouhodobě, mohou svá témata dělat i politicky,”*⁴⁴³ popisoval Matěj Hollan rozhodnutí kandidovat a omezení aktivismu mimo zastupitelskou politiku. *“Když chceš dělat dobré věci ve městě, potřebuješ tam sedět”*⁴⁴⁴, vidí limity občanské angažovanosti jeden z respondentů. *“Když chceš přenastavit kulturu, tak*

⁴³⁹ Tamtéž

⁴⁴⁰ Rozhovor č. 5, Žít Brno

⁴⁴¹ Tamtéž

⁴⁴² Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴⁴³ Svobodová, Ivana: Hollan: Když prosadím dobré věci, tak klidně i v obleku, *Respekt* [on-line], 12. října 2014. Dostupné z <https://www.respekt.cz/fokus/hollan-kdyz-prosadam-dobre-veci-tak-klidne-i-v-obleku> [cit. 9. března 2019]

⁴⁴⁴ Rozhovor č. 2, Žít Brno

*povídání, psaní na Facebooku*⁴⁴⁵ to nezařídí, dodává. Stejný pohled má další zastupitel za Žít Brno. *“Ten limit je, že nemáš rozhodovací pravomoc”*⁴⁴⁶

Po čtyřech letech ve vedení Brna se politickému hnutí Žít Brno řada věci podařila. Jeden z nejvíce viditelných úspěchů v České republice i mimo její hranice je projekt Rapid Re-Housing věnující se zabydlování rodin ohrožených bezdomovectvím⁴⁴⁷. Díky přímé zkušenosti se zastupitelskou politikou pak hledí na určité věci respondenti, respondentky odlišně. Z výzkumu můžeme identifikovat několik témat: limity rozhodování v kontextu pravomocí dalších institucí, roli úřednického aparátu, vliv množství informací v kombinaci se zvažování různých perspektiv a obtíže při komunikaci svých rozhodnutí.

Matěj Hollan svoji zkušenost zhodnotil pro server Neovlivni.cz. *“Než člověk pochopí, jak procesy a mechanismy fungují, může bez osobní zkušenosti skutečně vyčítat víc věcí, než by bylo záhodno a než by bylo férové. Ted’ si ale nevzpomenu na konkrétní případ, kdy jsem pochopil, proč se něco udělalo tak nebo tak; že to skutečně nebyla vina politiků, že by záměrně něco pokazili. Na druhou stranu jsme ale zjistili, že mnoho věcí vyčítáme minulému vedení radnice skutečně velmi oprávněně.”*⁴⁴⁸

Limity rozhodování je možné popsat na jednoduchém příkladu odstraněného přechodu na rohu ulic Údolní a Úvoz a pokusů o jeho vrácení. *“Vrátíme přechod na údolní”*⁴⁴⁹ zněl jeden ze slibů Žít Brno. *“Měl to být jasný, rychlý úspěch, přijdeš na radnici, další den malují borci přechod na Údolní. Ukázalo se, že to tak nejde.”*⁴⁵⁰ Jeho kolega popisuje, proč bylo možné přechod zrušit, ale již ho je těžší na místo vrátit. *“Proti policii to můžeš zrušit, ale proti policii to tam*

⁴⁴⁵ Tamtéž

⁴⁴⁶ Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴⁴⁷ Brno: Brněnský projekt Rapid Re-housing obdržel prestižní cenu SozialMarie, www.brno.cz [on-line], 2. května 2018. Dostupné z

<https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/brnensky-projekt-rapid-re-housing-obdrzel-prestizni-cenu-sozialmarie/> [cit. 9. března 2019]

⁴⁴⁸ Binar, David: Žít Brno? Sluníčkářská strana na vysokou politiku nestačí, říká Matěj Hollan, *Neovlivni.cz* [on-line], 24. července 2015. Dostupné z <http://neovlivni.cz/zit-brno-slunickova-strana-na-vysokou-politiku-destaci-rika-matej-hollan/>

[cit. 9. března 2019]

⁴⁴⁹ Rozhovor č. 1, Žít Brno

⁴⁵⁰ Tamtéž

nemůžeš vrátit.”⁴⁵¹ Tento případ ukazuje významnou roli dalších institucí při rozhodování na komunální úrovni. *“Je to Hlava XXII”*⁴⁵², popisuje celou situaci. V době konání rozhovorů v únoru 2019 nebyl přechod stále zpět.

obrázek č. 4 - Přechod na Údolní⁴⁵³

Z výzkumu vychází, že v kontextu Brna byla zcela klíčová role zaměstnanců samosprávy a dalších veřejných, státních institucí.

*“Člověk zvenku by nikdy neřekl, že politik je vlastně úplně bezmocný oproti tomu úřadu,”*⁴⁵⁴ popisuje zástupce Žít Brno klíčovou roli úřednického aparátu. Podle jeho kolegy je zcela mylné

⁴⁵¹ Rozhovor č. 2, Žít Brno

⁴⁵² Tamtéž

⁴⁵³ *Google Maps* [on-line]. Dostupné z <https://www.google.com/maps> [cit. 9. března 2019]

⁴⁵⁴ Rozhovor č. 2, Žít Brno

se domnívat, že úřad je pouze nástrojem pro prosazování programu. *“To nejpodstatnější, co si člověk neuvědomí, když do politiky jde, je střet s tím úřadem.”*⁴⁵⁵ Jeho role může být dokonce důležitější než role zvolených zástupců. *“Ve skutečnosti to město vede úřad, do velké míry spíše než ti politici.”*⁴⁵⁶ Znalost procesů, institucionální paměť a neformální kontakty tak hrají ve prospěch zaměstnanců samosprávy proti někomu, kdo přišel zvnějšku. Z hlediska prosazení agendy je důležité získat v rámci úřadu spojence. Naopak *“ve chvíli, kdy začnete válčit s tím úřadem, politik nikdy nemůže vyhrát,”*⁴⁵⁷ hodnotí šance zvolených zástupců proti zaměstnancům úřadu jeden z respondentů. *“Když se rozhodnou, že něco nebude, tak je velmi obtížné je přimět k tomu, aby něco udělali”*, dodává. *“Méně práce mi dalo vyjednávání s politiky než s úředníky”*, srovnává zastupitel za Žít Brno své jednání s oběma skupinami.

Jako druhé velké téma je dostupnost informací a rozhodnutí, které na jejich základě zvolený zástupce dělá a více perspektiv spojených s vedoucí rolí. *“Tobě se nějaká věc nelíbí, myslíš si, že to je špatně. Jsi o tom přesvědčený a chceš to měnit a používáš k tomu ty informace, které máš,”*⁴⁵⁸ shrnuje pohled zvnějšku zástupce Žít Brno. Nedostatek informací může souviset s tím, že *“veřejná správa ti je často nechce všechny sdělit, dávají ti začerněné smlouvy, polovičaté informace, nechcou něco,”*⁴⁵⁹ vysvětluje důvody pro tento stav. Vedle nedostatku informací má podle respondenta i vliv pozice samotného řízení, podle níž je při rozhodování zvažováno více perspektiv. Výsledkem je, že *“zjistíš, že ty věci nejsou černobílé, že nějaké věci, proti kterým člověk bojoval, tak když o tom máš sám rozhodnout, tak některé věci vypadají jinak,”*⁴⁶⁰ uzavírá popis procesu rozhodnutí. S odlišností pohledu zastupitele souhlasí další respondent. *“Pohled zastupitele, radního je nutně odlišný a určitě mi to dalo nový pohled, protože fúra věcí se ti nepovede, nebo je neodhadneš včas, neodhalíš”*⁴⁶¹

Konkrétní příklad přehodnocení názor protikorupčního aktivista po zkušenosti se zastupitelskou politikou je možné ukázat na komentáři Matěje Hollana k tématu zastoupení

⁴⁵⁵ Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴⁵⁶ Rozhovor č. 2, Žít Brno

⁴⁵⁷ Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴⁵⁸ Rozhovor č. 2, Žít Brno

⁴⁵⁹ Tamtéž

⁴⁶⁰ Tamtéž

⁴⁶¹ Rozhovor č. 5, Žít Brno

politiků versus zastoupení ne-politiků ve vedení městských firem. Jako zcela klíčové vidí možnost realizovat program, s nímž byl politik zvolen. *“Teprve při faktickém řízení města si uvědomíte, že městské firmy jsou ve zcela dominantní části své činnosti vykonavatele aktuální politiky. Lidé vás zvolí, abyste v různých oblastech řídili město, jste zodpovědni voličům, koaliční smlouvě a potřebujete mít možnost tu politiku vykonávat.”*⁴⁶²

Později v textu srovnává pohled “udělování politických trafik” a pohled realizace programu. *“Zpětně bych rád poděkoval lidovcům, že od začátku hájili – z počátku i proti nám – obsazení pozic v řídicích orgánech politiky. Z počátku jsem si myslel, že je to jen důvod pro trafiky jejich členů, ale po nějaké době jsem pochopil, že je to jediný efektivní způsob jak vykonávat prostřednictvím firem politiku, za kterou je člověk zvolen a kterou má dle usnesení zastupitelstva daná partaj či člověk na starosti.”*⁴⁶³

Dále dodává příklad z jeho konkrétní agendy. *“Pokud jsem měl na starosti projekty Janáčkova kulturního centra a Kreativního centra, jejímž procesováním byl pověřen BKOM, bez osobní účasti v představenstvu BKOMu by nešly tyto projekty řídit.”*⁴⁶⁴ Ve svém komentáři také přibližuje, jakým způsobem se dochází k rozhodnutí. *“V praxi není představitelné, že před každým jednáním orgánu firmy, která tvoří výkon oblasti, která je vám svěřena či která je pro vás zásadní, sedíte s lidmi z orgánů a úkolujete je, jak mají v dané věci hlasovat. Protože často je potřeba se rozhodovat až na základě diskuze, až po té, co jste seznámeni přímo na jednání s celým stavem věci a musíte se rozhodnout tam. Namísto toho, abyste jako radní pro dopravu řešil agendu BKOMu a seděl jednou za měsíc dvě hodiny na představenstvu, strávil byste násobně víc času tím, že byste musel se „svým“ zástupcem v představenstvu všechno předem i potom procházet a i během jednání toho orgánu být na telefonu. Upřímně řečeno, byla by to jen taková falešná hra na „odbornost“.”*⁴⁶⁵

Posledním tématem spojeným s pohledem z druhé strany je komunikace s veřejností a propojení s občanskou společností po nástupu do vedení města. *“Neuměli jsme prodávat ty věci, které*

⁴⁶² Facebook: status Matěje Hollan [on-line], 5. února 2019. Dostupné z <https://www.facebook.com/hollan.matej/posts/10214373809123852> [cit. 9. března 2019]

⁴⁶³ Tamtéž

⁴⁶⁴ Tamtéž

⁴⁶⁵ Tamtéž

*jsme dělali,*⁴⁶⁶ popsala nedostatečnou komunikaci Žít Brno jedna z respondentek. Jedním z důvodů bylo to, že v rámci recesistické iniciativy se vymezovali právě vůči chvalozpěvům politiků ve vedení magistrátu. *“Tomu jsme se vysmívali celou dobu, tak je blbé na to teď najet.”*⁴⁶⁷ Nedostatek komunikace pak vyústil v částečnou ztrátu kontaktu s občanskou společností. *“Většina z nás se zavřela do těch pozic, nemyslím to v negativním slova smyslu. Chtěli jsme odvést práci. To přirozeně generuje to, že už to není grassroots.”*⁴⁶⁸ Zastupitel za Žít Brno takto popisuje negativní stránku vstupu do vedení brněnské radnice a aktivitu, která byla zaměřená plně na realizaci programu. S tímto logicky souvisí téma nebudování vnitřních struktur a politického hnutí Žít Brno jako takového.

Nebudování hnutí

*“Vědomě jsme nepřistoupili k tomu, že vybudujeme hnutí, které má širokou základnu a buňky v městských částech, protože jsme si hned na začátku řekli, že by nám to sebralo mnoho energie. Tu radši věnujeme městským projektům, abychom za ty čtyři roky Brno někam posunuli.”*⁴⁶⁹ Takto komentuje Matěj Hollan vědomě zvolenou strategii zacílit na realizaci programu Žít Brno v období 2014 až 2018 a nevěnovat se systematickému budování hnutí.

Jeho pohled sdílejí i respondenti, respondentky osloveni ve výzkumu. *“My to dělat nechceme, my chceme pracovat.”*⁴⁷⁰ Důvodem tohoto rozhodnutí byla příležitost změnit poměry v Brně. *“Máme unikátní čtyři roky na to, Brno předělat, a že se do toho chceme pustit.”*⁴⁷¹ Stejně to viděla i další zástupkyně Žít Brno. *“Nebudujeme stranickou strukturu.”*⁴⁷² Jako její kolega dávala respondentka budování hnutí do kontrastu s realizací programu. *“My nemáme ambici*

⁴⁶⁶ Rozhovor č. 3, Žít Brno

⁴⁶⁷ Tamtéž

⁴⁶⁸ Rozhovor č. 4, Žít Brno

⁴⁶⁹ Ustohalová, Jana: Některé věci už bych dělal jinak, říká Hollan. V politice končit nehodlá, www.idnes.cz [online], 5. dubna 2018. Dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/rozhovor-matej-hollan-zit-brno-namestek-primatora-aktivista.A180404_393233_brno-zpravy_vh [cit. 9. března 2019]

⁴⁷⁰ Rozhovor č. 2, Žít Brno

⁴⁷¹ Tamtéž

⁴⁷² Rozhovor č. 3, Žít Brno

*budovat politickou stranu, my chceme dělat ty věci.*⁴⁷³ Zároveň však uváděla osobní důvody. *“Proti tomu nic nemám, ale já to dělat nemůžu.”*⁴⁷⁴

V rámci zakládajících členů Žít Brno na tomto tématu nepanovala shoda. Odlišný pohled než Matěj Hollan mají například Robin Kvapil nebo Svatopluk Bartík. Robin Kvapil zhodnotil politické působení Žít Brno následovně. *“Žít Brno prokázalo, že je možné s minimem nákladů dosáhnout úspěchu a že humor dokáže rozložit hloupost některých tradičních politiků. Zároveň však musí působit jako varování, že bez demokratické struktury a ambice posouvat hnutí dále nemají podobné iniciativy budoucnost.”*⁴⁷⁵ Dává tedy do přímé souvislosti nutnost budovat hnutí a jeho potenciální úspěch. Totožně se vyjádřil další zakládající člen politického hnutí Svatopluk Bartík. *“Jestli se Žít Brno něco nepovedlo, tak to byl přerod ryze protestního satirického hnutí ve standardní politický subjekt.”*⁴⁷⁶

S rozhovorů vyplývá, že určité návrhy na budování vnitřní struktury existovaly, ale nebyly úspěšné. Jeden z návrhu byl *“profilovat to výhradně jako brněnské městské politické hnutí. Tečka. S možným přesahem typu podpora nějakého kandidáta do Senátu. Možnost umístění svého kandidáta na krajskou kandidátku k nějaké přátelské konkurenci.”*⁴⁷⁷

Generační dimenze

Generační rozměr Žít Brno zachytil například časopis Respekt ve svém článku. *“S nedbalou elegancí oblečení třicátníci si u oběda vyprávějí historky ze včerejšího tahu.”*⁴⁷⁸ Lídrovy kandidátní listiny Matěji Hollanovi bylo 29 let v době kandidatury ve volbách 2014 a ve

⁴⁷³ Tamtéž

⁴⁷⁴ Tamtéž

⁴⁷⁵ Kubala, Radek: Žít Brno by mělo zaniknout, myslí si bývalý člen Robin Kvapil, *Deník Referendum* [on-line], 31. května 2018. Dostupné z

<http://denikreferendum.cz/clanek/27717-zit-brno-by-melo-zaniknout-mysli-si-byvaly-clen-robin-kvapil> [cit. 10. března 2019]

⁴⁷⁶ Šídlo, Jindřich: Výzva: Za zprávou o Zemanově nemoci si stojím, říká brněnský politik a aktivista, *Seznam zprávy* [on-line], 28. září 2018. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/za-zpravou-o-zemanove-nemoci-si-stojim-rika-brnensky-politik-a-aktivista-56805> [cit. 10. března 2019]

⁴⁷⁷ Rozhovor č. 5, Žít Brno

⁴⁷⁸ Kavanová, Lucie: Žijí Brno naplno, *Respekt* [on-line], 8. února 2014, dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/44/ziji-brno-naplno> [cit. 9. března 2019]

srovnání s dalšími jedničkami kandidátních listin byl zdaleka nejmladší. Kromě jedničky za TOP 09 všichni další přesahovali svým věkem 40 let.

Průměr celé kandidátní listiny Žít Brno s podporou Pirátů nedosáhl 40 let, konkrétně to bylo 39,89 let. Když se podíváme na průměr předních pěti kandidujících, klesne nám věk na 35,4 roku. Ve srovnání s většinou dalších kandidátních listin byl věkový průměr prvních pěti kandidujících za Žít Brno o deset let nižší.

Tabulka č. 32 - část 1- struktura věku kandidujících ⁴⁷⁹- Brno - 2014

Brno - 2014								
	Žít Brno		ČSSD		KSČM		ODS	
	1	29	1	48	1	59	1	45
	2	29	2	44	2	61	2	43
	3	33	3	37	3	45	3	33
	4	64	4	40	4	28	4	46
	5	22	5	57	5	72	5	40
průměrný věk	39,89	35,4	43,75	45,2	53,31	53	46,16	41,4

Tabulka č. 32 - část 2- struktura věku kandidujících - Brno - 2014

TOP 09		KDU-ČSL		SZ		ANO 2011	
1	37	1	44	1	51	1	50
2	56	2	47	2	39	2	41
3	59	3	57	3	46	3	31
4	35	4	30	4	59	4	40
5	47	5	53	5	45	5	48
44,42	46,8	46,31	46,2	43,76	48	49,16	42

⁴⁷⁹ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 9. března 2019]

Živé Prachatice jsou nejmladším z místních uskupení, které byly zahrnuty do mého bádání. Poprvé toto uskupení kandidovalo v komunálních volbách v roce 2018 a získalo přes 12 procent hlasů a tři mandáty. Po ODS se jedná o nejsilnější opoziční subjekt. Vznik samotného místního uskupení předcházela angažovanost jejich členů, členek ve spolcích jako Živá vila, Pelyněk a spolupráce se spolkem Prostor města.

Politické strany a místní uskupení v Prachaticích od roku 1998 do 2018

Z hlediska politických stran a místních uskupení můžeme prachatickou politiku časově rozdělit na dvě poloviny. Ve volbách 1998 až 2006 dominovaly prachatické scéně politické strany, a to se ziskem 74,22 procent až 87,06 procent hlasů. Místní uskupení dokázala uspět, ale oslovila vždy znatelně menší část voličů, voliček. Tyto tři volby byly spojeny také kontinuitou na pozici starosty Jana Bauera z ODS⁴⁸⁰. Ve volbách 2010 ztratila ODS poprvé za sledované období prvenství, avšak i přes ztrátu téměř 20 procent hlasů dokázal Martin Malý obhájit pozici starosty pro tuto stranu. Vítězná ČSSD s 24,76 procenty zůstala v opozici⁴⁸¹. Součástí vládní koalice se stalo nové nestraničné uskupení Pro Prachatice. Pro vítěznou ČSSD se tak na lokální úrovni opakoval scénář z celostátní politiky, kde středo-pravicová většina obešla vítěze voleb ČSSD.

Výsledek politických stran z roku 2010 byl v součtu nejslabším výsledkem od roku 1998, avšak jednalo se o první pokles v celkovém trendu v nadcházejících letech. Samotný propad se rovnal 18,99 procentům a jedná se o největší propad podpory politických stran ve sledovaném období. Velikost propadu je způsobena také tím, že v roce 2006 získaly strany největší podporu ze všech voleb zahrnutých do zkoumání. Mezi volbami 2010 a 2014 však došlo k dalšímu významnému oslabení politických stran, a to o 17,39 procent. Dohromady tak mezi lety 2006 až 2014 přišly politické strany o podporu 36,38 procent voličů, voliček, přičemž nárůst podpory pro nestraničné místní uskupení ve stejném období rostl z 8,48 procent, přes 21,5 procent až po více než třetinu na 34,04 procent ve volbách 2014. Za poklesem mezi lety 2010 a 2014 stál vznik

⁴⁸⁰ Bauer, Jan - o mě [on-line]. Dostupné z <http://www.janbauer.cz/jan-bauer.php?o-mne/> [cit. 15. března 2019]

⁴⁸¹ Janouš, Václav: Starosta Prachatic je z ODS, přestože jeho strana volby nevyhrála, www.idnes.cz [on-line], 15. listopadu 2010. Dostupné z https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/starosta-prachatic-je-z-ods-prestoze-jeho-strana-volby-nevyhrala.A101115_181024_budejovice-zpravy_sou [cit. 15. března 2019]

dalšího uskupení s názvem Nezávislí. Uskupení bylo však nové pouze formálně, protože jeho lídrem byl starosta Martin Malý, dříve zvolený za ODS.

V posledních komunálních volbách získaly nestranická uskupení poprvé větší podíl hlasů než politické strany, konkrétně v poměru 43,85 procent pro politické strany a 51,54 procent pro místní uskupení. Tento výsledek byl způsoben nárůstem podpory pro Nezávislé z 24,41 na 31,31 procent a také vstupem dalšího nestranického místního uskupení Živé Prachatice s 12,19 a třemi mandáty. Z pohledu politické soutěže se dělení v Prachaticích neděje na úrovni politických stran a místních uskupení, ale napříč těmito kategoriemi. Současné vedení tvoří Nezávislí, ČSSD a ANO. Jejich menšinová koalice je podporována hlasem jednoho zastupitele za KSČM.

Podpora menšinové koalice zastupitelem za KSČM se stala kritikou při volbě současného vedení města. Při obhajobě této podpory přišel starosta města i zastupitel za KSČM Zdeněk Kollar s argumentací oddělující mandát za zvolenou stranu a konkrétního zastupitele. *“V tomto případě to není názor KSČM, ale je to názor jednotlivce, to znamená zastupitele pana Zdeňka Kollara, nikoli názor komunistické strany,”* vyjádřil se starosta Malý pro Český rozhlas⁴⁸². S jeho pohledem souhlasí i Zdeněk Kollar z KSČM. *„Já koalici teď podporuji jako zastupitel, ne jako člen KSČM, ale jako člen městského zastupitelstva.”*⁴⁸³ V této argumentaci tak prachatictí politici za Nezávislé a KSČM posouvají dříve zmíněnou diskusi k tématu antistranictví a vlastnictví mandátu. Mandát tak nejenže nepatří politické straně, což odpovídá aktuálnímu zákonnému stavu, ale dokonce kandidát za ni zvolen, je podle této argumentace oddělen od svého členství a tudíž i kandidatury.

Z pohledu nestranických místních uskupení si Prachatice prošly dvěma fázemi. Ve volbách 1998 až 2006 existovala v Prachaticích uskupení jako Volba pro město, SNK a SNK Pro město Prachatice. Ještě ve volbách 2010 získala Volba pro město necelých sedm procent, ale již se zde objevilo nové uskupení Pro Prachatice. To bylo v následujících volbách doplněno o

⁴⁸² Pokorný, Martin: Starostou Prachatic je potřetí Martin Malý. Opozice kritizuje, že byl zvolený s podporou člena KSČM, *Český rozhlas* [on-line], 6. listopadu 2018. Dostupné z

<https://budejovice.rozhlas.cz/starostou-prachatic-je-potreti-martin-maly-opozice-kritizuje-ze-byl-zvoleny-s-7671135> [cit. 15. března 2019]

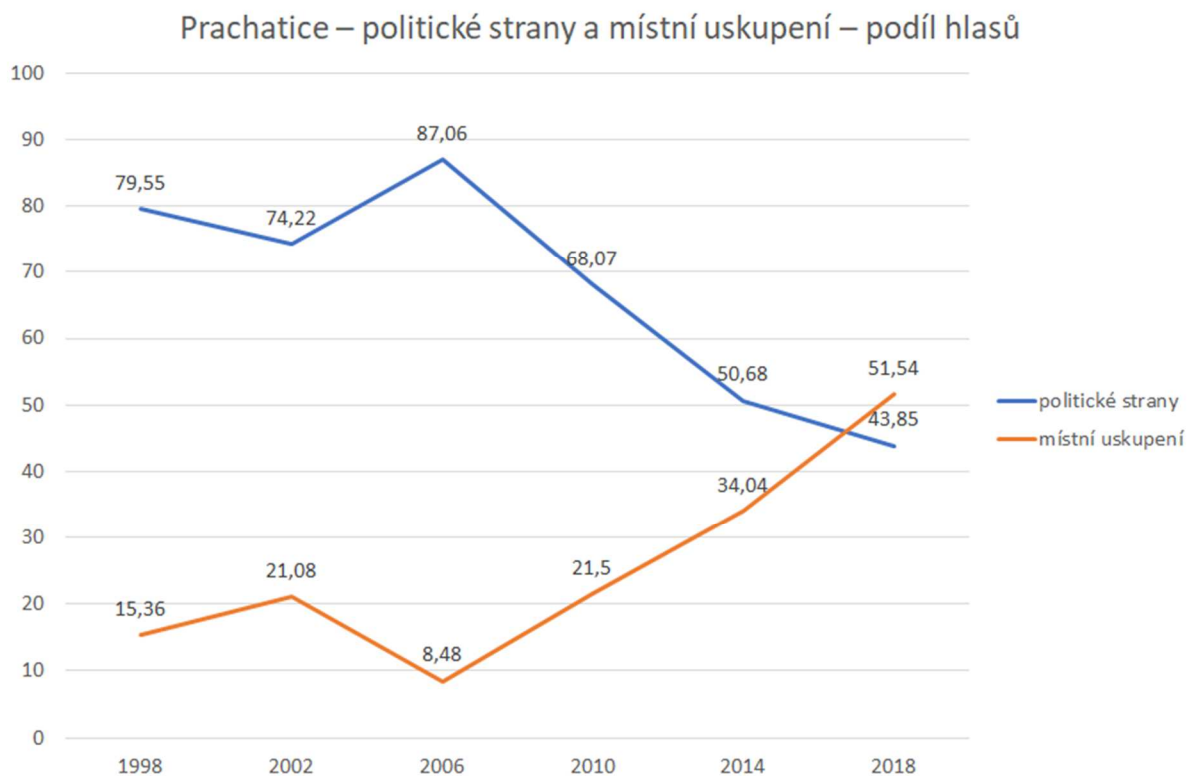
⁴⁸³ Tamtéž

Nezávislé tehdejšího i současného starosty Martina Malého a ve volbách 2018 o Živé Prachatice.

Tabulka č. 33: politické strany a místní uskupení v Prachaticích

Prachatice	1998	2002	2006	2010	2014	2018
politické strany	79,55	74,22	87,06	68,07	50,68	43,85
místní uskupení	15,36	21,08	8,48	21,5	34,04	51,54

Graf č. 5

Občanská společnost a vznik Živých Prachatic

Podhoubí pro místní uskupení Živé Prachatice vytvořily tři zapsané spolky Prostor města, Pelyněk a Živá vila. U všech tří můžeme v jejich cílech nebo formách činnosti najít ve stanovách kombinaci vzdělávání, ochrany přírody a zároveň podporu participace, sdružování, které směřují k politickým institucím. U Prostoru města najdeme cíle *“podpora povědomí o*

architektuře a urbanismu” a “ochrana životního prostředí, přírody, krajiny”. Dále pak mezi cíli najdeme ““zvvyšování zájmu občanů o veřejný prostor měst”, “prosazování a ochrana veřejných zájmů”, “podpora participace veřejnosti ve věcech veřejných” a “sdružování občanů se zájmem na účasti na správě komunálních věcí”⁴⁸⁴. V případě spolku Pelyněk mezi cíle patří “ochrana přírody, krajiny a zeleně” jako hlavního poslání spolku, dále “propagace a prosazování principů občanské společnosti a trvale udržitelného způsobu života”, “ochrana veřejného zdraví” nebo “ochrana památek, kulturních hodnot a krajinného rázu urbanizované i neurbanizované krajiny”⁴⁸⁵. I Pelyněk zahrnul do svých cílů podporu participace a watchdog práci, konkrétně jde o cíle “nezávislá občanská kontrola orgánů činných v ochraně životního prostředí” nebo “podpora a aktivní uskutečňování širší účasti veřejnosti ve správních řízeních, týkajících se ochrany životního prostředí a kulturních památek.” Třetí zmíněný spolek je svou povahou nejvíce zaměřen na konkrétní případ, a to za záchranu funkcionalistické Kralovy vily v Prachaticích. Mezi jeho formy činnosti patří “organizování kampaní, občanských shromáždění a petičních akcí na záchranu Vily”, “pořádání vzdělávacích akcí (přednášky, semináře)” nebo “pořádání kulturních a společenských akcí (koncerty, výstavy)”⁴⁸⁶. To že je osud vily zcela závislý na rozhodnutí úřadů jasně ukazuje cíl “účast ve správních i jiných řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny a zájmy Vily, jako kulturního dědictví i jako případné nemovitě kulturní památky podle zákona”.

Při zkoumání, proč se respondenti, respondentky rozhodli zapojit aktivně do veřejného a politického života, které vedlo k založení Živých Prachatic, je možné identifikovat několik důvodů, které jsou však vzájemně propojené. Základní kombinace leží na ose zájmu o samotné místo a nespokojenosti se současným stavem. “Není nám lhostejné, co se tady děje,”⁴⁸⁷ vyjádřil zcela jasně jeden z respondentů motivaci svoji i svých kolegů, kolegyně. U některých pak hrála o roli pasivita ostatních lidí v okolí. “Hodně lidí, co jsem potkávala, bylo proti a nikdo s tím nic nedělal,”⁴⁸⁸ popisuje jedna respondentka kontrast nesouhlasu občanů, občanek a jejich neaktivnosti.

⁴⁸⁴ Prostor města: Stanovy spolku, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 15. března 2019]

⁴⁸⁵ Pelyněk: Stanovy spolku Pelyněk, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 15. března 2019]

⁴⁸⁶ *Živá vila*: stanovy spolku [on-line]. Dostupné z <https://www.zivavila.cz/stanovy-spolku/> [cit. 19. března 2019]

⁴⁸⁷ Rozhovor č. 4, Živé Prachatice

⁴⁸⁸ Rozhovor č. 1, Živé Prachatice

Jedním z nejvíce zhmotněných příkladů nespokojenosti s přístupem města se stala Kralova vila, na jejíž záchranu byl založen spolek Živá vila. *“Když jsem to viděla, jak to je do detailu dochované, tak jsem si říkala, že to je škoda, že to tam tak chátrá”*,⁴⁸⁹ zmiňuje zástupkyně Živých Prachatic počátky svého zapojení do veřejného života. Funkcionalistická vila z doby první československé republiky sloužila jako rodinný dům a po roce 1945 jako jesle, mateřská škola a školní družina. V několika posledních letech je dům prázdný a kvůli potenciální stavbě silnice jí hrozí demolice⁴⁹⁰. Spolek Živá vila kritizuje současný stav domu a zároveň poukazuje na značnou zastaralost samotného projektu výstavy silnice. Podle spolku *“jde o vyhaslý projekt ze 70. let, který v žádném případě neodpovídá současným environmentálním, dopravním ani hygienickým normám. Územní rozhodnutí pochází z roku 1996 – od té doby nedošlo k žádné aktualizaci nebo posunu.”*⁴⁹¹ Proti tomu spolek argumentuje historickou a architektonickou hodnotou vily.

V září 2017 uspořádal spolek akci s názvem „Zastavme chátrání Kralovy vily!“.⁴⁹² Kritika vedení města uvedená v souvislosti s touto akcí dobře shrnuje několik aspektů nespokojenosti, které se ukazují jako klíčové pro veřejnou angažovanost. Vedle kritiky toho, že vedení města *“nepodporuje nezávislou kulturu”*, *“nedokáže plně ocenit architektonické hodnoty našeho města”* a *“nesmyslně podporuje výstavbu obchvatu, jehož realizace nebude nikdy uskutečněna, a tím plýtvá veřejnými prostředky”*, je možné najít i aspekt neochoty vedení města k jednání. Podle spolku město *“odmítá jakýkoli dialog a snahu vymyslet konstruktivní řešení”*. Poslední bod se týká generační dimenze, o níž budu psát níže. V souvislosti s akcí spolku 30. září 2017 se dokonce kombinuje generační dimenze a negativní přístup města. Samotná akce se totiž nekonala v prostorách vily. Ve svém odůvodnění zamítnutí výpůjčky objektu rada zmínila, že v rámci Dne architektury bude ve vile pořádat akci město Prachatice ve spolupráci se Seniorskou organizací Prachatice⁴⁹³.

⁴⁸⁹ Rozhovor č. 3, Živé Prachatice

⁴⁹⁰ Živá vila: stavební historie [on-line]. Dostupné z <https://www.zivavila.cz/kralova-vila/stavebni-historie/> [cit. 20. března 2019]

⁴⁹¹ Živá vila: přelozka [on-line]. Dostupné z <https://www.zivavila.cz/prelozka-ii-141/> [cit. 20. března 2019]

⁴⁹² Facebook: Zastavme chátrání Kralovy vily [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/274185366320846/> [cit. 20. března 2019]

⁴⁹³ Zápis č. 70 z jednání Rady města Prachatice ze dne 21. srpna 2018 [on-line]. Dostupné z https://www.prachatice.eu/assets/File.ashx?id_org=13263&id_dokumenty=22629 [cit. 20. března 2019]

Na obrázcích č. 4 a č. 5 můžeme vidět Kralovu vilu. Další symboly na prvním z nich do velké míry vystihují více aspektů celé situace. Značka zákaz vjezdu je jasným symbolem přístupu města k rekonstrukce vily a občanské angažovanosti a nalepené červené trenýrky symbolizující nesouhlas s tímto přístupem. Srovnání velikosti značky a nálepky ukazuje, jak je která strana nyní úspěšná ve svém konání.

Obrázek č. 4 - Kralova vila, včetně nálepky červených trenek⁴⁹⁴

Obrázek č. 5 - Kralova vila č. 2⁴⁹⁵

Stejnou zkušenosti popisuje další respondentka, podle níž jednání s vedením města vypadal tak, že *“nikdy nikam k ničemu jsme nedospěli”*⁴⁹⁶. Přístup vedení města ke spolkům a občanské

⁴⁹⁴ Zdroj: vlastní databáze autora

⁴⁹⁵ Zdroj: vlastní databáze autora

⁴⁹⁶ Rozhovor č. 1, Živé Prachatice

společnosti kritizovalo o další nestranické uskupení Pro Prachatice, konkrétně jeho zastupitel Robert Zeman ve sporu o uzavření Štěpánčina parku. *“Z toho také usuzuji, že nejde vedení města až tak o bezpečnost občanů, jako o to, aby Prachatičané byli naštvaní na spolek Pelyněk, který tento stav (uzavření parku) zapříčinil tím, že se odvolal ve správním řízení.”*⁴⁹⁷

V neposlední řadě byl zmiňovat i nedostatečný kulturní a společenský život v Prachaticích. *“Lidi z Prachatic jezdí za zábavou jinde, protože tady to nefunguje”*⁴⁹⁸, dodává jedna z respondentek, která tuto nespokojenost uváděla v souvislosti s konkrétní věkovou skupinou, tedy mladých lidí a rodin s dětmi, ne nutně se všemi lidmi v Prachaticích.

V souvislosti s ožíváním města je možné vidět jasnou dvoukolejnou strategii místního uskupení Živé Prachatice. *“I kdybychom se do zastupitelstva dostali, i kdyby ne, tak jsme chtěli tady začít něco dělat, protože Prachatice jsou mrtvé. Z náměstí je parkoviště. Nám třeba kulturní nabídka nevyhovovala.”*⁴⁹⁹ Tento názor zástupkyně místního uskupení vidí totožně i její kolega. *“Kandidatura do voleb byla jedním z těch bodů, ale není to jediné, že bychom se soustředili jen na to dostat se do zastupitelstva.”*⁵⁰⁰

Pod samotnou značkou Živých Prachatic jeho zástupci, zástupkyně pořádají akce jako Svíčka pro Václava Havla, Uklid'me Česko, Sousedské slavnosti nebo Vzpomínka na Jana Palacha⁵⁰¹. Mimo to se například spolek Prostor města zapojuje do pořádání akce Zažít město jinak nebo Den architektury⁵⁰². Do kontrastu s převahou akcí místního uskupení Živé Prachatice, které jsou primárně určeny pro širší veřejnost, je možné dát výčet akcí místní pobočky ČSSD Prachatice. Podle jejího výčtu akcí na jejich facebookovém profilu⁵⁰³ můžeme vidět jasnou

⁴⁹⁷ *Pro Prachatice: Uzavření Štěpánčina parku - jde o bezpečnost občanů nebo další politikaření vedení města?* [on-line], 23. března 2018. Dostupné z <https://www.proprachatice.cz/news/stromy-ve-stepancine-parku-jde-o-bezpecnost-obcanu-nebo-dalsi-politikareni-vedeni-mesta/> [cit. 20. března 2019]

⁴⁹⁸ Rozhovor č. 1, Živé Prachatice

⁴⁹⁹ Rozhovor č. 3, Živé Prachatice

⁵⁰⁰ Rozhovor č. 2, Živé Prachatice

⁵⁰¹ *Facebook: Živé Prachatice* [on-line]. Dostupné z https://www.facebook.com/pg/ziveprachatice/events/?ref=page_internal [cit. 20. března 2019]

⁵⁰² *Facebook: Prostor města* [on-line]. Dostupné z https://www.facebook.com/pg/prostorpt/events/?ref=page_internal [cit. 20. března 2019]

⁵⁰³ *Facebook: ČSSD Prachatice* [on-line]. Dostupné z https://www.facebook.com/pg/cssdprachatice/events/?ref=page_internal [cit. 20. března 2019]

dominanci stranických akcí typu zasedání OVV ČSSD Prachatice, schůze MO Prachatice nebo akcí spojených s volbami. Oslava 1. máje je v zásadě jediná nevolební akce namířena mimo politickou stranu, pokud tedy není započítána akce “Dovolená na sekretariátu od 16. 12. do konce roku”⁵⁰⁴.

Při rozhodnutí proměnit občanské aktivity v kandidaturu do komunálních voleb hrálo důležitou roli naštvání a *“ještě větší naštvání.”*⁵⁰⁵ Respondenti, respondentky uváděli příklady neresponsivnosti ze strany radnice. *“Když jsme dávali doporučení, tak to bylo ignorované.”*⁵⁰⁶ Dlouhodobá nespokojenost se situací tak vyústila v rozhodnutí sestavit místní uskupení a kandidovat ve volbách. *“My jsme zjistili, že je to jediná možnost, jak tady něco změnit. Snažili jsme se to čtyři roky dělat na občanské úrovni, ale zjistili jsme, že nedokážeme skoro nic, že to město má takovou moc,”*⁵⁰⁷ popisuje zástupkyně Živých Prachatic postupný vývoj od občanské angažovanosti pro rozhodnutí zúčastnit se voleb v podobě aktivní kandidatury.

Poměrně již pestré spektrum politických stran a uskupení, ve volbách 2014 uspělo celkem sedm politických subjektů, bylo rozšíření po volbách 2018 o další nestranickou kandidátní listinu Živé Prachatice. Jedním z důvodů, proč opoziční uskupení nedokázala využít této nespokojenosti, byla jejich vnímaná pasivita. Zástupce Živých Prachatic popsal svůj pohled následovně. *“Jejich přístup byl, že se v podstatě smířili se situací, která ve městě je.”*⁵⁰⁸

Pohled na politické strany

Přestože výše zmíněný výčet akcí ČSSD Prachatice z jejich facebookového profilu má jistě své metodologické limity, takovýto obrázek politických stran uzavřených dovnitř odpovídá názorů respondentů, respondentek. *“Vždy jsou otevřené před volbami, pak se dlouho nic neděje,”*⁵⁰⁹ hodnotí aktivitu a otevřenost politických stran zástupkyně Živých Prachatic. Totožně se na práci

⁵⁰⁴ Facebook: ČSSD Prachatice - dovolená na sekretariátu [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/1878788762356155/> [cit. 20. března 2019]

⁵⁰⁵ Rozhovor č. 4, Živé Prachatice

⁵⁰⁶ Rozhovor č. 2, Živé Prachatice

⁵⁰⁷ Rozhovor č. 3, Živé Prachatice

⁵⁰⁸ Rozhovor č. 2, Živé Prachatice

⁵⁰⁹ Rozhovor č. 1, Živé Prachatice

politických stran dívá i její kolega. *“Volby vypadaly tak, že 14 dní před volbami se po městě objevily billboardy. 14 dní před volbami začali chodit zástupci po městě, rozdávát tužky a objevily se v novinách nějaké placené inzeráty. Volby skončily a zavřela se voda.”*⁵¹⁰ Proti tomu staví odlišnou povahu aktivit místního uskupení Živé Prachatice. *“Pořád jsme ve hře, neskončili jsme tím, že byly volby a nějak to dopadlo.”*⁵¹¹

Oproti místním uskupení se musejí politické strany vždy vypořádat se svým působením na celostátní úrovni. *“Kdyby tady byli všichni fajn v ANO, tak za ně kandidovat nebudu,”*⁵¹² mluví o svých úvahách o angažovanosti v politických stranách nebo místním uskupení. Místní pobočky politických stran s sebou tak nesou vždy i nevýhodu možného negativního působení jejich spolustraníků na vyšších úrovních. Avšak z rozhovorů nevyplývalo negativní či apriori odmítavý přístup k politickým stranám jako takovým.

S faktem, že celostátní témata jsou více štěpící než lokální se ale setkávají i zástupci, zástupkyně Živých Prachatic. *“Když přijel pan prezident a člověk mu zamával červenými trenkami, tak to lidé vidí”*⁵¹³, zmiňuje jeden z respondentů. To má podle něho dopad i na podporu místního uskupení Živé Prachatice, jehož primární témata jsou lokální a vnímaná jako nepolitická. Komunální témata *“jsou apolitická, ale tím, že máme politické názory, tak se to do toho promítá,”*⁵¹⁴ popisuje vliv celostátních témat.

Dalším aspektem zmíněným v souvislosti s politickými stranami je vnímání stran jako určitých týmů, kde je vyžadována jistá disciplína a nutnost respektovat kolektivní rozhodnutí. *“Jsem ráda, že nejsem vázaná stranickými věcmi, mám tu svobodu.”*⁵¹⁵ Naopak jako výhody vstupu nebo kandidování za politické strany respondenti, respondentky zmiňovali absenci sběru podpisů nebo finanční a odborné zázemí stran.

⁵¹⁰ Rozhovor č. 2, Živé Prachatice

⁵¹¹ Tamtéž

⁵¹² Rozhovor č. 4, Živé Prachatice

⁵¹³ Rozhovor č. 2, Živé Prachatice

⁵¹⁴ Tamtéž

⁵¹⁵ Rozhovor č. 1, Živé Prachatice

I přesto, že kandidatura za některou z politických stran by byla z jejich pohledu administrativně i finančně jednodušší, respondenti, respondentky se rozhodli pro povahu místního uskupení kvůli tomu, že takové uskupení dokáže spojit větší množství názorů a lidí, kteří by jinak byli rozdělení v jednotlivých stranách a zároveň začlenit nestraníky. *“Je to sice složitější cesta, ale takhle je to univerzálnější”*⁵¹⁶, dodává jedna ze zástupkyň Živých Prachatic.

Zvolení do zastupitelstva a situace po volbách 2018 v zastupitelstvu

Ve srovnání s dalšími místními uskupeními zahrnutými do mého bádání je Živé Prachatice nejmladší uskupení. V době výzkumu měli jejich zástupci za sebou jen několik málo zasedání zastupitelstva. Pro dva ze tří zastupitelů je role zastupitele, zastupitelky nová, jeden zastupitel již byl dvakrát zvolen v 90. letech. I tak je možné z rozhovorů vysledovat několik změn oproti angažovanosti se mimo zastupitelstvo.

Přestože jsou Živé Prachatice v opozici, zastupitelské mandáty jim přinesly zlepšenou komunikaci s úředníky i s vedením města. *“Když jim pošlu email, tak mám ten den nebo druhý den odpověď, což před tím nebylo,”*⁵¹⁷ popisuje lepší komunikaci jedna ze zástupkyň Živých Prachatic.

Další změna spočívá také v možnostech vystupovat v diskusi. *“Když chci něco na zastupitelstvu říct, tak tam nemusím čekat do jedenácti do večera.”*⁵¹⁸ Možnost vystoupit je tak odlišná oproti situaci být vně zastupitelstva. Z rozhovorů vyplývá, že účast veřejnosti na diskusi nebyla vítána a zastupitelstvo využívalo procedurálních kroků, jak ji omezit. *“Já jako občan, když jsem tam chtěla jít, nikdy jsem vlastně nevěděla, kdy přijde bod různé a kdy budu moci vystoupit.”*⁵¹⁹

V souvislosti s tímto volebním obdobím pak zástupci Živých Prachatic často mluvili o negativní atmosféře. V rámci jednání lednového zastupitelstva došlo k ukončení diskuse o zřízení diskusního fóra města, které navrhovaly Živé Prachatice. Podle vyjádření starosty Malého *„diskuse sklouzla k tomu, že byla ohrožena důstojnost tohoto zastupitelstva. Padaly tam výroky,*

⁵¹⁶ Rozhovor č. 3, Živé Prachatice

⁵¹⁷ Tamtéž

⁵¹⁸ Tamtéž

⁵¹⁹ Tamtéž

kteřé by v takovémto orgánu padat neměly."⁵²⁰ Odlišně viděl situaci zástupce Živých Prachatic Jakub Nepustil. „Vládnoucí koalice je očividně nervózní, protože odkrýváme její kostlivce ve skříní a mají proti sobě opozici, která je aktivnější a má pádné argumenty. Jestli je něco přes čáru, tak jejich přístup. Nejsou zvyklí, že je někdo kritizuje za nečinnost.”⁵²¹

Totožně popisuje situaci i další zástupce Živých Prachatic. “Tam se zamknuli dvě strany. Koalice mlčí, nezdůvodňuje svoje kroky a my povídáme. A my říkáme, proč by se něco mělo.”⁵²² K tomu ještě dodává, “kdyby se změřil pobyt u mikrofonu koalice a opozice, tak my vyhrajeme třeba 80:20.”⁵²³

Podle rozhovorů mají oproti předchozí opozici Živé Prachatice aktivnější přístup k jednání na zastupitelstvu. “Chceme se na správě města podílet a to znamená, že nebudeme čekat na to, co nám předloží město, ale my sami dáváme návrhy, co by se mělo dělat.”⁵²⁴ Mezi dosavadní návrhy Živých Prachatic patří již zmíněné diskusní fórum nebo zavedení městských trhů. Jeden z bodů jejich programu, zřízení městského architekta se podařilo prosadit⁵²⁵.

Uzavřený přístup vedení radnice je možné ukázat i na dalším příkladu, tentokrát z březnového zastupitelstva, které diskutovalo téma přístupnosti materiálů projednávaných radou. “Mě připadá úplně neskutečné, že v jiných městech to jde, ale v Prachaticích ne. Že si novináři a veřejnost nemohou přečíst podklady nebo důvodové zprávy. Nechápu, proč to nemáme”⁵²⁶, kritizoval přístup zastupitel za ODS a poslanec Jan Bauer.

⁵²⁰ Příbyl, Tomáš: Diskusí o diskusí ukončilo hlasování o konci diskuse, *JcTed.cz* [on-line], 25. ledna 2019. Dostupné z <https://www.jcted.cz/diskusi-o-diskusi-ukoncilo-hlasovani-o-konci-diskuse/> [cit. 22. března 2019]

⁵²¹ Tamtéž

⁵²² Rozhovor č. 4, Živé Prachatice

⁵²³ Tamtéž

⁵²⁴ Rozhovor č. 2, Živé Prachatice

⁵²⁵ Nepustil, Matěj, Harazim, Karel: Budeme mít městského architekta, *Prostor města*, [on-line]. Dostupné z <http://prostormesta.cz/mestsky-architekt/?fbclid=IwAR3Q3UXKdyXaOkbqbySav1gxrA9KmAXDGnPJsyBe2Tp6nw9dXfYUtTTrbDM> [cit. 22. března 2019]

⁵²⁶ Příbyl, Tomáš: Zastupitelé informace z rady nedostanou a veřejnost materiály zastupitelů také ne, *JcTed.cz* [on-line], 6. března 2019. Dostupné z <https://www.jcted.cz/zastupitele-informace-z-rady-nedostanou-a-verejnost-materialy-zastupitelu-take-ne/> [cit. 22. března 2019]

Generační dimenze

*“Mladí lidé se spojili a šli za tou dobrou věcí, cílem, který měl pro ně nějakou hodnotu,”*⁵²⁷ jasně tematizuje generační dimenzi jedna ze zástupkyň Živých Prachatic v kontextu občanských aktivit. Jasně generační vymezení je možné najít i odůvodnění akce spolku Živá vila v roce 2017. Podle něj vedení města *“účelně zanedbává snahu mladých lidí podílet se na kulturním dění”*⁵²⁸.

Živé Prachatice mají věkově nejmladší kandidátní listinu, a to jak v průměru, tak i u prvních pěti lidí na kandidátní listině, konkrétně s průměrným věkem 41,81 lety pro celou kandidátní listinu a 41 lety pro prvních pět lidí na ní. Nejvíce se Živým Prachaticím blíží další nestranické místní uskupení Pro Prachatice s průměrným věkem kandidátní listiny 46,81 let a 42,6 lety pro prvních pět kandidujících. V Prachaticích můžeme vidět jasný kontrast místního uskupení Živé Prachatice oproti vládnoucí koalici. Kandidátní listina Nezávislých je v průměru o deset let starší a při srovnání prvních pěti kandidujících se nám rozdíl zvětší na téměř 15 let. U koaličního partnera ČSSD je rozdíl více než 16 let, v průměru celé kandidátní listiny i prvních pěti kandidujících. Nejmenší rozdíl najdeme s ANO 2011, kdy se dostáváme pod deset let. Jak v případě ANO 2011, tak i ČSSD byl ale zvolen jen jeden zastupitel a oba zástupci těchto stran věkem přesahují 60 let. V Živých Prachaticích můžeme na prvních místech vidět model kombinace lidí pod 30 let a jejich spolupráci s o generaci staršími kandidujícími ve věku 56 let.

V rozhovorech s respondenty bylo téma generační dimenze opakovaně tematizováno. To potvrzují i data Českého statistického úřadu. Je tedy možné dojít k závěru, že místní uskupení Živé Prachatice dokáže lépe mobilizovat na svoji kandidátní listinu mladší generace, než další politické subjekty.

⁵²⁷ Rozhovor č. 1, Živé Prachatice

⁵²⁸ Facebook: Zastavme chátrání Kralovy vily [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/274185366320846/> [cit. 20. března 2019]

Tabulka č. 34 - část 1: průměrný věk volebních kandidátních listin a prvních kandidujících na nich⁵²⁹

Prachatice 2018	Živé Prachatice		Nezávislí		ANO 2011		ČSSD	
	1	56	1	49	1	61	1	62
	2	27	2	58	2	23	2	64
	3	37	3	47	3	72	3	57
	4	56	4	55	4	61	4	57
	5	29	5	68	5	34	5	53
průměrný věk	41,81	41	51,57	55,4	48,1	50,2	57,43	58,6

Tabulka č. 34 - část 2: průměrný věk volební kandidátní listiny a prvních pěti kandidujících

KSČM		KDU-ČSL		ODS		Pro Prachatice	
1	62	1	41	1	49	1	51
2	66	2	63	2	54	2	60
3	50	3	40	3	66	3	36
4	65	4	61	4	65	4	24
5	55	5	42	5	35	5	42
62,55	59,6	51,76	49,4	51,71	53,8	46,81	42,6

⁵²⁹ Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 21. března 2019]

Závěr

Hlavní zjištění mého bádání jsou rozdělena na dvě části. První se týká kvantitativního zkoumání postupného vzestupu místních uskupení spojeného s koncepční prací a návrhem možné typologie kandidátních listin. Druhé se věnuje kvalitativnímu bádání a studiu cest do politiky u konkrétních místních uskupení ve vybraných pěti městech. Závěr své práce tedy budu strukturovat dle tohoto dělení.

Místní uskupení ve statutárních městech

Z mého disertačního výzkumu vyplývá, že přestože se politické strany ve statutárních městech těší stále silné podpoře, jejich postavení již není, tak výjimečné jako bývalo. Podíl hlasů pro místní uskupení se za sledované období mezi roky 1998 až 2018 více jak ztrojnásobil, konkrétně vzrostl z 6,7 procent v komunálních volbách v roce 1998 na 22,98 procent v posledních komunálních volbách 2018. Samotný počet místních uskupení, která překročila pětiprocentní hranici, stoupl mezi lety 1998 až 2018 z 20 na 45. Vzestup místních uskupení a postupný nárůst jejich podpory nám dobře ukazuje také metoda používaná pro sledování klimatických změn. Tu použil Peter Mair pro sledování výkyvů ve volební účast a volební volatilitu. Na základě této metody sledování nejvyšších hodnot volebních výsledků místních uskupení v jednotlivých městech je možné vidět jasný nárůst, kdy dvě poslední komunální volby reprezentují 55,56 procenta ze všech nejvyšších výsledků za studované období.

Předložená data také jasně demonstrují nepřímou úměru mezi velikostí města a podílem hlasů pro místní uskupení. Města nad 100 000 obyvatel mají za období 1998 až 2018 průměrný podíl hlasů pro místní uskupení 11,22 procenta. U měst nad 50 000 se jedná o číslo 15 procent a města pod 50 000 obyvatel dosáhla průměru 19,2 procenta. V každé kategorii jsou výjimky, kdy Liberec s průměrem 35,81 procent zastává stříbrnou příčku v úspěchu místních uskupení mezi všemi statutárními městy.

V souvislosti s kvantitativní částí výzkumu jsem musel nejprve předložit jasnou kategorizaci a pravidla pro zařazení politických subjektů do jedné či druhé kategorie, tedy politických stran a místních uskupení. I když existuje řada jasných příkladů, jako jsou politické strany zastoupené v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR nebo naopak sdružení nezávislých kandidátů, existuje řada politických subjektů, které kombinují oba základní principy.

Moje typologie vychází z přístupu představeném Marion Reiser a založeném na legalistické definici, nominálním kritériu a dále na míře nezávislosti na politické straně a míře lokalizace a geografického pokrytí. Pro účely rozdělení jednotlivých kategorií představuji gradualistickou typologii, která má jako krajní póly politické strany/hnutí s celostátním působením a zastoupením v Poslanecké sněmovně a na druhém pólu sdružení nestraničských kandidátů nebo nominálně jasně vymezené místní politické hnutí, stranu či de facto lokální politickou stranu/hnutí. Mezi nimi existují tři typy, koalice politické strany/hnutí s místním uskupením, kde politická strana hraje významnější roli, koalice politických stran s nominálně místním názvem, jejíž součástí mohou být nezávislí a koalice místního uskupení s politickou stranou, kde však již politická strana hraje minoritní roli.

Za místní uskupení je tak považováno sdružení nezávislých kandidátů, nominálně a de facto lokálně vymezená politická strana/hnutí a také koalice místního uskupení s minoritní rolí politické strany. Více viz tabulka č. 35.

Oproti běžnému dělení na politické strany/hnutí a sdružení nezávislých kandidátů tento přístup lépe reflektuje místní povahu některých malých politických stran/hnutí nebo koalice stran a místních uskupení. Z hlediska budoucí aplikace je vhodný pro menší (small-N) a středně velké vzorky, a to kvůli nutnosti hloubkového zkoumání jednotlivých případů.

Tabulka č. 35: Typy kandidátních listin

Typy kandidátních listin	
politická strana/hnutí se zastoupením v Poslanecké sněmovně	politická strana, hnutí
koalice politické strany/hnutí s místním uskupením s minoritní rolí tohoto uskupení	
koalice politických stran/hnutí s nominálně místním názvem, jejíž součástí mohou být nezávislí	
koalice místního uskupení s politickou	místní uskupení

stranou/hnutí, kdy politická strana, hnutí hraje minoritní roli	
sdružení nezávislých kandidátů nominálně místní politická strana/hnutí lokálně místní politická strana/hnutí	

Živé, Žít, Žijeme, Oživme - místní uskupení

Zkoumaná místní uskupení koalice Vlasta, Vodňany pro změnu, Žijeme pro Hradiště, Žít Brno a Živé Prachatice prošla odlišným vývojem z hlediska jejich role v zastupitelstvu (opozice, hlavní partner v rámci vládní koalice, minoritní partner v rámci vládní koalice) a jejich volební výsledky dosahují od 12 procent pro Žít Brno a Živé Prachatice až po více než 60 procent pro Žijeme pro Hradiště. Liší se také z hlediska vztahu k politickým stranám. Na kandidátní listině Žijeme pro Hradiště nenajdeme člena, členku politické strany nebo někoho, kdo by politickou stranou byl nominován. Naopak v případě koalice Vlasta nebo místního uskupení Vodňany pro změnu, které ve volbách 2010 a 2014 spolupracovalo s KDU-ČSL, najdeme významné zastoupení členek, členů politických stran a stranami nominovaných kandidujících. Všechna místní uskupení až na Žít Brno zůstávala nadále v kontaktu se spolky občanské společnosti nebo věnovala svoji energii budování politické struktury, byť i neformální.

Koalice Vlasta poprvé kandidovala ve volbách v roce 2014 jako koalice nestraníků a politických stran KDU-ČSL, LES a České strany pirátské. Se ziskem 17,77 procent se umístila na druhém místě a během svého prvního období začala tvořit reálnou opozici vůči široké formální i neformální koalici politických stran a aktérů. Roli opozice před volbami 2014 plnili lidé z řad budoucí koalice Vlasta, avšak z pozic aktivních občanů ve spolcích jako Zaostřeno na Desítku nebo neformální koalice Společně pro Desítku. V roce 2016 uspěla lídryně koalice Vlasta Renata Chmelová ve volbách do Senátu na Praze 10. Ve volbách 2018 již získala koalice Vlasta první místo. Složení koalice se z hlediska zapojených politických subjektů proměnilo. Koalici nově s nestraníky tvořila vedle KDU-ČSL ještě hnutí STAN a místní uskupení Desítko pro domácí. Česká pirátská strana kandidovala samostatně, což však nepoškodilo ani ji, ani Koalici Vlastu. Lze předpokládat, že v případě kandidatury z opozičních lavic nemusí dojít ke ztrátě hlasů při takovém rozdělení, naopak k jejich zisku pro oba subjekty. Podíl zvolených zastupitelů, kteří jsou zároveň členy, členkami politických stran se pohyboval mezi 50 procenty

v roce 2014 a 36,36 procenty v roce 2018. V obou volbách platilo, že členové, členky politických stran byli úspěšnější v transformaci kandidujících na zastupitelské mandáty.

Co se týká spolupráce s občanskou společností, tak aktivity spolku Zaostřeno na Desítku byly po vstupu jejich zástupců, zástupkyň do zastupitelstva utlumeny a dnes se jedná o spící entitu. Část struktury koalice Vlasta tvoří její straničtí členové a místní uskupení Desítka pro domácí. Nové vedení zapojuje do chodu radnice odbornou veřejnost formou nominací nestranických expertů do komisí města, ve smyslu, že stranictví není podmínkou pro nominaci. Dále otevírá zasedání některých zastupitelských klubů pro veřejnost a pracuje na zlepšení komunikace městské části Praha 10 s občany, občankami, například obnovením městských novin.

Vodňany pro změnu kandidovaly v roce 2010, a to ve spolupráci s KDU-ČSL. Hned v prvních volbách dokázaly oslovit nejvíce voličů, voliček, konkrétně 25,93 procent. Jejich lídr Viktor Blaščák se stal starostou. Po prvním období došlo k poklesu ve volbách 2014 a s 18,91 procenty hlasů odešly Vodňany pro změnu do opozice. Do vedení radnice se vrátily ve třetích volbách, kdy kandidovaly, tentokrát však již samostatně, bez spolupráce s KDU-ČSL. Oba tyto subjekty ale získaly v součtu více hlasů, než při prvních volbách. Můžeme zde sledovat stejnou strategii, jako zvolila koalice Vlasta a Piráti na Praze 10. Dostavil se také stejný efekt.

Podíl členů politické strany v řadách zastupitelů, zastupitelek klesal z 50 procent (2010) na 25 procent (2014) a nula procent v roce 2018. I zde byli členové, členky politické strany úspěšnější než nestraníci při přetváření kandidujících na zastupitelská křesla. Spojení místního uskupení s politickou stranou nemusí být vždy zřejmé na první pohled. Jeden z respondentů popisuje toto zjištění následovně. „*Já jsem to zjistil až těsně před volbami, když oni se oddělili.*”⁵³⁰

Vodňany pro změnu je název sdružení nezávislých kandidátů, ale také formálního spolku. Ten funguje vedle dříve založeného spolku Vodňany žijou, jenž předcházel kandidatuře Vodňany pro změnu a byl dříve spojen se stejnojmenným multižánrovým festivalem. Nyní je jeho vlajkovou lodí původně japonská akce Pecha Kucha. Spolek Vodňany pro změnu funguje s určitými obdobími klidu kontinuálně od roku 2010.

⁵³⁰ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

Tabulka č. 36: zkoumaná místní uskupení - výsledky a jejich role v rámci zastupitelstva

Místní uskupení	2010	2014	2018
Koalice Vlasta	-	17,77 % opozice	20,33 % vládní koalice, hlavní partner
Vodňany pro změnu	25,93 % vládní koalice, hlavní partner	18,91 % opozice	16,86 % vládní koalice, minoritní partner
Žijeme pro Hradiště		32,48 % vládní koalice, hlavní partner	60,7 % vládní koalice, hlavní partner
Žít Brno	-	11,88 % vládní koalice, minoritní partner	-
Živé Prachatice	-	-	12,19 % opozice

Tabulka č. 37

Místní uskupení	Spolky a neformální iniciativy
Koalice Vlasta	Zaostřeno na Desítku, Trojmezí, Společně pro Desítku
Vodňany pro změnu	Vodňany pro změnu, Vodňany žijou
Žijeme pro Hradiště	Žijeme pro Hradiště

Žít Brno	Žít Brno - neformální iniciativa, Brnění
Živé Prachatice	Pelyněk, Živá vila a Prostor města

Žijeme pro Hradiště dokázalo získat post starosty hned po prvních volbách v roce 2014, kdy dostalo hlas od 32,48 procent voličů, voliček. Za čtyři roky svoji podporu toto sdružení nezávislých kandidátů téměř zdvojnásobilo na 60,7 procent. Jako jediné z pěti zkoumaných místních sdružení, respektive ze čtyř s ohledem na fakt, že Živé Prachatice zatím kandidovaly pouze jednou, dokázalo obhájit svoji pozici na radnici ve dvou po sobě jdoucích volbách. Sdružení nezávislých kandidátů a stejnojmenný spolek reprezentují jasný model dvojkolejnosti postavený na kandidatuře do zastupitelstva a zároveň pokračující v komunitně-kulturní práci mimo politické instituce. Přestože je současný starosta registrovaný jako sympatizant hnutí Starostové a nezávislý, místní uskupení Žijeme pro Hradiště nemá na své kandidátní listině členy, členky politických stran.

Žít Brno se zrodilo v druhém největším městě (či první dle jiné perspektivy) z recesistické iniciativy proti tehdejšímu vedení města a reprezentuje jedno ze dvou místních uskupení, která dokázala v Brně uspět. Po zisku 11,88 procent ve volbách 2014 do brněnského magistrátu vstoupili do koalice s dalším nováčkem voleb hnutí ANO 2011. Zde můžeme sledovat rozdíl oproti situaci na Praze 10, kde hnutí ANO 2011 s bývalou členkou ČSSD Radmilou Kleslovou bylo naopak posilou pro tehdejší vládní koalici politických stran a aktérů. Ve volbách 2018 došlo k samostatné kandidatuře Žít Brno a Pirátů, avšak na rozdíl od nárůstu podpory, které tato strategie přinesla Koalici Vlasta i Pirátům na Praze 10, nepřekročilo Žít Brno hranici pěti procent a Česká pirátská strana nedosáhla na zisk téměř 12 procent z předchozích voleb. V obou volbách bylo Žít Brno úspěšnější v městské části Brno - střed⁵³¹.

Přestože je Žít Brno spojeno s mnoha úspěšnými politikami, např. projekt sociální bydlení Rapid Re-Housing, formálně registrované politické hnutí rezignovalo na aktivní budování své struktury. Iniciativy a spolky jako recesistické hnutí Žít Brno nebo Brnění pak přestaly být se

⁵³¹ Situaci na Brně - střed se můj výzkum nezabýval. Podrobněji tedy vývoj v této městské části popisovat nebudu.

vstupem místního uskupení na magistrát aktivní. Je zřejmé, že příčin neúspěchu je více⁵³², avšak v rámci této práce představuje Žít Brno jediný případ, v němž došlo k vědomému nebudování politického hnutí. Zastupitelský klub Žít Brno zůstal oproti jiným místním uskupením z tohoto výzkumu pouze na jedné politické koleji, která již není doplňována komunitně-kulturní kolejí, či i budováním neformální politické struktury jako v případě koalice Vlasta.

Z hlediska propojení Žít Brno s politickou stranou tvořili členové, členky strany 28,57 procent zvolených kandidujících v roce 2014 a nula procent v roce 2018.

Živé Prachatice reprezentují nejmladší místní uskupení ze zkoumaného vzorku. Sdružení nezávislých kandidátů kandidovalo poprvé v roce 2018 a se ziskem 12,19 procent se zařadilo po bok dalším opozičním subjektům. Stejně jako v případě Mnichova Hradiště a Vodňan je možné sledovat jasnou dvoukolejnou strategii Živých Prachatice a několika spolků, Pelyněk, Prostor města a Živá vila. Tyto spolkové aktivity se ukázaly jako klíčové pro budoucí kandidaturu do zastupitelstva. „*Nikdy jsem si nemyslela, že půjdu do politiky, nebýt právě Kralovy vily nebo našeho spolku Živá vila,*”⁵³³ popisuje jedna z respondentek cestu přes zapojení ve spolku.

Podíl členů, členek politických stran mezi zastupiteli je 33,33 procent. Jedná se o jeden mandát ze tří a o výrazný nárůst oproti podílů mezi kandidujícími, kde stejná členka strany tvoří pod pět procent podílu.

Cesta do politiky

Z výzkumu vyplývá, že i přes rozdíly v délce působení, podíly získaných hlasů nebo opoziční, vládní roli spojuje všechna místní uskupení podobná cesta do politiky. Začátek této cesty a proměnu aktivního občana v zastupitele je podle zastupitele za Prahu sobě „*přirozený proces aktivisty, občana. V drtivé většině to je tím, že vás naštve, že vám úřad nechce povolit rekonstrukci něčeho, nebo někde něco kope, něco se děje v obci, kde bydlíte. Začne vás to trošku*

⁵³² Po volbách 2018 zůstala nereprezentována skupina liberální voličů, na které míří strany jako TOP 09, STAN, Zelení a Žít Brno. Ti všichni zůstali pod pětiprocentní hranicí.

⁵³³ Rozhovor č. 3, Živé Prachatice

zajímat, nebo vás to štve a ponoříte se do toho, proč to nejde změnit nebo proč to jde změnit a jak to jde změnit.”⁵³⁴

Budoucí zastupitelé, zastupitelky za místní uskupení se rekrutovali z tradičních zájmových organizací, velmi často zastoupení byli členové, členky skauta, sportovních organizací a komunitních spolků. Další aktivní občané prošli spolky, které je možné označit jako nové advokační organizace, převážně plnící roli watchdogu.

První teze zmíněná v úvodu práce byla z velké části prokázána. Spolky a neformální občanské iniciativy jsou podle ní více přístupné než politické strany. Je nutné hned poukázat, že tento závěr vychází ze zkoumání v konkrétních místních uskupení a je nutné s ním i tak nakládat. Pro vytvoření širší generalizace by bylo nutné multiplikovat tento výzkum na větším vzorku.

Spolky na místní úrovni byly často prvním zapojením respondentů, respondentek v jejich veřejném angažování a hrály tak klíčovou roli pro budoucí vytvoření místního uskupení. Tato teze je postavena na předpokladu, že angažování se v rámci občanské společnosti předcházelo kandidatuře do komunálního zastupitelstva, i samotné úvaze o něm. Část respondentů, respondentek však již od začátku neuvažovala o dělení na občanské, komunitní a politické aktivity a jejich strategie pro proměnu situace v jejich městě byla postavená na dvou kolejích. Podle nich je pro změnu nutné „oživení“ města v komunitní, kulturní úrovni, ale zároveň podpora „shora“ ze strany politické sféry.

V rámci dvoukolejné strategie volí aktéři vědomě obě cesty, tedy jak cestu vně politických institucí, tak i cestu zapojení se do nich. V tomto uvažování se idea dvoukolejné strategie kryje s úvahami Václava Havla o roli občanské společnosti jako fundamentu demokratického politického systému.

Co se týká politických stran, zdaleka nejčastěji se opakoval názor, že politické strany hrají na komunální úrovni menší roli a zároveň, že politické strany jsou viditelné jen v souvislosti s volebními cykly, nikoliv mezi nimi. Členy, členky politických stran je však možné najít na kandidátních listinách místních uskupení. V případě mnou zkoumaných místních uskupení bylo

⁵³⁴ Rozhovor č. 4, Ostatní rozhovory - Praha sobě

jejich zastoupení mezi zastupiteli, zastupitelkami až do výše 50 procent za konkrétní místní uskupení.

Role politických stran je spojována s vyššími úrovněmi vládnutí, než je úroveň města. Kritické názory respondentů, respondentek na politické strany bychom mohli označit jako reaktivní antistranictví. Na popis situací v Brně před volbami 2014 a na Praze 10 před volbami 2018 a širokou spoluprací politických aktérů lze aplikovat fenomén kartelové strany. Zkoumání fungování politických stran již naráželo na jejich menší přítomnost v městech jako Mnichovo Hradiště, Vodňany a Prachatice.

Jak bylo výše zmíněno reprezentantem za Praha sobě, opakujícím se momentem pro aktivizaci respondentů, respondentek byly konkrétní kauzy v místě, kde žijí. Specifickou roli v aktivizaci hrálo rodičovství a děti. Ty byly zmiňovány jako klíčový důvod pro veřejnou angažovanost respondentek.

V případě rozhodnutí vytvořit místní uskupení nebo kandidovat hrála roli nespokojenost s fungováním vedení radnice a limity zastupitelské demokracie, ale zároveň základní úvaha o dvoukolejné strategii. Ve všech pěti studovaných městech se místní uskupení vymezovala proti tehdejšímu vedení. Respondenti, respondentky zároveň nebyli přesvědčeni, že některá z opozičních stran, respektive stran, jež nejsou formálně ve vládní koalici, reprezentovala dostatečně jejich zájmy a mohli do ni vstoupit. Odlišný případ zastupuje město Velvary a uskupení Oživme Velvary!, jehož vznik byl výsledkem konsensu politických aktérů ve městě⁵³⁵. Konsensuální politické prostředí dokázalo úspěšně inkorporovat nový politických subjekt postavený na zástupcích, zástupkyních spolků.

Na krok z občanské sféry do sféry politické však ne vždy panovala v rámci spolků, neformálních iniciativ shoda. V případě Žít Brno došlo k největšímu oddělení původních zakladatelů recesistické iniciativy a budoucích zástupců, zástupkyň politického hnutí. Při dvoukolejné strategii je možné část lidí zapojit právě do nepolitických aktivit, ale zároveň přispívat k rozvoji komunitního život.

⁵³⁵ Rozhovor č. 5, Ostatní rozhovory - Oživme Velvary!

Přestože z dat o podílu hlasů místních uskupení ve statutárních městech je zřejmé, že pozice těchto uskupení postupně posiluje, lze se domnívat, že to je právě komunální úroveň, kde leží jejich strop. Místní uskupení dokáží na komunální úrovni oslovit velký počet lidí, v Mnichově Hradišti přes 60 procent, ve Velvarech téměř polovinu voličů, voliček. Témata spojená s komunální politikou jsou méně štěpící a tako uskupení dokáží díky tomu oslovit širší a více heterogenní skupinu lidí, ať už z hlediska kandidujících nebo z hlediska potenciální voličů, voliček. Široký konsensus na komunálních tématech se ale začne rozpadat, když dochází k tematizaci témat celostátních. Například v senátních volbách dochází ke vstupu dalších aktérů, kteří již sledují jiné zájmy, než pouze ty místní. Řada zástupců místních uskupení je dnes členy, členkami horní komory Parlamentu ČR. Na této úrovni však již hrají větší roli právě politické strany. Vedle více štěpících témat stoupá s větším počtem měst také náročnost podmínek pro kandidaturu v podobě velkého množství podpisů pro sdružení nezávislých kandidátů. Tato překážka se dá obejít registrací formálního politického hnutí, např. Žít Brno. Respondenti, respondentky v souvislosti se sběrem podpisů mluvili o náročnosti takového sběru, ale zároveň jako o efektivním způsobu předvolební kampaně pro oslovování voličů, voliček. Moje bádání v pěti vybraných městech v České republice potvrdilo závěry holandského výzkumu Marcel Boogerse a Gerrit Voermana⁵³⁶ o důvodech úspěchu místních nestranických uskupení jako jsou větší zaměření na místní témata a nezasahování, neovlivňování místních rozhodnutí z vyšších pater vládnutí, kdy se například zástupci ČSSD v Mnichově Hradišti musejí vyrovnávat s jednáním svých spolustraníků na krajské nebo celostátní úrovni.

Při popisu společných charakteristik jednotlivých místních uskupení, respektive jejich zástupců bych rád doplnil ještě dvě témata, která nebyla součástí původních tezí. Napříč jednotlivými uskupeními bylo možné sledovat jasnou identifikaci se symboly sametové revoluce 1989 a Václava Havla. „*Když jsme dělaly vilu, tak nás označovaly za pravdoláskařky, byly jsme docela rády. Jsme na to docela hrdé,*“⁵³⁷ popisuje zástupkyně Živých Prachatic svoji sounáležitost k citátu Václava Havla. Napříč jednotlivými uskupení bylo možné najít obrazy či knihy Václava Havla v kanceláři respondentů, respondentek. Ti se také zapojují do akcí, které se explicitně

⁵³⁶ Boogers, Marcel, Voerman, Gerrit: Independent Local Political Parties in the Netherlands, *Local Government Studies*, Vol. 36 (2010), No. 1

⁵³⁷ Rozhovor č. 1, Živé Prachatice

odkazují k této politické tradici v České republice jako je Korzo Národní⁵³⁸ nebo Svíčka pro Václava Havla⁵³⁹.

Druhou charakteristiku, kterou chci zmínit, je jasně generační dimenze místních uskupení a jejich odlišení od dalších politických aktérů. Jak jsem ukázal v jednotlivých kapitolách, většina zkoumaných místních uskupení je v průměru věkově mladší než politické strany či další političtí aktéři. Zástupci, zástupkyně místních uskupení pak generační dimenzi jasně tematizovali v rámci rozhovorů. U zrodu většiny z nich stáli lidé mezi 25 až 35 lety.

Ze studovaných případů lze vyvodit několik závěrů, které by vyžadovaly širší testování.

Díky spolupráci místního uskupení a konkrétního spolku je možné překlenout vzdálenost mezi občanskou společností a politickou úrovní. Spolky, byť primárně komunitního charakteru, tak mohou hrát roli jakéhosi zázemí či podhoubí pro vytváření budoucích komunitních politiků, političek. Spolupráce se spolkem může být nahrazena řadou nástrojů, jak aktivně zapojovat občany, občanky do rozhodování. Může se jednat o zapojení odborníků, odbornic do komisí města, informování občanů, občanek formou vydávání vlastních novin místního uskupení a dále aktivní spolupráci s větším množstvím spolků. To vše souvisí s aktivním budování struktury místního uskupení. V případě absence takové komunikace se snižuje šance na úspěch místního uskupení v dalších volbách.

Místní uskupení dokáží oslovit převážně mladší občany a politická soutěž tak může nabýt podoby generačního střetu, respektive generační obměny. Místní uskupení jsou tedy tvořena mladšími kandidujícími než politické strany.

V případě, že dojde k rozdělení bývalých koaličních partnerů, kteří nově kandidují jako samostatné subjekty, klíčovou proměnnou je, zda vstupují do voleb z opozičních nebo vládních lavic. V případě Vodňany v roce 2018 a Prahy 10, také 2018 došlo k posílení obou bývalých subjektů, kteří významně posílili své pozice. Naopak Žít Brno po rozchodu s Piráty oproti

⁵³⁸ *Korzo Národní* [on-line]. Dostupné z <https://dikyzemuzem.cz/> [cit. 22. dubna 2019].

⁵³⁹ *Facebook: Svíčka pro Václava Havla* [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/289655935020914/> [cit. 22. dubna 2019].

volbách v roce 2014 se nedostalo ve volbách 2018 do brněnského zastupitelstva a Česká pirátská strana nezískala ani podíl hlasů, které obdržela dříve ve spolupráci s ním.

Pokud vzejde místní uskupení z watchdogového spolku, respektive typu nového advokační organizace, po vstupu do zastupitelstva začne docházet k oslabování až k úplnému zastavení jeho aktivit, které jsou převzaty politickou opozicí. To ukazují příklady spolku Zaostřeno na Desítku na Praze 10 nebo Brnění v Brně.

Seznam literatury

Odborná literatura

Aars, Jacob, Ringkjøb, Hans-Erik: Party Politicisation Reversed? Non-partisan Alternatives in Norwegian Local Politics, *Scandinavian Political Studies*, Vol. 28 (2005), No. 2

Almond, Gabriel A., Verba, Sidney: *The Civil Culture, Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Newbury Park: Sage Publications, 1989

Angenendt, Michael: Anti-Partyism in German Independent Local Lists: Empirical Insights from a Membership Study, *German Politics*, Vol. 27 (2018), No. 3

Balík, Stanislav., Gongala, Petr, Gregor, Kamil: *Dvacet let komunálních voleb v ČR*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015

Barša, Pavel: *Cesty k emancipaci*, Praha: Academia, 2015

Boogers, Marcel, Voerman, Gerrit: Independent Local Political Parties in the Netherlands, *Local Government Studies*, Vol. 36 (2010), No. 1

Brunclík, Miloš: Co jsou úřednické kabinetů a za jakých okolností vznikají? Česká republika v mezinárodním srovnání, *Acta Politologica*, Vol 6 (2014), No. 1

Bubeníček, Václav, Čmejrek, Jaroslav, Čopík, Jan: *Demokracie v lokálním politickém prostoru: Specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010

Císař, Ondřej: *Politický aktivismus v České republice, Sociální hnutí a občanské společnost v období transformace a evropeizace*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008

Čadová, Naděžda: Názory veřejnosti na důvody vstupu do politické strany – listopad 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 14. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/4775-nazory-verejnosti-na-duvody-vstupu-do-politicke-strany-listopad-2018>, [cit. 21. dubna 2018]

Červenka, Jan: Voliči a strany - září 2016, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 7. listopadu 2016, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/2100-volici-a-strany-zari-2016> [cit. 21. dubna 2018]

Červenka, Jan: Důvěra ústavním institucím v prosinci 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 21. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/4793-duvera-ustavnim-institucim-v-prosinci-2018> [cit. 21. dubna 2018]

Dalton J., Russell, Wattenberg P., Martin: *Parties Without Partisans, Political Change in Advanced Industrial Democracies*, New York: Oxford University Press, 2000

The Economist: Democracy Index 2018: Me too? Political participation, protest and democracy, *The Economist* [on-line], Dostupné z https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Democracy2018 [cit. 19. dubna 2019].

Freedom House: Democracy in Retreat, *The Freedom House* [on-line], Dostupné z <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019/democracy-in-retreat> [cit. 19. dubna 2019],

Frič, Pavol: Občanský sektor v ohrožení?, Praha: SLON, 2016, str. 117

Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002

Gendźwiłł, Adam: Independent Mayors and Local Lists in Large Polish Cities: Towards a Non-partisan Model of Local Government?, *Local Government Studies*, Vol. 38 (2012), No. 4

Havelka, Miloš: Nepolitická politika: kontexty a tradice, *Sociologický časopis*, roč. 34 (1998), č. 4

Jarmara, Tomáš: Aplikace teorie strany kartelu na vývoj politických stran v České republice. *Politologická revue*, Vol. 8 (2002), No. 1

Jüptner, Petr: Local Lists in the Czech Republic in: Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008

Krajňák, Tomáš: Postoje obyvatel České republiky k politickým stranám – listopad 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 12. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/4769-postoje-obyvatel-ceske-republiky-k-politickym-stranam-listopad-2018> [cit. 21. dubna 2018]

Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

Linek, Lukáš: Co ne/dělat s teorií kartelové strany?, *Politologická revue*, Vol. 8. (2002), No. 2

Linek, Lukáš: Dimenze antistranických postojů české veřejnosti. *Naše společnost*, roč. 1 (2003), č. 3-4, str. 13 – 18

Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: *Občanství a politická participace v České republice*, Praha: SLON, 2017

Mair, Peter: *Party System Change, Approaches and Interpretations*, Oxford: Clarendon Press, 1997

Mair, Peter: *Ruling the Void, the Hollowing the Western Democracy*, Londýn, New York: Verso, 2013

Norris, Pippa: *Democratic Phoenix, Reinventing Political Activism*, New York: Cambridge University Press, 2002

O'Donnell, Guillermo: Delegative Democracy, *Journal of Democracy*, Vol 5 (1994), No. 1

Pilecká, Jarmila: Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí – březen 2017, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 7. dubna 2017, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/4266-nazor-na-rozsirenost-a-miru-korupce-u-verejnych-cinitelu-a-instituci-brezen-2017> [cit. 21. dubna 2018]

Pilecká, Jarmila: Vliv na politické rozhodování – březen 2017, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 22. května 2017, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/demokracie-obcanska-spolecnost/4323-vliv-na-politicke-rozhodovani-brezen-2017> [cit. 21. dubna 2018]

Poguntke, Thomas: Anti-party sentiment - Conceptual thoughts and empirical evidence: Explorations into a minefield, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3

Poguntke, Thomas, Scarrow E. Susan: The politics of anti-party sentiment, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3

Polášek, M., Novotný, V., Perottino, M. a kol.: *Mezi masovou a kartelovou stranou, Možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000 - 2010*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2012

Putnam, Robert D.: *Bowling Alone, The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster, 2000

Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008

Ryšavý, Dan: Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit, *Sociologický časopis*, roč. 42 (2006), č. 5

Ryšavý, Dan, Šaradín, Pavel: Straníci, bezpartijní a nezávislí zastupitelé na českých radnicích, *Sociologický časopis*, Vol 46 (2010), No. 5

Říchová, Blanka: *Analýza politiky a političtí aktéři, Možnosti a limity aplikace teorií v příkladech*, Praha: SLON, 2015, kapitola č. 5

Sartori, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství, Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: SLON, 2001

Suk, Jiří, Andělová, Kristina (eds.): *Jednoho dne se v našem zelináři cosi vzbouří, eseje o Moci bezmocných*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2016

Theocharis, Yannis, Van Deth, Jan W.: *The continuous expansion of citizen participation: a new taxonomy*, *European Political Science Review*, Vol 10. (2018), No. 1

de Tocqueville, Alexis: *Democracy in America and Two Essays on America*, London: Penguin Books, 2003

Torcal, Mariano, Gunter, Richard, Montero Ramón, José: *Anti-Party Sentiments in Southern Europe* In: Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002

Valdrová, Jana, Knotková-Čapková, Blanka, Paclíková, Pavla: *Kultura genderově vyváženého vyjadřování*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [on-line]. Dostupné z http://data.idnes.cz/soubory/studium/A100125_BAR_GENDER_PRIRUCKA.PDF [cit. 19. dubna 2019].

Van der Meer, Tom, Van Ingen, Erik: *Schools of democracy? Disentangling the relationship between civic participation and political action in 17 European countries*, *European Journal of Political Research*, Vol. 48 (2009), No. 2

van Deth, Jan W.: *A conceptual map of political participation*, *Acta Politica*, Vol. 49 (2014), No. 3

Verba, Sidney, Nie, Norman H.: *Participation in America, Political Democracy and Social Equality*, Chicago: The University of Chicago Press, 1972

Znoj, Milan: Václav Havel, His Idea of Civil Society, and the Czech Liberal Tradition, In: Kopeček, Michal, Wciślik, Piotr: *Thinking through transition: liberal democracy, authoritarian pasts, and intellectual history in East Central Europe after 1989*, New York: Central European University Press, 2015

Novinové články

Binar, David: Žít Brno? Sluníčkářská strana na vysokou politiku nestačí, říká Matěj Hollan, *neovlivni.cz* [on-line], 24. července 2015. Dostupné z <http://neovlivni.cz/zit-brno-slunickova-strana-na-vysokou-politiku-nestaci-rika-matej-hollan/> [cit. 9. března 2019]

Boček, Jan, Cibulka, Jan, Jelen, Tomáš. (2018): Analýza kandidátek: Pravostředové strany v obcích stále častěji kandidují v koalicích. Nejčastěji kolem TOP 09, *iRozhlas.cz* [on-line]. 27. září 2018 Dostupné z https://www.irozhlas.cz/volby/obecni-volby-2018-politika-kandidatky-koalice-top-09-ano_1809270600_jab [cit. 13. ledna 2019]

ČTK: Referendum o dřevozpracující firmě ve Vodňanech není závazné, *Aktuálně.cz* [on-line] 24. května 2014. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihocesky/referendum-o-drevozpracujici-firme-ve-vodnanech-neni-zavazne/r~c100b756e35d11e3ab3c002590604f2e/> [cit. 30. března 2019]

ČTK: Předražený hotel Prahy 10: protikorupční fond podal trestní oznámení, *E15* [on-line], 2. prosince 2015. Dostupné z <https://www.e15.cz/domaci/predrazeny-hotel-prahy-10-protikorupcni-fond-podal-trestni-oznameni-1251594> [cit. 7. dubna 2019].

Havel, Václav: Ztráta Paměti, *Lidové noviny* [on-line], 13. září 1994, Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

Hollan, Matěj: Nejlepší Janáček [on-line], *Ihned.cz*, 3. listopadu 2016. Dostupné z <https://ekonom.ihned.cz/c1-65498890-matej-hollan-nejlepsi-janacek> [cit. 9. března 2019]

Jakicová, Markéta (2018): Neziskové organizace získaly 58 miliard: kolik jim přispěl stát a kdo čerpal nejvíce, *Aktuálně.cz*, [on-line]. 5. listopadu 2018. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/neziskove-organizace-ziskaly-58-miliard-kolik-jim-prispel-st/r~959bc916ddea11e8b1a40cc47ab5f122/>, [cit. 1. února 2019]

Jakl, Ladislav: Dopis komentátorovi Českého rozhlasu Jiřímu Ješovi, www.klaus.cz, [on-line] 24. června 2005, Dostupné z <https://www.klaus.cz/clanky/1315> [cit. 19. dubna 2019]

Janouš, Václav: Starosta Prachatic je z ODS, přestože jeho strana volby nevyhrála, www.idnes.cz [on-line], 15. listopadu 2010. Dostupné z https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/starosta-prachatic-je-z-ods-prestoze-jeho-strana-volby-nevyhrala.A101115_181024_budejovice-zpravy_sou [cit. 15. března 2019]

Kavanová, Lucie: Žijí Brno naplno, *Respekt* [on-line], 8. února 2014, dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/44/ziji-brno-naplno> [cit. 9. března 2019]

Klimeš, David: Prostor pro velké strany se zmenšuje, lokální hnutí dobývají i velká města, *Ekonom*, 1. listopadu 2018, str. 28 - 30

Kopecký, Josef: Hnutí STAN jde do eurovoleb se Zelenými a regionálními sdruženími, www.idnes.cz, 29. ledna 2019, Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/stan-zeleni-eurovolby-spolecna-kandidatka.A190129_150517_domaci_kop [cit. 17. února 2019]

Krejčová, Jana: Střídání křesel ve Vodňanech. Vítěz voleb koalici nesestavil, *JcTed.cz* [on-line], 5. listopadu 2018. Dostupné z <https://www.jcted.cz/stridani-kresel-ve-vodnanech-vitez-voleb-koalici-nesestavil/> [cit. 30. března]

Kubala, Radek: Žít Brno by mělo zaniknout, myslí si bývalý člen Robin Kvapil, *Deník Referendum* [on-line], 31. května 2018. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/27717-zit-brno-by-melo-zaniknout-mysli-si-byvaly-clen-robin-kvapil> [cit. 10. března 2019]

Kuldová, Petra: Překvapení: starosta Hradiště do letošních voleb nezasáhne!, *Boleslavský deník* [on-line], 8. srpna 2014, dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/prekvapeni-starosta-hradiste-do-letosnich-voleb-nezasahne.html [cit. 22. dubna 2019]

Kuldová, Petra: Areál bývalého letního kina má smůlu, návrh potřetí neprošel, *Boleslavský deník* [on-line], 27. června 2016, dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/areal-bvalho-letnho-kina-m-smlu-nvrh-potet-neproel.html [cit. 28. února 2019]

Matůšková, Štěpánka: Rozhýbat lidi, *Respekt* [on-line], 26. června 2011. Dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/26/rozhybat-lidi> [cit. 28. března 2019]

Nachtmann, Filip: Konec bémovské éry. ODS zrušila buňky na Praze 10 a 11, *Echo24.cz* [on-line], 8. prosince 2014. Dostupné z <https://echo24.cz/a/iWVXY/konec-bemovske-ery-ods-zrusila-bunky-v-praze-10-a-11> [cit. 8. dubna 2019].

Novinky.cz: Nepřijel jsem vás rozložit, nabízím vám svoje přátelství, řekl Zeman ČSSD, www.novinky.cz [on-line], 15. března 2013, Dostupné z

<https://www.novinky.cz/domaci/296162-neprijel-jsem-vas-rozlozit-nabizim-vam-svoje-pratelstvi-rekl-zeman-cssd.html>, [cit. 19. dubna]

Pokorný, Marek: Zmatek na Praze 10. Radnice plánuje hned tři referenda, *Aktuálně.cz* [on-line], 22. srpna 2014. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/fraska-na-praze-10-radnice-planuje-tri-referenda/r~25b843f629d811e48e74002590604f2e/> [cit. 7. dubna 2019].

Pokorný, Martin: Starostou Prachatic je potřetí Martin Malý. Opozice kritizuje, že byl zvolený s podporou člena KSČM, *Český rozhlas* [on-line], 6. listopadu 2018. Dostupné z <https://budejovice.rozhlas.cz/starostou-prachatic-je-potretri-martin-maly-opozice-kritizuje-ze-byl-zvoleny-s-7671135> [cit. 15. března 2019]

Porazil, Daniel: Revitalizace náměstí v Mnichově Hradišti se blíží, *Boleslavský deník* [on-line], 26. února 2018, dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/hradiste-revitalizace-namesti-se-blizi-20180223.html [22. dubna 2019].

Prchal, Lukáš, Ťopek, Martin: Tři miliardy neziskovkám škrtat nebudeme, couvají po kritice Babiš a Schillerová, *Ihned.cz* [on-line], 14. srpna 2018. Dostupné z <https://archiv.ihned.cz/c1-66216100-tri-miliardy-neziskovkam-skrtat-nebudeme-couvaji-po-kritice-babis-a-schillerova-je-to-lez-a-nesmysl-rekl-o-puvodnim-vyroku-sve-ministryne-premier>. [cit. 1. února 2019]

Příbyl, Tomáš: Diskusi o diskusi ukončilo hlasování o konci diskuse, *JcTed.cz* [on-line], 25. ledna 2019. Dostupné z <https://www.jcted.cz/diskusi-o-diskusi-ukoncilo-hlasovani-o-konci-diskuse/> [cit. 22. března 2019]

Příbyl, Tomáš: Zastupitelé informace z rady nedostanou a veřejnost materiály zastupitelů také ne, *JcTed.cz* [on-line], 6. března 2019. Dostupné z <https://www.jcted.cz/zastupitele-informace-z-rady-nedostanou-a-verejnost-materialy-zastupitelu-take-ne/> [cit. 22. března 2019]

Redakce: Masopustní veselí se uskutečnilo i ve Veselém, *Boleslavský deník* [on-line], 14. února 2013, dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/masopustni-veseli-se-uskutecnilo-i-ve-vesele-20130214.html [cit. 28. února 2019]

Redakce: Potvrzeno. Třidvacet městských částí Brna má úplný zákaz heren, *www.idnes.cz* [on-line], 21. ledna 2014, dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/schvaleny-totalni-zakaz-hazardu.A140121_125742_brno-zpravy_daj, [cit. 9. března 2019]

Redakce: Žít Brno jde do voleb. "Magistrát vyřešil váhání za nás," říkají aktivisté, *Lidovky.cz* [on-line], 11. února 2014, dostupné z https://www.lidovky.cz/domov/zit-brno-jde-do-voleb-magistrat-vyresil-vahani-za-nas-rikaji-aktiviste.A140211_094754_ln_domov_mc [cit. 9. března 2019]

Redakce: Jde skutečně o inkluzi? Ministryně školství v obklopení spřátelených neziskovek: Kdo to válí s Valachovou?, *Blesk* [on-line], 17. března 2016. Dostupné z <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/380866/jde-skutecne-o-inkluzi-ministryne-skolstvi-v-obklopeni-spratelenych-neziskovek-kdo-to-vali-s-valachovou.html> [cit. 19. dubna 2019].

Sedlák, Jan: Aplikace Bez Andreje má novou verzi a dostala se na první příčku v App Store, www.lupa.cz [on-line], 9. srpna 2018, Dostupné z <https://www.lupa.cz/aktuality/aplikace-bez-andreje-ma-novou-verzi-a-dostala-se-na-prvni-pricku-v-app-store/>, [cit. 9. února 2019]

Skoupá, Adéla, Frouzová, Kateřina: Vesnice pro lůzu a deratizace havěti. Radikální kampaň v Mostě bude řešit policie, *Aktuálně.cz* [on-line]. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby/vesnice-pro-luzu-a-deratizace-haveti-radikalni-kampan-v-most/r~ac23996ab51411e8a4d90cc47ab5f122/?redirected=1555685513> [cit. 19. dubna 2019].

Svačina, Pavel: ODS v Hradišti vyšachovala vítěze voleb a má starostu, *Boleslavský deník* [on-line], 9. listopadu 2010, dostupné z https://boleslavsky.denik.cz/zpravy_region/ods-a-mensi-strany-v-hradisti-vysachovaly-cssd.html [cit. 22. dubna 2019]

Svobodová, Ivana: Hollan: Když prosadím dobré věci, tak klidně i v obleku, *Respekt* [on-line], 12. října 2014. Dostupné z <https://www.respekt.cz/fokus/hollan-kdyz-prosadam-dobre-veci-tak-klidne-i-v-obleku> [cit. 12. dubna 2019]

Šídlo, Jindřich: Výzva: Za zprávou o Zemanově nemoci si stojím, říká brněnský politik a aktivista, *Seznam zprávy* [on-line], 28. září 2018. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/za-zpravou-o-zemanove-nemoci-si-stojim-rika-brnensky-politik-a-aktivista-56805> [cit. 10. března 2019]

Štefanová, Veronika: Obyvatelé Prahy 10 budou hlasovat v několika referendech, třeba o stavbě radnice, *iRozhlas* [on-line], 22. srpna 2014. Dostupné z <https://www.irozhlas.cz/node/5944787> [cit. 7. dubna 2019].

Šulcová, Helena, Přinosilová, Jana: Priority nového ministra Jana Chvojky: Kvalitní zákony a pomoc nejen menšinám, *Radiožurnál* [on-line], 6. prosince 2016, Dostupné z <https://radiozurnal.rozhlas.cz/priority-noveho-ministra-jana-chvojky-kvalitni-zakony-a-pomoc-nejen-mensinam-6202662>, [cit. 17. ledna 2019]

Taušová, Zuzana: Primátor Onderka vyznává magii jedenáctky, ovlivňuje to i dění v Brně, www.idnes.cz [on-line], 17. října 2011, dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/brno-ridi-jedenactky.A111017_1669129_brno-zpravy_dmk [cit. 9. března 2019]

Trachtová, Zdeňka: Každý koupený kebab je další krok k burkám, tvrdí Okamura na Facebooku, www.idnes.cz, 3. ledna 2015. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-na-facebooku-broji-proti-islam.A150103_130900_domaci_zt [cit. 9. února 2019]

Ustohalová, Jana: Některé věci už bych dělal jinak, říká Hollan. V politice končit nehodlá, www.idnes.cz [on-line], 5. dubna 2018. Dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/rozhovor-matej-hollan-zit-brno-namestek-primatora-aktivista.A180404_393233_brno-zpravy_vh [cit. 9. března 2019]

Vokurka, Martin: Severočeši Most přestanou existovat. Kvůli volbám přecházejí k jiné značce, Mostecký deník [on-line], 29. června 2018. Dostupné z https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/severocesimost-prestanou-existovat-kvuli-volbam-prechazeji-k-jine-znacce-20180629.html [cit. 12. ledna 2019]

Prameny

Bauer, Jan - o mě [on-line]. Dostupné z <http://www.janbauer.cz/jan-bauer.php?o-mne/> [cit. 15. března 2019]

Brnění: Jižní centrum [on-line]. Dostupné z <http://www.osbrneni.cz/jizni-centrum>, [cit. 9. března 2019]

Brnění: o nás [on-line]. Dostupné z <http://www.osbrneni.cz/o-nas>, [cit. 9. března 2019]

Brnění: regulace hazardu [on-line], dostupné z <http://www.osbrneni.cz/regulace-hazardu>, [cit. 9. března 2019]

Brnění: výroční zpráva 2014 [on-line], dostupné z <http://www.osbrneni.cz/o-nas/vyrocnizpravy> [cit. 9. března 2019]

Brno: Brněnský projekt Rapid Re-housing obdržel prestižní cenu SozialMarie, www.brno.cz [on-line], 2. května 2018. Dostupné z <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/brnensky-projekt-rapid-rehousing-obdrzel-prestizni-cenu-sozialmarie/> [cit. 9. března 2019]

Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 8. února 2019]

Český statistický úřad: Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.6. – 12. 6. 2004, *Volby.cz* [on-line], Dostupné z <https://volby.cz/pls/ep2004/ep11?xjazyk=CZ> [cit. 21. dubna 2019]

Český statistický úřad: Volby do zastupitelstev obcí, *Volby.cz* [on-line], Dostupné z <https://www.volby.cz/pls/kv2018/kv22115?xjazyk=CZ&xid=0&xv=10&xdz=8&xnumnuts=0&xvyber=1> [cit. 12. ledna 2019]

Český statistický úřad: Volby do zastupitelstev obcí - Mnichovo Hradiště, *Volby.cz*, [on-line], dostupné z <https://www.volby.cz/pls/kv2006/kv1111?xjazyk=CZ&xid=0&xdz=2&xnumnuts=2107&xobec=536326&xobecnaz=mnichovo+hradi%BD9t%EC&xstat=0&xvyber=0> [cit. 22. dubna 2019]

Český statistický úřad: Volby do zastupitelstva obcí - Mnichovo Hradiště, *Volby.cz* [on-line], dostupné z <https://volby.cz/pls/kv2010/kv22112?xjazyk=CZ&xid=0&xv=2&xdz=2&xnumnuts=2107&xobec=536326&xstrana=53> [22. dubna 2019]

Facebook: ČSSD Prachatice [on-line]. Dostupné z https://www.facebook.com/pg/cssdprachatice/events/?ref=page_internal [cit. 20. března 2019]

Facebook: ČSSD Prachatice - dovolená na sekretariátu [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/1878788762356155/> [cit. 20. března 2019]

Facebook: Otevřené jednání klubu zastupitelů koalice vlasta [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/875548202795508/> [cit. 8. dubna 2019].

Facebook: Prostor města [on-line]. Dostupné z https://www.facebook.com/pg/prostorpt/events/?ref=page_internal [cit. 20. března 2019]

Facebook: Svíčka pro Václava Havla [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/289655935020914/> [cit. 22. dubna 2019].

Facebook: Zastavme chátrání Kralovy vily [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/274185366320846/> [cit. 20. března 2019]

Facebook: Živé Prachatice.[on-line]. Dostupné z https://www.facebook.com/pg/ziveprachatice/events/?ref=page_internal [cit. 20. března 2019]

Greenpeace: Less is more, www.greenpeace.org[on-line], 5. března 2018. Dostupné z <https://www.greenpeace.org/international/publication/15093/less-is-more/> [cit. 9. února 2019]

Havel, Václav: Odpověď mladým křesťanům, *Knihovna Václava Havla*, [on-line] Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

Havel, Václav: Projev prezidenta republiky Václava Havla k oběma komorám Parlamentu České republiky, Dvořákova síň, Rudolfinum, 9. prosince 1997, *Knihovna Václava Havla* [on-line] Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

Havel, Václav: Projev prezidenta republiky Václava Havla na sympóziu "Myšlenky Václava Havla a koncept občanské společnosti," Macalester College, Minneapolis/St.Paul, USA, 26. dubna 1999, *Knihovna Václava Havla* [on-line] Dostupné z <https://archive.vaclavhavel-library.org/> [cit. 25. ledna 2019]

Chmelová, Renata: Skvělá zpráva pro Zahradní Město: Revitalizace prostranství u OC Cíl je konečně tady! *Blog Renaty Chmelové* [on-line]. Dostupné z http://renatachmelova.cz/blog/2019/03/13/skvela-zprava-pro-zahradni-mesto-revitalizace-prostranstvi-u-oc-cil-je-konecne-tady/?fbclid=IwAR0mg9kP2gD8M894BJFH9_a9mrx8RABCIMskpboqkUmaPya02P4xaNM3MVk [cit. 8. dubna 2019].

Chrti v nouzi [on-line]. Dostupné z <http://www.chrtivnouzi.cz/>, [cit. 28. února 2019]

Jsme fér - daruj [on-line]. Dostupné z <https://www.jsmefer.cz/daruj> , [cit. 9. února 2019]

Klaus, Václav, K vystoupení prezidenta republiky v poslaneckém klubu ČSSD, 6. února 2008, www.klaus.cz [on-line], Dostupné z <https://www.klaus.cz/clanky/217> [cit. 19. dubna].

Koalice Vlasta: Stanovy, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 8. dubna 2019]

Korzo Národní [on-line]. Dostupné z <https://dikyzemuzem.cz/> [cit. 22. dubna 2019].

Lochman, Ondřej: Od aktivisty ke starostovi, *Starostové starostům* [on-line], dostupné z <http://www.starostovestarostum.cz/storage/talk/1-2000/39-file-Ondrej-Lochman-Projednavani-tvorby-strategickeho-planu-s-verejnosti.pdf>, [1. března 2019].

Senát Parlamentu ČR, www.senat.cz [on-line]. Dostupné z https://www.senat.cz/senatori/index.php?lng=cz&ke_dni=21.4.2019&O=12&par_2=2 [cit. 12. ledna 2019]

Nadace VIA: Koho jsme podpořili [on-line]. Dostupné z <https://www.nadacevia.cz/koho-jsme-podporili/> [cit. 10. dubna 2019].

Nechceme podzemní garáže na Zelném trhu [on-line]. Dostupné z <https://nesouhlasim.webnode.cz/>, [cit. 9. března 2019]

Nepustil, Matěj, Harazim, Karel: Budeme mít městského architekta, *Prostor města*, [on-line]. Dostupné z <http://prostormesta.cz/mestsky-architekt/?fbclid=IwAR3Q3UXKdyXaOkbqbySav1gxrA9KmAXDGnPJsyBe2Tp6nw9dXfYUtTTrbDM> [cit. 22. března 2019]

Pecha Kucha [on-line]. Dostupné z <http://www.pechakucha.cz/> [cit. 30. března 2019]

Pelyněk: Stanovy spolku Pelyněk, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 15. března 2019]

Prostor města: Stanovy spolku, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 15. března 2019]

Pro Prachatice: Uzavření Štěpánčina parku - jde o bezpečnost občanů nebo další politikaření vedení města? on-line], 23. března 2018. Dostupné z

<https://www.proprachatice.cz/news/stromy-ve-stepancine-parku-jde-o-bezpecnost-obcanu-nebo-dalsi-politikareni-vedeni-mesta/> [cit. 20. března 2019]

Skutečný dárek [on-line]. Dostupné z <https://www.skutecnydarek.cz/>, [cit. 9. února 2019]

Společně pro Desítku: Naše ženy v politice - spolupráce dolní a horní komory Parlamentu, *Youtube* [on-line]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=c70heVPSt84&fbclid=IwAR0bvAmz3fLAI1ImZtJ3lK5nVETeO4US0Efruvshd3A5lizny0PVRtvNiQU> [cit. 7. dubna 2019].

Společně pro Desítku: o nás [on-line]. Dostupné z <http://www.prahadeset.cz/o-nas/> [cit. 7. dubna 2019].

Spolkový rejstřík [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 22. dubna 2019]

Stop miliardové radnici [on-line]. Dostupné z <http://www.referendumpraha10.cz/> [cit. 7. dubna 2019].

Stop miliardové radnici: výsledky referenda [on-line]. Dostupné z <http://www.referendumpraha10.cz/ke-stazeni/> [cit. 7. dubna 2019].

Trojmezí: o nás [on-line]. Dostupné z <http://trojmezi.info/o-nas/> [cit. 7. dubna 2019].

Trojmezí: Výroční zpráva 2010 [on-line], Dostupné z http://trojmezi.info/wp-content/uploads/2018/05/os_trojmezi_vyrocní_zprava_2010.pdf [cit. 7. dubna 2019].

Twitter: Status Jiřího Ovčáčka [on-line], 29. října 2018. Dostupné z <https://twitter.com/prezidentmluvci/status/1057050098272739329> [cit. 19. dubna 2019].

Veselá vesnice [on-line]. Dostupné z <http://veselavesnice.cz/> [cit. 28. února 2019]

Vláda: Rozbor financování nestátních neziskových organizací z veřejných rozpočtů v roce 2016, www.vlada.cz [on-line]. Dostupné z

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/dokumenty/rozbor-financovani-nejstatnich-nejziskovych-organizaci-168259/> [cit. 1. února 2019]

Vodňany žijou: co ne/jsme [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyzijou.cz/co-ne-jsme> [cit. 26. března 2019]

Vodňany žijou: Stanovy, *Spolkový rejstřík* [on-line]. Dostupné z <https://www.spolkovyrejstrik.cz/> [cit. 30. března 2019]

Vodňany žijou: úlovky [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyprozmenu.cz/ulovky> [cit. 31. března 2019]

Vodňany žijou: Výroční zpráva 2010, www.vodnanyzijou.cz [on-line]. Dostupné z <https://www.vodnanyzijou.cz/zet/File/vz-vyrocka-2010.pdf> [cit. 30. března 2019]

Zaostřeno na Desítku [on-line]. Dostupné na <http://www.zaostrenona10.cz/> [cit. 7. dubna 2019].

Zaostřeno na Desítku: mapa kauz [on-line]. Dostupné z <http://www.zaostrenona10.cz/mapa-kauz/> [cit. 7. dubna 2019].

Zaostřeno na Desítku: Stanovy [on-line]. Dostupné z http://www.zaostrenona10.cz/wp-content/uploads/2015/03/ZAO10_STANOVY_zs.pdf [cit. 7. dubna 2019].

Zápis č. 70 z jednání Rady města Prachatic ze dne 21. srpna 2018 [on-line]. Dostupné z https://www.prachatice.eu/assets/File.ashx?id_org=13263&id_dokumenty=22629 [cit. 20. března 2019]

Žijeme Jihlavou, www.zijemejihlavou.cz [on-line]. Dostupné z <http://www.zijemejihlavou.cz/cs/>, [cit. 16. ledna 2019]

Žijeme pro Hradiště: Stanovy spolku, *Spolkový rejstřík* [on-line], dostupné z www.spolkovyrejstrik.cz [cit. 22. dubna 2019]

Žijeme pro Hradiště: Co plánujeme na 2019, [on-line]. Dostupné z http://www.zijemeprohradiste.cz/?page_id=4788 [cit. 23. února 2019]

Žít Brno [on-line]. Dostupné z <http://2014.zitbrno.cz/hnuti/> [cit. 9. března 2019]

Žít Brno: program [on-line]. Dostupné z <http://2014.zitbrno.cz/program/zit-brno-2014/> [cit. 9. března 2019]

Živá paměť Veselská [on-line]. Dostupné z <http://www.zivapamet-vesela.cz/>, [cit. 28. února 2019]

Živá vila: přeložka [on-line]. Dostupné z <https://www.zivavila.cz/prelozka-ii-141/> [cit. 20. března 2019]

Živá vila: stanovy spolku [on-line]. Dostupné z <https://www.zivavila.cz/stanovy-spolku/> [cit. 19. března 2019]

Živá vila: stavební historie [on-line]. Dostupné z <https://www.zivavila.cz/kralova-vila/stavebni-historie/> [cit. 20. března 2019]

Prameny - webové stránky politických stran a místních uskupení ve statutárních městech

Fórum Jihlava, Dostupné z <http://www.forumjihlava.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Hnutí pro Havířov, Dostupné z <http://hph-hnutiprohavirov.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Hradecký demokratický klub, Dostupné z <http://hdkhk.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Karlovaráci, Dostupné z <http://www.karlovaraci.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Karlovarská občanská alternativa, Dostupné z https://www.hnutikoa.cz/web/?page_id=722 [cit. 6. ledna 2019]

Karvinská koalice, Dostupné z <https://karvinskakoalice.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Kladeňáci, Dostupné z <http://kladenaci.city/index.php> [cit. 6. ledna 2019]

Koalice pro Hradec, Dostupné z <https://www.koaliceprohradec.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Koalice pro Pardubice, Dostupné z <http://www.koalicepropardubice.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Krásná Jihlava, Dostupné z <http://www.jihlavske-listy.cz/clanek6231-koalice-si-rika-krasna-jihlava.html?komentare=novy&reakce=14937> [cit. 6. ledna 2019]

Liberec otevřený lidem, Dostupné z <http://liberecotevrenylidem.cz/kdo/> [cit. 6. ledna 2019]

Na rovinu, Dostupné z <http://prostejovnarovinu.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Náš Děčín, Dostupné z <http://nasdecin.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Naše město F-M, Dostupné z <https://www.nasemestofm.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Nová budoucnost pro Jablonec, Dostupné z <https://www.projablonec.cz/o-nas/> [cit. 6. ledna 2019]

Nový Sever, Dostupné z <http://www.novysever.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Občané městských částí Opavy, Dostupné z <http://www.omco.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Občané Patrioti, Dostupné z <https://www.obcanepatrioti.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Občané pro Budějovice, Dostupné z <https://www.obcaneprobudejovice.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Občané pro Olomouc, Dostupné z https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/koalice-obcane-pro-olomouc-konci-neshodli-se-20170406.html [cit. 6. ledna 2019]

O co jim jde, Dostupné z <http://www.ocojimjde.cz/kdo-jsme> [cit. 6. ledna 2019]

Osobnosti pro Třinec, Dostupné z <https://osobnostiprotrinec.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Ostravak, Dostupné z <https://www.ostravak.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Pardubáci společně, Dostupné z <http://pardubacispolecne.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Pévěčko, Dostupné z <http://www.pevecko.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Praha sobě, Dostupné z <https://www.prahasobe.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Pravá volba, Dostupné z <https://www.pravavolba.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Pro Chomutov, Dostupné z http://www.procv.cz/program_pro_chomutov/ [cit. 6. ledna 2019]

Pro Most, Dostupné z <https://promost.cz/hnuti/> [cit. 6. ledna 2019]

Pro Olomouc, Dostupné z <http://www.proolomouc.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Pro Zdraví a Sport, Dostupné z <http://www.prozdraviasport.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Pro Sport a Zdraví - Teplice, Dostupné z <http://www.prozdraviasport.cz/teplice> [cit. 6. ledna 2019]

Pro! Ústí, Dostupné z <http://www.planprousti.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Rozhýbejme to, Dostupné z <https://www.rozhybejme.to/> [cit. 6. ledna 2019]

Sdružení Mostečané Mostu, Dostupné z <http://www.mostecane.cz/index.php> [cit. 6. ledna 2019]

Sdružení pro Pardubice, Dostupné z <https://www.sdruzeniopardubice.eu/o-nas> [cit. 6. ledna 2019]

Severočeši.cz, Dostupné z <http://www.severocesni.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

spOLEčně, Dostupné z <https://hnutispolecne.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Společně pro Přerov, Dostupné z <http://www.spolecneproprerov.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Společně pro Budějovice, Dostupné z <https://www.facebook.com/spolecneprocmb/> [cit. 6. ledna 2019]

Společně pro Havířov, Dostupné z <http://www.spolecneprohavirov.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Společně pro Jablonec, Dostupné z <https://spolecneprojablonec.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Unie pro sport a zdraví, Dostupné z <http://www.usz.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Ústecké fórum občanů, Dostupné z <http://www.ufo-usti.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Vaše Ústí, Dostupné z <https://www.vaseusti.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Volba pro Děčín, Dostupné z <http://www.volbaprodecin.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Volba pro Kladno, Dostupné z <http://www.volbaprokladno.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Volba pro Mladou Boleslav, Dostupné z <https://www.vpmb.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Volba pro Teplice, Dostupné z <http://www.volbaproteplice.cz/o-nas/> [cit. 6. ledna 2019]

Za prosperitu Přerova, Dostupné z https://www.facebook.com/pg/zaprospirituprerova/about/?ref=page_internal [cit. 6. ledna 2019]

Zelená pro Opavu, Dostupné z <https://zelenaproopavu.cz/kandidati/> [cit. 6. ledna 2019]

Zlín 21, Dostupné z <https://zlin21.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Žít Brno, Dostupné z <https://www.zitbrno.cz/> [cit. 6. ledna 2019]

Žijeme Jihlavou, Dostupné z <http://www.zijemejihlavou.cz/cs/> [cit. 6. ledna 2019]

Rozhovory se zástupci místních uskupení, spolků a neformální občanských iniciativ⁵⁴⁰

Koalice Vlasta

Číslo rozhovoru	Pozice respondenta, respondentky	Datum a místo rozhovoru
rozhovor č. 1	zastupitel	22. února - Praha
rozhovor č. 2	zastupitel	27. února - Praha
rozhovor č. 3	zastupitelka, členka rady	28. února - Praha
rozhovor č. 4	zastupitelka, členka rady	1. března - Praha
rozhovor č. 5	zastupitelka	5. března - Praha
rozhovor č. 6	zastupitelka	11. března - Praha
rozhovor č. 7	zastupitelka	18. března - Praha

Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

Číslo rozhovoru	Pozice respondenta, respondentky	Datum a místo rozhovoru
rozhovor č. 1	členka spolku	17. února - Praha
rozhovor č. 2	zastupitel, člen rady	18. února - Vodňany
rozhovor č. 3	člen spolku	19. února - Vodňany

⁵⁴⁰ Označení zastupitel, zastupitelka či člen, členka rady náleží respondentovi, respondentce i v případě, že v době rozhovoru již tuto pozici nezastával. Kvůli anonymizaci patří do kategorie člen, členka rady také starosta, starostka, místostarosta, místostarostka nebo náměstek, náměstkyně primátora.

rozhovor č. 4	zastupitel, člen rady	19. února - Vodňany
rozhovor č. 5	zastupitel, člen rady	19. února - Vodňany

Žijeme pro Hradiště

Číslo rozhovoru	Pozice respondenta, respondentky	Datum a místo rozhovoru
rozhovor č. 1	zastupitel, člen rady	11. února - Mnichovo Hradiště
rozhovor č. 2	zastupitel	29. ledna - Mnichovo Hradiště
rozhovor č. 3	zastupitelka, členka rady	29. ledna - Mnichovo Hradiště
rozhovor č. 4	zastupitelka	30. ledna - Mnichovo Hradiště
rozhovor č. 5	zastupitel, člen rady	31. ledna - Mnichovo Hradiště
rozhovor č. 6	zastupitelka, členka rady	30. ledna - Mnichovo Hradiště

Žít Brno

Číslo rozhovoru	Pozice respondenta, respondentky	Datum a místo rozhovoru
rozhovor č. 1	zastupce neformální iniciativy	6. února - Praha
rozhovor č. 2	zastupitel, člen rady	7. února - Brno
rozhovor č. 3	zástupkyně politického hnutí	7. února - Brno
rozhovor č. 4	zastupitel	7. února - Brno
rozhovor č. 5	zastupitel, člen rady	8. února - Brno

Živé Prachatice

Číslo rozhovoru	Pozice respondenta, respondentky	Datum a místo rozhovoru
-----------------	----------------------------------	-------------------------

rozhovor č. 1	zástupkyně SNK Živé Prachatice	15. února - Prachatice
rozhovor č. 2	zastupitel	14. února - Prachatice
rozhovor č. 3	zastupitelka	14. února - Prachatice
rozhovor č. 4	zastupitel	15. února - Prachatice

Ostatní rozhovory

Číslo rozhovoru	Pozice respondenta, respondentky	Datum a místo rozhovoru
rozhovor č. 1	zástupce Nadace VIA	18. ledna - Praha
rozhovor č. 2	zastupitel, člen rady, Strana zelených	22. ledna - Praha
rozhovor č. 3	zastupitel, Volba pro Teplice	22. února - telefonicky
rozhovor č. 4	zastupitel Praha sobě	27. února - Praha
rozhovor č. 5	zastupitel, člen rady, Oživme Velvary	13. února - Velvary

Tabulka: součet podílů pro politické strany/hnutí ve statutárních městech

	1998	2002	2006	2010	2014	2018	průměr
České Budějovice	88,27	93,5	96,52	53,39	63,75	66,5	76,99
Brno	84,36	82,01	86,56	88,72	77,69	58,1	79,57
Děčín	86,48	75,97	77,03	62,96	69,63	61,66	72,29
Frýdek-Místek	83,97	79,72	85,42	92,21	69,43	67,45	79,70
Havířov	83,27	72,88	87,96	80,3	72,62	81,74	79,80
Hradec Králové	64,26	66,78	71,18	63,91	55,17	57,19	63,08
Chomutov	74,38	79,34	88,38	61,06	46,01	52,8	67,00
Jablonec nad Nisou	83,46	85,98	55,5	70,02	60,41	62,48	69,64
Jihlava	75,46	89,97	87,5	79,61	74,31	78,34	80,87
Karlovy Vary	71,8	88,1	84,92	48,52	49,78	46,63	64,96
Karviná	85,19	82,12	88,06	82,04	79,25	98,13	85,80
Kladno	79,75	85,36	94,26	74,61	60,28	58,64	75,48
Liberec	71,19	59,71	69,65	48,73	43,95	29,74	53,83
Mladá Boleslav	90,32	72,31	82,64	81,5	84,19	87,76	83,12
Most	84,62	76,81	53,54	40,08	34,75	41,7	55,25
Olomouc	86,88	80,2	87,57	85,34	88,47	73,05	83,59
Opava	81,2	95,73	85,8	46,97	66,97	73,41	75,01
Ostrava	84,94	85,09	87,6	69,84	62,93	78,44	78,14
Pardubice	81,43	71,91	80,52	55,03	62,24	70,63	70,29
Plzeň	84,68	85,22	84,33	80,25	75,06	81,54	81,85
Praha	92,5	71,7	91,4	89,59	85,98	66,57	82,96
Prostějov	84,85	86,41	96,26	86,94	72,35	62,44	81,54
Přerov	65,65	72,46	83,44	73,88	59,3	68,18	70,49
Teplice	91,66	75,57	93,24	88,85	69,67	61,7	80,12
Třinec	65,47	41,06	48,84	53,6	43,69	23,45	46,02
Ústí nad Labem	86,18	78,37	73,09	66,15	61,06	43,24	68,02
Zlín	80,71	69,78	67,32	70,57	78,64	66,3	72,22

⁵⁴¹ Zdroje pro tabulky jsou Český statistický úřad, *Volby.cz* [on-line] Dostupné z www.volby.cz, [cit. 15. ledna 2019] a vlastní kategorizace autora.

Průměr	81,22	77,93	81,06	70,17	65,47	63,62	

Tabulka: součet podíl pro místní uskupení ve statutárních městech

	1998	2002	2006	2010	2014	2018	
České Budějovice	0	0	0	26,27	14,17	16,44	9,48
Brno	0,00	0,00	8,90	0,00	11,88	0,00	3,46
Děčín	5,28	15,05	9,88	24,24	18,69	36,26	18,23
Frýdek-Místek	7,85	11,14	5,48	5,77	10,95	18,7	9,98
Havířov	8,71	15,39	5,97	13,17	6,05	8,49	9,63
Hradec Králové	22,42	25,6	15,99	29,2	31,23	22,5	24,49
Chomutov	5,78	6,5	0	35,52	40,63	40,12	21,43
Jablonec nad Nisou	8,6	13,68	34,42	24,7	27,4	26,9	22,62
Jihlava	17,34	0	11,31	8,54	9,46	18	10,78
Karlovy Vary	5,87	0	8,27	35,58	39,07	26,98	19,30
Karviná	0	8,12	6,67	5,67	0	0	3,41
Kladno	0	0	0	18,06	23,67	34,23	12,66
Liberec	21,7	28,38	30,58	41,53	42,03	50,63	35,81
Mladá Boleslav	5,33	25,5	13,26	7,54	0	0	8,61
Most	6,42	17,97	33,86	50,71	51,46	45,29	34,29
Olomouc	0	11,37	5,8	0	6,83	18,03	7,01
Opava	0	0	5,39	28,21	22,14	20,33	12,68
Ostrava	0	5,62	0	15,97	13,75	11,49	7,81
Pardubice	9,82	15,31	19,23	30,43	21,92	15,11	18,64
Plzeň	7,19	9,34	15,54	5,04	7,31	0	7,40
Praha	0	18,37	0	0	0	16,56	5,82
Prostějov	9,68	5,69	0	0	21,44	21,35	9,69
Přerov	5,92	18,84	6,06	14,2	32,01	22,27	16,55
Teplice	0	16,28	0	0	25,77	32,19	12,37
Třinec	21,3	49,87	51,11	37,76	49,23	54,84	44,02
Ústí nad Labem	0	12,74	13,78	18,04	23,68	41,64	18,31
Zlín	11,62	22,52	16,58	21,36	0	22,01	15,68
Průměr	6,70	13,08	11,78	18,43	20,40	22,98	15,56

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Brno

Brno						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	21,81	16,92	21,76	30,4	17,67	6,28
KSČM	11,11	13,13	8,67	7,39	6,72	
KDU-ČSL	13,06	13,83	11,11	9,18	11,83	10,25
ODS	28,68	32,34	33,1	21,95	7,61	18,55
ANO 2011					19,92	23,02
Strana zelených		5,79	11,92	5,65	7,37	
TOP 09				14,15	6,57	
Unie svobody	9,7					
Česká pirátská strana						8,73
SPD - TO						5,07
Součet	84,36	82,01	86,56	88,72	77,69	58,1
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
BRNO2006-tým J.Zlatušky			8,9			
Žít Brno - s podporou Pirátů					11,88	
Součet	0,00	0,00	8,90	0,00	11,88	0,00

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - České Budějovice

České Budějovice						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	15,67	12,03	8,32		5,53	
ČSSD	11,84	14,95	15,83	16,79	15,25	
KSČM	18,5	15,39	13,06	11,38	10,31	6,98
ODS	34,01	34,91	46,38	14,89	5,41	14,19
US-DEU	8,25	5,09				
SNK - ED		11,13	5,44			
Zelení a otevřená společnost			7,49			
TOP 09				10,33	6,6	
ANO 2011					20,65	21,2
Spol.pro Bud.-Lidovci a TOP 09						5,49
STAN a Čisté Budějovice						6,46
Česká pirátská strana						12,18
Součet	88,27	93,5	96,52	53,39	63,75	66,5
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Občané pro Budějovice				26,27	14,17	16,44
Součet	0	0	0	26,27	14,17	16,44

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Děčín

Děčín						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ODA	8,67	8,39				
ODS	25,18	24,47	45,02	22,85		6,49
US	5,65					
KSČM	16,21	14,76	9,51	10,12	9,03	6,3
ČSSD	30,77	28,35	22,5	24,59	19,13	5,96
TOP 09				5,4	5,27	
Koalice ODS a PSZ					13,14	
ANO 2011					23,06	27,97
SPD TO						6,08
Česká pirátská strana						8,86
Součet	86,48	75,97	77,03	62,96	69,63	61,66
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Občanská koalice-Polit.klub	5,28					
Sdružení nezávislých		15,05				
Volba pro město			9,88	18,16	18,69	
Severočeší.cz				6,08		
Náš Děčín						14,02
Změna pro Děčín						8,12
Volba pro Děčín						14,12
Součet	5,28	15,05	9,88	24,24	18,69	36,26

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Frýdek-Místek

Frýdek-Místek						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ODS	23,18	22,94		18,6		
KSČM	19,03	22,13	12,77	12,25	10,87	7,11
KDU-ČSL	12,63	10,7		6,78	8,65	8,46
ČSSD	21,91	23,95	36,5	37,72	22,09	21,09
Sdružení US, NK	7,22					
Sdruž.ODS,KDU-ČSL a Obč.pro FM			36,15			
Věci veřejné				7,44		
TOP 09				9,42		
ANO 2011					27,82	16,45
Česká pirátská strana						8,36
SPD TO						5,98
Součet	83,97	79,72	85,42	92,21	69,43	67,45
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
NEZÁVISLÍ	7,85		5,48	5,77		
Sdružení nezávislých		11,14				
Naše město F-M					10,95	18,7
Součet	7,85	11,14	5,48	5,77	10,95	18,7

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Havířov

Havířov						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	26,63	21,49	23,53	30,23	25,91	11,63
KSČM	23,83	25,94	30,79	24,86	22,89	14,86
KDU-ČSL	6,15	6,24	5,23		5,11	
ODS	21,28	19,21	28,41	11,96		5,17
US	5,38					
TOP 09				5,7		
Věci veřejné				7,55		
ANO 2011					18,71	27,11
Česká pirátská strana						7,76
SPD - TO						7,39
Společně pro Havířov						7,82
Součet	83,27	72,88	87,96	80,3	72,62	81,74
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Hnutí pro Havířov	8,71	10,2	5,97	7,97	6,05	8,49
Nezávislí				5,2		
Strana zdravého rozumu		5,19				
Součet	8,71	15,39	5,97	13,17	6,05	8,49

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Hradec Králové

Hradec Králové						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	7,42	6,45				
ČSSD	7,88	14,7	15,31	19,35	11,8	
KSČM	16,28	14,88	12,92	11,64	10,01	6,14
ODS	26,72	30,75	42,95	15,8	6,34	10,26
US	5,96					
Koalice SNK ED, KDU-ČSL				6,28		
TOP 09				10,84	6,69	
ANO 2011					14,17	23,82
Česká pirátská strana						10,2
Koalice pro Hradec					6,16	6,77
Součet	64,26	66,78	71,18	63,91	55,17	57,19
Místní uskupení	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Volba pro město	22,42	18,28	8,27	9,04		
Sdružení SOS, NK		7,32				
Hradecký demokratický klub			7,72		25,56	15,66
Sdružení ALTERNATIVA, NK				12,5		
Změna pro Hradec				7,66		
Změna pro Hradec a SZ,s Piráty					5,67	
Změna pro Hradec a Zelení						6,84
Součet	22,42	25,6	15,99	29,2	31,23	22,5

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Chomutov

Chomutov						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KSČM	21,72	22,83	16,02	15,88	15,17	9,21
ODS	22,53	29,22	34,45	15,36		6,78
ČSSD	24,68	18,77	27,74	22,09	17,84	5,2
US	5,45					
Koalice Str.zel. a Sdr.nezáv.		8,52				
Strana zelených			10,17			
TOP 09				7,73		
ANO 2011					13	25,13
SPD TO						6,48
Součet	74,38	79,34	88,38	61,06	46,01	52,8
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
NEZÁVISLÍ	5,78					
Unie pro sport a zdraví		6,5				
PRO CHOMUTOV				20,05	26,97	23,04
NESPOKOJENÍ OBČANÉ!				8,54		
Severočeši.cz				6,93		
NOVÝ SEVER					13,66	17,08
Součet	5,78	6,5	0	35,52	40,63	40,12

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Jablonec nad Nisou

Jablonec nad Nisou						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KSČM	10,33	10,98	8,21	7,69	5	
US	12,83					
ČSSD	24,73	15,96	9,84	16,72	11,13	
ODS	35,57	36,15	32,11	26,15	20,41	22,33
KDU-ČSL		5,49				
Sdruž. US-DU a jablonec.osobn		17,4				
SNK Evropští demokraté			5,34			
TOP 09				11,26	5,61	
Věci veřejné				8,2		
ANO 2011					18,26	20,26
Česká pirátská strana						14,51
SPD TO						5,38
Součet	83,46	85,98	55,5	70,02	60,41	62,48
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Demokratická regionální strana	8,6	5,86				
Sdružení nezávislých		7,82				
DOMOV NAD NISOU			27,75	24,7	9,94	
Strana pro otevřenou společnost			6,67			
Nová budoucnost pro Jablonec					6,45	5,38
Změna pro Jablonec					11,01	
Starostové pro Liberecký kraj						9,95
Společně pro Jablonec						11,57
Součet	8,6	13,68	34,42	24,7	27,4	26,9

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Jihlava

Jihlava						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
US	5,45					
ČSSD	20	16,73	19,38	24,35	16,54	6,77
ODS	22,45	26,03	28,59	23,29	11,02	15,17
KDU-ČSL	10,74	10,12	7,96	6,35	9,84	8,08
KSČM	16,82	20,67	16,13	15,24	12,89	8,45
Strana zelených		5,89	7,17			
US-DEU		5,34				
SNK Evropští demokraté		5,19	8,27			
TOP 09				10,38	5,79	
ANO 2011					18,23	22,61
SPD TO						6,46
Žijeme Jihlavou						10,8
Součet	75,46	89,97	87,5	79,61	74,31	78,34
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdružení ČSNS, ODA, NK	11,54					
Sdružení VPM, NK	5,8					
Nezávislí občané Jihlavy			11,31			
Krásná Jihlava NOJ - Jihlavská aliance - Svobodní				8,54		
Fórum Jihlava					9,46	18
Součet	17,34	0	11,31	8,54	9,46	18

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Karlovy Vary

Karlovy Vary						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	21,57	16,57	20,8	15,13	11,51	
KSČM	10,41	13,93	11,37	9,88	9,02	5,06
ODS	33,9	23,68	33,98	14,15	6,46	
US-DEU	5,92					
Strana zelených		5,48	5,5			
SNK Evropští demokraté		8,93	6,62			
Koalice KDU-ČSL, US-DEU, VPM		19,51				
Karlovarská koal.-KDU-ČSL, VPM			6,65			
TOP 09				9,36		
ANO 2011					15,38	23,85
OCJJ, KDU-ČSL, Piráti, SZ					7,41	
Česká pirátská strana						9,97
ODS s podp. Str. s. ČR a MK						7,75
Součet	71,8	88,1	84,92	48,52	49,78	46,63
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Volba pro město	5,87					
Karlovar.občanská alternativa			8,27	17,34	21,31	11,36
Sdružení ALTERNATIVA, NK				10,98		
Hnutí O co jim jde?!				7,26		
ALTERNATIVA					5,9	
Karlovaráci					11,86	15,62
Součet	5,87	0	8,27	35,58	39,07	26,98

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Karviná

Karviná						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	31,8	20,9	29,36	50,31	33,8	44,15
Koalice ODA, ODS	12,39					
KSČM	30,35	34,39	33,27	20,86	16,36	11,25
KDU-ČSL	10,65	8,76	5,05			
ODS		18,07	20,38	10,87		
ANO 2011					23,85	21,56
KOALICE KDU-ČSL, SZ					5,24	
Piráti a Starostové						5,96
SPD TO						6,81
Karvinskakoalice.cz						8,4
Součet	85,19	82,12	88,06	82,04	79,25	98,13
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdružení Naše Karvinsko		8,12	6,67	5,67		
Součet	0	8,12	6,67	5,67	0	0

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Kladno

Kladno						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Koalice ODA, US	8,17					
KSČM	19,33	16,88	16,66	12,1	11,03	6,43
ČSSD	23,04	20,21	20,71	22,17	17,38	
ODS	29,21	48,27	51,73	34,67	18,48	20,82
Strana zelených			5,16			
TOP 09				5,67		
ANO 2011					13,39	12,04
SPD TO						5,69
Kladeňáci						13,66
Součet	79,75	85,36	94,26	74,61	60,28	58,64
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Volba pro Kladno				18,06	23,67	34,23
Součet	0	0	0	18,06	23,67	34,23

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Liberec

Liberec						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	5,2					
ČSSD	18,5	15,76	14,3	16,83	9,82	
ODS	31,82	27,72	28,88	17,73	5,04	8,38
US-DEU	6,91	5,48				
Sdružení KSČM, NK	8,76					
KSČM		10,75	8,76	6,91	5,58	
SNK ED a nezávislí společně			6,38			
Strana zelených			11,33			
Věci veřejné				7,26		
TOP 09					5,46	
ANO 2011					18,05	21,36
Součet	71,19	59,71	69,65	48,73	43,95	29,74
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Demokratická regionální strana	7,42	6,11				
Unie pro sport a zdraví	6,13	7,19	9,06	6,95		
Sdružení OS, NK	8,15					
Nezávislí		5,15				
SOS pro Liberec			21,52			
Změna pro Liberec				21,17	25,45	13,26
Liberec občanům				13,41		
Starostové pro Liberecký kraj					16,58	32,1
Liberec otevřený lidem - LOL!						5,27
Strana pro otevřenou společnost		9,93				
Součet	21,7	28,38	30,58	41,53	42,03	50,63

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Mladá Boleslav

Mladá Boleslav						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	18,66	17,02	20,8	23,45	18,32	7,79
Koalice ODA, US	15,9					
KDU-ČSL	8,22	6,27				
KSČM	15,48	14,66	9,89	9,55	8,59	6,61
ODS	32,06	29,35	36,9	39,94	27,62	28,76
Strana zelených		5,01	5,41			
SNK Evropští demokraté			9,64			
TOP 09				8,56	9,09	
ANO 2011 + Volba pro MB					20,57	26,41
Koalice KDU-ČSL, Zelení						5,43
STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ						12,76
součet	90,32	72,31	82,64	81,5	84,19	87,76
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Živnostenská strana	5,33					
Sdružení nezávislých		17,15				
NEZÁVISLÍ		8,35				
Volba pro Mladou Boleslav			6,13	7,54		
ZVON			7,13			
Součet	5,33	25,5	13,26	7,54	0	0

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Most

Most						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KSČM	24,79	28,04	15,71	9,86	10,6	8,01
ODA	5,6					
ODS	24,26	23,79	20,28	11,62	5,42	8,52
ČSSD	24,92	14,26	12,19	12,71	7,05	
US	5,05					
SNK Evropští demokraté		10,72	5,36			
TOP 09				5,89		
ANO 2011					11,68	16,3
Piráti a Zelení pro Most						8,87
Součet	84,62	76,81	53,54	40,08	34,75	41,7
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Nezáv.sduž.sport.města Mostu	6,42					
Sdružení pro sport a zdraví		6,33				
Sdružení Mostečané Mostu			33,86	50,71	18,77	16,2
Severočeši Most					32,69	
ProMOST						29,09
SOS		11,64				
Součet	6,42	17,97	33,86	50,71	51,46	45,29

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Olomouc

Olomouc						
politická strana/volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ODS	26,86	23,18	36,44	24,18	11,04	10,91
ČSSD	23,17	23,19	24,66	28,67	18,68	5
KSČM	12,57	14,87	11,27	10,15	8,86	5,57
KDU-ČSL	11,37	10,02	8,35	7,54	9,93	7,4
TOP 09				14,8	9,24	
ANO 2011					23,4	26,66
Občané pro Olomouc					7,32	
Strana zelených			6,85			
Strana zelených a Šance pro OI		8,94				
Unie svobody - Demokratická unie	7,42					
Sdružení SZ, OS, NK	5,49					
SPD T.OKAMURA a SPO ZEMANOVCI						5,57
PIRÁTI A STAROSTOVÉ						11,94
Součet	86,88	80,2	87,57	85,34	88,47	73,05
Místní uskupení	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Stružení NV, NK			5,8			
Nezávislí		5,95				
OLOMOUC 21-SOS a nez.ob.inic.		5,42				
ProOlomouc					6,83	12,1
spOLEčně						5,93
Součet	0	11,37	5,8	0	6,83	18,03

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Opava

Opava						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	12,87	12,24	9,3	5,66	7,41	6,13
ČSSD	23,2	21,91	24,9	17,44	13,71	8,73
KSČM	14,84	17,89	10,95	9,22	8,95	5,7
ODS	23,72	23,46	33,3	14,65	7,42	
Koalice KAN, DEU, US	6,57					
US-DEU		5,44				
SNK Evropští demokraté		14,79	7,35			
ANO 2011					22,91	22,02
ODS, TOP 09, SOUKROMNÍCI A NK						13,96
Piráti & Opavané						10,99
SPD - TO						5,88
Zelená pro Opavu					6,57	
Součet	81,2	95,73	85,8	46,97	66,97	73,41
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Chcete změnu?Volte mladé!			5,39			
SOS pro Opavu				28,21		
Opavané-NEZÁV., OBČANÉ, PIRÁTI					5,68	
SNK Starostové a občané Opavy					8	
Změna pro Opavu					8,46	7,59
Zelená pro Opavu + SZ a NK						5,75
Občané městských částí Opavy						6,99
Součet	0	0	5,39	28,21	22,14	20,33

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Ostrava

Ostrava						
politická strana/volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	27,07	25,72	27,59	32,12	16,21	5,52
KSČM	16,81	20,58	16,59	12,73	13,42	8,95
ODS	33,57	31,69	37,71	18,48	5,78	9,73
ANO 2011					21,34	32,71
KDU-ČSL	7,49	7,1	5,71		6,18	
TOP 09				6,51		
KDU-ČSL a nezávislí kandidáti						5,82
SPD TO						6,76
Česká pirátská strana						8,95
Součet	84,94	85,09	87,6	69,84	62,93	78,44
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Ostravak				15,97	13,75	11,49
Sdružení nezávislých		5,62				
Součet	0	5,62	0	15,97	13,75	11,49

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Pardubice

Pardubice						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	5,48	5,01				
ČSSD	25,78	16,5	17,51	22,18	12,19	
KSČM	13,18	15,15	11,52	9,89	8,68	5,15
ODS	28,76	35,25	38,24	15,6	8,71	14,59
US-DEU	8,23					
Koal.pro Pard.,KDU-ČSL+Nestran			5,34		5,06	
TOP 09 a nezávislí				7,36	6,16	
ANO 2011					21,44	26,65
Česká pirátská strana						11,22
ČSSD a nestran. pro Pardubice						5,84
Koalice pro Pardubice						7,18
Zelená pro Pardubice			7,91			
Součet	81,43	71,91	80,52	55,03	62,24	70,63
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdružení OS, NK	9,82					
Sdružení SOS, SNK, NK		15,31				
Sdružení pro Pardubice			19,23	20,08		6,15
Pardubáci				10,35		
PARDUBÁCI,Sdružení ČSR, NK					7,19	
Sdružení pro Pard. - SNK ED,NK					9,42	
PATRIOTI PARDUBIC, PATRIOTI,NK					5,31	
Pardubáci společně						8,96
Součet	9,82	15,31	19,23	30,43	21,92	15,11

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Plzeň

Plzeň						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	7,46	7,43	6,34		5,67	
ČSSD	24,36	20,59	20,28	23,81	16,44	6,55
KSČM	12,47	13,26	12,48	9,7	8,47	5,63
ODS	31,66	37,89	45,23	24,77	17,55	22,11
US-DEU	8,73					
Koalice US-DEU, SNK		6,05				
Občané.cz				9,67		
TOP 09				12,3	9,04	6,82
ANO 2011					17,89	22,19
Česká pirátská strana						11,69
KDU-ČSL- PRAVÁ VOLBA PRO PLZEŇ						6,55
Součet	84,68	85,22	84,33	80,25	75,06	81,54
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Pravá volba pro Plzeň	7,19	9,34	7,97	5,04		
Plzeňská aliance			7,57			
Občané patrioti					7,31	
Součet	7,19	9,34	15,54	5,04	7,31	0

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Praha - MHMP

Praha						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	17,53	14,66	15,87	17,85	10,43	
KSČM	10,02	10,83	7,93	6,82	5,91	
ODS	36,88	35,54	54,42	23,1	10,97	17,86
Čtyřkoalice	28,07					
Unie svobody - DEU		5,64				
SNK - Evropští demokraté			5,38			
Strana zelených			7,8			
TOP 09				30,26	20,07	
Věci veřejné				5,66		
TROJKOALICE SZ, KDU-ČSL, STAN					11,21	
ANO 2011					22,08	15,36
Česká pirátská strana					5,31	17,07
koalice STAN + TOP 09						16,28
Koalice SZ, SNK				5,9		
Koalice SNK, SZ, SOS		5,03				
celkem	92,5	71,7	91,4	89,59	85,98	66,57
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdružení ED, NK		18,37				
Praha sobě						16,56
celkem	0	18,37	0	0	0	16,56

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Prostějov

Prostějov						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdružení ODA, NK	6,2					
ODS	21,24	26,08	35,68	21,02	6,97	
US	8,93					
KSČM	14,59	16,45	13,55	11,18	10,44	7,42
ČSSD	24,5	24,86	30,33	34,43	25,51	11,23
KDU-ČSL	9,39	8,49	8,83	5,61	6,27	6,43
US-DEU		10,53				
Strana zelených			7,87			
TOP 09				14,7		
ANO 2011					15,79	18,18
TOP 09 a nezávislí Prostějovan					7,37	
ODS a nez.osob.města PV						11,85
SPD TO						7,33
Narovinu!						15,94
Součet	84,85	86,41	96,26	86,94	72,35	62,44
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Prostějov 21		5,69				
Změna pro Prostějov					10,44	8,43
Pévěčko					11	12,92
Sdružení OS, NK	9,68					
Součet	9,68	5,69	0	0	21,44	21,35

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Přerov

Přerov						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ODS	18,09	21,95	25,9	15,04	8,59	15,2
KDU-ČSL	6,97	8,54	5,84	5,41	5,41	
ČSSD	22,26	19,75	24,76	26,86	11,6	
KSČM	18,33	22,22	17,33	15,62	11,71	9,33
Společně pro Přerov - koalice Strany zelených a strany Nezávislá volba			9,61			
TOP 09				10,95		
ANO 2011					21,99	24,33
SPD TO						7,15
KDU-ČSL + TOP 09						5,89
Starostové a nezávislí						6,28
Součet	65,65	72,46	83,44	73,88	59,3	68,18
Politické subjekty - místní						
	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdružení ČSNS, NK	5,92					
NEZÁVISLÍ		10,03			6,92	
Přerovská koalice		8,81	6,06			
Společně pro Přerov-koalice				14,2	20,07	11,47
Za pros.Přerova a jeho míst.č.					5,02	10,8
Součet	5,92	18,84	6,06	14,2	32,01	22,27

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Teplice

Teplice						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	25,33	16,5	19,97	21,95	10,32	
ODS	35,16	36,94	47,34	43,16	26,74	29,32
KDU-ČSL	5,72	5,06				
US	9,88					
KSČM	15,57	17,07	13,73	9,7	10,49	6,2
Strana zelených			6,87			
SNK Evropští demokraté			5,33			
Věci veřejné				5,39		
TOP 09				8,65		
ANO 2011					15,62	18,46
MOJE TEPLICE - TOP 09					6,5	
SPD TO						7,72
Součet	91,66	75,57	93,24	88,85	69,67	61,7
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdružení nezávislých		6,98				
Demokratická regionální strana		9,3				
VOLBA PRO! TEPLICE					20,39	26,23
PRO SPORT A ZDRAVÍ - TEPLICE					5,38	5,96
Součet	0	16,28	0	0	25,77	32,19

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Třinec

Třinec						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	20,33	9,85	16,17	22,96	16,92	
ODS	18,3	10,51	14,34	8,17	8,89	10,08
KSČM	15,24	12,17	10,32	10,98	7,7	
KDU-ČSL	11,6	8,53	8,01	6,18		
TOP 09				5,31	5,18	
Úsvit přímé demokracie					5	
ANO 2011						13,37
Součet	65,47	41,06	48,84	53,6	43,69	23,45
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Sdruž.nezáv.kand.-míst.celkem	21,3	43,49				
NEZÁVISLÍ		6,38	8,81			7,76
Coexistentia			5			
Osob.pro Třinec,sdr.nez.kan.			19,19	17,9	42,43	47,08
Třinecká volba 2006			18,11			
Třinecká volba 2010				8,84		
Sdruž.COEXISTENTIA a nez.kand.				11,02		
Soužití - Wspólnota					6,8	
Součet	21,3	49,87	51,11	37,76	49,23	54,84

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Ústí nad Labem

Ústí nad Labem						
Politické strany - celostátní						
politická strana/volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
ČSSD	27,14	18,26	19,16	23,36	11,73	
KSČM	18,01	20,28	14,15	12,2	10,98	6,78
ODS	33,52	34,81	39,78	18,99	6,54	8,47
ANO 2011					26,08	21,22
TOP 09				11,6	5,73	
Koalice KDU-ČSL, US-DEU		5,02				
Unie svobody	7,51					
SPD - TO						6,77
Součet	86,18	78,37	73,09	66,15	61,06	43,24
Politické subjekty - místní						
	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Pro! Ústí					17,4	16,97
Ústecké fórum občanů					6,28	11,77
Severočeši.cz				5,95		
Str.Zdraví Sportu Prosperity		12,74	13,78	12,09		
Vaše ústí						7,34
Pro Zdraví a sport						5,56
Součet	0	12,74	13,78	18,04	23,68	41,64

Tabulka: podíly hlasů pro politické strany a místní uskupení - Zlín

Zlín						
Politické strany - celostátní						
politický subjekt /volby	1998	2002	2006	2010	2014	2018
KDU-ČSL	13,23	11,56		7,08		10,23
ČSSD	21,46	20,77	20,06	14,7	11,59	
KSČM	11,04	11,53	10,09	7,29	6,54	
ODS	25,5	25,92	37,17	12,96		6,83
US-DEU	9,48					
Věci veřejné				5,28		
TOP 09 a Starostové/Nezávislí				23,26		
ANO 2011					17,12	18,81
STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ					31,59	18,57
KDU-ČSL a Z21-spol. pro ZL					11,8	
Česká pirátská strana						6,27
SPD TO						5,59
Součet	80,71	69,78	67,32	70,57	78,64	66,3
Politické subjekty - místní	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Zlínské hnutí nezávislých	11,62	14,52	7,22	5,28		
NEZÁVISLÍ		8				
VOLBA PRO ZLÍN			9,36			
M.O.R.-za Morál.Očistu Radnice				16,08		
Zlín 21						15,05
Soukromníci Svobodní Nezávislí - ROZHÝBEJME.ZLÍN						6,96
Součet	11,62	22,52	16,58	21,36	0	22,01